

1940

- Ο πληθυσμός της χώρας φτάνει τα 7.344.860 άτομα.
- Μπαίνει ο θεμέλιος λίθος για τις μόνιμες εγκαταστάσεις της Διεθνούς Έκθεσης Θεσσαλονίκης.
- Ο Α. Παπανδρέου τριτοετής φοιτητής της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, συλλαμβάνεται από τη δικτατορία για αντικαθεστωτική δράση ως μέλος τροτσκιστικής οργάνωσης και βασανίζεται. Μετά την απελευθέρωσή του φεύγει για σπουδές στην Αμερική.
- Η Σοφία Βέμπο χαρακτηρίζεται σαν «*Η τραγουδίστρια της νίκης*». Τον Δεκέμβριο ηχογραφεί με μια ανεπανάληπτη ερμηνεία το τραγούδι «*Παιδιά της Ελλάδος παιδιά*» (παρωδία του τραγουδιού «*Ζεχρά*») σε μουσική του Μιχάλη Σουγιούλ και στίχους του Μίμη Τραϊφόρου.
- Μεγάλη αποδοχή από τον λαό έχουν πολλά τραγούδια και πολεμικές παρωδίες συνθετών του ελαφρού τραγουδιού όπως των Μιχάλη Σουγιούλ, Θεόφραστου Σακελλαρίδη, Γιάννη Σπάρτακου, Ζοζέφ Κορίνθιου κ.α. Οι συνθέσεις τους περνούν μέσα από μια σειρά επιθεωρήσεων που τα κείμενα και τους στίχους γράφουν οι Γιώργος Οικονομίδης, Γιαννακόπουλος – Σακελλάριος, Μίμης Τραϊφόρος κ.α.
- Πραγματοποιείται στις 5 Μαρτίου η παρθενική παράσταση της Λυρικής Σκηνής Αθηνών στο θέατρο της οδού Αγ. Κωνσταντίνου, με την οπερέτα του Στράους «*Νυχτερίδα*». Στην παράσταση αυτή κάνει το ντεμπούτο του ο ηθοποιός Δημήτρης Χορν.
- Η Κατίνα Παξινού εγκαθίσταται στις ΗΠΑ όπου εμφανίζεται στο θέατρο Μπρόντουεϊ και ερμηνεύει σπουδαίους ρόλους στον κινηματογράφο, με τους οποίους κερδίζει τη διεθνή αναγνώριση.
- Δημήτρης Ψαθάς: *Μαντάμ Σουσου*.
- Γεννιέται στην Αθήνα ο σκηνοθέτης του κινηματογράφου Παντελής Βούλγαρης.
- Γεννιέται στην Αθήνα η τραγουδίστρια Πόλυ Πάνου, καλλιτεχνικό ψευδώνυμο της Πολυτίμης Κολιοπάνου.
- Γεννιέται στις 2 Ιουνίου ο μετέπειτα βασιλιάς της Ελλάδος Κωνσταντίνος.

22 Ιανουαρίου 1940

Υπογράφεται συμφωνία μεταξύ του βρετανικού υπουργείου Εμπορικής Ναυτιλίας και Ελλήνων πλοιοκτητών για εκμίσθωση στη Βρετανία 60 εμπορικών σκαφών.

26 Ιανουαρίου 1940

Υπογράφεται εμπορική συμφωνία μεταξύ Ελλάδος και Βρετανίας ως αντίβαρο στη γερμανική οικονομική επιρροή στην Ελλάδα.

16 Μαρτίου 1940

Η Ελλάδα αποκτά Αστικό Κώδικα.

Απρίλιος 1940

Αρχίζει ο ψυχρός πόλεμος της Ιταλίας εναντίον της Ελλάδας. Πραγματοποιούνται συγκεντρώσεις στρατευμάτων, κινήσεις και επεισόδια στα Ελληνο-Αλβανικά σύνορα, με ταυτόχρονες κατηγορίες του πρακτορείου Στέφανι, για δήθεν ωμότητες Ελλήνων της Ηπείρου σε βάρος της Αλβανικής μειονότητας. Οι παραβιάσεις του ελληνικού εναέριου χώρου είναι συνεχείς και παρατεταμένες. Ο Τσιάνο απειλεί με κλείσιμο την Αδριατική και κατάληψη της Κέρκυρας.

10 Ιουνίου 1940

Η Ιταλία μπαίνει στον πόλεμο στο πλευρό των Γερμανών εναντίον της καταρρέουσας Γαλλίας. Άγγλοι και Ιταλοί αρχίζουν να συγκρούονται στο Ιόνιο και στις θάλασσες της Κρήτης που αποτελούν πέρασμα για τα Ιταλικά Δωδεκάνησα.

12 Ιουλίου 1940

Ιταλικά αεροπλάνα από την Ρόδο βομβαρδίζουν το ελληνικό πλοίο φάρων του Πολεμικού ναυτικού *Ωρίων* και λίγο αργότερα το αντιτορπιλικό *Υδρα*, που καταφθάνει σε βοήθεια του *Ωρίων* στα ελληνικά χωρικά ύδατα.

29 Ιουλίου 1940

Σε μια πτήση των ιταλικών αερογραμμών «*Αλά Λιττόρια*» προς την Ρόδο, ο πιλότος αναφέρει συγκέντρωση αγγλικών πλοίων ανοιχτά της Ναυπάκτου. Ο κυβερνήτης των Δωδεκανήσων Ντε Βέκκι διατάσσει άμεσο βομβαρδισμό. Μετά από λίγο πλήττονται τα Ελληνικά αντιτορπιλικά *Βασ. Γεώργιος* και *Βασ. Όλγα* και δύο

υποβρύχια, ευτυχώς χωρίς θύματα ή υλικές ζημιές. Η ιταλική κυβέρνηση προβάλλει τη δικαιολογία ότι οι πιλότοι εξέλαβαν τα πλοία για αγγλικά.

1 Αυγούστου 1940

Η ακτοφυλακίδα Α3, δέχεται επίθεση από ιταλικά αεροπλάνα μεταξύ Λαγούσας και Αίγινας.

15 Αυγούστου 1940

Στις 8.25 το πρωί, **το εύδρομο Έλλη торπιλίζεται** και βυθίζεται από τους Ιταλούς έξω από το λιμάνι της Τήνου. Με τη βύθιση του πλοίου χάνουν τη ζωή τους ένας υπαξιωματικός και οκτώ ναύτες. Από μια δεύτερη торπίλη που εισέρχεται στο λιμάνι, χάνει τη ζωή της μια γυναίκα από το πλήθος των προσκυνητών. Η ελληνική κυβέρνηση καταγγέλλει την άνανδρη ενέργεια αλλά προσποιείται άγνοια για την ταυτότητα του ενόχου. Μετά τη λήξη του πολέμου αποκαλύπτεται ότι το ιταλικό υποβρύχιο «Δελφίνο» ξεκίνησε από τη ναυτική βάση Παρθένι της Λέρου το βράδυ της 14ης Αυγούστου και έπληξε την Έλλη.

Αργότερα την ίδια ημέρα, ιταλικά αεροπλάνα χτυπούν τέσσερα ελληνικά αντιτορπιλικά που στέλνονται στην Τήνο για να συνοδέψουν τα επιβατικά πλοία με τους προσκυνητές. Ευτυχώς τα ελληνικά πολεμικά με ελιγμούς αποφυγής δεν πλήττονται από τις βόμβες.

16 Αυγούστου 1940

Συγκαλείται Υπουργικό Συμβούλιο και ο Μεταξάς δηλώνει μεταξύ άλλων: *«Ενώπιον αυτής της καταστάσεως, σας δηλώ κύριοι συνάδελφοι, ότι η πολιτική της Ελλάδος είναι καθαρά. Χωρίς επιφυλάξεις και χωρίς παζαρέματα, είμεθα με το πλευρόν της Αγγλίας. Αυτήν την δήλωσιν δεν σας την κάμνω δια να προκαλέσω συζήτησιν. Είναι πολιτική αποφασισθείσα, που την εγκρίνει ολόκληρος ο Ελληνικός λαός, ο Στρατός και ο Βασιλεύς. Εάν υπάρξη αντίθετος ο οποίος θέλει να ακολουθήσει η χώρα Ιταλόφιλον πολιτικήν ας εκδηλωθεί. Εάν υπάρξη μεταξύ υμών κανείς ο οποίος να μην εγκρίνει ή να έχει επιφυλάξεις, ας αποχωρήση...».*

20 Σεπτεμβρίου 1940

Συνάπτεται εμπορική συμφωνία μεταξύ Ελλάδος και Γερμανίας, ως αντίβαρο στην ελληνοβρετανική εμπορική συμφωνία του Ιανουαρίου.

15 Οκτωβρίου 1940

Σε συνεδρίαση του πολεμικού συμβουλίου στο *Palazzo Venezia* ο Μουσσολίνι καθορίζει τις λεπτομέρειες της επικείμενης στρατιωτικής επιχείρησης εις βάρος της Ελλάδος. Επίθεση στην Ήπειρο, πίεση προς Θεσσαλονίκη και σε δεύτερη φάση προέλαση προς Αθήνα.

25 Οκτωβρίου 1940

Ο Ι. Μεταξάς αναφέρει στο υπουργικό συμβούλιο ότι επίκειται ιταλική επίθεση.

26 Οκτωβρίου 1940

Δίδεται παράσταση στο Βασιλικό Θέατρο της «*Μαντάμ Μπατερφλάϊ*» υπό την διεύθυνση του υιού Πουτσίνι. Ο Ι. Μεταξάς ανακοινώνει στους υπουργούς του ότι ο ίδιος δεν πρόκειται να δεχθεί να παραστεί στη δεξίωση που θα παραθέσει μετά την παράσταση η Ιταλική Πρεσβεία.

28 Οκτωβρίου 1940

Στις 3 το πρωί, ο πρέσβης της Ιταλίας Εμανουέλε Γκράτσι επιδίδει τελεσίγραφο στον Ιωάννη Μεταξά με το οποίο γνωστοποιεί την πρόθεση της Ιταλίας να καταλάβει θέσεις εντός της Ελληνικής επικράτειας, συνοδευόμενο από την δήλωση ότι, αν η Ελλάδα δεν συμμορφωθεί εντός τριών ωρών, ο ιταλικός στρατός θα εισβάλει στο ελληνικό έδαφος. Η απάντηση του Έλληνα πρωθυπουργού (*“Alors c’ est la guerre”, «Λοιπόν, έχουμε πόλεμο»*), που μένει στην ιστορία ως **το ΟΧΙ του Μεταξά**, εκφράζει τη θέληση του ελληνικού λαού να μην υποταχθεί.

Το πρώτο πολεμικό ανακοινωθέν του Γενικού Στρατηγείου είναι το εξής: *«Αι ιταλικάί στρατιωτικάί δυνάμεις προσβάλλουν από της 5.30 σήμερον τα ημέτερα τμήματα προκαλήψεως της ελληνοαλβανικής μεθορίου. Αι ημέτεραι δυνάμεις αμύνονται του πατρίου εδάφους».*

Πρώτος νεκρός του Αλβανικού μετώπου είναι ο στρατιώτης Τσιαβαλιάρης Βασίλειος του Ιωάννη, γεννηθείς το 1912, από την Πιαλεία Τρικάλων, έγγαμος με τρία παιδιά. Πέφτει χτυπημένος από βλήμα όλμου στις 5.00 το πρωί με τα πρώτα πυρά των Ιταλών υπερασπιζόμενος το 21ο φυλάκιο στο ύψωμα 1934 στα ελληνοαλβανικά σύνορα που ανήκει στο 51ο Σύνταγμα Πεζικού.

Βομβαρδίζονται από την ιταλική αεροπορία οι πόλεις της Πάτρας και της Λάρισας, η ναυτική βάση της Πρέβεζας, το αεροδρόμιο Τατοΐου και η Διώρυγα της Κορίνθου. Οι απώλειες είναι μεγάλες σε αμάχους και κτίρια.

30 Οκτωβρίου 1940

Ο Ι. Μεταξάς καλεί τους ιδιοκτήτες και τους αρχισυντάκτες του Αθηναϊκού τύπου στο γενικό στρατηγείο στο ξενοδοχείο Μ. Βρεττανία και τους ανακοινώνει απόρρητα στοιχεία των όσων προηγήθηκαν της ημέρας του ΟΧΙ. Μεταξύ άλλων τονίζει:

«Κύριοι, έχω λογοκρισιάν και ημπορώ να σας υποχρεώσω να γράψετε μόνον ό,τι θέλω. Αυτήν την ώραν όμως δεν θέλω μόνον την πέννα σας. Θέλω και την ψυχήν σας. [...] Θα σας είπω τα πάντα. Θα σας είπω ακόμη και τα μεγάλα μου πολιτικά μυστικά. [...] Σας απαγορεύω να ανακοινώσητε σχετικά το παραμικρόν σ' οποιονδήποτε απολύτως και για οποιονδήποτε λόγον. [...] Φυσικά έχω τον λόγον σας... Μη νομίσητε ότι η απόφασις του ΟΧΙ πάρθηκε σε μια στιγμή». Για τις ημέρες μετά τον τορπιλισμό της «ΕΛΛΗΣ» αναφέρει: «Θα σας αποκαλύψω τώρα, ότι τότε διέταξα να βολιδοσκοπηθή καταλλήλως το Βερολίνον. Μου διεμηνύθη εκ μέρους του Χίτλερ, η σύστασις να αποφύγω οιονδήποτε μέτρον δυνάμενον να θεωρηθή από την Ιταλίαν πρόκλησις. Έκαμα το παν δια να μη μπορούν οι Ιταλοί να εμφανισθούν ως δυνάμενοι να έχουν όχι αφορμάς ευλόγους, αλλ' ούτε ευλογοφανές παράπονον εκ μέρους μας ... Ομολογώ ότι εμπρός εις την φοβεράν ευθύνην της αναμείξεως της Ελλάδος εις τέτοιον πόλεμον, έκρινα πως καθήκον μου ήτο να δω εάν θα ήτο δυνατόν να προφυλάξω τον τόπον από αυτόν έστω και δια παντός τρόπον, ο οποίος όμως θα συμβιβάζετο με τα γενικότερα συμφέροντα του Έθνους. Εις σχετικές βολιδοσκοπήσεις προς την κατεύθυνσιν του Άξονος μου εδόθη να εννοήσω σαφώς ότι μόνη λύσις θα μπορούσε να είναι μια εκούσια προσχώρησις της Ελλάδος εις την «Νέαν Τάξιν». [...] Συγχρόνως όμως μου εδόθη να εννοήσω ότι η ένταξις εις την Νέαν Τάξιν προϋποθέτει προκαταρκτικήν άρσιν όλων των παλαιών διαφορών με τους γείτονάς μας, και ναι μεν αυτό θα συνεπήγετο φυσικά θυσιάς τινάς δια την Ελλάδα, αλλά αι θυσίαι θα έπρεπε να θεωρηθούν απολύτως «ασήμαντοι» εμπρός εις τα «οικονομικά και άλλα πλεονεκτήματα...». Και συνεχίζει ο Ι Μεταξάς: «Φυσικά, με πάσαν περίσκεψιν και ανεπισημώς επεδίωξα δι' όλων των μέσων να κατατοπισθώ ποίαι θα ήσαν αι θυσίαι αυταί ... Με καταφανή προσπάθειαν αποφυγής σαφούς καθορισμού μου εδόθη να καταλάβω ότι η προς τους Έλληνας στοργή του Χίτλερ ήτο η εγγύησις ότι αι θυσίαι αυταί θα περιορίζοντο εις το ελάχιστον δυνατόν. Όταν επέμεινα να κατατοπισθώ, πόσον επιτέλους θα μπορούσε να είναι αυτό το «ελάχιστον» τελικώς μας εδόθη να καταλάβωμεν ότι τούτο συνίστατο εις μερικάς ικανοποιήσεις προς την Ιταλίαν δυτικώς μέχρι Πρεβέζης, ίσως και προς την Βουλγαρίαν ανατολικώς μέχρι Δεδεαγάτς. Δηλαδή θα έπρεπε δια να αποφύγωμεν τον πόλεμον, να γίνωμεν εθελονταί δούλοι και να πληρώσωμεν αυτήν την τιμήν... Φυσικά δεν ήτο δύσκολον να προβλέψη κανείς ότι εις μίαν τοιαύτην περίπτωσιν οι Άγγλοι θα έκοβαν και αυτοί τα πόδια της Ελλάδος. Και με το δίκαιόν των [...] Αυτή η δήθεν προφύλαξις θα ήτο δια την τύχην τής εις το μέλλον ελληνικής φυλής, πλέον ολέθρια και με τας χειροτέρας έστω συνεπείας οποιουδήποτε πολέμου. [...] Εξησα κύριοι την περίοδον του Εθνικού Διχασμού, που εδημιουργήθη το 1916 όταν από την κατάστασιν εκείνην προέκυψαν δύο Ελλάδες, η των Αθηνών και της Θεσσαλονίκης. [...] Τον κίνδυνον αυτόν (σ.σ. τριχοτομισμού της Ελλάδος) τον θεωρώ κύριοι, δια το Έθνος και το μέλλον του ασυγκρίτως χειρότερον από τον πόλεμον [...] Εγώ κύριοι όπως επαρκώς σας εξήγησα, ετήρησα μέχρι σήμερα την πολιτικήν του αιμνήστου Βασιλέως Κωνσταντίνου, δηλαδή την πολιτικήν της αυστηράς ουδετερότητος. Έκαμα το παν δια να κρατήσω την Ελλάδα μακράν της συγκρούσεως των μεγάλων κολοσσών. Ήδη μετά την άδικην επίθεσιν της Ιταλίας, η πολιτική την οποίαν ακολουθώ είναι η πολιτική του αιμνήστου Βενιζέλου. [...] Δια την Ελλάδα η Αγγλία είναι η φυσική φίλη και επανειλημμένως εδείχθη προστάτρια, ενίστε δε η μόνη προστάτρια. Η νίκη θα είναι και δεν ημπορεί παρά να είναι δική μας. [...] Αλλά υπάρχουν στιγμές κατά τις οποίες ένας λαός οφείλει, αν θέλει να μείνει μέγας, να είναι ικανός να πολεμήση, έστω κα χωρίς καμίαν ελπίδα νίκης. [...] Δεν σας κρύβω, κύριοι, ότι η κατάστασις είναι εξαιρετικά δύσκολη. Μας περιμένουν μάλιστα δοκιμασίαι μεγάλαι».

31 Οκτωβρίου 1940

Με επιστολή του από την φυλακή, ο γενικός γραμματέας του ΚΚΕ Νίκος Ζαχαριάδης, καλεί τον ελληνικό λαό «στον πόλεμο αυτό που τον διευθύνει η κυβέρνηση Μεταξά, να δώσει όλες του τις δυνάμεις, δίχως επιφύλαξη».

1 Νοεμβρίου 1940

Ο συνταγματάρχης Κων. Δαβάκης μετά από οργανωμένη υποχώρηση, εξαπολύει αντεπίθεση στο αριστερό πλευρό των Ιταλών που κατευθύνεται στο Μέτσοβο.

Πέφτει νεκρός ο πρώτος αξιωματικός υπολοχαγός Διάκος Αλέξανδρος του Ιωάννη, γεννηθείς στη Χάλκη Δωδεκανήσου το 1911, διοικητής του 2ου Λόχου του 4ου Συντάγματος Πεζικού στην προσπάθεια ανακατάληψης του υψώματος Τσοούκα. Τη διοίκηση του Λόχου αναλαμβάνει αμέσως ο Έφεδρος

Ανθυπολοχαγός Ντάσκακας Ελευθέριος του Χρήστου από τη Βάνια (Πλάτανος) Τρικάλων, γεννηθείς το 1912. Πέφτει και αυτός νεκρός λίγες στιγμές αργότερα στην ίδια επιχείρηση του Λόχου του.

2 Νοεμβρίου 1940

Ο Κων. Δαβάκης τραυματίζεται σοβαρά στο στήθος από σφαίρα καθώς διευθύνει την έφοδο για την κατάληψη της Φούρκας. Την ώρα που του δένουν το τραύμα μονολογεί: *«Μ' έφαγαν ... Αλλά τους αλάλιασα! Τώρα δεν θα' χουν σταματημό. Τους μάντρωσα και τους την έφερα κατακέφαλα!»*. Στη συνέχεια διατάσσει τον ταγματάρχη Καραβία να συνεχίσει την αντεπίθεση.

Εκατοντάδες Κύπριοι στέλνουν επιστολή στον πρωθυπουργό και τον παρακαλούν να διατάξει τη στρατολόγησή τους στο πλευρό της πατρίδας.

Στις μία η ώρα το μεσημέρι εννέα ιταλικά βομβαρδιστικά πλησιάζουν την Θεσσαλονίκη. Απογειώνονται 8 αεροσκάφη της 22ης μοίρας διώξεως και ακολουθεί αερομαχία πάνω από την πόλη. Καταρρίπτονται τρία ιταλικά και ένα ελληνικό αεροπλάνο. Ο Ανθυποσμηναγός Μαρίνος Μητραλέξης βλέποντας ότι ένα βομβαρδιστικό δεν πέφτει, εξαντλεί όλα τα πυρομαχικά εναντίον του και επιτίθεται με την έλικα κόβοντας το πίσω όρθιο πηδάλιο. Το βομβαρδιστικό πέφτει σε περιδίνηση. Τέσσερις από το πλήρωμα σώζονται με αλεξίπτωτο.

Η όγδοη Μεραρχία των Ιωαννίνων με διοικητή τον Υποστράτηγο Χαρίλ. Κατσιμήτρο παρακούει διαταγή του Αρχιστράτηγου Αλεξ. Παπάγου να αναδιπλωθεί πίσω από την πόλη και να αμυνθεί στη γραμμή του ποταμού Αράχθου. Μετά από σκληρές μάχες στον ποταμό Καλαμά η ηρωική 8η Μεραρχία ανακόπτει τους Ιταλούς. Για την πράξη του αυτή ο Κατσιμήτρος τιμωρείται από τον Αρχιστράτηγο με 40 ημέρες φυλακή η οποία δεν υλοποιείται ποτέ.

Από την περιοχή των Ιωαννίνων απογειώνονται τρία ελληνικά αεροπλάνα με χειριστές τον Υπ/γό Σακελλαρίου, Ανθ/γό Κατσαρό και Σμηνία Παπαδόπουλο για να καλύψουν τις επιχειρήσεις της 8ης Μεραρχίας. Συναντούν ισχυρή εχθρική δύναμη και εμπλέκονται σε αερομαχία. Ο Σακελλαρίου καταρρίπτεται στη Ζίτσα και ο Παπαδόπουλος πάνω από τα Ιωάννινα, με αποτέλεσμα τον θάνατο και των δύο αεροπόρων.

Αεροπλάνο με χειριστή τον Σμηνία Κατσούλα και παρατηρητή τον Ανθ/γό Καρακίτσο, ανακαλύπτει κάτω από άσχημες καιρικές συνθήκες τους Ιταλούς της Μεραρχίας Αλπινιστών Τζούλια στον ορεινό όγκο της Σαμαρίνας.

3 Νοεμβρίου 1940

Τα πρώτα βρετανικά αεροπλάνα, (οκτώ ελαφρά βομβαρδιστικά *Μπλενέμ* της 30ης μοίρας της RAF) φτάνουν στην Ελευσίνα με πρωτοβουλία του πτέραρχου Λόνγκμωρ διοικητή των αεροπορικών δυνάμεων Μέσης Ανατολής. Σκοπός η άμεση παροχή βοήθειας στις Ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις.

4 Νοεμβρίου 1940

Οι ιταλικές δυνάμεις προχωρούν μέσα στο ελληνικό έδαφος στον παραλιακό τομέα. Στον τομέα της Κορυτσάς ο ελληνικός στρατός αποκρούει τις ιταλικές επιθέσεις και αντεπιτίθεται.

6 Νοεμβρίου 1940

Πρώτη συμμετοχή της βρετανικής αεροπορίας στον Ελληνο-ιταλικό αγώνα. Ένα σμήνος βομβαρδιστικών με διοικητή τον Επ/γό Σάννον, βομβαρδίζει αγκυροβολημένα πλοία στο λιμάνι των Αγ. Σαράντα και συνεχίζει επιθετική αναγνώριση στο Τεπελένι, το Αργυρόκαστρο και την Αυλώνα. Τα τρία βομβαρδιστικά γυρίζουν με μεγάλες ζημιές, τραυματίες και ένα νεκρό τον πολυβολητή λοχία Τζων Μέριφιλντ.

10 Νοεμβρίου 1940

Τα ασθενή ελληνικά τμήματα αμύνονται γενναία και όταν φθάνουν ενισχύσεις, αντεπιτίθενται και τρέπουν σε φυγή τους Ιταλούς της Μεραρχίας Αλπινιστών Τζούλια η οποία έχει εισδύσει από την πρώτη ημέρα των εχθροπραξιών στον ορεινό όγκο του Σμόλικα και του Γράμμου έως την Σαμαρίνα. Τα πεζοπόρα τμήματα συνεπικουρούνται από την αεροπορία.

11 Νοεμβρίου 1940

Την νύχτα της 11ης προς την 12η Νοεμβρίου, βρετανικά τορπιλοπλάνα επιτίθενται στον ελλιμενισμένο ιταλικό στόλο στο λιμάνι του Τάραντα και προξενούν σοβαρότατες ζημιές.

15 Νοεμβρίου 1940

Οι Ιταλοί εκτοπίζονται από το ελληνικό έδαφος στην περιοχή της Πίνδου. Οι Ελληνικές δυνάμεις αποκτούν την πλήρη αριθμητική υπεροχή έναντι του εχθρού που την κρατούν έως τις αρχές του 1941.

16 Νοεμβρίου 1940

Ολοκληρώνεται η πρώτη περίοδος στρατιωτικών μεταφορών από το Πολεμικό και Εμπορικό Ναυτικό από και προς τα πεδία των μαχών. Μεταφέρονται 41.578 στρατιώτες, 18.057 ζώα και δεκάδες χιλιάδες τόνοι υλικού συμπεριλαμβανομένων εκατοντάδων πυροβόλων και οχημάτων. Σε όλη τη διάρκεια του πολέμου οι θαλάσσιες μεταφορές και η προστασία τους συνεχίζονται με αμείωτο ρυθμό χωρίς την παραμικρή απώλεια. Έφεδροι και στρατεύσιμοι μεταφέρονται από τα νησιά στην ηπειρωτική Ελλάδα, τραυματίες προωθούνται στα νησιά για αποθεραπεία στα σπίτια τους και οργανώνονται νηοπομπές από τον Ελληνισμό της Αιγύπτου με εφόδια για τον στρατό και τους αμάχους.

16-22 Νοεμβρίου 1940

Απελευθερώνεται η Κορυτσά μετά από σκληρές μάχες. Ο Ελληνικός στρατός αφού εδραιώνεται στην κορυφογραμμή του Μόραβα δεν αφήνει στους Ιταλούς πρόσφορο έδαφος για οργανωμένη άμυνα και αντίσταση προάσπισης της πόλης.

20 Νοεμβρίου 1940

Αεροσκάφος της 32ης Μοίρας τύπου *Μπλενέιμ* με πλήρωμα τον Αλεξ. Μαλάκη ως πιλότο και τον Αρχ/νία Π. Πολυχρονιάδη ως βομβαρδιστή βομβαρδίζει με τρεις βόμβες ιταλικές στρατιωτικές αποθήκες καυσίμων και πυρομαχικών στην πόλη της Πρεμετής. Ακολουθούν τρομακτικές εκρήξεις και πυρκαγιές επί τρία μερόνυχτα, με αποτέλεσμα να εγκαταλειφθεί η πόλη από στρατιώτες και κατοίκους.

23 Νοεμβρίου 1940

Ολοκληρώνεται η μεταστάθμευση στην Ελλάδα δύο επιπλέον μοιρών βρετανικών καταδιωκτικών και βομβαρδιστικών (80η και 211η) για την ενίσχυση της αγωνιζόμενης Ελλάδας.

26 Νοεμβρίου 1940

Με νέα **ανοιχτή επιστολή προς τον Ι. Μεταξά, ο γενικός γραμματέας του ΚΚΕ Νίκος Ζαχαριάδης**, ζητά τον τερματισμό της συμμετοχής της Ελλάδας στον «*ιμπεριαλιστικό*» πόλεμο της Αγγλίας εναντίον της Ιταλίας – Γερμανίας, να αποσυρθεί ο Ελληνικός στρατός από τη Β. Ήπειρο και να μεσολαβήσει ο Ι. Στάλιν για μια Ελληνοϊταλική ειρήνη. Το γράμμα δεν βλέπει το φως της δημοσιότητας λόγω αρνητικών επιπτώσεων σε περίοδο πολέμου. Η Γενική Ασφάλεια το δίνει στον Αθηναϊκό Τύπο το Μάρτιο του 1947.

26-30 Νοεμβρίου 1940

Οι Ελληνικές δυνάμεις προελαύνουν σε όλα τα μέτωπα.

1 Δεκεμβρίου 1940

Ο ελληνικός στρατός απελευθερώνει το Πόγραδετς.

Στα ορεινά της Αλβανίας ο χειμώνας δυσκολεύει αφάνταστα τη ζωή των στρατιωτών, προσθέτει τα κρουπαγήματα στις πολεμικές απώλειες και κάνει προβληματικές τις επιχειρήσεις.

4 Δεκεμβρίου 1940

Απελευθερώνεται η Πρεμετή.

5 Δεκεμβρίου 1940

Σκοτώνεται κοντά στην Πρεμετή ο εβραϊκού θρησκευάτος συνταγματάρχης Μαρδοχαίος Φριζής. Είναι ο πρώτος ανώτερος αξιωματικός του ελληνικού στρατού που πέφτει στο πεδίο της μάχης.

6 Δεκεμβρίου 1940

Απελευθερώνονται οι Άγιοι Σαράντα.

7 Δεκεμβρίου 1940

Απελευθερώνεται το Δέλβινο.

Η **Κ.Ε. του ΚΚΕ** με δικό της **μανιφέστο** αναφέρει μεταξύ άλλων: «... Ο πόλεμος αυτός προκλήθηκε από τη βασιλομεταξική σπείρα, που διατάχθηκε από τους Εγγλέζους ιμπεριαλιστές, δεν μπορεί να έχει την παραμικρή σχέση με την υπεράσπιση της πατρίδος μας. Ούτε είναι βέβαια «πόλεμος κατά του φασισμού», όπως δήλωσε κυνικά ο αρχιφασίστας Μεταξάς, ο δήμιος του λαού μας. Μα ούτε και πόλεμος για την απελευθέρωση των ελληνικών μειονοτήτων της Αλβανίας απ' το ζυγό του ιταλικού φασισμού και της αλβανικής αστικοφιλικάδικης κλίκα, γι' αυτό ο πόλεμος αυτός δεν μπορεί να' χει καμιά σχέση με την ελευθερία... Καλούμε τους πολεμιστές μας ν' αρνηθούν να πολεμήσουν πέρα απ' τα σύνορα της πατρίδας μας. Τι ζητάμε στην Αλβανία; Που μας πάνε; Ο λαός μας δεν θέλει δεύτερο Σαγγάριο.»

8 Δεκεμβρίου 1940

Απελευθερώνεται το Αργυρόκαστρο.

14 Δεκεμβρίου 1940

Πραγματοποιείται ένας άθλος στην πολεμική αεροπορία. Η σπάνια κακοκαιρία με πολύ χαμηλές θερμοκρασίες επιβάλλει σε πτητική απραξία δύο μοίρες καταδιωκτικών (22 αεροπλάνα) στην Πτολεμαΐδα. Ο αρχηγός τους Αντισμήναρχος Εμ. Κελαϊδής διατάσσει την αποσυναρμολόγησή των αεροπλάνων και την μεταφορά τους στη Θεσσαλονίκη για να συναρμολογηθούν και να συνεχίσουν να βοηθούν το στρατό ξηράς. Η επιχείρηση γίνεται με ενθουσιασμό και στέφεται με επιτυχία.

22 Δεκεμβρίου 1940

Ελληνικά τμήματα μπαίνουν στη Χειμάρρα. Συλλαμβάνονται 730 Ιταλοί αιχμάλωτοι. Το υποβρύχιο *Παπανικολής* με κυβερνήτη τον πλωτάρχη Μίλτο Ιατρίδη βυθίζει το πετρελαιοκίνητο πλοίο του ιταλικού ναυτικού *Antoinetta* και αιχμαλωτίζει το πλήρωμά του.

25 Δεκεμβρίου 1940

Χριστούγεννα. Το υποβρύχιο Παπανικολής, με κυβερνήτη τον πλωτάρχη Ιατρίδη, βυθίζει δύο ιταλικά μεταγωγικά, ανοιχτά της Αυλώνας.

Πέντε βρετανικά βομβαρδιστικά *Μπλενέιμς* παρά την γενική κακοκαιρία διατάσσονται από τον Πτέραρχο Ντ' Άλμπιακ να ρίξουν από αέρος στην Κέρκυρα, παιχνίδια για τα παιδιά σε ένδειξη ευγνωμοσύνης για την βοήθεια των Κερκυραίων σε βρετανούς πιλότους που προσγειώθηκαν αναγκαστικά στο νησί μετά από αερομαχία με τους Ιταλούς. Το απόγευμα τρία ιταλικά βομβαρδιστικά, βομβαρδίζουν τη συνοικία κοντά στο λιμάνι. Αποτέλεσμα 18 νεκροί και 25 τραυματίες. Αντιδρώντας άμεσα ο Πτέραρχος Ντ' Άλμπιακ διατάσσει πέντε βρετανικά αεροσκάφη να βομβαρδίσουν το λιμάνι της Αυλώνας.

29 Δεκεμβρίου 1940

Το υποβρύχιο *Πρωτεύς* με κυβερνήτη το Μιχάλη Χατζηκωνσταντή, στη διάρκεια της τρίτης περιπολίας αφού βυθίζει το ατμόπλοιο *Sardegna*, βυθίζεται αύτανδρο από επίθεση ιταλικού τορπιλοβόλου.

31 Δεκεμβρίου 1940

Το υποβρύχιο *Λάμπρος Κατσώνης*, με κυβερνήτη τον πλωτάρχη Αθαν. Σπανίδη, βυθίζει το ιταλικό πετρελαιοφόρο *Quinto* ανοιχτά του Δυρραχίου.

1941

- «*Εκ της Διευθύνσεως της Αστυνομίας δεν απαγορεύεται η λειτουργία των θεάτρων και κινηματογράφων. Επιτρέπεται η λειτουργία των υπό τον όρον όπως άπαντα τα φώτα των να είναι κεκαλυμμένα ούτως ώστε να μη διακρίνεται ακτίς φωτός. Τα φώτα των εισόδων απαγορεύονται.*»
- Οι Ναζί απαγορεύουν την προβολή αγγλικών και αμερικανικών ταινιών στις αθηναϊκές αίθουσες, ενώ ζητείται η παράδοση των ραδιοφωνικών πομπών.
- Η κατοχή είναι η περίοδος άνθησης του βιβλίου. Ο πληθυσμός κλεισμένος στο σπίτι του, με περιορισμούς στη νυχτερινή ζωή και μειωμένη επαγγελματική δραστηριότητα, καταφεύγει στο βιβλίο σαν μοναδικό μέσο ψυχαγωγίας.
- Ο 22άχρονος Α. Παπανδρέου, γράφεται στο οικονομικό τμήμα του Παν. Χάρβαρτ ως μεταπτυχιακός φοιτητής, μετά από ένα μεταβατικό στάδιο στο Παν. Κολούμπια.
- Εκδίδεται η πρώτη Γραμματική της Δημοτικής, η «*Κρατική Γραμματική*» από τον Μανόλη Τριανταφυλλίδη.
- Στην οπερέτα Βοκκάκιος του Φραντς φον Ζουπέ, ακούγεται ως *Βεατρίκη* στην πρώτη της επαγγελματική εμφάνιση η 18χρονη Μαρία Καλογεροπούλου, που λίγα χρόνια αργότερα θα δοξαστεί ως Μαρία Κάλας.
- Γεννιέται στον Πειραιά η λαϊκή τραγουδίστρια Δούκισσα (Φωταρά).
- Αυτοκτονεί η λογοτέχνης Πηνελόπη Δέλτα (γ. 1874).

10 Ιανουαρίου 1941

Ελληνικές δυνάμεις απελευθερώνουν την Κλεισούρα και την επομένη, το στρατηγικής σημασίας ύψωμα 1890. Αρχίζει να κάμπτεται η υπεροχή του ελληνικού στρατού.

12 Ιανουαρίου 1941

Το Υπουργείο Αεροπορίας βέβαιο για τα μακροπρόθεσμα αποτελέσματα του πολέμου και προβλέποντας τη γερμανική εισβολή, στέλνει ομάδα χειριστών για μετεκπαίδευση στη Βρετανική Σχολή Ιπταμένων στη

Χαμπανία του Ιράκ. Πρόθεση της κυβέρνησης είναι να προετοιμάσει το συντομότερο, ιπτάμενο προσωπικό, για συνέχιση του αγώνα στη Κρήτη και την Αίγυπτο και συμπλήρωση των κενών από τις απώλειες.

13 Ιανουαρίου 1941

Πραγματοποιείται στην Αθήνα σύσκεψη μεταξύ των Ι. Μεταξά και Αλ. Παπάγου από Ελληνικής πλευράς και Στρατηγού Ουέιβελ, Πτέραρχου Λόνγκμορ και Ναύαρχου Κάνιγκαμ από Βρετανικής. Η σύσκεψη καταλήγει σε αδιέξοδο λόγω της αδυναμίας των Βρετανών να υποστηρίξουν ταυτόχρονα ανοιχτά μέτωπα σε Ευρώπη και Μέση Ανατολή.

29 Ιανουαρίου 1941

Πεθαίνει ο Ιωάννης Μεταξάς (γ. 1871). Πρωθυπουργός αναλαμβάνει ο διοικητής της Εθνικής Τράπεζας Αλέξανδρος Κορυζής χωρίς να έχει πολιτική προϊστορία.

Με τον **θάνατό του Ι. Μεταξά** η Ελλάδα αφήνεται στον πόλεμο με ένα βασιλιά αμφισβητούμενο ακόμη και από τους βασιλόφρονες και με ένα καθεστώς όχι μόνο δικτατορικό αλλά και τόσο προσωποπαγές ώστε να είναι καταδικασμένο να εξαφανιστεί. Ο Μεταξάς κατά τη διάρκεια της κυβέρνησής του, επανενεργοποίησε μια κρίση νομιμότητας, που σοβούσε από το 1935 και δεν μπορούσε να λυθεί σε αυτές τις περιστάσεις. Σε αυτόν λοιπόν ανήκει, από την μια η δόξα αλλά από την άλλη η βαρύτατη ιστορική ευθύνη της μη προετοιμασίας της χώρας – όχι στρατιωτικά όπως επιμένουν πολλοί - αλλά πολιτικά για την περίπτωση που θα βρισκόταν η χώρα υπό εχθρική κατοχή όπως προέβλεπε ο ίδιος.

Αρχές Φεβρουαρίου 1941

Η διοίκηση της *Τραπέζης Ελλάδος* αποφασίζει να μεταφέρει από τα θησαυροφυλάκια του κεντρικού καταστήματος στο υποκατάστημα Ηρακλείου Κρήτης το απόθεμα χρυσού, καθαρού βάρους 610.796,491 ουγγιών. Η μεταφορά γίνεται μυστικά με τα αντιτορπιλικά *Βασιλεύς Γεώργιος* και *Βασίλισσα Όλγα*.

12 Φεβρουαρίου 1941

Η Ιταλική αεροπορία βομβαρδίζει τον Πειραιά και τη Θεσσαλονίκη.

16 Φεβρουαρίου 1941

Ελληνικά τμήματα καταλαμβάνουν το βουνό *Στέντελι*.

Παρά τις μεμονωμένες νίκες το μέτωπο στην Αλβανία παραμένει καθηλωμένο με τον πλούσιο σε θριάμβους πόλεμο του φθινοπώρου να μεταβάλλεται σε αιματηρό αδιέξοδο. Οι αντίπαλοι εξαντλούν τις δυνατότητές των στρατών τους στην αναζήτηση νικών των οποίων κανένας δεν έχει το κλειδί.

22 Φεβρουαρίου 1941

Ο Βρετανός υπουργός εξωτερικών Α. Ήντεν επικεφαλής σημαντικών αξιωματούχων, φτάνει στην Ελλάδα για να διαπραγματευθεί τις λεπτομέρειες συνεργασίας των δύο πλευρών.

23 Φεβρουαρίου 1941

Σφοδρή εμπλοκή της Ελληνικής με την Ιταλική Αεροπορία στην περιοχή της Πρεμετής. 15 Ελληνικά και 13 Ιταλικά αερομαχούν με αποτέλεσμα τρεις καταρρίψεις ιταλικών αεροπλάνων. Από ελληνικής πλευράς φονεύονται δύο πιλότοι. Μετά από αυτή τη σύγκρουση όλες οι μοίρες της ελληνικής πολεμικής αεροπορίας επιστρέφουν στις βάσεις τους στην Λάρισα και το Σέδες για ανασυγκρότηση και προετοιμασία ενόψει της αναμενόμενης Γερμανικής επίθεσης.

27 Φεβρουαρίου 1941

Οι Άγγλοι καταλαμβάνουν το Καστελλόριζο.

28 Φεβρουαρίου 1941

Η ενδοξότερη ημέρα της βρετανικής αεροπορίας (RAF) στους Αλβανικούς ουρανούς. Με βάση εξόρμησης το αεροδρόμιο της Παραμυθιάς το οποίο παρέμεινε κρυφό σε όλη τη διάρκεια του Ελληνοϊταλικού πολέμου και με διαδοχικές εξόδους από τις 3 το απόγευμα μέχρι τη νύχτα, 40 βρετανικά αεροπλάνα συγκρούονται με 60 ιταλικά σε ένα θανάσιμο πανηγύρι. Αποτέλεσμα: 27 καταρρίψεις ιταλικών και 7 βρετανικών αεροπλάνων. Η ιταλική αεροπορία πλήττεται θανάσιμα.

Καταστρεπτικός σεισμός ισοπεδώνει την Λάρισα. Η παραδοσιακή εικόνα της πόλης (τα τουρκικά τζαμιά και οι μιναρέδες) σβήνεται σχεδόν καθολικά. Σαν να μην φτάνει αυτό, την επομένη, 10 ιταλικά αεροπλάνα βομβαρδίζουν την πόλη.

1 Μαρτίου 1941

Η Βουλγαρία γίνεται μέλος των χωρών του Άξονα.

9 Μαρτίου 1941

Πραγματοποιείται **μεγάλη εαρινή ιταλική επίθεση**. Βασικός στόχος, η διάσπαση του ελληνικού μετώπου πριν ολοκληρωθούν οι προετοιμασίες των Γερμανών για επέμβαση στην περιοχή. Η αποτυχία της είναι πλήρης. Καμιά σημαντική θέση του ελληνικού μετώπου δεν καταλαμβάνεται από τους Ιταλούς.

14 Μαρτίου 1941

Οι ιταλικές απώλειες από την εαρινή επίθεση φτάνουν τις 12.000 άνδρες έναντι 5.500 Ελλήνων.

Το υποβρύχιο *Νηρέυς* торπιλίζει ιταλικό μεταγωγικό στην Αδριατική. Την ίδια ημέρα το αντιτορπιλικό *Ψαρά* βυθίζει ιταλικό υποβρύχιο.

21 Μαρτίου 1941

Ο Μουσολίνι που έχει έρθει χωρίς δημοσιότητα στην Αλβανία με την ελπίδα να ζήσει από κοντά την επιτυχία των ιταλικών όπλων, επιστρέφει στην Ιταλία.

Από τις 2 Μαρτίου (σχεδόν ταυτόχρονα με την είσοδο των Γερμανικών στρατευμάτων στη Βουλγαρία) και με αποκορύφωμα τη σημερινή ημέρα, Βρετανοί, Αυστραλοί και Νεοζηλανδοί στρατιώτες, ένα σύνολο 60.000 περίπου ανδρών, φθάνουν στην Ελλάδα. Οι δυνάμεις αυτές παραμένουν νοτιώς του ποταμού Αλιάκμονα για να μη δώσουν το πρόσχημα στους Γερμανούς να εισβάλουν.

25 Μαρτίου 1941

Η Γιουγκοσλαβία γίνεται το όγδοο μέλος των χωρών του Άξονα. Τα άλλα επτά είναι Γερμανία, Ιταλία, Ιαπωνία, Ουγγαρία, Ρουμανία, Σλοβακία και πρόσφατα Βουλγαρία.

27 Μαρτίου 1941

Ο ανήλικος βασιλιάς Πέτρος Β΄ σε συνεννόηση με το στρατηγό Σίμοβιτς κηρύσσουν αντεπανάσταση και αλλάζουν την εξωτερική πολιτική της Γιουγκοσλαβίας κατά του Άξονα. Οι Γερμανοί ετοιμάζονται να επιτεθούν στον παραδόπιστο σύμμαχο και ταυτόχρονα εναντίον της Ελλάδας.

6 Απριλίου 1941

Ο Γερμανός πρέσβης στην Αθήνα επισκέπτεται ξημερώματα τον πρωθυπουργό Κορυζή και του ανακοινώνει ότι ο γερμανικός στρατός θα εισβάλει στην Ελλάδα, λόγω της παρουσίας των αγγλικών δυνάμεων. Το πρωί αρχίζει η γερμανική επίθεση εναντίον της Γιουγκοσλαβίας και της Ελλάδας. Η αλλαγή του σκηνικού γίνεται αντιληπτή από την πρώτη κιόλας στιγμή. Οι επιθέσεις είναι λυσσαλέες, και οι αεροπορικές επιδρομές επίμονες και καταστροφικές. Την ίδια ημέρα η Γερμανία επιτίθεται στη Γιουγκοσλαβία η οποία υποκύπτει σε διάστημα τριών ημερών.

Στις 5.15 το πρωί αρχίζει η επίθεση με όλα τα μέσα κατά των 21 οχυρών της γραμμής Μεταξά που εκτείνονται σε απόσταση 190 χλμ της Ελληνοβουλγαρικής μεθορίου. Αρχίζει να γράφεται για τα επόμενα τρία μερόνυχτα **το Έπος των Μαχητών των Οχυρών** που αντέχουν και αποκρούουν τις λυσσαλέες επιθέσεις των Γερμανών ζώντας μέσα σε φλεγόμενη κάμινο που σαλεύει τα λογικά κάθε ανθρώπου. Από τις σφοδρότατες μάχες προκαλούνται ελάχιστες ζημιές και το ηθικό των ελληνικών δυνάμεων παραμένει ακμαίο. Απαράμιλλο είναι επίσης το θάρρος των φρουρών των διάσπαρτων πολυβολείων. Δυτικά του Μπέλες οι μαχητές του πολυβολείου Π9 παραδίδονται το απόγευμα, όταν όλα τα πυρομαχικά τους τελειώνουν και το πολυβόλο σιωπά αφού έχει βάλει 33.000 σφαίρες. Η φρουρά του πολυβολείου Π8 παραδίδεται επίσης το απόγευμα αφού μένει και αυτή χωρίς πυρομαχικά. Η φθορά που προκαλεί στις γερμανικές δυνάμεις είναι τόσο μεγάλη ώστε ο επικεφαλής του επιτιθέμενου τάγματος εξοργισμένος αφού συγχάιρει τον λοχία Ίντζο Δημήτριο, τον εκτελεί.

Λίγο μετά το τελευταίο φως της ημέρας απογειώνονται 20 γερμανικά αεροπλάνα από τη Σικελία για να βομβαρδίσουν το λιμάνι του Πειραιά. Στις 9.00μ.μ. το πρώτο σμήνος βουτάει στο λιμάνι σκοπεύοντας και χτυπώντας πλοία, κτίρια, αποθήκες και εγκαταστάσεις. Ο βομβαρδισμός συνεχίζεται για δύο ώρες. Κατά τις 3.15 τα ξημερώματα της επόμενης ημέρας προκαλείται τρομερή έκρηξη πλοίων γεμάτων με εκρηκτικά. Η καταστροφή είναι τόσο μεγάλη που σπάνε τζάμια στην Αθήνα και ο ήχος της έκρηξης ακούγεται σε απόσταση 200χλμ.

7 Απριλίου 1941

Στις 2.35 τα ξημερώματα ο Επιτελάρχης της Στρατιάς των Σκοπίων, πληροφορεί το Γ΄ Σώμα Στρατού Ελλάδος, ότι σύμφωνα με κοινό σχέδιο που είχε καταρτιστεί πριν τρεις ημέρες, οι Νοτιοσλάβοι θα επιτεθούν κατά των Ιταλών την 6η πρωινή. Η 8η Ελληνική Μεραρχία αναλαμβάνει επιθετική ενέργεια την 3η πρωινή με τη βεβαιότητα ότι οι Νοτιοσλάβοι θα αρχίσουν σε λίγες ώρες την επίθεσή τους. Οι Έλληνες με την ορμητικότητα και την ανδρεία που τους διακρίνει, πετυχαίνουν σε πέντε ώρες να καταλάβουν ισχυρότατες ιταλικές θέσεις και να αιχμαλωτίσουν ολόκληρο ιταλικό σύνταγμα. Η Νοτιοσλαβική επίθεση δυστυχώς δεν

πραγματοποιείται και η άμυνά τους καταρρέει από την γερμανική εισβολή. Η θριαμβευτική αυτή επίθεση μένει στην ιστορία σαν η τελευταία περίλαμπρη νίκη του Ελληνικού Στρατού στην Πίνδο.

Από τις 5 το πρωί εχθρικό πυροβολικό βάλλει κατά του οχυρού *Περιθώρι* της γραμμής Μεταξά και στις 8 αρχίζουν επαναλαμβανόμενες γερμανικές επιθέσεις. Ο εχθρός επικάθεται στο οχυρό και ανατινάζοντας διάφορα έργα επιχειρεί εισβολή. Ο λοχαγός Δουράτος δίνει εντολή αντεπίθεσης. Επακολουθεί άγρια μάχη στα έγκατα του οχυρού. Ο εχθρός παγιδεύεται και υφίσταται τρομερές απώλειες. Από τους εισελθόντες εντός Γερμανούς κανέναν δεν γλιτώνει.

Το βράδυ η κατάσταση στο μέτωπο της ανατολικής Μακεδονίας δεν εμπνέει ανησυχία. Πολλά οχυρά εξακολουθούν και παραμένουν απόρθητα.

8 Απριλίου 1941

Οι Γερμανοί καταλαμβάνουν την Δοϊράνη και το έδαφος μεταξύ Δοϊράνης και Αξιού.

Οι μαχητές των οχυρών της γραμμής Μεταξά δεν παραδίδονται παρόλο ότι παίρνουν τη διαταγή παύσης πυρός μετά την υπερφαλάγγιση του δυτικού άκρου από τα γερμανικά στρατεύματα. Προς τιμή και δόξα των υπερασπιστών του οχυρού Περιθώρι, λίγες ώρες πριν τη διαταγή, με αποφασιστική και αιφνιδιαστική αντεπίθεση συλλαμβάνονται 250 Γερμανοί αιχμάλωτοι.

9 Απριλίου 1941

Τα πρώτα γερμανικά στρατεύματα εισέρχονται στη Θεσσαλονίκη και το απόγευμα υπογράφεται το σύμφωνο παράδοσης από τον αντιστράτηγο Μπακόπουλο και τον επίσης αντιστράτηγο Φάιελ. Σε παράρτημα του συμφώνου αναγνωρίζεται ο ηρωικός αγώνας των μαχητών στα οχυρά και εκφράζεται επιθυμία να μη σταλούν αξιωματικοί και οπλίτες σε στρατόπεδα συγκέντρωσης. Συμφωνείται επίσης να μείνουν στη θέση τους οι πολιτικές αρχές

Κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων στη Θεσσαλονίκη, εμφανίζονται κήρυκες στα οχυρά *Ρούπελ* και *Παλιουριώνες* οι οποίοι ζητούν την παράδοση των μαχητών λόγω της επικείμενης υπογραφής του συμφώνου. Οι Έλληνες διοικητές αποπέμπουν τους κήρυκες επειδή δεν πιστεύουν ή δεν θέλουν να πιστέψουν όσα τους λένε και επειδή δεν έχουν ενημέρωση από την 14η Μεραρχία. Η επιβεβαίωση της υπογραφής του συμφώνου έρχεται τα μεσάνυχτα.

Ο διοικητής του συγκροτήματος *Καραντάγ* συνταγματάρχης Σαλβάνος συγκροτεί εφεδρεία από κάθε δυνάμενο να φέρει όπλο η οποία με επικεφαλής τον λοχαγό Κόλια αντεπιτίθεται κατά των γερμανικών θέσεων. Το απόγευμα οι Γερμανοί παραδίδονται και ο αντισυνταγματάρχης διοικητής τους, ζητά να κρατήσει το τμήμα τα όπλα δίνοντας τον λόγο της τιμής του ότι δεν θα προβεί σε καμιά εχθρική ενέργεια. Ο συνταγματάρχης Σαλβάνος δέχεται έχοντας υπόψη την υπογραφή της συνθηκολόγησης.

Ο Γερμανικός Στρατός παρουσιάζει όπλα στους Μαχητές του οχυρού *Μαλιάγκα* κατά την αποχώρησή τους μετά την παύση πυρός.

13 Απριλίου 1941

Παραδίδονται οι ελληνικές δυνάμεις που αποκόπτονται ανατολικά της Θεσσαλονίκης.

Η μεγαλύτερη απώλεια της RAF στην Ελλάδα. Έξι βομβαρδιστικά απογειώνονται από το αεροδρόμιο της Παραμυθιάς για να χτυπήσουν προχωρημένη γερμανική φάλαγγα και να δώσουν πληροφορίες στο Γενικό Στρατηγείο για το βάθος, τη δύναμη και την έκταση της διείσδυσης των γερμανικών στρατευμάτων στην περιοχή της Νοτιοσλαβίας. Όλα καταρρίπτονται από γερμανικά καταδιωκτικά. Σώζονται μόνο δύο πιλότοι.

Η Ελληνική Κυβέρνηση και ο Βασιλιάς Γεώργιος Β΄ επανέρχονται με τρία αιτήματα προς την Βρετανική κυβέρνηση: α) ο Ελληνικός στόλος να καταφύγει στην Αλεξάνδρεια, β) εφόσον κρίνεται σκόπιμο, να μεταφερθούν 40.000 άνδρες που εκγυμνάζονται στην Πελοπόννησο, στην Κύπρο και γ) να θεωρηθεί, έστω και προσωρινά, ένα τμήμα της Κύπρου Ελληνικό έδαφος, προκειμένου να εγκατασταθεί ο Βασιλιάς και η Κυβέρνηση.

Ο υπουργός εξωτερικών Α. Ήντεν απαντά ότι συμφωνεί με το πρώτο αίτημα, θα εξετάσει τη δυνατότητα του δεύτερου αφού πρώτα μεταφερθούν τα στρατεύματα στη Κρήτη, αλλά ως προς το τρίτο επιμένει να εγκατασταθεί ο βασιλιάς και η κυβέρνηση στη Κύπρο κάτω από συνθήκες όμοιες με αυτές άλλων συμμαχικών κυβερνήσεων στο Λονδίνο. Ο βασιλιάς άκαμπτος και πεισματώδης αποκρούει την πρόταση των Βρετανών.

14 Απριλίου 1941

Καταφτάνουν στα αεροδρόμια Παραμυθιάς και Ιωαννίνων, Γιουγκοσλάβοι φυγάδες αεροπόροι με τα αεροπλάνα τους για να αποφύγουν την αιχμαλωσία. Ανάμεσά τους ο Πρωθυπουργός και ο βασιλιάς Πέτρος.

15 Απριλίου 1941

Μ. Τρίτη. Ο Ελληνικός στρατός του αλβανικού μετώπου συμπύσσεται για να ευθυγραμμιστεί με το μέτωπο της Μακεδονίας. Εκκενώνεται η Κορυτσά.

Πραγματοποιείται η τελευταία μεγάλη αερομαχία της Ελληνικής αεροπορίας στο δυτικό Θεσσαλικό κάμπο. 12 ελληνικά αεροπλάνα απογειώνονται από το αεροδρόμιο των Τρικάλων για να αντιμετωπίσουν 18 γερμανικά κάθετης εφόρμησης και 30 καταδιωκτικά σε ένα άνισο αγώνα ετερόκλητων δυνάμεων. Παρόλη τη ματαιότητα του αγώνα η Ελληνική ψυχή μιλάει ξανά. Καταρρίπτονται 4 γερμανικά αεροπλάνα και φονεύονται δύο Έλληνες πιλότοι.

Την ίδια ώρα με την αερομαχία πάνω από τα Τρίκαλα, γερμανικά αεροπλάνα χτυπούν τα λιμάνια του Πειραιά και της Ελευσίνας και τα αεροδρόμια της Ελευσίνας, της Λάρισας των Νιαμάτων και του Αλμυρού Βόλου. Καταστρέφεται ολοκληρωτικά η 113 Αγγλική Μοίρα. Τα Νιάματα μοιάζουν με νεκροταφείο ερειπίων και φλεγόμενων αεροπλάνων.

18 Απριλίου 1941

Μ Παρασκευή. Ο πρωθυπουργός Αλ. Κορυζής, αυτοκτονεί αδυνατώντας να αντιμετωπίσει την κατάσταση.

19 Απριλίου 1941

Μ. Σάββατο. Σε άρθρο της εφημερίδας Manchester Guardian τονίζεται: Συνηθίζουμε να λέμε: «Οι Έλληνες πολεμούν σαν ήρωες». Στο μέλλον θα λέμε: «Οι ήρωες πολεμούν σαν Έλληνες».

Η γερμανική αεροπορία αλωνίζει σχεδόν ανενόχλητη στους Ελληνικούς ουραμούς χτυπώντας λιμάνια, όρμους, κόλπους, αεροδρόμια, γέφυρες και γενικά πιθανούς χώρους συγκέντρωσης Βρετανών που προσπαθούν να διαφύγουν. Μια χούφτα αγγλικών καταδιωκτικών από το αεροδρόμιο της Ελευσίνας με πρωταγωνιστή τον ήρωα του Αλβανικού μετώπου Επισμηναγό Πάττλ, αναχαιτίζει όλη την ημέρα τα γερμανικά σμήνη. Αποτέλεσμα της ασταμάτητης δραστηριότητας του Επισμηναγού είναι η κατάρριψη 6 εχθρικών αεροπλάνων και η υπερβολική του κόπωση από την μάχη.

Κατά το σούρουπο σχηματίζεται νηοπομπή με πλοία από το Ναύπλιο, το Γύθειο και την Καλαμάτα προστατευμένα από τα πλοία του Πολεμικού ναυτικού *Ασπίδα, Γλαύκος, Κατσώνης, Ήφαιστος* το βρετανικό καταδρομικό *Καρλάιλ*, 19 φορτηγά και δύο βρετανικά αντιτορπιλικά, με κατεύθυνση τη Κρήτη. Τα καταστρώματα και οι καμπίνες τους είναι γεμάτα με Έλληνες στρατιώτες, αεροπόρους, Ικάρους της Σχολής Αεροπορίας που είχε μεταστεγαστεί στο Άργος, ιδιώτες, Γιουγκοσλάβους φυγάδες, εβραίους, τραυματίες και Βρετανούς, Αυστραλούς και Νεοζηλανδούς αξιωματικούς και στρατιώτες. Το θωρηκτό *Αβέρωφ* καταπλέει επίσης στη Σούδα.

20 Απριλίου 1941

Το τραγικότερο Πάσχα της νεότερης Ελληνικής ιστορίας: Εκατοντάδες εχθρικών αεροπλάνων σε αδιάκοπες επικαλυπτόμενες επιδρομές, εξαφανίζουν κάθε αντίπαλη αεροπορική δραστηριότητα και επικρατούν ολοκληρωτικά και απόλυτα. Τα εχθρικά μηχανοκίνητα φτάνουν στη Λάρισα και τα Τρίκαλα και προχωρούν προς τη Λαμία.

Δυτικότερα, τα Ελληνικά τμήματα της στρατιάς Ηπείρου συνεχίζουν την ελεγχόμενη αναδίπλωσή τους στο Αλβανικό έδαφος. Στις 6 το απόγευμα υπογράφεται πρωτόκολλο ανακωχής μεταξύ του Υποστράτηγου Ντήτριχ και του Αντιστράτηγου Τσολάκογλου με όρους: α) την απόσυρση των Ελληνικών στρατευμάτων στα παλιά Ελληνο-Αλβανικά σύνορα, β) την αποστράτευση των ανδρών των Στρατιών Ηπείρου και Μακεδονίας και την επιστροφή στα σπίτια τους και γ) τη διατήρηση του προσωπικού οπλισμού των αξιωματικών χωρίς να θεωρούνται αιχμάλωτοι πολέμου. Ο Μουσολίνι εξοργίζεται και ζητά από τον Χίτλερ τη συμμετοχή του ιταλικού στρατού στην υπογραφή ανακωχής.

Τα Βρετανικά στρατεύματα κάνουν τον τελευταίο επιβραδυντικό ελιγμό τους στις Θερμοπύλες. Στα ανάκτορα του Τατοΐου αποφασίζεται η άμεση αποχώρηση των συμμαχικών δυνάμεων με κάθε πλωτό μέσο στην Κρήτη και στη συνέχεια στην Αίγυπτο.

Από τα ξημερώματα μέχρι τη δύση του ηλίου, εκατοντάδες εχθρικά αεροπλάνα χτυπούν στόχους στις ακτές της Αττικής και τα ανυπεράσπιστα αεροδρόμια Τατοΐου και Ελευσίνας. Έλληνες και σύμμαχοι έχοντας εξαντλήσει κάθε μέσο άμυνας, αντιμετωπίζουν τις χαμηλές διελεύσεις των γερμανικών αεροπλάνων με ρεβόλβερ, καραμπίνες ακόμη και με ... πέτρες. Οι κάνες των αντιαεροπορικών χτυπούν παράλληλα στο έδαφος με αποτέλεσμα βλήματα να πλήττουν αντιδιαμετρικές ομοχειρίες πυροβόλων.

Στις 5.30 το απόγευμα 100 εχθρικά αεροπλάνα κατευθύνονται στον Πειραιά. Η 33η Βρετανική Μοίρα με τα 15 υπάρχοντα αεροπλάνα της, απογειώνεται από την Ελευσίνα για αναχαίτιση με τον Επισμηναγό Πάττλ κυριολεκτικά ράκος να ψήνεται στον πυρετό. Είναι η τελευταία και μεγαλύτερη αερομαχία του. Αφού

καταρρίπτει τρία εχθρικά αεροπλάνα φτάνοντας τις 47 καταρρίψεις στους Ελληνικούς ουραμούς, διαλύεται στον αέρα από τα πυρά δύο γερμανικών καταδιωκτικών και τα συντρίμια μαζί με τον 27χρονο Νοτιοαφρικανό ήρωα χάνονται στο βυθό του κόλπου της Ελευσίνας. Ο απολογισμός εκείνης της ιστορικής μάχης είναι 8 καταρριφθέντα βρετανικά και 22 γερμανικά αεροπλάνα.

Το ίδιο απόγευμα το αντιτορπιλικό *Ψαρά* με κυβερνήτη τον αντιπλοίαρχο Π. Κώνστα, δέχεται την επίθεση των γερμανικών αεροπλάνων. Όλοι οι ναύτες στην πλήρη σκοτώνονται και το πλοίο παρά τις δώρες προσπάθειες για διάσωσή του, τελικά βυθίζεται.

21 Απριλίου 1941

Πρωθυπουργός αναλαμβάνει ο Εμμανουήλ Τσουδερός. Οι διοικητές των τριών Σωμάτων Στρατού Γ. Τσολάκογλου, Π. Δεμέστιχας και Γ. Μπάκος συνθηκολογούν με τους Γερμανούς εισβολείς.

22 Απριλίου 1941

Το αντιτορπιλικό *Υδρα* με κυβερνήτη τον αντιπλοίαρχο Θ. Πεζόπουλο δέχεται την επίθεση 35 τουλάχιστον εχθρικών αεροπλάνων κατά κύματα. Από τη βροχή των βομβών, η γέφυρα και τα καταστρώματα γεμίζουν νεκρούς και τραυματίες. Ο ηρωισμός του πληρώματος είναι άφθαστος. Ο γιατρός ανθυποπλοίαρχος Στ. Μανιαρίζης φονεύεται τη στιγμή που περιθάλλει τραυματία και ο εφ. Σημαιοφόρος οδοντίατρος Β. Αναστασίου χάνει τη ζωή του ανταποδίδοντας τους πυροβολισμούς μαζί με τον Κυβερνήτη στη γέφυρα του πλοίου.

Μέλη της κυβέρνησης, ο διοικητής της Τραπέζης Ελλάδος Κυριάκος Βαρβαρέσος, ο υποδιοικητής Γ. Μαντζαβίνος και τρεις ανώτατοι υπάλληλοι με τις οικογένειές τους, καταφεύγουν στη Σούδα με το πλοίο του Πολεμικού ναυτικού Βασ. Όλγα. Αεροπλάνο μεταφέρει τον βασιλιά και τον πρωθυπουργό Ε. Τσουδερό.

23 Απριλίου 1941

Ξημερώματα του Αγ. Γεωργίου, πέντε από τα δέκα αεροπλάνα ναυτικής συνεργασίας της 13ης μοίρας παίρνουν την έγκριση του Ανώτερου Διοικητή Αεροπορίας Ναυτικού και απογειώνονται για την Κρήτη. Με αυτό τον τρόπο κατορθώνουν να διαφύγουν την καταστροφή του αεροδρομίου Χασανίου από επίθεση γερμανικών καταδιωκτικών. Από την Κρήτη το απόγευμα συνεχίζουν το ταξίδι τους για την Αίγυπτο. Με την μαραθώνια αυτή πτήση κλείνει μια 30χρονη περίοδος ζωής της Ελληνικής Αεροπορίας και ανοίγει η νέα περίοδος της σύγχρονης Ελληνικής Πολεμικής Αεροπορίας.

Η ανακωχή μεταξύ Γερμανο-ιταλικών και Ελληνικών στρατευμάτων καθίσταται δυνατή με αποστολή στη Θεσσαλονίκη Ελλήνων πληρεξουσίων στην 11η Αν. Διοίκηση Ιταλικής Στρατιάς με λευκή σημαία. Τα γερμανικά στρατεύματα βοηθούν τους Έλληνες να υποχωρήσουν φτάνοντας στα όρια που αναφέρει το έγγραφο συνθηκολόγησης με σαφή πρόθεση να στερήσουν τους Ιταλούς από την ευκαιρία να αιχμαλωτίσουν Ελληνικά τμήματα. Γερμανοί αξιωματικοί και οπλίτες παραλαμβάνουν με τα αυτοκίνητά τους όσους κινδυνεύουν να μείνουν πίσω μεταφέροντάς τους έγκαιρα στα Γιάννενα. Η αυθόρμητη αυτή πράξη των Γερμανών αποτελεί πηγαία εκδήλωση θαυμασμού προς τον ηρωισμό και την αυτοθυσία των Ελλήνων και κόλαφος κατά των Ιταλών.

24 Απριλίου 1941

Αρχίζει η τελευταία μεγάλη και δύσκολη επιχείρηση εκκένωσης της ηπειρωτικής Ελλάδας από το Βρετανικό Εκστρατευτικό Σώμα με 16 πολεμικά και 11 μεταγωγικά και αποβατικά σκάφη. Για πέντε νύχτες διεκπεραιώνονται 50662 Βρετανοί, Αυστραλοί, Νεοζηλανδοί, Κύπριοι, Παλαιστίνιοι, Έλληνες και Γιουγκοσλάβοι πολίτες και στρατιώτες.

25 Απριλίου 1941

Έξι αντιτορπιλικά, τρία τορπιλοβόλα, Β. Όλγα, *Κουντουριώτης*, *Σπέτσαι*, *Αετός*, *Ιέραξ*, *Πάνθηρ*, *Ασπίς*, *Νίκη*, *Σφενδόνη*, τα πέντε υποβρύχια και το θωρηκτό *Αβέρωφ* καταπλέουν στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου για να συνεχίσουν τον αγώνα κατά των κατακτητών. Η αποδημία του Στόλου είναι έργο δύο αξιωματικών, του Σακελλαρίου που συλλαμβάνει το σχέδιο και του Καββαδία που το εκτελεί. Η συνέχεια του Πολεμικού Ναυτικού οφείλεται σε αυτούς τους δύο, στους 131 αξιωματικούς της Σχολής Ναυτικών Δοκίμων και τους 20 Αρχικελευστές Ναυτικούς Δόκιμους που αποφασίζουν να σταθούν δίπλα τους και να οδηγήσουν τα σκάφη στην Αίγυπτο.

Αποβιβάζεται στην Κρήτη για την υπεράσπισή της σημαντική δύναμη Νεοζηλανδών στρατιωτών.

27 Απριλίου 1941

Οι Γερμανοί εισέρχονται στην Αθήνα. Η χιτλερική σημαία υψώνεται στην Ακρόπολη. Ένας νέος, πολεμιστής της Αλβανίας (ο Κωνσταντίνος Κουκίδης) που μόλις είχε επιστρέψει στην Αθήνα, βρίσκεται εκεί παραστάτης του ιερού εθνικού μας συμβόλου, φρουρός ταγμένος δίπλα στη σημαία μας την κρίσιμη εκείνη ώρα, όχι

έπειτα από διαταγή των ανωτέρων του αλλά από την συνείδησή του και μόνο... Ίσως οι Ναζί τον διέταξαν να κατεβάσει τη σημαία, ίσως την κατέβασαν μόνοι τους και του την έδωσαν, το βέβαιο όμως είναι ότι το παλικάρι αυτό των είκοσι περίπου χρόνων τυλίγεται με αυτήν και μπρος στα μάτια των άφωνων κατακτητών πηδά στο κενό, και σκοτώνεται βάφοντάς την με το αίμα του.

Ολοκληρώνεται η διαφυγή των διασωθέντων ελληνικών υποβρυχίων στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου.

30 Απριλίου 1941

Ο Γ. Τσολάκογλου αναλαμβάνει πρώτος κατοχικός πρωθυπουργός.

3 Μαΐου 1941

Τα Γερμανικά και Ιταλικά στρατεύματα κατοχής παρελαύνουν σε μια έρημη Αθήνα.

Ο εξάμηνος πόλεμος κοστίζει στην Ελλάδα 700 περίπου νεκρούς αξιωματικούς (οι μισοί έφεδροι) και 14.000 νεκρούς και αγνοούμενους οπλίτες. Από τους 63.000 τραυματίες, οι 25.000 είναι παγόπληκτοι.

4 Μαΐου 1941

Λόγος του Α. Χίτλερ στο Ράιχσταγ: *«Η ιστορική δικαιοσύνη με υποχρεώνει να διαπιστώσω ότι απ' όλους τους αντιπάλους τους οποίους αντιμετώπισαμε, ο Έλληνας ιδιαίτερα πολέμησε με ύψιστο ηρωισμό και αυτοθυσία. Συνθηκολόγησε μόνο όταν η εξακολούθηση της αντίστασης δεν ήταν πλέον δυνατή και δεν είχε κανένα λόγο».*

14 Μαΐου 1941

Η Βουλγαρία εκδίδει ανακοίνωση με την οποία προχωρεί στην προσάρτηση της Ανατολικής Μακεδονίας και της Δυτικής Θράκης. Σε σύντομο χρόνο οι βουλγαρικές αρχές εκδιώκουν τους Έλληνες υπαλλήλους από τους διοικητικούς μηχανισμούς, αντικαθιστώντας τους με ομοεθνείς τους. Τους επόμενους μήνες απαγορεύουν τη χρήση της ελληνικής γλώσσας, αντικαθιστούν τα σχολεία με βουλγαρόφωνα και απαγορεύουν την έκδοση βιβλίων ή εντύπων στα ελληνικά. Οι ονομασίες των πόλεων και των οδών αντικαθίστανται και γίνεται προσπάθεια οι Έλληνες να προσδώσουν στα επώνυμά τους την χαρακτηριστική βουλγαρική κατάληξη.

18 Μαΐου 1941

Αγγλικό αεροπλάνο αιφνιδιάζει, επιτιθέμενο από τη θάλασσα, τους Γερμανούς στο αεροδρόμιο του Άργους που παίρνουν το πρωινό τους ρόφημα. Το καταστροφικό αποτέλεσμα για το προσωπικό (60 περίπου νεκροί μαζί με τον διοικητή τους) αναγκάζει τη Γερμανική Διοίκηση να στείλει εφεδρικούς πιλότους με επικεφαλής τον Πτέραρχο Ριχτόφεν (απόγονο του ήρωα του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου), για να ετοιμαστούν ενόψει της εισβολής στη Κρήτη.

20 Μαΐου 1941

Μάχη της Κρήτης. Αρχίζει η γερμανική επίθεση κατά της νήσου. Οι μικρές Ελληνικές δυνάμεις, οι Άγγλοι που έχουν μεταφερθεί εκεί και όλος ο πληθυσμός, αντιστέκονται γενναία.

Στις μάχες αντιπαρατίθενται: 32.000 Βρετανοί, Αυστραλοί και Νεοζηλανδοί, 12.000 Έλληνες, η πολιτοφυλακή, ένοπλοι πολίτες και 23.000 Γερμανοί, από τους οποίους 10.000 αλεξιπτωτιστές με 1350 αεροπλάνα από τα οποία 550 μεταγωγικά.

Κύριος στόχος του εχθρού το αεροδρόμιο *Μάλεμε*. Στις 8 το πρωί αρχίζουν οι ρίψεις πέντε ταγμάτων αλεξιπτωτιστών. Η ηρωική αντίσταση των υπερασπιστών Νεοζηλανδών και των αγριεμένων Κρητών οπλισμένων με δίκανα, κοντάρια και τσάπες, καταφέρει σοβαρές απώλειες και εξουδετερώνει τον επιδρομέα.

Όλη τη νύχτα, το καταπονημένο και εξαντλημένο γερμανικό σύνταγμα εφόδου, ανθίσταται σθεναρά, φοβούμενο συμμαχική αντεπίθεση. Ο ίδιος ο ηγέτοράς τους Πτέραρχος Στούντεντ έχει διαρκώς μπροστά του το πιστόλι, έτοιμος να το χρησιμοποιήσει εάν τα νέα είναι δυσάρεστα.

21 Μαΐου 1941

Συνεχίζονται με την ίδια σφοδρότητα οι βομβαρδισμοί και οι προσγειώσεις γερμανικών μεταφορικών αεροπλάνων στο *Μάλεμε* κάτω από τα πυρά Βρετανικών όλμων και πυροβολικού που αποδεκατίζουν τους εισβολείς.

Το βράδυ ο Βρετανικός στόλος καταστρέφει γερμανική νηοπομπή στην προσπάθειά της να αποβιβάσει στρατό στο νησί. Κανένα πλεούμενο δεν σώζεται και κανείς στρατιώτης δεν πατάει στη στεριά. Από τις λάμπσεις των εκπυρσοκροτήσεων φωτίζεται η θάλασσα και από τις βροντές σείεται η πόλη των Χανίων.

22 Μαΐου 1941

Καταλαμβάνεται οριστικά από τους Γερμανούς το αεροδρόμιο *Μάλεμε*. Η προσπάθεια ανακατάληψης από τους συμμάχους δεν αποδίδει.

23 Μαΐου 1941

Η ελληνική πολιτική ηγεσία εγκαταλείπει την Κρήτη με το αντιτορπιλικό *Ντίκο* για την Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου.

Ο χρυσός της Τραπέζης Ελλάδος που βρίσκεται στο Ηράκλειο, μεταφέρεται κάτω από συνεχείς βομβαρδισμούς της γερμανικής αεροπορίας στη Σούδα όπου μεταφορτώνεται στο αγγλικό καταδρομικό *Διδώ*. Μεταφέρεται στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου, αποθηκεύεται προσωρινά στο υποκατάστημα της *Banque Nationale d' Egypte* και κατόπιν μετά από επίπονες προσπάθειες καταλήγει στην Πραιτόρια της Ν. Αφρικής στην έδρα της κεντρικής τράπεζας.

24 Μαΐου 1941

Στα Χανιά οι Γερμανοί παίρνουν την πρωτοβουλία των κινήσεων. Στο Ρέθυμνο οι αμυνόμενοι δηλώνουν ότι θα συνεχίσουν τη μάχη μέχρι εσχάτων.

26 Μαΐου 1941

Καταλαμβάνεται ο Γαλατάς από τους Γερμανούς. Κάτω από την συντριπτική πίεση του εχθρού που καθημερινά ενισχύεται με ξεκούραστους καταδρομείς, κάμπτεται η συμμαχική αντίσταση. Το μέτωπο διασπάται και οι Γερμανοί φτάνουν στη Σούδα. Οι συμμαχικές επικοινωνίες διακόπτονται και διατάσσεται υποχώρηση στα Σφακιά. Τη νύχτα αποφασίζεται η εγκατάλειψη της Κρήτης.

27 Μαΐου 1941

Τα Χανιά περιέρχονται στα χέρια των εισβολέων.

28 Μαΐου 1941

Οι Βρετανοί χωρίς να ενημερώσουν τις ελληνικές δυνάμεις εκκενώνουν τη νύχτα την πόλη του Ηρακλείου και επιβιβάζονται σε πλοία. Ιταλικά στρατεύματα προερχόμενα από τα Δωδεκάνησα, αποβιβάζονται στη Σητεία και καταλαμβάνουν τον νομό Λασιθίου.

29 Μαΐου 1941

Καταλαμβάνονται το Ρέθυμνο και το Ηράκλειο από τους Γερμανούς.

30 Μαΐου 1941

Δυο 19χρονοι φοιτητές ο Μανώλης Γκλέζος και ο Απόστολος Σάντας κατεβάζουν από τον βράχο της Ακρόπολης τη σημαία με τη σβάστικα. Η γενναία πράξη τους γίνεται σύμβολο αντίστασης.

31 Μαΐου 1941

Ύστερα από δέκα ημέρες σκληρών μαχών, η Κρήτη καταλαμβάνεται από τους Γερμανούς.

Οι απώλειες αριθμούνται σε 4.000 νεκρούς και αγνοούμενους Γερμανούς στρατιώτες, 2.000 νεκρούς Άγγλους, 2.000 πνιγμένους στη θάλασσα, 8.500 νεκρούς πολίτες ή εκτελεσθέντες, 20.000 ορφανά παιδιά, 12.000 περίπου αιχμαλώτους και 13.000 ολοσχερείς καταστροφές οικημάτων.

3 Ιουνίου 1941

Πυρπολείται και στη συνέχεια βομβαρδίζεται το χωριό Κάνδανος στην Κρήτη, σε αντίποινα για τη δολοφονία Γερμανών οπλιτών «*εκ των όπισθεν*» από πολίτες του χωριού, άνδρες και γυναίκες. Η ανοικοδόμηση του χωριού απαγορεύεται, ενώ ειδικές πινακίδες «*προς παραδειγματισμόν*» μνημονεύουν τα φρικτά γεγονότα.

20 Ιουνίου 1941

Αρχίζει η **ανασυγκρότηση του Ελληνικού Στρατού στη Μέση Ανατολή**. Η συγκρότηση της 1ης ταξιαρχίας ολοκληρώνεται γρήγορα και απαρτίζεται από τους Έλληνες Αιγυπτιώτες (1ο τάγμα), τους διαφυγόντες της ταξιαρχίας του Έβρου που αποτελούνταν από 144 αξιωματικούς και 1500 οπλίτες (2ο τάγμα) και άλλους πολίτες και στρατιωτικούς που είχαν διαφύγει (3ο τάγμα). Πρώτος διοικητής αναλαμβάνει ο υποστράτηγος Μαραβέας.

10 Ιουνίου 1941

Η Ελλάδα χωρίζεται σε τρεις ζώνες κατοχής: Γερμανική, Ιταλική και Βουλγαρική. Η Βουλγαρία αναλαμβάνει τη Θράκη με την Ανατολική Μακεδονία. Στην Ιταλία περιέρχεται το υπόλοιπο μέρος της χώρας και στη Γερμανία τα νησιά, στρατηγικής σημασίας λιμάνια και παράκτιες περιοχές καθώς και η Κρήτη.

Οι τρεις κατοχικές δυνάμεις κυκλοφορούν η κάθε μια το δικό της νόμισμα στις αντίστοιχες περιοχές ευθύνης τους. Οι Γερμανοί τα μάρκα κατοχής, οι Ιταλοί τη μεσογειακή δραχμή και οι Βούλγαροι το Λέβα. Και τα τρία νομίσματα δεν έχουν καμιά απολύτως αξία εκτός Ελλάδος.

Η εφαρμογή του τριζωνικού συστήματος κατοχής δημιουργεί διοικητικό χάος εξαιτίας των αντικρουόμενων συμφερόντων για την εκμετάλλευση της Ελλάδας. Ο γερμανικός στρατός επίσης δεν έχει φροντίσει για την κάλυψη των αναγκών του κατά τη διάρκεια της παραμονής του. Οι Ιταλοί ενώ διαθέτουν επιμελητεία

ακολουθούν το παράδειγμα των Γερμανών. Έτσι οι κατακτητές οδηγούνται σε μια άνευ προηγουμένου λεηλασία και σε έναν αγώνα δρόμου για το ποιος θα δεσμεύσει ή θα επιτάξει περισσότερα εφόδια όπως τρόφιμα, ζώα, ορυχεία και βιομηχανικές μονάδες.

6 Ιουλίου 1941

Παύεται με απόφαση της Ιεράς Συνόδου ο αρχιεπίσκοπος Χρυσάνθος, επειδή αρνείται να ορκίσει την κατοχική κυβέρνηση. Τον διαδέχεται ο Δαμασκηνός που αργότερα εναντιώνεται στο σχέδιο πολιτικής επιστράτευσης και τίθεται υπό κράτηση στην κατοικία του.

14 Ιουλίου 1941

Εκτελείται η πρώτη αποστολή ανθυποβρυχιακής έρευνας της 13ης Ελληνικής Μοίρας Ναυτικής Συνεργασίας στη Μέση Ανατολή. Η περιοχή έρευνας είναι η ανατολική Μεσόγειος και πραγματοποιείται με τα αεροπλάνα Avro Anson που κατόρθωσαν να διαφύγουν στις 23 Απριλίου. Η μοίρα επιχειρεί από το αεροδρόμιο Ηλιούπολης του Καΐρου.

1 Αυγούστου 1941

Αποφασίζεται να μείνει ως μοναδικό μέσο πληρωμής η δραχμή. Τα ξένα νομίσματα αποσύρονται και αντικαθίστανται με δραχμές στις ισοτιμίες 1 μάρκο κατοχής προς 60 δραχμές και 1 μεσογειακή δραχμή προς 1 δραχμή.

9 Σεπτεμβρίου 1941

Ιδρύεται στην Αθήνα σε μια μονοκατοικία της οδού Κηφισίας 171 στην Αθήνα, ο **«Εθνικός Δημοκρατικός Ελληνικός Σύνδεσμος» (ΕΔΕΣ)**, ως πολιτική οργάνωση από Βενιζελικούς αξιωματικούς, με επίτιμο αρχηγό τον Ν. Πλαστήρα. Ιδρυτικά μέλη είναι ο δικηγόρος Ηλ. Σταματόπουλος και δύο απότακτοι βενιζελικοί αξιωματικοί, οι συνταγματάρχες Λεωνίδας Σπάης και Ναπολέων Ζέρβας, με υπαρχηγό τον Κομνηνό Πυρομάγλου παλιό αξιωματικό του ελληνικού στρατού που έρχεται από το Παρίσι απεσταλμένος του Ν. Πλαστήρα. Στο κείμενο της πρώτης ιδρυτικής διακήρυξης καταδικάζονται με δριμύτητα ο βασιλιάς και η «σπείρα» της 4ης Αυγούστου, οι οποίοι κατηγορούνται ως προδότες.

22 Σεπτεμβρίου 1941

Η ομάδα **«Αθανάσιος Διάκος»** από το Κιλκίς πραγματοποιεί το πρώτο κτύπημα εναντίον των Γερμανών στήνοντας ενέδρα σε ένα ημιφορτηγό της *Wermacht* στο 62ο χιλιόμετρο του δρόμου Λαχανά-Θεσσαλονίκης. Δύο στρατιώτες της 164ης μεραρχίας πεζικού σκοτώνονται και ένας τραυματίζεται. Η διοίκηση της μεραρχίας αποφασίζει να ανταποδώσει με πολλαπλάσια σκληρότητα το χτύπημα.

27 Σεπτεμβρίου 1941

Το ΚΚΕ, μαζί με το Σοσιαλιστικό Κόμμα Ελλάδας (ΣΚΕ), την Ένωση Λαϊκής Δημοκρατίας (ΕΛΔ) και το Αγροτικό Κόμμα Ελλάδας (ΑΚΕ), **ιδρύουν το Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο (ΕΑΜ)**. Το ΚΚΕ ποτέ δεν λέει που υπογράφεται η ιδρυτική πράξη. Σε σπίτι στο τέρμα της οδού Ιπποκράτους στην Αθήνα; Στο τέρμα της οδού Μαυρομιχάλη προς τον Λυκαβηττό; Σε σπίτι στο Κολωνάκι; Στο κείμενο της ιδρυτικής διακήρυξης ξεκαθαρίζεται ότι μπορούν να προσχωρήσουν στους κόλπους του ΕΑΜ όλοι οι Έλληνες ανεξαρτήτως των πολιτικών τους προτιμήσεων και της ιδεολογικής τους προέλευσης. Κάθε ένας που καταπολεμάει με οποιοδήποτε τρόπο την ενότητα του αγώνα, θα θεωρείται συνεργάτης των ξένων κατακτητών και προδότης. Στο κείμενο αποφεύγεται η χρήση λέξεων και φρασεολογίας ιδεολογικά **«φορτισμένων»**, αντιθέτως χρησιμοποιούνται λέξεις ή έννοιες όπως **«εθνικός», «απελευθερωτικός», «πατριωτικός»**.

28 Σεπτεμβρίου 1941

Εκδηλώνονται τη νύχτα συνδυασμένες επιθέσεις εναντίον θέσεων βουλγαρικού στρατού και χωροφυλακής σε 25 χωριά και κοινότητες της Δράμας από ομάδες ανταρτών 25-30 ατόμων. Στην πόλη της Δράμας ανατινάσσεται το εργοστάσιο ηλεκτροφωτισμού και συλλαμβάνονται και εκτελούνται εκπρόσωποι της βουλγαρικής εξουσίας και Έλληνες συνεργάτες. Στο χωριό Δοξάτο σκοτώνονται εννέα Βούλγαροι στρατιώτες και παραδίδεται στις φλόγες ο σταθμός χωροφυλακής.

29 Σεπτεμβρίου 1941

Οι αντάρτες αποσύρονται στις ορεινές περιοχές και τους ακολουθούν εκατοντάδες πολίτες φοβούμενοι τα αντίποινα. Βουλγαρικές δυνάμεις στρατού, χωροφυλακής καθώς και ένοπλοι Βούλγαροι πολίτες (Κομιτατζίδες) αρχίζουν την καταστολή της εξέγερσης με επίκεντρο την πόλη της Δράμας και το χωριό Δοξάτο. Σε όλα τα εδάφη σημειώνεται τεράστιο κύμα ομαδικών εκτελέσεων, εμπρησμών, βασανισμών και συλλήψεων. Τα θύματα υπερβαίνουν τους 2.000 νεκρούς. Μεγάλος αριθμός κατοίκων καταφεύγει στις γερμανοκρατούμενες περιοχές για περισσότερη ασφάλεια. Με μεγάλες δυνάμεις οι Βούλγαροι διαλύουν τους αντάρτες στο Παγγαίο και Τσαλ-Νταγ και εξοντώνουν πολλούς από τους πρωτεργάτες των γεγονότων.

1 Οκτωβρίου 1941

Μετά από αλληπάλληλες συνεννοήσεις με τη βρετανική διοίκηση, εκδίδεται διαταγή του Ελληνικού Υπουργείου Αεροπορίας για τη διοικητική ανασυγκρότηση της Ελληνικής Βασιλικής Αεροπορίας Μέσης Ανατολής (ΕΒΑ-ΜΑ). Ορίζεται επίσης οι Έλληνες εκπαιδευόμενοι να παρακολουθούν σχολές της RAF κυρίως στη Ροδεσία και τη Ν. Αφρική.

Η τιμή αυτή από πλευράς βρετανικής κυβέρνησης προς τους Έλληνες δεν δίδεται σε κανένα άλλο λαό που πολεμά τον Άξονα καθ' όλη τη διάρκεια του πολέμου.

7 Οκτωβρίου 1941

Συγκροτείται στο Ακούιρ της Παλαιστίνης η πρώτη *Ελληνική Μοίρα Διώξεως 335*, (335 Μ.Δ.) πλαισιωμένη αρχικά με οκτώ αεροπλάνα *Hurricane MkI*. Πρώτος διοικητής της ορίζεται ο επισημναγός Ξενοφών Βαρβαρέσος. Στα τέλη Νοεμβρίου ενισχύεται με εννέα αεροπλάνα ίδιου τύπου.

10 Οκτωβρίου 1941

Ιδρύεται η «*Αντιφασιστική Στρατιωτική Οργάνωση*» (ΑΣΟ), με σκοπούς στρατιωτικούς (κυρίως την ενεργό συμμετοχή των ελληνικών δυνάμεων στον πόλεμο κατά του Άξονα), αλλά και πολιτικούς (τον αγώνα εναντίον της σχεδιαζόμενης επιβολής καθεστώτος μεταξικού τύπου μετά τον πόλεμο).

15 Οκτωβρίου 1941

Η 164η γερμανική μεραρχία πεζικού σε αντίποινα του χτυπήματος της ομάδας «*Αθανάσιος Διάκος*» από το Κιλκίς, καταστρέφει εκ θεμελίων όλα τα χωριά της επαρχίας Νιγρίτας και εκτελεί συνολικά περίπου 250 άνδρες ηλικίας 15-60 ετών. Εκτελέσεις γίνονται επίσης και στην πόλη της Νιγρίτας.

23 Οκτωβρίου 1941

Ο κύκλος του αίματος ολοκληρώνεται στο Μεσόβουνο της επαρχίας Εορδαίας που αποτελεί αντιστασιακό κέντρο. Το χωριό θρηνεί 165 νεκρούς και οι Γερμανοί μετά τον εμπρησμό του το ανακηρύσσουν «*νεκρή ζώνη*».

Δεκέμβριος 1941

Αρχίζει να μαστίζει την Αθήνα και όλα τα αστικά και ημιαστικά κέντρα η μεγάλη πείνα, που τα θύματά της θα φθάσουν τις 300.000. Ο υποσιτισμός πλήττει επίσης και τα νησιά εκτός από ορισμένα που παρουσιάζουν μια σχετική αυτάρκεια όπως είναι η Λέσβος. Πολλοί αγρότες το χειμώνα αυτόν έχουν τη δυνατότητα αν όχι να πλουτίσουν, τουλάχιστον να εξασφαλίσουν στις οικογένειές τους καλύτερες συνθήκες διαβίωσης ή να αποπληρώσουν τυχόντα χρέη τους. Αντίθετα όσοι περιλαμβάνονται στη μικροαστική τάξη, υποφέρουν. Όσοι διαθέτουν περιουσίες τις πωλούν στη μαύρη αγορά για μερικά τρόφιμα. Η ανταλλαγή σε είδος είναι κοινό φαινόμενο. Εκείνοι που δεν έχουν τη δυνατότητα εξαρτώνται από τα συσσίτια τα οποία σύντομα εκλείπουν.

Η Ελλάδα ζει την οικονομική καταστροφή εξαιτίας της καταλήστευσης που εφαρμόζουν οι κατακτητές και της αδιαφορίας τους για τον πληθυσμό, σε συνδυασμό με τον αποκλεισμό που επιβάλλουν οι Βρετανοί στις χώρες που περιέρχονται υπό γερμανική κατοχή. Σε ότι αφορά τη βουλγαρική κατοχή, αυτό που την διαφοροποιεί από τη γερμανική είναι η συστηματική εφαρμογή ενός σχεδίου υποσιτισμού του ελληνικού πληθυσμού.

Μια επιπλέον αιτία κατάρρευσης της ελληνικής οικονομίας είναι ο υπέρμετρος δανεισμός των κατοχικών δυνάμεων. Με τη συμφωνία που υπογράφουν οι χώρες του Άξονα στη Ρώμη προβλέπονται αναλήψεις ποσών από τα κατεχόμενα κράτη μόνο για τη συντήρηση των στρατευμάτων τους. Στην πραγματικότητα όμως τα χρήματα που εισπράττουν από την Ελλάδα (ακόμα και με τη μορφή κατασχέσεων ή επιτάξεων) είναι κατά πολύ περισσότερα των συμφωνηθέντων χωρίς να πιστώνεται η διαφορά στην παθούσα χώρα ως δάνειο προς την Γερμανία όπως αποφασίστηκε στη Ρώμη.

1942

- Ο Αριστοτέλης Ωνάσης μεταφέρει την έδρα των επιχειρήσεών του από το Λονδίνο στη Ν. Υόρκη, έδρα των περισσότερων πετρελαϊκών εταιρειών. Το γεγονός αποδίδει οικονομικά, αφού τα πλοία του στόλου του έχοντας σημαίες ουδετέρων κρατών καρπώνονται τους υψηλούς ναύλους.
- Η Έλλη Λαμπέτη κάνει την πρώτη επίσημη θεατρική της εμφάνιση, στο έργο «*Η Χάννελε πάει στον Παράδεισο*» του Χάουπτμαν.
- **Ιδρύεται το Θέατρο Τέχνης «Κάρολος Κουν».** Στις 18 Σεπτεμβρίου δίδεται η πρώτη παράσταση με την *Αγριόπαπια* του Ίψεν στο θέατρο Αλίκη. Πρωταγωνιστής και σκηνοθέτης ο ίδιος. Συμπρωταγωνιστές οι

μαθητές του Β. Διαμαντόπουλος, Δ. Καλλέρης, Π. Ζερβός, Β. Μεταξά και Κ. Λαμπροπούλου. Θα ακολουθήσουν έργα των Στρίνπεργκ, Πιραντέλο, Σεβαστίκογλου, Σω κ.α.

- Στην Τρίπολη, μόλις 17 ετών ο Μ. Θεοδωράκης, δίνει την πρώτη του συναυλία παρουσιάζοντας το έργο του *Κασσιανή*.
- Μεγάλοι δημιουργοί και ερμηνευτές της Μικρασιατικής Σχολής πεθαίνουν από την πείνα και τις κακουχίες: Παναγιώτης Τούντας, Ανέστης Δελιάς, Γιοβάν Τσαούς, Αντώνης Διαμαντίδης ή Νταλκάς, Κλέων Τριανταφύλλου ή Αττίκ κ.α.
- Δημήτρης Γληνός: *Τι είναι και τι θέλει το ΕΑΜ*.
- Γεννιέται στη Θεσσαλονίκη ο συνθέτης Γιώργος Χατζηνάσιος.
- Γεννιέται στην Αθήνα ο ηθοποιός και ροκ τραγουδιστής και συνθέτης Δημήτρης Πουλικάκος.
- Πεθαίνει ο ιστορικός και ακαδημαϊκός Δημ. Καμπούρογλου (γ. 1852).
- Πεθαίνει ο μεταφραστής, λογοτέχνης και εκπαιδευτικός Ιωάννης Γρυπάρης (γ. 1870).

Ιανουάριος 1942

Εκλέγεται πρώτος Γραμματέας της Κ.Ε. του ΚΚΕ ο Γεώργιος Σιάντος ο οποίος με την ευλύγιστη γραμμή που υποστηρίζει, έρχεται συχνά σε αντίθεση με τον δογματισμό και την χωρίς όρους ευθυγράμμιση με την Μόσχα. Η δογματική γραμμή εκθειάζεται από τη νέα γενιά πολιτικών στελεχών (τους λεγόμενους Κούτβιδες) διαμορφωμένη στο *Σοβιετικό Πανεπιστήμιο Ανατολικών Λαών (Κ.Υ.Τ.Υ.)*.

Συγκροτείται στη Μ. Ανατολή η 13η Μοίρα Ελαφρού Βομβαρδισμού (13 ΜΕΒ) από την συνένωση της 13ης Μοίρας Ναυτικής Συνεργασίας με την 32η Ελληνική Μοίρα Βομβαρδισμού, λόγω του εφοδιασμού της από την RAF με αεροπλάνα *Bristol Blenheim MkV*. Οργανώνεται σε τρία σμήνη των οκτώ αεροσκαφών το κάθε ένα. Πρώτος Διοικητής, ο επισμηναγός Σπ. Δρακόπουλος.

Φεβρουάριος 1942

Μ. Ανατολή: Η 335 Μ.Δ. κρίνεται επιχειρησιακή και τίθεται διοικητικά στην 234 Σμηναρχία Δίωξης της RAF. Η παρθενική αποστολή πραγματοποιείται στις 14 Φεβρουαρίου και αφορά προστασία συμμαχικής νηοπομπής.

5 Φεβρουαρίου 1942

Ιδρύεται το ΕΑΜ νέων.

16 Φεβρουαρίου 1942

Ιδρύεται ο «*Ελληνικός Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός*» (ΕΛΑΣ). Την οργάνωση του ΕΛΑΣ στο βουνό αναλαμβάνει ο Άρης Βελουχιώτης, ψευδώνυμο του Θανάση Κλάρα. Γιος δικηγόρου της φιλελεύθερης αστικής τάξης και καταγόμενος από το βουνό Βελούχι, εμπνέεται περισσότερο από την πληρότητα της ορεινής ζωής παρά από τον κοσμοπολίτικο κύκλο των Αθηνών που κινείται γύρο από το παλάτι. Στα νεανικά του χρόνια σπουδάζοντας γεωπονία έρχεται αμέσως σε επαφή με τους επαναστατικούς κύκλους του ΚΚΕ και αργότερα κάνοντας την στρατιωτική του θητεία στον πειθαρχικό ουλαμό Καλπακίου, αποκτά τη φήμη του ανυποχώρητου ατίθασου.

23 Φεβρουαρίου 1942

Τέσσερα γερμανικά καταδιωκτικά *Me 109F* επιτίθενται στο αεροδρόμιο διασποράς στην έρημο *LG121 (Landing Ground 121)*, όπου βρίσκεται η 335 Μ.Δ. Ένα αεροπλάνο καταστρέφεται και ένα ακόμα παθαίνει σοβαρές ζημιές.

Εκτός από τις μύγες και τους σκορπιούς, τις αμμοθύελλες, τη δίψα, τη ζέστη κατά τη διάρκεια της ημέρας και την παγωνιά όταν πέφτει το σκοτάδι, οι Έλληνες μαχητές υφίστανται συχνά τις επιθέσεις του εχθρού.

14 Μαρτίου 1942

Μ. Ανατολή: Αναχαιτίζεται εχθρικό αεροπλάνο από τους ανθυποσμηναγό Ε. Καρύδη και αρχισμηνία Δ. Σπυρίδωνος της 335 Μ.Δ. στην έρημο. Ο πρώτος κατά την καταδίωξη χάνει τον προσανατολισμό του και περιπλανιέται επί τρεις ώρες ώσπου του τελειώνουν τα καύσιμα. Χρησιμοποιεί επιτυχώς το αλεξίπτωτο και την επομένη επιστρέφει στην βάση του.

25 Μαρτίου 1942

Επιδεικτική απουσία του λαού από τις επίσημες τελετές της Εθνικής Εορτής. Πραγματοποιούνται μεγάλες πατριωτικές διαδηλώσεις στην Αθήνα και σε άλλες πόλεις.

Απρίλιος 1942

Έπειτα από πολλές διαπραγματεύσεις αλλά κυρίως λόγω της πίεσης της κοινής γνώμης των ΗΠΑ, οι Βρετανοί αποφασίζουν να αναστείλουν μερικώς τα μέτρα αποκλεισμού εναντίον της Ελλάδος και ανοίγει ο δρόμος για τη συστηματική αποστολή επισιτιστικής βοήθειας.

14 Απριλίου 1942

Οι δημόσιοι υπάλληλοι πραγματοποιούν την πρώτη απεργία στην Αθήνα.

20 Απριλίου 1942

Εκδίδεται η παράνομη εφημερίδα του ΕΑΜ, *Ελεύθερη Ελλάδα*.

2 Μαΐου 1942

Μ. Ανατολή: Η 13 Μ.Ε.Β. αρχίζει να επιχειρεί σε αποστολές προστασίας συμμαχικών νηοπομπών στη Μεσόγειο, καθώς και σε ανθυποβρυχιακές έρευνες. Αργότερα η βρετανική διοίκηση αντικαθιστά τα αεροπλάνα της με νεότερα.

22 Μαΐου 1942

Μια φιλόδοξη ομάδα οκτώ ανδρών με επικεφαλής τον Άρη Βελουχιώτη αναχωρεί από τη Σπερχειάδα Φθιώτιδας προς τα δυτικά. Η ομάδα απομακρύνεται από κατοικημένα εδάφη και κινείται προς την απομονωμένη Ευρυτανία αντιμετωπίζοντας μεγάλες δυσκολίες τροφοδοσίας και πληροφόρησης που τη φέρνουν αρχικά στα πρόθυρα της διάλυσης.

2 Ιουνίου 1942

Σημειώνεται η πρώτη σοβαρή αντιπειθαρχική ενέργεια Ελλήνων ναυτεργατών στο Τσάταμ της Αγγλίας. Η Ελληνική κυβέρνηση επιστρατεύει πολλούς ναυτεργάτες για να καλύψουν τις αυξημένες ανάγκες του Πολεμικού Ναυτικού. Στην Αγγλία είναι συγκεντρωμένα πληρώματα για την παραλαβή των πλοίων *Πίνδος*, *Αδρία*, *Κανάρης* και *Μιαούλης*. Ορισμένοι δυσανασχετούν και αφού πάρουν οδηγίες από τον Αντ. Αμπατιέλο, Γραμματέα της «*Ομοσπονδίας Ελληνικών Ναυτεργατικών Οργανώσεων*» (*OENO*), στο Κάρντιφ, παρουσιάζονται σε ένα αστυνομικό τμήμα φορώντας πολιτικά, δηλώνουν ότι είναι Έλληνες ναύτες του Βασ. Ναυτικού και ότι δεν αναγνωρίζουν το ελληνικό κράτος, ούτε θέλουν να υπηρετήσουν υπό τις διαταγές Ελλήνων αξιωματικών. Δέχονται όμως να πολεμήσουν υπό τις διαταγές Βρετανών αξιωματικών. Συλλαμβάνονται 76 άνδρες και στο ναυτοδικείο που ακολουθεί επιβάλλονται αυστηρές ποινές. Με την επέμβαση των βρετανικών συνδικάτων οι ποινές μετριάζονται και μετά από λίγο καιρό αμνηστεύονται όλοι.

7 Ιουνίου 1942

Ο Παν. Κανελλόπουλος παίρνει στο γραφείο του στο Κάιρο επιστολή του αρχηγού του βρετανικού στόλου της Μεσογείου ναυάρχου Χάργουντ η οποία τον πληροφορεί ότι πρόκειται να στείλει ομάδα Ελλήνων σαμποτέρ στην Ελλάδα με σκοπό να φράξουν τη διώρυγα της Κορίνθου. Του ζητά να διαθέσει τους ανάλογους άνδρες και ο Παν Κανελλόπουλος θέτει επικεφαλής τον απότακτο αξιωματικό από το κίνημα του 1935 Γιάννη Τσιγάντε.

17 Ιουνίου 1942

Ο αντιπρόεδρος της κυβέρνησης και υπουργός στρατιωτικών Παν. Κανελλόπουλος υπογράφει την υπ. Αριθ. 31372 Απόφαση ανάκλησης στην ενεργό στρατιωτική υπηρεσία του Χριστόδουλου Τσιγάντε και άλλων εκτός στρατεύματος αξιωματικών, σύμφωνα με τον 3013/1941 Αναγκαστικό Νόμο «*Περί αποκαταστάσεως Αξιωματικών και Ανθυποασπιστών εξελθόντων του στρατεύματος δια πολιτικούς λόγους*». Ο Χρ. Τσιγάντες απότακτος αξιωματικός του κινήματος του 1935, βρέθηκε στην Αίγυπτο όταν η Γαλλία εισήλθε στον πόλεμο, διακρίθηκε στη μάχη του Μπιρ Χακίμ και τιμήθηκε από τους Γάλλους με τον Πολεμικό Σταυρό και αργότερα με τον «*Ταξιάρχη των Ιπποτών της Λεγεώνας της Τιμής*» για τη συνολική εθελοντική υπηρεσία του στις «*Ελεύθερες Γαλλικές Δυνάμεις*» της Αφρικής.

27 Ιουνίου 1942

Μ. Ανατολή: Δύο χειριστές της 335 Μ.Δ. εμπλέκονται στην έρημο με γερμανικά καταδιωκτικά Me Bf 109. Δέχονται πυρά αλλά επιστρέφουν σώοι στη βάση τους.

11 Ιουλίου 1942

Αρχίζουν οι διωγμοί εναντίον των 44.000 Εβραίων της Θεσσαλονίκης.

16 Ιουλίου 1942

Μ. Ανατολή: Ο επισμηνίας της 335 Μ.Δ. Ι. Γεωργιάδης προσγειώνεται αναγκαστικά μετά από διαταγμένη αποστολή έξω από το Αμπουκίρ της Αιγύπτου. Το αεροπλάνο βυθίζεται σε λάσπη και ο τραυματισμένος χειριστής πνίγεται.

28 Ιουλίου 1942

Ο Ναπολέων Ζέρβας μαζί με τον Κομνηνό Πυρομάγλου συγκροτούν **το ένοπλο τμήμα του ΕΔΕΣ** στο βουνό Κανάλα (υψ. 1.100μ) στην Ήπειρο, το οποίο λαμβάνει την ονομασία **«Εθνικές Ομάδες Ελλήνων Ανταρτών» (ΕΟΕΑ)**. Από την στιγμή αυτή αρχίζει ο ανταγωνισμός με τους αντάρτες του Άρη Βελουχιώτη που είναι εγκατεστημένοι σε γειτονικές περιοχές. Η Πίνδος περιοχή του Άρη χωρίζεται με σιωπηρή συμφωνία με το φυσικό σύνορο του ποταμού Αχελώου από την Ήπειρο του Ζέρβα.

2 Αυγούστου 1942

Η ομάδα του Γιάννη Τσιγάντε αποβιβάζεται από υποβρύχιο στην ακτή Κότρωνα της Μάνης. Με μυστικότητα εγκαθίστανται στην Αθήνα αλλά με την πάροδο του χρόνου ορισμένοι δείχνουν ακριτομυθία. Έτσι σε λίγο, στους πολιτικούς και στρατιωτικούς κύκλους της Αθήνας αλλά και στην ιταλική κατασκοπεία, γίνεται γνωστή η άφιξη της ομάδας. Η εντολή για το σαμποτάζ στη διώρυγα της Κορίνθου ακυρώνεται. Ο Τσιγάντες προσπαθεί να έρθει σε επαφή με στρατιωτικούς της μυστικής οργάνωσης «*Θέρος*» χωρίς αποτέλεσμα. Τότε παίρνει την απόφαση να φτιάξει δική του οργάνωση την οποία ονομάζει «*Μίδα*ς 614» και παράλληλα επιδιώκει να αποσπάσει στελέχη από το ΕΑΜ.

20 Αυγούστου 1942

Μ. Ανατολή: Αεροπλάνο της 13ης Μ.Ε.Β. εντοπίζει και προσβάλλει με επιτυχία εχθρικό υποβρύχιο στη Μεσόγειο. Πλήρωμά του οι ανθυποσημηναγός Π. Καραγιάννης, αρχισμηνίας Δ. Γαλανάκος και επισμηνίας Αντ. Γουελάκης.

6 Σεπτεμβρίου 1942

Μ Ανατολή. Ο επισμηναγός Ξ. Βαρβαρέσος της 335 Μ.Δ. παραδίδει τη διοίκηση της μοίρας στον επισμηναγό Ι. Κέλλα. Τον ίδιο μήνα η RAF προμηθεύει τη μοίρα με 21 νέα αεροπλάνα *Hurricane Mk IIb*.

14 Σεπτεμβρίου 1942

Το Ελληνικό Πυροβολικό ρίχνει τις πρώτες βολές σε συνθήκες μάχης στη Βόρειο Αφρική εναντίον του Άφρικα Κορ.

15 Σεπτεμβρίου 1942

Ο συνταγματάρχης πεζικού Χρ. Τσιγάντες με διαταγή του υπουργού στρατιωτικών αναλαμβάνει τη διοίκηση του «*Λόχου Επιλέκτων Αθανάτων*» συγκροτούμενος ως επί το πλείστον με αξιωματικούς οι οποίοι δεν απορροφώνται από τις ολιγάριθμες ελληνικές μονάδες. Με εντολή του αρχηγού ΓΕΣ Μέσης Ανατολής αντιστράτηγου Βασ. Μαραβέα, μετονομάζει τη μονάδα σε «*Ιερό Λόχο*» (τον πέμπτο στην Ελληνική ιστορία) καθιερώνοντας ως έμβλημα μια αρχαία σπάθη, τη σπαρτιάτικη επιταγή «*ή ταν ή επί τας*» και μπεζ μπερέ. Ο νέος διοικητής υπόσχεται στους αξιωματικούς και οπλίτες να κρατήσει τη μονάδα μακριά από κάθε επιρροή ή ανάμειξη στην πολιτική και καταφέρει να την εντάξει στο ειδικό βρετανικό σύνταγμα S.A.S. με σκοπό τη διεξαγωγή καταδρομικών επιχειρήσεων στα μετόπισθεν του εχθρού

22 Σεπτεμβρίου 1942

Στην Αθήνα ο Αντ. Μυτιληναίος μέλος της παράνομης οργάνωσης ΠΕΑΝ (*Πανελλήνιος Ένωσης Αγνοημένων Νέων*) εισέρχεται στο κτίριο της φιλοναζιστικής οργάνωσης ΕΣΠΟ (*Εθνικο-Σοσιαλιστική Πατριωτική Οργάνωση*) στη γωνία των οδών Πατησίων και Γλάδστωνος, εξαπατώντας τον Γερμανό σκοπό λέγοντας πως είναι υπάλληλος της τηλεφωνικής εταιρείας. Τοποθετεί εκρηκτικά στο υπόγειο και εξέρχεται γρήγορα από το κτίριο. Λίγα λεπτά αργότερα ακολουθεί έκρηξη με καταστροφικά αποτελέσματα. 40 μέλη της ΕΣΠΟ τραυματίζονται και πολλοί υποκύπτουν αργότερα. Έξι Γερμανοί τραυματίζονται από θραύσματα γυαλιών. Συνεργάτης του πρωταγωνιστή στην κατασκευή του μηχανισμού ήταν ο Ν. Μούρτος.

23 Οκτωβρίου 1942

Μ. Ανατολή: Αρχίζει στην έρημο η μάχη του Ελ Αλαμείν με τη συμμετοχή των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων. Στο πλαίσιο αποστολής της 50ης Μεραρχίας ο 4ος λόχος του 2ου τάγματος υπό τον λοχαγό Καραμπότσο διατάσσεται να επιχειρήσει νυχτερινή επίθεση κατά την οποία επιδεικνύεται άριστη μαχητική συμπεριφορά. Ο ευρισκόμενος απέναντι ιταλικός λόχος υφίσταται σοβαρές απώλειες.

24 Οκτωβρίου 1942

Αεροπλάνο της 13ης Μ.Ε.Β. προσβάλλει και βυθίζει με τέσσερις βόμβες βυθού εχθρικό υποβρύχιο στη Μεσόγειο. Πλήρωμα οι αρχισμηνίας Δ. Γαλανάκος, ανθυποσημηναγός Όμηρος Πάτσης και επισμηνίας Αντ. Γουελάκης.

28 Οκτωβρίου 1942

Με αφορμή τη δεύτερη επέτειο από την ιταλική επίθεση στην Ελλάδα, έπειτα από απαίτηση του διοικητή της 335 Μ.Δ. Ι. Κέλλα προς τη βρετανική διοίκηση, αποφασίζεται η προσβολή του Ιταλικού αρχηγείου του

20ου σώματος στρατού στη Λιβύη. Στην επιχείρηση λαμβάνουν μέρος 12 Ελληνικά αεροπλάνα με επικεφαλής τον ίδιο τον διοικητή της 335. Μόνο ένα, του ανθυποσμηναγού Χατζηιωάννου, επιστρέφει χωρίς να δεχθεί εχθρικά πυρά. Όλα τα υπόλοιπα βάλλονται άσχημα.

29 Οκτωβρίου 1942

Στο μέτωπο της ερήμου καταρρίπτεται γερμανικό αεροπλάνου *Me Bf 109* από τον ανθυποσμηναγό Ι. Αναγνωστόπουλο σε επιθετική περιπολία της 335 Μ.Δ.

2 Νοεμβρίου 1942

Ο επισμηνίας Σουφρίλας της 335 Μ.Δ. χρεώνεται μία επιπλέον κατάρριψη εχθρικού αεροπλάνου.

3 Νοεμβρίου 1942

Πετώντας στην έρημο της Μ. Ανατολής πάνω από τον νότιο τομέα του μετώπου, το αεροπλάνο του Ι. Αναγνωστόπουλου της 335 Μ.Δ. δέχεται σφοδρά αντιαεροπορικά πυρά και πραγματοποιεί αναγκαστική προσθαλάσωση. Την τελευταία στιγμή ο Έλληνας χειριστής απελευθερώνεται από το πιλοτήριο και φτάνει στην επιφάνεια της θάλασσας. Συλλαμβάνεται από τους Ιταλούς, στέλνεται αιχμάλωτος στην Ιταλία, απ' όπου δραπετεύει και ύστερα από απίστευτες περιπέτειες δέκα μηνών επιστρέφει στη Μέση Ανατολή. Εκεί εντάσσεται στο δυναμικό της 336 Μ.Δ. που στο μεταξύ έχει δημιουργηθεί.

11 Νοεμβρίου 1942

Ψηφίζεται στην Τουρκία από την τουρκική εθνοσυνέλευση χωρίς καν να συζητηθεί, ο **νόμος περί Φόρου Περιουσίας, γνωστός και ως Βαρλίκ Βεργκισί (Varlik Vergisi)**. σε αναζήτηση αύξησης εσόδων των ταμείων σε πιθανή εμπλοκή της Τουρκίας σε πολεμικές επιχειρήσεις. Ο νόμος προβλέπει τη συγκρότηση σε κάθε επαρχία και νομό επιτροπών αποτίμησης περιουσίας, οι οποίες θα καθορίζουν το ποσό που θα πληρώσει ο κάθε υπόχρεος.

Οι αποφάσεις των επιτροπών είναι τελικές και απρόσβλητες, ενώ οι υπόχρεοι είναι υποχρεωμένοι να πληρώσουν το καθορισθέν ποσόν εντός 15 ημερών. Όσοι δεν το πληρώσουν, υποχρεώνονται σε κατάσχεση και αναγκαστική εκποίηση της περιουσίας τους από τις επιτροπές και σε περίπτωση που και πάλι δεν είναι δυνατή η αποπληρωμή του καθορισθέντος ποσού, οι υπόχρεοι θα στρατολογούνται σε τάγματα εργασίας, για καταναγκαστικά έργα. Το 87% των φόρων καλούνται να πληρώσουν οι μη μουσουλμάνοι (Έλληνες και Αρμένιοι), το 7% μουσουλμάνοι και το 6% διάφοροι άλλοι, οι οποίοι και πάλι είναι άτομα που ανήκουν σε διάφορες μη μουσουλμανικές πληθυσμιακές ομάδες. Μετά από την εξοντωτική φορολογία πουλιούνται χιλιάδες ακίνητα στην Κωνσταντινούπολη και σε λίγες βδομάδες περνούν από χριστιανικά σε μουσουλμανικά χέρια, έναντι εξευτελιστικού τιμήματος. Το 67% των ακινήτων το αγοράζουν μουσουλμάνοι Τούρκοι και το υπόλοιπο κρατικές υπηρεσίες και οργανισμοί.

16 Νοεμβρίου 1942

Το υποβρύχιο *Τρίτων* κατά τη διάρκεια της ένατης περιπολίας του στο Αιγαίο δεν κατορθώνει να αποβιβάσει προσωπικό και υλικό στην Εύβοια λόγω δυσμενών καιρικών συνθηκών. Εντοπίζει όμως νηοπομπή πέντε εχθρικών πλοίων και προσβάλλει με τορπίλη ένα πετρελαιοφόρο. Τα εχθρικά πολεμικά του επιτίθενται και το καθιστούν ακυβέρνητο. Το υποβρύχιο αναδύεται και ο κυβερνήτης του υποπλοίαρχος Επαμ. Κοντογιάννης, αποφασίζει αγώνα μέχρις εσχάτων. Τα καταγιστικά πυρά όμως του αντιπάλου και ο εμβολισμός αναγκάζουν την εγκατάλειψη του υποβρυχίου από το πλήρωμα το οποίο βυθίζεται τρία μίλια από τις ακτές της Εύβοιας. Οι διασωθέντες μεταφέρονται αιχμάλωτοι στο στρατόπεδο Marlag της Γερμανίας και απελευθερώνονται από τη 2η βρετανική στρατιά στις 28/4/1945.

25 Νοεμβρίου 1942

Τη νύχτα 150 άνδρες του ΕΛΑΣ και 60 του ΕΔΕΣ μαζί με 12 Άγγλους σαμποτέρ με επικεφαλής τους Άρη Βελουχιώτη, Ναπ. Ζέρβα Έντι Μάγιερς και Κρις Γουντχάους, **ανατινάζουν με δύο μεγάλες εκρήξεις τη γέφυρα του Γοργοποτάμου**. Οι αντάρτες αποσύρονται με δύο τραυματίες και δύο αιχμαλώτους της ιταλικής φρουράς. Οι Ιταλοί μετρούν επτά νεκρούς και τρεις τραυματίες. Είναι η πιο επιτυχημένη επιχείρηση δολιοφθοράς στην κατεχόμενη Ευρώπη έως εκείνη τη στιγμή. Σύντομα ο έλεγχος πολλών στρατηγικών σημείων περιέρχεται από την ιταλική στη γερμανική δικαιοδοσία. Την επισκευή της γέφυρας αναλαμβάνει γερμανικός λόχος μηχανικού. Η ανακοπή ανεφοδιασμού του Ρόμελ στο αφρικανικό μέτωπο –όπως αποδίδεται η σημασία της δολιοφθοράς- δεν διακόπτεται διότι έχει απωθηθεί από τις συμμαχικές δυνάμεις δυτικά και δεν ανεφοδιάζεται από την Ελλάδα.

2 Δεκεμβρίου 1942

Παρατείται η κυβέρνηση Γ. Τσολάκογλου και αναλαμβάνει πρωθυπουργός ο γιατρός, γυναικολόγος και διδάκτορας του πανεπιστημίου του Μονάχου, Κ. Λογοθετόπουλος.

11 Δεκεμβρίου 1942

Οι υπουργοί εξωτερικών των ΗΠΑ και της Βρετανίας δηλώνουν επίσημα ότι αναγνωρίζουν την αποκατάσταση της ελευθερίας και ανεξαρτησίας της Αλβανίας (συμπεριλαμβανομένης της Β. Ηπείρου). Μετά από σχετική διακοίνωση της ελληνικής κυβέρνησης ο Βρετανός υπουργός εξωτερικών διευκρινίζει ότι το ζήτημα των αλβανικών συνόρων θα μείνει ανοιχτό για να συζητηθεί κατά τη λήξη του πολέμου.

22 Δεκεμβρίου 1942

Πραγματοποιούνται μεγάλες διαδηλώσεις και απεργίες στην Αθήνα και τον Πειραιά.

Τρίτο δεκαήμερο Δεκεμβρίου 1942

Πραγματοποιείται στη συνοικία Κουκάκι, η **Β' Πανελλαδική Συνδιάσκεψη του ΚΚΕ** οι αποφάσεις της οποίας καθορίζουν τη στάση του μέχρι το 1945. Πρακτικά δεν κρατιούνται αλλά στο βιβλίο ενός των οργανωτών Θ. Χατζή, γίνεται λεπτομερής περιγραφή των εργασιών και των αποφάσεων που περιλαμβάνουν: έλεγχο των ενόπλων δυνάμεων της εξόριστης κυβέρνησης και συντριβή όλων όσων φέρουν εμπόδια στο δρόμο του ΚΚΕ για κατάληψη της εξουσίας. Για τη νοτιοδυτική Πελοπόννησο η εκτέλεση των αποφάσεων ανατίθεται στον Αχ. Μπλάνα, απόλυτα αφοσιωμένο στον Γ. Σιάντο, με βοηθό τον Γ. Φράγκο (Ακρίτα). Υπεύθυνος ορίζεται ο Γιάννης Μιχαλόπουλος (Ωρίων) και ειδικός αντιπρόσωπος για όλη την Πελοπόννησο στέλνεται ο Ν. Μπελογιάννης. Οι αποφάσεις της συνδιάσκεψης γίνονται οδηγός για την ίδρυση αρχικά της *ΕΠΟΝ (Ενιαία Πανελλαδική Οργάνωση Νέων)* και κατόπιν της *ΟΠΛΑ (Οργάνωση Προστασίας Λαϊκών Αγωνιστών)* η οποία αναλαμβάνει δράση στην Αθήνα την άνοιξη του 1943. Πρώτος αρχηγός είναι ο δάσκαλος Ν. Πλουμπίδης. Η οργάνωση εξελίσσεται σε δίκτυο συγγών εκτελεστών αντιπάλων του ΚΚΕ.

24 Δεκεμβρίου 1942

Ο αρχηγός του κόμματος των Φιλελευθέρων Θεμιστοκλής Σοφούλης προτείνει στον γραμματέα του ΕΑΜ Θανάση Χατζή, σχέδιο για κοινή δράση.

27 Δεκεμβρίου 1942

Μ. Ανατολή: Η Ελληνική Ταξιαρχία μετακινείται προς την Αμίρια και λήγει η καθ' όλα επιτυχημένη παρουσία της στο μέτωπο. Συνολικά οι απώλειές της από τη μάχη του Ελ Αλαμείν φθάνουν τους 89 νεκρούς και 228 τραυματίες.

1943

- Ο Α. Παπανδρέου παίρνει το διδακτορικό του δίπλωμα με τίτλο *"The location and scope of the entrepreneurial function"*. Στη διατριβή του αμφισβητεί μια από τις κύριες υποθέσεις της μικροοικονομικής θεωρίας. Τον απασχολεί η εγκυρότητα της υπόθεσης ότι η επιχείρηση είναι ένα απλό «εργαλείο», ένα μέσο μεγιστοποίησης του κέρδους. Πιστεύει ότι οι επιχειρήσεις, εκτός από το να αποκομίζουν κέρδη, ασκούν εξουσία στην κοινωνία και εξετάζει λεπτομερώς τις ποικίλες σχέσεις μεταξύ ιδιοκτησίας και επιχειρηματικότητας. Τα έτη 1943-44 υπηρετεί ως εθελοντής στο πολεμικό ναυτικό των ΗΠΑ.
- Ιδρύεται το Κρατικό Θέατρο Θεσσαλονίκης. Εναρκτήρια παράσταση δίνεται στις 4 Νοεμβρίου με την *Τρισεύγενη* του Κωστή Παλαμά.
- Ο Φιλοποίμην Φίνος γυρίζει τη δεύτερη ταινία του *«Η φωνή της καρδιάς»* η οποία σημειώνει ταμειακή επιτυχία και καθιερώνεται ως σημαντικός κινηματογραφικός παράγων χρησιμοποιώντας γνωστούς δημοφιλείς ηθοποιούς του θεάτρου όπως: Αιμίλιος Βεάκης, Δημήτρης Χορν, Λάμπρος Κωνσταντάρας, Νίτσα Τσαγανέα και δίπλα τους δροσερά και χαριτωμένα νεαρά κορίτσια όπως η Καίτη Πάνου και η Σμαρούλα Γιούλη.
- Νίκος Γκάτσος: *Αμοργός*.
- Ηλίας Βενέζης: *Αιολική Γη*.
- Γεννιέται στην Αρχαία Ολυμπία ο φιλόσοφος Παναγιώτης Κονδύλης.
- Γεννιέται στο Βόλο ο συνθέτης Βαγγέλης Παπαθανασίου.
- Γεννιέται η λαϊκή τραγουδίστρια Βίκυ Μοσχολιού.
- Πεθαίνει ο ποιητής, πεζογράφος, θεατρικός συγγραφέας, ιστορικός και κρητικός λογοτεχνίας Κ. Παλαμάς (γ. 1859) Ο Αγγ. Σικελιανός εκφωνεί πάνω από τον τάφο του ένα άκρως εθνεγερτήριο ποίημα, *«Ηχήστε οι σάλπιγγες...»*.
- Πεθαίνει ο εκπαιδευτικός, συγγραφέας και πολιτικός Δ. Γληνός (γ. 1882).

Ιανουάριος 1943

Δραστηριοποιείται στην Παρνασσίδα η **οργάνωση ΕΚΚΑ (Εθνική και Κοινωνική Απελευθέρωση)**, με πρωτοβουλία του πολιτευτή Βόλου Γ. Καρτάλη και στόχο την απελευθέρωση της χώρας με την εγκαθίδρυση σοσιαλδημοκρατικού πολιτεύματος μετά την αποτίναξη του εχθρικού ζυγού. Σε αυτήν προσχωρούν οι απότακτοι συνταγματάρχες του κινήματος του 1935 Δημήτριος Ψαρρός και Ευριπίδης Μπακιρτζής καθώς και άλλοι αξιωματικοί.

Μετά την κυβέρνηση του Καναδά, και οι ΗΠΑ αποφασίζουν να συνδράμουν οικονομικά ενισχύοντας τις αποστολές επισιτιστικής βοήθειας του Ερυθρού Σταυρού προς την Ελλάδα.

7 Ιανουαρίου 1943

Εκτελούνται δια τουφεκισμού τα μέλη της παράνομης οργάνωσης ΠΕΑΝ, Αθ. Σκούρας, Ι. Κατεβάτης, Δημ. Λόης και Διον. Παπαδόπουλος. Τον επόμενο μήνα εκτελείται ο ιδρυτής της οργάνωσης Κ. Περρίκος απότακτος του 1935 αξιωματικός της αεροπορίας και λίγο αργότερα η Ιουλία Μπίμπα.

14 Ιανουαρίου 1943

Μια γυναικεία φωνή ειδοποιεί τηλεφωνικά την Καραμπιναρία ότι στο σπίτι της οδού Πατησίων 86 στην Αθήνα βρίσκεται ένας Άγγλος ταγματάρχης... Αμέσως σημαίνει συναγερμός. Φορτηγά με καραμπινιέρους και όργανα της μουσικής αστυνομίας κυκλώνουν την περιοχή και αρχίζουν συστηματικές έρευνες στην πολυκατοικία. Ο Γιάννης Τσιγάντες δεν χάνει την ψυχραιμία του. Μαζεύει τα χαρτιά και τους βάζει φωτιά. Όταν οι καραμπινιέροι του χτυπούν την πόρτα αυτός ψύχραιμα τους ανοίγει και τους δείχνει την πλαστή αστυνομική ταυτότητα με την οποία τον έχει εφοδιάσει ο διοικητής της αστυνομίας Άγγελος Έβερτ. Προς στιγμήν οι Ιταλοί ξεγελιούνται αλλά οι καπνοί και η μυρωδιά των καμένων χαρτιών τον προδίδουν. Ο Τσιγάντες τραβά το περιστροφό του και τραυματίζει αρκετούς πριν προλάβουν οι Ιταλοί να τον λυγίσουν με τις σφαίρες τους. Όταν κλείνει τα μάτια του έχει ξοδέψει όλες τις σφαίρες του περιστρόφου του εναντίον των κατακτητών.

21 Ιανουαρίου 1943

Χιλιάδες ακίνητα που ανήκουν σε χριστιανούς κατάσχονται για να πληρωθούν οι φόροι που τους επιδικάζονται στο πλαίσιο εφαρμογής του νόμου Varlik Vergisi. Τα ακίνητα περνούν στα χέρια των Τούρκων και του τουρκικού κράτους.

Ο κεφαλικός φόρος έχει σαν αποτέλεσμα να εισρεύσουν τεράστια έσοδα στα τουρκικά ταμεία αλλά ταυτόχρονα δημιουργεί ένα φαύλο κύκλο πληθωρισμού που πιέζει την τουρκική οικονομία. Το μεγαλύτερο μέρος της λείας του τουρκικού κράτους καταλήγει σαν κατάθεση στην τράπεζα Ziraat Bankasi.

27 Ιανουαρίου 1943

1229 άτομα στέλνονται σε καταναγκαστικά έργα, στα τάγματα εργασίας, στο Άσκαλε του Ερζουρούμ λόγω της αδυναμίας πληρωμής του φόρου Varlik Vergisi.

Φεβρουάριος 1943

Ο συνταγματάρχης Στέφανος Σαράφης από τις ελκυστικότερες φυσιογνωμίες του ελληνικού στρατού, πρώην διοικητής της σχολής Ευελπίδων και στρατιωτικός ακόλουθος της ελληνικής πρεσβείας στο Παρίσι το 1933, είναι ενταγμένος σε κίνημα με την ονομασία Α.Α.Α. (*Αγών, Ανανέωση, Ανεξαρτησία*) που δρα στην περιοχή Τρικάλων πολύ κοντά στον ΕΛΑΣ. Το κίνημα συγκεντρώνει 80 περίπου άντρες και ένα πυρήνα έμπειρων στρατιωτικών, τους στρατηγούς Γρηγοριάδη, Χατζήμπεη, Βλάχο και Μπακιρτζή.

Στην Ήπειρο 200 περίπου ένοπλοι με επικεφαλείς τους Βασ. Μπαλούμη και Σπ. Ιωάννου (Τσουκνίδα) εμπλέκονται σε σειρά μαχών με Ιταλούς και Τσάμηδες της Παραμυθιάς και Πάργας στην περιοχή των χωριών Τρυπητό, Σπαθαράτι και Μορφάτι. Στις μάχες φονεύονται 23 αντάρτες και άμαχοι και τραυματίζονται αρκετοί.

2 Φεβρουαρίου 1943

Το τελευταίο οχυρό των Γερμανών στο Στάλινγκραντ της Ε.Σ.Σ.Δ. παραδίδεται στον Κόκκινο Στρατό μετά από 140 ημέρες πολιορκίας.

3 Φεβρουαρίου 1943

Οι Γερμανοί εντοπίζουν και εξουδετερώνουν στην Αθήνα τον παράνομο πομπό της οργάνωσης «*Προμηθέας II*» η οποία αποτελούσε για μεγάλο διάστημα τη μοναδική επαφή του Στρατηγείου Μέσης Ανατολής με την κατεχόμενη Ελλάδα. Όλα σχεδόν τα μέλη συλλαμβάνονται. Οι Ηλίας Ντεγιάννης και Αντ. Παπαγιάννης εκτελούνται ενώ ο Κουτσογιαννόπουλος διαφεύγει το απόσπασμα κάτω από μυθιστορηματικές συνθήκες (διασώζεται από συνεργάτη του ντυμένος με γερμανική στολή).

10-20 Φεβρουαρίου 1943

Ο ΕΛΑΣ Θεσσαλίας συγκρούεται με δυνάμεις κατοχής στον Όλυμπο, στην Ελασσόνα και στο Πήλιο.

22 Φεβρουαρίου 1943

Ο στρατιωτικός διοικητής Σπίντελ στέλνει διαταγή στην εφημερίδα της κυβέρνησης σύμφωνα με την οποία «...όλοι οι Έλληνες ηλικίας 16-45 ετών υποχρεούνται να εκτελέσουν εργασίαν εφ' όσον οι περιστάσεις το απαιτήσουν τη οποίαν ήθελον ορίσει αι γερμανικά και ιταλικά υπηρεσία. Υποχρεούνται ιδιαιτέρως οι άνδρες εις περίπτωσιν ανάγκης να εργασθούν εις τόπον διάφορον του τόπου κατοικίας των....».

Αρχίζει απεργία μαθητών στην Αθήνα.

23 Φεβρουαρίου 1943

Ιδρύεται η «**Ενιαία Πανελλαδική Οργάνωση Νέων**» (ΕΠΟΝ).

Η βρετανική διοίκηση εγκρίνει τη δημιουργία δεύτερης ελληνικής μοίρας δίωξης στη Μέση Ανατολή. Εννέα χειριστές, μηχανικοί και τεχνικοί αποσπώνται από την 335 Μ.Δ. για να στελεχώσουν την 336 Μ.Δ. Πρώτος διοικητής ορίζεται ο σμηναγός Σπ. Διαμαντόπουλος.

24 Φεβρουαρίου 1943

Ο ελληνικός λαός κινητοποιείται μαζικά κατά της πολιτικής επιστράτευσης. Αρχικά συγκεντρώνονται στην πλατεία Συντάγματος όπου υπό τον ήχο των πυροβολισμών στον αέρα από τις κατοχικές δυνάμεις, ψάλουν τον Εθνικό Ύμνο. Κατόπιν οδεύουν προς το Υπουργείο Εργασίας στην περιοχή του Μουσείου στο οποίο εισβάλλουν πυρπολώντας τα αρχεία. Οι ιταλικές δυνάμεις απαντούν με πυκνούς πυροβολισμούς με αποτέλεσμα τον θάνατο αρκετών διαδηλωτών.

Μάρτιος 1943

Εκδηλώνονται στις Ι και ΙΙ Ταξιαρχίες στη Μέση Ανατολή οι πρώτες στασιαστικές κινήσεις με αφορμή τη μετάθεση του συνταγματάρχη Χατζησταυρή, απότακτου του κινήματος 1935, από τη διοίκηση του 5ου Τάγματος της ΙΙ Ταξιαρχίας. Ο υπουργός στρατιωτικών Παν. Κανελλόπουλος παραιτείται και τη θέση του αναλαμβάνει ο Βυρ. Καραπαναγιώτης. Ο βρετανός στρατηγός Χολμς ο οποίος έχει τον έλεγχο των συμμαχικών δυνάμεων στη Μ. Ανατολή, για να κατευνάσει τα πνεύματα, αποφασίζει να απομακρύνει 350 περίπου αξιωματικούς και οπλίτες και να πετύχει ανασχηματισμό της κυβέρνησης. Επίσης τοποθετεί βρετανούς ταξίαρχους στη διοίκηση των δύο ταξιαρχιών και υποβάλει το προσωπικό σε σκληρές δοκιμασίες. Διατάσσει τη μεταφορά των δύο ταξιαρχιών στην έρημο της Ράκκας, κοντά στον ποταμό Ευφράτη όπου φτάνουν μετά από πολυήμερη πορεία, υπό αντίξοες καιρικές συνθήκες. Εκεί παραμένουν μέχρι τον Ιούνιο οπότε επιστρέφουν στις έδρες τους.

1 Μαρτίου 1943

Ο καπετάνιος του ΕΛΑΣ Κόζιακας αφού περνά με τους άνδρες του από τον Όλυμπο στη βόρεια Πίνδο προκειμένου να οργανώσει αντάρτικες ομάδες, έρχεται σε επαφή με τον Στ. Σαράφη προφασιζόμενος ότι θέλει να ενωθεί μαζί του. Ο Στ. Σαράφης με την ομάδα του επισκέπτεται τον καπετάνιο του ΕΛΑΣ στο χωριό Βούνεσι όπου έχει ήδη καταλύσει, ώστε να εορτάσουν όλοι μαζί την επικείμενη συνεργασία τους. Εντελώς απροειδοποίητα, κατά τη διάρκεια της νύχτας άνδρες του ΕΛΑΣ με επικεφαλής το σκληρό Καφαντάρη με το ψευδώνυμο «Νικηταράς», εισέρχονται αιφνιδιαστικά στα καταλύματα όπου κοιμούνται οι άντρες του Σαράφη και αφού τους αφοπλίζουν, τους συλλαμβάνουν. Ακολουθεί η εκτέλεση ορισμένων λιποτακτών του ΕΛΑΣ στην ομάδα του Σαράφη. Μόνο ο ανθυπολοχαγός Βλάχος με λίγους άνδρες καταφέρνει να γλυτώσει αποφεύγοντας την αιχμαλωσία.

Στην κηδεία του Κωστή Παλαμά ο λαός της Αθήνας εκδηλώνει μαζικά κατά της κατοχής ακολουθώντας το φέρετρο και τραγουδώντας πατριωτικά τραγούδια..

2 Μαρτίου 1943

Αρχίζει η θλιβερή πορεία προς την αιχμαλωσία για τους Σαράφη, Κωστόπουλο και τους άνδρες τους. Κατά τη διάρκειά της χλευάζονται από χωρικούς που τους αποκαλούν προδότες. Στη Φθιώτιδα συναντούν τα κομματικά στελέχη του ΚΚΕ, Μανιάτη και Βαγγέλη Παπαδάκη ή «Λευτεριά» όπου συμβαίνει το απροσδόκητο. Τα στελέχη του ΚΚΕ διατάσσουν να τους λύσουν και προσπαθούν να τους εξηγήσουν ότι πρόκειται για παρεξήγηση.

5 Μαρτίου 1943

Απεργούν οι Δημόσιοι Υπάλληλοι. Ο δρόμος τους οδηγεί πάλι στο Υπουργείο Εργασίας το οποίο πυρπολούν. Όταν τα όπλα δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν οι δυνάμεις ασφαλείας ρίχνονται στην πάλη σώμα με σώμα με τους διαδηλωτές. Πολλοί νεκροί και τραυματίες; αναφέρονται από τις δύο πλευρές. Οι κινητοποιήσεις αναγκάζουν τις κατοχικές αρχές να ματαιώσουν τα σχέδια της πολιτικής επιστράτευσης.

5-6-7 Μαρτίου 1943

200-250 άνδρες δύο συγκροτημάτων του ΕΛΑΣ Σιάτιστας ενισχυμένα από εφέδρους των χωριών Παλαιόκαστρο, Δαφνερό, Μικροκλεισούρα και Βάρη, κρυμμένοι μέσα στα αμπέλια στο δρόμο Γρεβενών-Κοζάνης, στήνουν ενέδρα σε μια ιταλική εφοδιοπομπή που αναμένεται από την Κοζάνη με κατεύθυνση τα Γρεβενά. Πολλοί χωρικοί που δεν ανήκουν σε καμιά μονάδα του αντάρτικου και με όπλα του περασμένου αιώνα, κυνηγητικά όπλα, μαχαίρια και τσεκούρια περιμένουν ανυπόμονα. Με την εμφάνιση της εφοδιοπομπής πετυχαίνει ο αιφνιδιασμός, ακινητοποιούνται οι Ιταλοί και αρχίζει η μάχη. Το νέο μαθαίνεται σε άλλα χωριά και πολλοί καταφθάνουν για να βοηθήσουν. Στη Σιάτιστα η μικρή ιταλική δύναμη παραδίνεται. Από τα Γρεβενά ένας ιταλικός λόχος σπεύδει για ενίσχυση αλλά γρήγορα ακινητοποιείται από χωρικούς. Την επομένη 6 Μαρτίου η ιταλική φάλαγγα από τα Γρεβενά καταφέρνει να φτάσει στο σημείο που ακινητοποιήθηκε η εφοδιοπομπή. Πιεζόμενη από το πλήθος των χωρικών αναδιπλώνεται στα αμπέλια κοντά στο χωριό Φαρδύκαμπος και οργανώνεται. Το πρωί της 7ης Μαρτίου πλήθος χωρικών ξεφυτρώνει από παντού και κυκλώνει τους Ιταλούς. Φίλια αεροπλάνα προσπαθούν μάταια να τους εφοδιάσουν. Το απόγευμα ο Ιταλός διοικητής αποφασίζει να παραδοθεί. Μένει έκπληκτος όταν ανακαλύπτει ότι οι περισσότεροι χωρικοί είναι άοπλοι. Αφοπλισμένοι οδηγούνται στη Σιάτιστα όπου επικοινωνούν με την διοίκησή τους και αναφέρουν την ομηρία τους.

7 Μαρτίου 1943

Σε σύσκεψη κομματικών στελεχών του ΕΑΜ-ΚΚΕ στη Σιάτιστα αποφασίζεται η διάλυση των άλλων αντιστασιακών οργανώσεων στη Β. Ελλάδα. Έτσι ισχυρές δυνάμεις επιτίθενται εναντίον δυνάμεων της «Πανελληνίας Απελευθερωτικής Οργάνωσης» (ΠΑΟ) στην κεντρική και δυτική Μακεδονία. Οι μάχες διαρκούν έναν χρόνο με αποτέλεσμα τη διάλυση της οργάνωσης.

10 Μαρτίου 1943

Στην περιοχή Κσαρ Ριλάν της Τυνησίας δίνεται η πρώτη ουσιαστική μάχη του Ιερού Λόχου. Αμυνόμενα γαλλο-ελληνικά τμήματα δέχονται σφοδρή επίθεση γερμανικής μηχανοκίνητης φάλαγγας με υποστήριξη αεροπορικών δυνάμεων. Παρά τον γερμανικό όγκο πυρός και τις εκτεταμένες καταστροφές οχημάτων και υλικού οι γραμμές των αμυνόμενων δεν διασπώνται. Το απόγευμα της επομένης ημέρας η εχθρική επίθεση αναχαιτίζεται με την ανάληψη δράσης της Βρετανικής Αεροπορίας.

21 Μαρτίου 1943

Ιταλικό τάγμα από την Λάρισα κατευθύνεται στα Γρεβενά. Συμπλέκεται με δυνάμεις ανταρτών, φτάνει στην πόλη και παραλαμβάνει τους ομήρους οδηγώντας τους σε ασφαλείς περιοχές.

24-25 Μαρτίου 1943

Απελευθερώνεται η Καρδίτσα. Οι δυνάμεις κατοχής εγκαταλείπουν τα Γρεβενά. Μονάδα του ΕΛΑΣ. παρελαύνει στους δρόμους της πόλης.

Σε μεγάλη διαδήλωση για την 25ης Μαρτίου συλλαμβάνεται και βασανίζεται για πρώτη φορά από τους Ιταλούς ο Μ. Θεοδωράκης.

29 Μαρτίου 1943

Στην εφημερίδα «*Η φωνή του ΕΑΜ*» όργανο της επαρχιακής επιτροπής ΕΑΜ Καρδίτσας διατυπώνονται ξεκάθαρα κατηγορίες κατά του Στ. Σαράφη για συνεργασία με τους κατακτητές.

2 Απριλίου 1943

Διευθετείται η υπόθεση της σύλληψης του Στ. Σαράφη στο χωριό Κολοκυθιά όπου συγκεντρώνονται σημαίνοντα στελέχη του ΚΚΕ και του ΕΛΑΣ, όπως οι Άρης Βελουχιώτης, Ανδρέας Τζήμας, Φοίβος Γρηγοριάδης και Θύμιος Ζούλας. Από την ημέρα αυτή αρχίζει η μεταστροφή του Στ. Σαράφη.

6 Απριλίου 1943

Ο Ιερός Λόχος λαμβάνει μέρος στη μάχη επί της αμυντικής τοποθεσίας Γουάντι Ακαρίτ στη Μ. Ανατολή. Από την αρχή τα ελληνικά τμήματα δέχονται ισχυρές αεροπορικές επιδρομές αλλά δεν πτοούνται. Αντίθετα Έλληνες και Νεοζηλανδοί προωθούνται παρά τις αντίξοες συνθήκες (ναρκοπέδια, αντιαρματικά εμπόδια, σφοδρό εχθρικό πυρ). Καθώς πέφτει το σκοτάδι οι Γερμανοί συμπύσσονται και υποχωρούν με σπουδή. Η καταδίωξή τους μέσα από ναρκοπέδια αποφέρει τη σύλληψη πολλών αιχμαλώτων και την κυρίευση σημαντικού πολεμικού υλικού.

7 Απριλίου 1943

Ο συνταγματάρχης Στ. Σαράφης αφήνεται επίσημα ελεύθερος και με συνοδεία το υψηλόβαθμο στέλεχος του ΚΚΕ Τζίμα, ξεκινούν έφιπποι για την Αθήνα. Εκεί λαμβάνει χώρα η επισήμοποίηση της ένταξής του στο ΕΑΜ και η ανάληψη της στρατιωτικής ηγεσίας του ΕΛΑΣ.

Παρατείνεται η κυβέρνηση Κων. Λογοθετόπουλου. Αναλαμβάνει πρωθυπουργός ο Ιωάννης Ράλλης, ιδρυτής των «*Ταγμάτων Ασφαλείας (ΤΑ)*» με σκοπό την καταπολέμηση των ανταρτών του ΕΛΑΣ.

20 Απριλίου 1943

Συγκροτείται σε πανηγυρική ατμόσφαιρα ο πρώτος ένοπλος πυρήνας της αντάρτικης ομάδας με την ονομασία «*5/42 Σύνταγμα Ευζώνων*» με αρχηγό τον συνταγματάρχη Δημ. Ψαρρό, προς τιμήν της ένδοξης μονάδας του Ελληνικού Στρατού που διακρίθηκε ιδιαίτερα στη μικρασιατική εκστρατεία υπό τη διοίκηση του συνταγματάρχη Ν. Πλαστήρα. Τον πυρήνα αποτελούν αρχικά δύναμη περίπου πέντε λόχων. Ο όρκος του συντάγματος είναι ο εξής: «*Ορκίζομαι να φυλάττω πίστιν εις την πατρίδα, ν' αγωνισθώ μέχρι τελευταίας ρανίδος του αίματός μου δια την εκδίωξιν του κατακτητού, να θεωρώ αδελφόν μου και να συντρέχω κάθε Έλληνα, σ' οποιαδήποτε οργάνωσιν και αν ανήκει, αρκεί να πολεμά τον κατακτητήν*».

2 Μαΐου 1943

Συνέρχεται ολομέλεια των κεντρικών επιτροπών του ΕΑΜ και του ΕΛΑΣ. Αποφασίζεται η συγκρότηση ανώτατης διοίκησης του ΕΛΑΣ με επικεφαλής τους συνταγματάρχη Στ. Σαράφη, τον Άρη Βελουχιώτη και τον Αντρέα Τζίμα (Σαμαρινιώτη).

13 Μαΐου 1943

Το απόγευμα ο Άρης Βελουχιώτης έφιππος με τη συνοδεία διαφόρων καπετάνιων εισέρχεται στο χωριό Στρώμη όπου βρίσκεται ο Ψαρρός. Η εθιμοτυπικού χαρακτήρα επίσκεψη γίνεται δεκτή με φιλικά αισθήματα από το συνταγματάρχη. Φεύγοντας ο Βελουχιώτης ζητά από το Ψαρρό τα συνθηματικά αναγνώρισης των σκοπών με την πρόφαση ότι θα έστελνε ένα μικρό τμήμα του να διανυκτερεύσει στη Στρώμη.

14 Μαΐου 1943

Τις πρώτες πρωινές ώρες το χωριό Στρώμη κυκλώνεται από τον ΕΛΑΣ. Ο Βελουχιώτης περιμένει στο σχολείο του χωριού. Τέσσερις καπετάνιοι με ένοπλη συνοδεία δίνουν τελεσίγραφο στο Ψαρρό το οποίο ορίζει ότι αν σε μία ώρα το 5/42 δεν καταθέσει τα όπλα, οι δυνάμεις του ΕΛΑΣ θα επιτεθούν. Ο Ψαρρός κατάπληκτος προσπαθεί να διαμαρτυρηθεί αλλά οι καπετάνιοι τον χλευάζουν. Ψυχικά καταβεβλημένος αποδέχεται το τελεσίγραφο και διατάσσει τους άνδρες του να παραδώσουν τα όπλα. Δύο λόχοι του συντάγματος με τους υπολοχαγούς Καϊμάρα και Μητάλα, που βρίσκονται εκτός Στρώμης περιμένοντας ρίψεις εφοδίων, διαφεύγουν προς τις νότιες πλαγιές της Γκιόνας. Ο Έντυ Μάγιερς ευρισκόμενος στο χωριό Ανατολή και πληροφορούμενος τα γεγονότα μένει εμβρόντητος. Τρέχοντας συναντά τον Βελουχιώτη στη Στρώμη στο σπίτι όπου έμενε ο Ψαρρός. Έξαλλος από θυμό τον απειλεί μέσω του διερμηνέα του για κυρώσεις εναντίον του ΕΛΑΣ. Ο Βελουχιώτης του απαντά κυνικά: «*... και τι σας νοιάζει εσάς τι κάνουμε μεταξύ μας. Εμείς θα κάνουμε ό,τι σαμποτάζ θέλετε, αλλά τα μάτια μας μπορεί να τα θγάλουμε μεταξύ μας ...*». Το ζήτημα τίθεται προσωρινά σε εκκρεμότητα, λόγω της επικείμενης άφιξης των Σαράφη, Τζίμα. Ο Ψαρρός αρνείται να υπογράψει δήλωση ότι εφόσον δεν προσχωρήσει στον ΕΛΑΣ, δεν θα επιχειρήσει στο μέλλον να επανασυγκροτήσει το 5/42. Μετά από παρέμβαση του Έντυ Μάγιερς και του Στρατηγείου Μέσης Ανατολής, το 5/42 Σύνταγμα Ευζώνων ανασυγκροτείται πάλι με επιστροφή των όπλων από τον ΕΛΑΣ και βρετανική βοήθεια.

21 Μαΐου 1943

Μικτό Ιταλοαλβανικό τμήμα που έχει αναχωρήσει από την Παραμυθιά εμπλέκεται με ισχυρές δυνάμεις ανταρτών του ΕΛΑΣ και του ΕΔΕΣ στην Αγ. Κυριακή (Πόποβο) Παραμυθιάς και υφίσταται δεινή ήττα. Στο πεδίο της μάχης εγκαταλείπονται 30 Ιταλοί και Οθωμανοί νεκροί. Συλλαμβάνονται 8 Ιταλοί αιχμάλωτοι. Οι Έλληνες δεν έχουν καμιά απώλεια.

Τέλος Μαΐου 1943

Μετακινείται στην Πελοπόννησο η 117 γερμανική Μεραρχία ορεινών καταδρομών (Jager Division) σε βοήθεια του Ιταλικού στρατού με διοικητή τον συνταγματάρχη Carl Von Le Souir που προάγεται σε υποστράτηγο. Πρώτη έδρα ορίζεται η Τρίπολη και αργότερα η Κόρινθος κοντά στον Ισθμό. Την ίδια περίοδο μεταφέρονται στην Πελοπόννησο 4 «τάγματα πεζικού 999 αμύνης πόλεων και φρουρίων».

2 Ιουνίου 1943

Ο ΕΛΑΣ υπονομεύει τη σιδηροδρομική σήραγγα του Κουρνόβου και την ανατινάζει τη στιγμή που μια αμαξοστοιχία με Ιταλούς αδειούχους στρατιώτες και Έλληνες κρατούμενους εξέρχεται από τη γαλαρία με κατεύθυνση τη Θεσσαλονίκη. Περίπου 200-250 Ιταλοί, 8 Γερμανοί και 50 Έλληνες εξαφανίζονται μέσα στην πύρινη κόλαση.

6 Ιουνίου 1943

Οι Γερμανοί εκτελούν, σε αντίποινα 106 κρατούμενους κομμουνιστές των φυλακών Λάρισας στην ανατιναγμένη σήραγγα του Κουρνόβου.

18 Ιουνίου 1943

Δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως η **ίδρυση των τεσσάρων πρώτων Ταγμάτων Ασφαλείας (ΤΑ)** στην Αθήνα με βάση τον νόμο 260 (19 ΦΕΚ Α-180, 15-4-1943). Οι διακηρυγμένοι στόχοι των Ταγμάτων, είναι α) η απόκρουση της κομμουνιστικής επίθεσης και τρομοκρατίας και β) η αποτροπή της επανόδου του βασιλιά με το σκεπτικό να προσελκύσουν Βενιζελικούς απότακτους αξιωματικούς. Τους επόμενους μήνες συγκροτούνται με βραδύτητα μονάδες στην Πάτρα, στον Πύργο Ηλείας, στο Αγρίνιο, στην Ναύπακτο και την Εύβοια. Παράλληλα συγκροτούνται μονάδες με την υποστήριξη τοπικών παραγόντων στη Μεσσηνία και τη Λακωνία.

20 Ιουνίου 1943

80 περίπου αντάρτες του ΕΛΑΣ από τη Στερεά περνούν στην Πελοπόννησο με σκοπό να αναπτύξουν τον ΕΛΑΣ Πελοποννήσου. Μεταξύ αυτών είναι οι Γ. Μιχαλόπουλος (Ωρίων), Π. Λάσκας (Πελοπίδας), Ν. Διένης (Παπούας), Κ. Μανούσος (Αγησίλαος), Κ. Σδόνας (Μπούρας), λοχαγός Δ. Μαστρογιαννόπουλος (Ησαΐας), ιατρός Β. Κοντόγλου (Ασκληπιός). Η άφιξη των στελεχών του ΕΑΜ πυροδοτεί τον εμφύλιο στη Β. Πελοπόννησο. Διαλύονται οι οργανώσεις των Δ. Γιαννόπουλου από το χωριό Μποντιά, του υπολοχαγού Χ. Μαρκόπουλου και ανθυπολοχαγού Ι. Πανουτσόπουλου, η οργάνωση Βαζαίου – Προκοπίου, η ομάδα του λοχαγού Δροσόπουλου κ.ά.

21 Ιουνίου 1943

Ομάδα Βρετανών αξιωματικών του μηχανικού με επιδέξιες ορειβατικές κινήσεις μεταφέρει εκρηκτικά στο απόκρημνο φαράγγι και υπονομεύει τη σιδηροδρομική γέφυρα του Ασωπού ποταμού στη Φθιώτιδα χωρίς να γίνει αντιληπτή από τους 40 Γερμανούς φρουρούς. Στις 2.15 το πρωί πυροδοτούνται τα εκρηκτικά και ο στόχος καταστρέφεται ολοσχερώς. Οι πρωταγωνιστές παρασημοφορούνται για τον ηρωισμό τους. Φάλαγγα αυτοκινήτων με στρατιωτικό υλικό που συνοδεύεται από λόχο της 117ης μεραρχίας Κυνηγών της Wehrmacht, πέφτει σε ενέδρα ανταρτών του ΕΛΑΣ στα στενά του Σαραντάπορου. Η εξουθενωτική μάχη διαρκεί τέσσερις ώρες και τελειώνει με την παράδοση 74 Γερμανών και του επικεφαλής ανθυπολοχαγού. Στο πεδίο κείτονται 23 νεκροί. 18 γλυτώνουν σαν από θαύμα. Οι αντάρτες δεν έχουν ούτε ένα τραυματία. Τις επόμενες ημέρες οι αιχμάλωτοι εκτελούνται αυξάνοντας τον αριθμό των γερμανικών απωλειών σε 99 σπλίτες. Πολλά χωριά της περιοχής (Κοκκινοπλός, Λυκούδι, Βουβάλα, Λιβαδερό κ.ά.) καταστρέφονται σε αντίποινα για το χτύπημα αυτό.

22 Ιουνίου 1943

Διακόπτονται από πράξη σαμποτάζ οι τηλεφωνικές γραμμές Αθηνών – Πρεβέζης - Ιωαννίνων και οι γραμμές προς την Αλβανία.

23 Ιουνίου 1943

Νωρίς το πρωί δυνάμεις του ΕΛΑΣ με επικεφαλής το λοχαγό Φώτη Βερμαίο (Φοίβο Γρηγοριάδη) και τον «Νικηφόρο» (ανθυπολοχαγό Δημ. Δημητρίου), μετά από εντολή του συνταγματάρχη Ευθ. Ζούλα, του Αρχηγείου Ρούμελης, επιτίθενται εναντίον του 5/42 Σ.Ε. στην περιοχή Ταράτσας Γκιώννας. Ακολουθεί σφοδρή πολύωρη μάχη. Οι άνδρες του 5/42 αμύνονται σθεναρά και προκαλούν αρκετές απώλειες στον ΕΛΑΣ. Ο Ψαρρός για να αποφύγει τη συνέχιση της αδελφοκτόνου σύγκρουσης, αποφασίζει την αυτοδιάλυση του συντάγματος. Οι Γρηγοριάδης και «Νικηφόρος» δέχονται μόνο μια τυπική επίπληξη από το Σαράφη για τις ενέργειές τους.

6 Ιουλίου 1943

Ο Έντν Μάγιερς στρατιωτικός σύνδεσμος των Βρετανών με τον ΕΛΑΣ, υπογράφει σύμφωνο συνεργασίας του βρετανικού στρατηγείου του Καΐρου με τους Άρη Βελουχιώτη, Σαράφη και Τζίμα.

Ιούλιος 1943

Ο Γ. Παπανδρέου καταθέτει πλήρη και σαφέστατη την πολιτική ταυτότητά του με κείμενο που απευθύνεται στο βρετανικό Στρατηγείο της Μ. Ανατολής, στην εκεί Ελληνική Κυβέρνηση και βέβαια στην ηγεσία του Βρετανικού Κράτους. Περιγράφει την πολιτική κατάσταση στη χώρα, αναφέρεται στην εθνική πολιτική, κάνει λόγο για το Κομμουνιστικό Κόμμα και καταλήγει στο «δέον γενέσθαι» τόσο για τη συνέχιση του απελευθερωτικού αγώνα όσο και για τη μορφή και το περιεχόμενο του μετά την απελευθέρωση πολιτικού και πολιτειακού καθεστώτος της χώρας. Μεταξύ των άλλων αναφέρει: «*Εις την ανάπτυξιν των γνωμών μου*

δια την εθνική και πολιτική ζωή της Ελλάδος αναχωρώ από την πεποίθησιν ότι η ταυτότης των συμφερόντων της Αγγλίας και της Ελλάδος, δια πρώτην φοράν εις την ιστορίαν των, είναι απόλυτος».

Παρέχει ακόμη την γενικότερη πολιτική θεώρησή του και παραπέμπει στη ρεαλιστική εθνική πολιτική που υπαγορεύουν οι αδήριτες διεθνείς συγκυρίες: «Σήμερον όμως σχηματίζεται νέα μορφή του παγκόσμιου ανταγωνισμού. Δύο παγκόσμια μέτωπα διαμορφούνται: Ο Κομμουνιστικός Πανσλαβισμός και ο Φιλελεύθερος Αγγλοσαξονισμός και ενώ το περιεχόμενον της αντιθέσεως των κοινωνιών των καθεστώτων οσημέραι θα ελαττούται, επειδή αμφοτέραι αι παρατάξεις θα συγκλίνουν προς τον Σοσιαλισμόν, θα παραμένη ως κύριον και βαθμιαίως, ως αποκλειστικόν περιεχόμενον της αντιθέσεως το μέγα θέμα της Ελευθερίας: ατομικής, πολιτικής, ηθικής. [...] Μόνον μέσα εις την Σοσιαλιστικήν Πανευρώπην, επικουρούμενην από την ηθικήν και υλικήν δύναμιν του Φιλελεύθερου Αγγλοσαξονισμού, ημπορεί και η Ελλάς να εύρη το αίσθημα της ασφαλείας της απέναντι του καταθλιπτικού κινδύνου του Κομμουνιστικού Πανσλαβισμού».

Ιούλιος 1943

Σημειώνεται ανταρσία στη ΙΙ ταξιαρχία στη Μέση Ανατολή με αφορμή την τιμωρία του στρατιώτη Παπαστεργίου του 6ου τάγματος με 20ήμερη φυλάκιση για ανάρμοστη συμπεριφορά προς το διοικητή συνταγματάρχη Μπεγέτη και μεταφορά του στις αγγλικές φυλακές οι οποίες φημίζονται για τις σκληρές συνθήκες διαβίωσης. Η απόφαση προκαλεί την αντίδραση τετραμελούς επιτροπής οπλιτών της μονάδας. Υπό τη συνοδεία της στρατιωτικής αστυνομίας τα μέλη της επιτροπής μαζί με τον τιμωρημένο στρατιώτη στέλνονται στο στρατηγείο για απολογία. Στη διαδρομή οι οπλίτες προσπαθούν να δραπετεύσουν και πυροβολούν εναντίον των στρατονόμων. Εκείνοι ανταποδίδουν με αποτέλεσμα να τραυματίσουν έναν και να συλλάβουν άλλον έναν από τους τέσσερις. Όσοι διαφεύγουν μεταβαίνουν στο 5ο τάγμα και εξεγείρουν τους στρατιώτες του. Όλοι μαζί βαδίζουν προς το διοικητήριο της ταξιαρχίας. Εκεί συλλαμβάνουν και ξυλοκοπούν τον διοικητή Μπεγίήτη, τον επιτελάρχη Γεραμάνη και άλλους αξιωματικούς. Επίσης φονεύουν τον αρχιφύλακα του πειθαρχείου λοχία Κλώτσο και απελευθερώνουν τους κρατούμενους. Στη συνέχεια φυλακίζουν πέντε αξιωματικούς και 29 οπλίτες τους οποίους θεωρούν «αντιδραστικούς». Στις συμπλοκές σκοτώνεται και ο στρατιώτης Παπαστεργίου. Στο 7ο τάγμα επικρατεί ηρεμία. Μετά από αίτημα του Β. Καραπαναγιώτη επεμβαίνουν οι Βρετανοί, συλλαμβάνουν 400 οπλίτες και μερικούς κατώτερους αξιωματικούς τους οποίους στέλνουν σε στρατόπεδο συγκέντρωσης στο Τομπρούκ όπου σχηματίζεται το 8ο τάγμα. Κατόπιν διαλύεται η ΙΙ ταξιαρχία. Οι πρωταίτιοι δικάζονται και επιβάλλονται τέσσερις θανατικές καταδίκες οι οποίες δεν εκτελούνται.

Για να εκφράσουν τη συμπαραστάσή τους οι κρατούμενοι των φυλακών ΓΚΕΣ στην Παλαιστίνη, με την υποστήριξη της ΑΣΟ, στασιάζουν, συλλαμβάνουν τον διοικητή συνταγματάρχη Πρόκο και καταλαμβάνουν το διοικητήριο και άλλες εγκαταστάσεις. Γρήγορα η στάση καταστέλλεται, συλλαμβάνονται οι στασιαστές και τρεις καταδικάζονται σε θάνατο. Οι δύο εκτελούνται, ενώ η ποινή του τρίτου μετατρέπεται σε φυλάκιση διότι είναι τραυματίας πολέμου.

Οι αντίθετοι με τη στασιαστική κίνηση μετατίθενται στην Ι ταξιαρχία και σε άλλες μονάδες. Αρκετοί εκδηλώνουν την επιθυμία να καταταγούν στον Ιερό Λόχο.

18 Ιουλίου 1943

Συγκροτείται Κοινό Γενικό Στρατηγείο Ανταρτών με τη συμβολή των Βρετανών συνδέσμων Έντυ Μάγιερς και Κρις Γουντχάους το οποίο συνεδριάζει στο Περτούλι με τη συμμετοχή αντιπροσώπων τριών οργανώσεων (ΕΑΜ-ΕΛΑΣ, ΕΔΕΣ, ΕΚΚΑ). Συζητούνται θέματα για την οργάνωση των αντάρτικων ομάδων, τον καθορισμό εδαφικών περιοχών δράσης και τη διοίκησή τους. Ζέρβας και Ψαρρός παρευρίσκονται μόνο μια φορά και την εκπροσώπησή τους την αναθέτουν σε στελέχη των οργανώσεών τους. Σύντομα στο Κοινό Στρατηγείο κυριαρχεί ο ΕΛΑΣ.

Με στρατιωτική συμφωνία ο Ψαρρός αναγνωρίζεται αρχηγός του «Στρατηγείου Ρούμελης» με έδρα το Καρπενήσι και προχωρά στην τρίτη ανασυγκρότηση του 5/42 Σ.Ε. Μετά τη νέα ανασυγκρότηση το 5/42 βρίσκεται υπό διαρκή επιτήρηση από τον ΕΛΑΣ.

Αρχίζει η τακτική είσπραξη από τις ηγεσίες των οργανώσεων επιμισθίων σε χρυσές λίρες βάσει του αριθμού των ανταρτών που έχουν ή υποστηρίζουν ότι έχουν. Το επιμίσθιο αντιστοιχεί σε μισή λίρα για κάθε ανάρτη το μήνα. Το ΕΑΜ/ΕΛΑΣ εισπράττει από τους Άγγλους τετραπλάσιο ποσό σε σχέση με τον ΕΔΕΣ που υπολογίζεται σε 800.000 για όλη τη περίοδο της Κατοχής. Από την αρχή το ΕΑΜ για να βγει στο βουνό εισπράττει πάνω από 7.000 χρυσές λίρες ενώ ο Ζέρβας παίρνει περίπου 3.000.

22 Ιουλίου 1943

Στην κατεχόμενη Αθήνα διακόσιες χιλιάδες λαού πραγματοποιούν μαχητική διαδήλωση εναντίον της απόφασης των Γερμανών να παραχωρήσουν στη Βουλγαρία ολόκληρη τη Βόρεια Ελλάδα ως τον Αξιόποταμό. Πέφτουν νεκροί εκατό διαδηλωτές και ο Χίτλερ αναστέλλει την απόφαση επ' αόριστον.

23 Ιουλίου 1943

Η 335 και η 336 Μ.Δ από κοινού, με την αεροπορική δύναμη της 219 πτέρυγας της RAF (σύνολο 57 αεροπλάνα), συμμετέχουν στην **επιχείρηση «Θέτις»** - τη σημαντικότερη ίσως αποστολή των ελληνικών μοιρών δίωξης στη Μέση Ανατολή. Στόχος η προσβολή των Γερμανών στην κατεχόμενη Κρήτη. Οκτώ αεροσκάφη της 335 και εννέα της 336 Μ.Δ. απογειώνονται από το αεροδρόμιο της *Μάρσα Ματρούχ*. Η αποστολή έχει το χαρακτήρα εκδίκησης για την ομαδική σφαγή της Κανδάνου από τους Γερμανούς.

Μετά την απογείωση αποκολλάται η δεξαμενή καυσίμων από την πτέρυγα του αεροπλάνου του ανθυποσμηναγού Ελ. Αθανασάκης. Παρά το γεγονός ότι ειδοποιείται να επιστρέψει στη βάση του, ο Αθανασάκης παραμένει στον σχηματισμό, ενέργεια που ισοδυναμεί με αυτοκτονία λόγω της μεγάλης απόστασης που πρέπει να διανύσει. Στη διάρκεια προσβολής των στόχων τόσο η 335 όσο και η 336 χάνουν αεροπλάνα αλλά και χειριστές. Ο ανθυποσμηναγός Αθανασάκης πραγματοποιεί αναγκαστική προσγείωση και αντιμετωπίζει με το περίστροφο γερμανική περίπολο που τον περικυκλώνει αρνούμενος να παραδοθεί. Ύστερα από ανταλλαγή πυροβολισμών πέφτει νεκρός. Φονεύονται επίσης οι επισμηνίες Βασ. Δούκας και Μαυρίκιος Λάιτμερ.

Ο ανθυποσμηναγός Σ. Σκάντζικας αναγκάζεται και αυτός να προσγειωθεί. Συλλαμβάνεται αιχμάλωτος και οδηγείται σε στρατόπεδο συγκέντρωσης στη Γερμανία. Εκεί συμμετέχει μαζί με Άγγλους και Αμερικανούς αεροπόρους, σε μια θρυλική απόδραση η οποία αργότερα μεταφέρεται στον κινηματογράφο ως «*Η Μεγάλη Απόδραση*». Συλλαμβάνεται από τους Γερμανούς και εκτελείται στις 25 Μαρτίου 1944.

Τέλος Ιουλίου 1943

Η εκτός ΕΛΑΣ ένοπλη αντίσταση στην νοτιοδυτική Πελοπόννησο καταγράφεται στη μέγιστη ανάπτυξή της. Στον Ταΰγετο υπερέχει ο ήλαρχος Τηλ. Βρεττάκος, στην Ολυμπία ο λοχαγός Γ. Καραχάλιος, βορειότερα στην Ηλεία ο ταγματάρχης Χρ. Καραχάλιος και στα βουνά της ορεινής Τριφυλίας (Μάλη) ο ταγματάρχης Π. Στούπας ο οποίος πολέμησε στη Μικρασιατική Εκστρατεία και το 1940. Η επιδώσεις του στη σκοποβολή με πιστόλι και τουφέκι μένουν παροιμιώδεις. Πρότυπο πολεμιστή, εμπνέει αγάπη και σεβασμό στους συμπολεμιστές και τους εχθρούς του.

Αύγουστος 1943

Ολοκληρώνεται η μεταφορά 50.000 Εβραίων στο Άουσβιτς από την Βόρεια Ελλάδα. Ελάχιστοι θα επιστρέψουν.

6 Αυγούστου 1943

Πρώτη σοβαρή μάχη μεταξύ των Εθνικών Οργανώσεων Αντίστασης / Ελληνικός Στρατός (ΕΟΑ/ΕΣ) και του ΕΛΑΣ στο χωριό Γάρδιτσα (Περιβόλια) Ολυμπίας με αφορμή ποια οργάνωση θα εισέλθει στην πόλη της Ανδρίτσαινας από την οποία αρχίζουν να αποχωρούν οι Ιταλοί στρατιώτες. Με θύματα και από τις δύο πλευρές και υπεύθυνο της ήττας των ανταρτών της ΕΟΑ/ΕΣ, συνταγματάρχη Κοκκώνη, αρχίζει από την πλευρά του ΕΛΑΣ η διάλυση των εθνικών ομάδων ανταρτών στην επαρχία Ολυμπίας και στην ορεινή Τριφυλία πλην αυτής του ταγματάρχη Π. Στούπα.

9 Αυγούστου 1943

Οι εκπρόσωποι του ΕΑΜ (Ηλ. Τσιριμώκος, Κ. Δεσποτόπουλος, Τζίμας και Π. Ρούσος), του ΕΔΕΣ (Κομν. Πυρομάγλου) και της ΕΚΚΑ (Γ. Καρτάλης) αναχωρούν για το Κάιρο. Η προσπάθειά τους για δημιουργία ενιαίου αντιστασιακού κινήματος αποτυγχάνει, εξαιτίας της άρνησης του βασιλιά να δεχθεί το αίτημα όλων των αντιστασιακών οργανώσεων να μην επιστρέψει στην Ελλάδα, πριν ο Ελληνικός λαός αποφανθεί με δημοψήφισμα.

Στα πηγάδια Ταΰγету μονάδα του ΕΣ κάνει τις απαραίτητες ενέργειες για να δεχτεί ρίψεις υλικού από Βρετανικά αεροπλάνα. Τις κινήσεις παρακολουθούν δύο μονάδες του ΕΛΑΣ που δείχνουν πρόθεση να κυκλώσουν τη μονάδα του ΕΣ. Ο ΕΣ αντιδρά με επίθεση, συλλαμβάνει 50 περίπου αντάρτες, τους αφοπλίζει και τους αφήνει ελεύθερους.

16 Αυγούστου 1943

Άνδρες του 12ου λόχου του 98ου συντάγματος Ορεινών Κυνηγών της Wehrmacht ισοπεδώνουν το χωριό Κομμένο της Άρτας και σκοτώνουν αδιάκριτα 317 άνδρες, γυναίκες και παιδιά, επειδή στο χωριό είχαν εμφανιστεί τις προηγούμενες ημέρες αντάρτες.

28 Αυγούστου 1943

Στο χωριό Δυρράχι πάνω από 350 αντάρτες του ΕΣ κυκλώνονται από 500 περίπου αντάρτες του ΕΛΑΣ και άλλους 1000 του εφεδρικού ΕΛΑΣ. Η απειλή ενός ευρύτερου Εμφυλίου Πολέμου στη νοτιοδυτική Πελοπόννησο, αναγκάζει τους Βρετανούς αξιωματικούς να απαιτήσουν την κατάπαυση των εχθροπραξιών. Η διαταγή του Στρατηγείου Μέσης Ανατολής διαβιβάζεται στον αρχηγό του ΕΣ συνταγματάρχη Γιαννακόπουλο από τον Έλληνα υπολοχαγό Ταβερναράκη και γίνεται δεκτή. Για τον ΕΛΑΣ συμφωνεί ο πολιτικός υπεύθυνος της περιοχής Γιάννης Φράγκος. Κατόπιν τούτων στο χωριό Σιάμου Μεσσηνίας υπογράφεται σύμφωνο συνεργασίας του ΕΣ με το ΕΑΜ/ΕΛΑΣ μεταξύ του Γιαννακόπουλου (ΕΣ) και των Ωρίωνα (ΕΛΑΣ) και Ακρίτα (ΕΑΜ). Το **«Σύμφωνο του Δυρραχίου»** γίνεται η απαρχή μεγάλων δεινών για τη νοτιοδυτική Πελοπόννησο. Ο όρος VII του συμφώνου αναφέρει ότι: *«του λοιπού η στρατολογία ανταρτών θα ενεργείται μόνον δια του ΕΛΑΣ, αι δε συγκροτούμεναι ομάδες θα φέρουν την ονομασίαν του ΕΛΑΣ και θα δρουν υπό την στρατιωτικήν και πολιτικήν αυτού πλαισίωσιν και καθοδήγησιν».*

Σεπτέμβριος 1943

Ο ΕΔΕΣ εμφανίζεται διασπασμένος. Η οργάνωση της Αθήνας συνεργάζεται με την κυβέρνηση Ράλλη στα *«Τάγματα Ασφαλείας»*.

Βρετανικά στρατεύματα αποβιβάζονται σε νησιά των Δωδεκανήσων.

Στην Ήπειρο οι Τσάμηδες εκδιώκονται οριστικά από τους αντάρτες μετά την εκδήλωση ποικίλων βίαιων πράξεων κατά του ελληνικού πληθυσμού όπως η εκτέλεση 49 προκρίτων της Παραμυθιάς.

8 Σεπτεμβρίου 1943

Η Ιταλία συνθηκολογεί με τους συμμάχους και 700.000 άνδρες του ιταλικού στρατού βρίσκονται εκτός του ιταλικού εδάφους στην Κορσική, τη Ν. Γαλλία, τα Βαλκάνια, την Ελλάδα και τα νησιά. Η τεράστια αυτή στρατιωτική δύναμη εκτός από ορισμένες μονάδες, εξουδετερώνεται από τους Γερμανούς μέσα σε λίγες ώρες με γρήγορες και αποφασιστικές κινήσεις.

9 Σεπτεμβρίου 1943

Στην Αθήνα ο διοικητής των ιταλικών δυνάμεων στην Ελλάδα στρατηγός Vecchiarelli υπογράφει την παράδοση των ανδρών του στον Γερμανό στρατηγό Hubert Lanz. Δύο οργανωμένες μονάδες δεν υπακούουν στην παράδοση. Η μεραρχία Pinerolo της Θεσσαλίας και η μεραρχία Acqui της Κεφαλονιάς. Ο διοικητής της μεραρχίας Pinerolo, Infante, ζητά από τον επικεφαλής της συμμαχικής στρατιωτικής αποστολής στην Ελλάδα συνταγματάρχη Κρις Γουντχάουζ, να συμπολεμήσουν οι άνδρες του κατά των Γερμανών. Χωρίς ο συνταγματάρχης να έχει οργανωμένη στρατιωτική μονάδα, υπογράφεται σύμφωνο με τους εκπροσώπους του ΕΛΑΣ και του ΕΔΕΣ.

11 Σεπτεμβρίου 1943

Ο αντισμήναρχος Μίχου επικεφαλής 40 ανταρτών μπαίνει θριαμβευτής στα Καλάβρυτα και ζητά την παράδοση των Ιταλών. Οι Ιταλοί αξιωματικού απορρίπτουν την πρόταση και ζητούν τη βοήθεια των Γερμανών οι οποίοι τους αφοπλίζουν και τους οδηγούν στο Αίγιο. Πριν φύγουν από τα Καλάβρυτα απειλούν ρητά *«να επιστρέψουν και να κάψουν την πόλη ή να την βομβαρδίσουν αν η πόλη πρόσφερε και πάλι καταφύγιο σε αντάρτες μετά την αποχώρηση των δυνάμεων του Άξονα».*

12 Σεπτεμβρίου 1943

Ο διοικητής της μεραρχίας Acqui στην Κεφαλονιά αποφασίζει «μάλλον» να παραδώσει τα όπλα, εξασφαλίζοντας μετά από διαπραγματεύσεις με τους 400 Γερμανούς τη μεταφορά των 12.000 ανδρών του στην Ιταλία. Μια μικρή ομάδα αριστερών του νησιού κυκλοφορεί προκηρύξεις που καλούν τους Ιταλούς να πολεμήσουν με την υπόσχεση ότι θα έχουν τη συμπαράσταση μεγάλης ομάδας ενόπλων του νησιού. Νεαροί αξιωματικοί είναι υπέρ της σύγκρουσης. Απόλυτη σύγχυση επικρατεί στη μεραρχία.

Μηχανοκίνητη φάλαγγα με συνοδεία 200 Γερμανών στρατιωτών εμπλέκεται σε μάχη με 60 Κρήτες μαχητές υπό τους Χρ. Μπαντουβά και Γ. Νιργιανού στο φαράγγι Κουτσουνάρι. Οι αντάρτες έχουν ενισχυθεί σε οπλισμό από ορισμένους Ιταλούς που συνεργάζονται πλέον με τους συμμάχους. Όταν τελειώνει η μάχη 113 Γερμανοί κείτονται νεκροί και πλήθος λαφύρων μαζί με 14 αιχμαλώτους περιέρχονται στην ελληνική κατοχή. Η οργή των Γερμανών εκτονώνεται τις επόμενες ημέρες με την εκτέλεση 325 ατόμων στην επαρχία Βιάννου, 126 ατόμων στην επαρχία Ιεράπετρας και την καταστροφή των χωριών Άνω Σύμη, Κάτω Σύμη, Αμιρά κ.ά.

Γερμανοί του 18ου συντάγματος Ορεινών Κυνηγών καταλαμβάνουν το Λιδωρίκι Φωκίδας και αφοπλίζουν την ιταλική φρουρά.

13 Σεπτεμβρίου 1943

Δύο μικρά γερμανικά σκάφη εμφανίζονται από την πλευρά της θάλασσας του Ληξουρίου στην Κεφαλονιά. Δύο νεαροί Ιταλοί αξιωματικοί του πυροβολικού χτυπούν τα σκάφη χωρίς εντολή και βυθίζουν το ένα. Η αφορμή για τη γερμανική επίθεση είναι δεδομένη.

14 Σεπτεμβρίου 1943

Ο διοικητής της μεραρχίας Achui, Gandin, αποφασίζει να πολεμήσει τους Γερμανούς στην Κεφαλονιά. Φθάνουν από την Ήπειρο γερμανικές ενισχύσεις 1.200 στρατιωτών της ορεινής ταξιαρχίας Edelweiss με επικεφαλής τον ταγματάρχη Harald Von Hirschfeld.

Το υποβρύχιο Κατσώνης με κυβερνήτη τον αντιπλοίαρχο Βασ. Λάσκο πλέει τις νυχτερινές ώρες στην επιφάνεια πλησίον της Σκιάθου αφού έχει αποβιβάσει προ διημέρου στην Ν. Α. ακτή της Εύβοιας τον συνταγματάρχη Φραδέλλο με σχετικό υλικό για την αντίσταση. Εντοπίζει πλοίο που το θεωρεί εσφαλμένα ιστοφόρο, ενώ πρόκειται για γερμανική ανθυποβρυχιακή κορβέτα. Αμέσως καταδύεται και δέχεται βόμβες βυθού. Προκαλούνται σοβαρότατες βλάβες, αναδύεται και βάλει κατά της κορβέτας με το πυροβόλο. Το γερμανικό πλοίο ανταποδίδει με καταιγιστικά πυρά. Από τις εκρήξεις φονεύονται η ομοχειρία του πυροβόλου, οι κυβερνώντες, οι αξιωματικοί που βρίσκονται στη γέφυρα και οι χειριστές του πρυμναίου πολυβόλου. Η ατμόσφαιρα στο υποβρύχιο είναι αποπνικτική και η θάλασσα το κατακλύζει. Τότε δέχεται εμβολισμό από την κορβέτα. Ο ύπαρχος Ηλίας Τσουκαλάς εκτελεί απελπισμένους χειρισμούς ώστε το σκάφος να επανεύρει την πλευστότητά του και μετά από λίγο διατάσσει την εγκατάλειψή του. Το υποβρύχιο βυθίζεται μαζί με τον κυβερνήτη του, 5 αξιωματικούς και 26 υπαξιωματικούς και ναυτοδιόπους. Αιχμαλωτίζονται 17 μεταξύ των οποίων ο σύνδεσμος βρετανός αξιωματικός και ο βρετανός υπαξιωματικός τηλεγραφετής. Διασώζονται από την αιχμαλωσία τρεις: ο ύπαρχος Η. Τσουκαλάς, ο αρμενιστής Α. Αντωνίου και ο πυροβολητής Α. Τσίγκρος που μετά από κολύμβηση εννέα ωρών περισυλλέγονται στην ακτή της Σκιάθου από ντόπιους. Ύστερα από δραματικές περιπέτειες με τη βοήθεια βρετανού συνδέσμου, του στρατηγείου Μέσης Ανατολής και των ανταρτών Πηλίου του λοχαγού Dail και του ανθυπίαρχου Σάρρου πετυχαίνουν να επιστρέψουν στη Βηρυτό στις 11/11/1943. Ο ανθυπίαρχος Σάρρος καταφέρνει και αυτός να διαφύγει στη Μέση Ανατολή γλιτώνοντας την καταδίκη σε θάνατο από τον αρχηγό των ανταρτών Άρη Βελουχιώτη διότι βοήθησε τον υποπλοίαρχο Τσουκαλά να φύγει από την Ελλάδα.

16 Σεπτεμβρίου 1943

Βομβαρδίζεται το Αργοστόλι με εκατοντάδες εμπρηστικές βόμβες. Η πόλη καίγεται. Πολλά κτίρια και ολόκληρες συνοικίες καταστρέφονται ολοσχερώς. Οι νεκροί είναι πολλοί.

Ο ΕΛΑΣ επιστρέφει στα Καλάβρυτα και με «παρότρυνση» του ΕΑΜ οι κάτοικοι βγαίνουν στους δρόμους να καλωσορίσουν τους αντάρτες. Τα Καλάβρυτα ανακηρύσσονται «*Ελεύθερη Επαναστατημένη Πόλη*».

17 Σεπτεμβρίου 1943

Γερμανική μηχανοκίνητη φάλαγγα που επιχειρεί να εκκαθαρίσει το δρόμο Άμφισσας-Λιδωρικίου προσβάλλεται στη θέση «*Τσακόρεμα*» από πυρά ανταρτών του 5/42 Συντάγματος Ευζώνων οι οποίοι συνεπικουρούνται από μαχητικές ομάδες του Γαλαξιδίου, Πέντε Ορίων, Αμυγδαλιάς και Βουνιχώρας, δύο λόχους του Ι Τάγματος Παρνασσίδας με επικεφαλής τους υπολοχαγούς Γ. Καϊμάρα και Αθ. Κόκκορη και μια διμοιρία πολυβόλων (ταγματάρχης Μαρούδας). Οι Γερμανοί αναγκάζονται να επιστρέψουν στη βάση τους με μεγάλες απώλειες.

Τουρκία. Η τουρκική εθνοσυνέλευση αποφασίζει τη διαγραφή των φόρων που δεν έχουν εισπραχθεί, χωρίς φυσικά να αποφασίσει τίποτα για την επιστροφή των φόρων και των ακινήτων που έχουν πουληθεί και έχουν περάσει από ελληνικά σε τουρκικά χέρια, λόγω του άθλιου νομικού εκτρώματος, που αποκαλούνταν Varlik Vergisi. Το Δεκέμβριο αποφασίζεται η διάλυση των ταγμάτων εργασίας και η επιστροφή των «δούλων» στα σπίτια τους, μετά από δέκα μήνες καταναγκαστικών έργων.

21 Σεπτεμβρίου 1943

Οι Γερμανοί προωθούνται στα ενδότερα της Κεφαλονιάς και εκτελούν ομαδικά τους άνδρες των ιταλικών μονάδων οι οποίοι δέχονται παθητικά τη μοίρα τους. Το νησί γεμίζει άταφα πτώματα. Ο Ιταλός διοικητής συλλαμβάνεται και εκτελείται σε άγνωστο σημείο. 186 Ιταλοί αξιωματικοί εκτελούνται έξω από το Αργοστόλι.

26 Σεπτεμβρίου 1943

Τμήματα του ΕΛΑΣ αποπλίζουν τους στρατιώτες της ιταλικής μεραρχίας Pinerolo και για ένα ολόκληρο χρόνο τους περιφέρουν σε στρατόπεδα συγκεντρώσεως ως αιχμαλώτους. Από τους 8.000 στρατιώτες επιστρέφουν μεταπολεμικά στην Ιταλία μόνο 2.200.

Η RAF εφοδιάζει τη 13η Μ.Ε.Β. στη Μέση Ανατολή με ικανότερα βομβαρδιστικά *Baltimore MkIV*. Διοικητής ορίζεται ο σηναγός Μ. Στρατής. Η φυσιογνωμία της μοίρας μεταβάλλεται δραστικά αφού για πρώτη φορά αναλαμβάνει αποστολές βομβαρδισμού γερμανικών βάσεων και εγκαταστάσεων στη Κρήτη. Το αντιτορπιλικό *Βασ. Όλγα* δέχεται επίθεση πολλών γερμανικών αεροσκαφών στον όρμο Λακκί της Λέρου. Χάνουν τη ζωή τους 70 άνδρες μαζί με τον κυβερνήτη.

3 Οκτωβρίου 1943

Οι Γερμανοί καταλαμβάνουν την νήσο Κω.

Ο διοικητής της Πελοποννήσου Le Souir μεταφέρει στην Πάτρα το 749 σύνταγμα καταδρομών από τη Μεσσηνία. Διοικητής του 1^{ου} τάγματος Αιγίου είναι ο ταγματάρχης Hans Ebersberger.

6 Οκτωβρίου 1943

Οι Γερμανοί καταλαμβάνουν την Κάλυμνο.

9 Οκτωβρίου 1943

Στο αρχηγείο του ΕΛΑΣ στο Περούλι επικρατεί ανησυχία και αναταραχή από πληροφορίες που φθάνουν για διάφορα επεισόδια μεταξύ ομάδων του ΕΛΑΣ και του ΕΔΕΣ. Το σοβαρότερο αφορά τη σύλληψη τεσσάρων στελεχών του ΕΑΜ, ανάμεσά τους και ο Ορφέας Βλαχόπουλος, από άνδρες του ΕΔΕΣ στην περιοχή Μετσόβου – Δρίσκου. Μετά από έντονες διαμαρτυρίες τα τέσσερα στελέχη απελευθερώνονται. Η ένταση φτάνει στο απόγειό της. Βελουχιώτης και Τζίμας επικυρώνουν μια απόφαση που έχει ήδη ληφθεί για επίθεση κατά του ΕΔΕΣ. Δύο συντάγματα της XIII μεραρχίας Στερεάς Ελλάδας ενεργούν στην κατεύθυνση Βάλτος – Τζουμέρκα. Η Ι μεραρχία Θεσσαλίας στέλνει δυνάμεις στην περιοχή Μεσοχώρας κοντά στον Αχελώο και η ΙΧ μεραρχία στέλνει ενισχύσεις στο Μέτσοβο. Ο Ζέρβας αιφνιδιάζεται από τη σφοδρότητα των επιθέσεων. Το στρατηγείο του ΕΔΕΣ στους Σκιαδάδες της Ηπείρου κινδυνεύει να κυκλωθεί χωρίς όμως αποτέλεσμα.

11 Οκτωβρίου 1943

Τρεις αντάρτικες ομάδες του ΕΛΑΣ με επικεφαλής τους Ναπολέοντα Παπαγιαννόπουλο, Επαμεινώνδα Παπαδόπουλο και Όθωνα Δριβαλιάρη, περικυκλώνουν το χωριό Λεύκη στη Μεσσηνία με σκοπό να αποκόψουν τον ταγματάρχη Στούπα και την ολιγομελή ομάδα του, μέλη της οργάνωσης Εθνικός Στρατός (ΕΣ), οι οποίοι αρνούνται να ενταχθούν στον ΕΛΑΣ. Η όλη επιχείρηση είναι υπό τη διοίκηση του Δ. Πιρπιρή. Η μάχη που ακολουθεί διαρκεί όλη την ημέρα. Το απόγευμα διακόπτεται για λίγο επειδή οι άνδρες του ΕΛΑΣ νομίζουν ότι έρχονται οι Γερμανοί από τα Φιλιατρά. Η ανάπαυλα δίνει την ευκαιρία στον Στούπα, τον αδελφό του και τρεις συντρόφους του να ξεφύγουν από τον κλοιό. Αργότερα καταλαμβάνεται η Λεύκη από τον ΕΛΑΣ ο οποίος προβαίνει σε ακρότητες. Εκτελούνται τρεις αθώοι κάτοικοι και τρεις πρώην αντάρτες του Ε.Σ αφού πρώτα βασανίζονται. Περίπου δέκα σπίτια μαζί με το πατρικό του Στούπα καίγονται και 20 άτομα, μεταξύ των οποίων και η αδελφή του Στούπα μεταφέρονται στο στρατόπεδο του ΕΑΜ στην Ποταμιά.

15 Οκτωβρίου 1943

Μια διμοιρία 40 περίπου ανδρών υπό τη διοίκηση του ανθυπολοχαγού Falkestiner στέλνεται για αναγνώριση νότια του Αιγίου και μέχρι τα Καλάβρυτα. Αντάρτες του ΕΛΑΣ δοκιμάζουν να τους κυκλώσουν αλλά οι Γερμανοί ξεφεύγουν και επιστρέφουν στη βάση τους.

16 Οκτωβρίου 1943

Μετά από ενέδρα του ΕΛΑΣ στην Οινόη Κορινθίας, συλλαμβάνονται 30 άνδρες γερμανικής μοίρας της πολεμικής αεροπορίας και κατακρεουργούνται με άγριο τρόπο. Ο Πτέραρχος Felmy από την Αθήνα αποφασίζει να επιτρέψει την εφαρμογή αντιποίνων εναντίον αμάχων.

16 - 19 Οκτωβρίου 1943

Νωρίς το πρωί την 16^η Οκτωβρίου αρχίζει η **2^η επιχείρηση αναγνώρισης στην περιοχή των Καλαβρύτων** υπό τη διοίκηση του λοχαγού Otto Hans Schober. Το σύνολο των ανδρών του αποσπάσματος είναι 97 χωρίς κανέναν τους να γνωρίζει ελληνικά. Πεζοπορώντας φθάνουν γύρω στις 3 το απόγευμα στο χωριό Ρωγοί πίνουν νερό και δέχονται σταφύλια από τους υπερβολικά φιλικούς κατοίκους. Κατόπιν συνεχίζουν την πορεία τους προς το χωριό Κερπινή. Στη θέση Σταυροί Ρωγών πέφτουν σε ενέδρα του Ανεξάρτητου Τάγματος Αιγιαλείας του ΕΛΑΣ. Η ανταλλαγή πυρών κρατάει ένα εικοσιτετράωρο. Οι Γερμανοί φέρουν μαζί τους ελαφρά όπλα και λίγα πυρομαχικά. Την επομένη 17 Οκτωβρίου ο λοχαγός αποφασίζει να επιτεθεί χωρίς συντονισμό για να διασπάσει τον κλοιό, γρήγορα όμως τους τελειώνουν τα πολεμοφόδια. Στις 6 το απόγευμα παραδίδονται στον ΕΛΑΣ 82 από τους 97 στρατιώτες, ενώ 11 διαφεύγουν στο Αίγιο. Οι Γερμανοί μετρούν μόνο 4 νεκρούς και 4 βαριά τραυματίες. Οι απώλειες του ΕΛΑΣ είναι 12 νεκροί και 40 τραυματίες. Οι αιχμάλωτοι μαζί με τους 4 βαριά τραυματίες οδηγούνται από την Κερπινή στα Καλάβρυτα,

διαπομπεύονται στους δρόμους και κλείνονται στο Δημοτικό Σχολείο αφού τους αφαιρούν τα άρβυλα και τα ρούχα. Την επομένη 18 Οκτωβρίου ο ΕΛΑΣ μετακινεί τους 78 υγιείς αιχμαλώτους από τα Καλάβρυτα στα Μαζέικα, όπου κρατούνται για σχεδόν 50 ημέρες μέχρι την 5^η Δεκεμβρίου. Τους 4 βαριά τραυματίες τους αφήνουν στο πρόχειρο νοσοκομείο του ΕΛΑΣ στα Καλάβρυτα, στο ξενοδοχείο Παράδεισος. Την 19^η Οκτωβρίου οι βαριά τραυματίες περνούν στα χέρια της ΟΠΛΑ. Βασανίζονται και δολοφονούνται με χτυπήματα στο κεφάλι με αμβλύ όργανο. Στη συνέχεια ρίχνονται σε ξεροπήγαδο των Λιγνιτωρυχείων Ξυδιάς. Οι νεκροί βρίσκονται την επομένη και μεταφέρονται από τον ιερέα Πατέρα Π. Δημόπουλο και τοπικούς παράγοντες στα Καλάβρυτα. Εκεί ενταφιάζονται στο νεκροταφείο με μεγάλη συμμετοχή λαού. Την 19^η Οκτωβρίου δύναμη γερμανικού στρατού από την Πάτρα και το Αίγιο υπό τον ταγματάρχη Ebersberger ανεβαίνουν στα χωριά Ρωγοί και Κερπινή, βρίσκουν και ξεθάβουν τους 4 νεκρούς της μάχης και αφού ο γιατρός αποφαινεται ότι δεν έχουν δολοφονηθεί, αποχωρούν και επιστρέφουν στις βάσεις τους.

18 Οκτωβρίου 1943

Οι Γερμανοί δεν αφήνουν ανεκμετάλλευτη την ευκαιρία από τον εμφύλιο πόλεμο που έχει ξεσπάσει μεταξύ του ΕΛΑΣ και του ΕΔΕΣ και εξαπολύουν τις μαζικότερες εκκαθαριστικές επιχειρήσεις με σκοπό την καταστροφή των δυνάμεων των δύο οργανώσεων στην Ήπειρο, την ορεινή Θεσσαλία και την Ευρυτανία. Η διείσδυση της Wehrmacht και των Waffen SS στις ανταρτοκρατούμενες περιοχές που κρατά πολλές εβδομάδες, είναι ένα ισχυρό πλήγμα για τους Έλληνες μαχητές και τους αμάχους που έχουν ενισχυμένο ηθικό από τις αλληπάλληλες νίκες και τον εφοδιασμό με όπλα από τους ηττημένους Ιταλούς. Εκατοντάδες άμαχοι σκοτώνονται, πολλές περιοχές ισοπεδώνονται και κέντρα όπως η Καλαμπάκα και το Καρπενήσι μετατρέπονται σε αποκαϊδία. Αντίθετα οι Γερμανοί μετρούν 40 νεκρούς και αρκετούς τραυματίες.

21 Οκτωβρίου 1943

Τμήματα του ΕΔΕΣ με επικεφαλής τον Πυρομάγλου διεξάγουν διμέτωπο αγώνα εναντίον των Γερμανών και του ΕΛΑΣ της δυτικής Θράκης με επικεφαλής τον καπετάνιο Κόζιακα στα Πράμαντα των Τζουμέρκων. Ο Πυρομάγλου σε μια απεγνωσμένη προσπάθεια τηλεφωνεί στον Κόζιακα για κοινό μέτωπο εναντίον των Γερμανών. Ο Βελουχιώτης που βρίσκεται δίπλα αρνείται να μιλήσει. Την επομένη ο Κόζιακας με εντολή του Βελουχιώτη τηλεφωνεί στον Πυρομάγλου ο οποίος προσπαθεί για άλλη μια φορά, να τον πείσει να ενωθούν εναντίον των Γερμανών. Του αναφέρει μάλιστα ότι ο ΕΔΕΣ δέχεται να επανεξοπλίσει το 3/40 σύνταγμα του ΕΛΑΣ που διαλύθηκε στις μάχες εναντίον του. Οι επικεφαλής του ΕΛΑΣ του θέτουν ως πρώτο όρο για κάθε περαιτέρω συζήτηση την αποχώρηση εντός μιας ώρας των δυνάμεων του ΕΔΕΣ από τα Πράμαντα διαφορετικά θα εξαπολύσουν γενική επίθεση. Ο Πυρομάγλου αν και εκπλήσσεται από την προκλητική απάντηση, ζητά προθεσμία να συνεννοηθεί με το Ζέρβα. Τελικά αποφασίζει να απαντήσει τηλεφωνικά στον Κόζιακα: «... εν τωιαύτη περιπτώσει εδώ θα μείνουμε και ελάτε να μας βγάλετε».

22 Οκτωβρίου 1943

Το αντιτορπιλικό *Αδρίας* με κυβερνήτη τον αντιπλοίαρχο Ι. Τούμπα, χάνει την πλήρη του από έκρηξη νάρκης κοντά στην Κάλυμνο. Το ακρωτηριασμένο πλοίο προσγιαλώνεται σε ακτή της Τουρκίας όπου το πλήρωμα ύστερα από εντατική εργασία 40 ημερών καταφέρνει να το στεγανοποιήσει. Μετά από αγωνιώδη πλου 370 μιλίων καταπλέει στην Αλεξάνδρεια όπου του επιφυλάσσεται τιμητική υποδοχή για το απίστευτο κατόρθωμά του. Ο γιατρός του ηρωικού πλοίου ανθυποπλοίαρχος Α. Καποδίστριας χειρουργεί με αυτοθυσία και σώζει από βέβαιο θάνατο τέσσερις βαριά τραυματισμένους από το πλήρωμα, χρησιμοποιώντας ως εργαλεία το ψαλίδι του κουρέα και την κολόνια του ξυρίσματος.

23 Οκτωβρίου 1943

Αεροπλάνο της 13ης Μ.Ε.Β. πραγματοποιεί αποστολή στο νότιο Αιγαίο, βόρεια της Κρήτης. Έπειτα από σφοδρό φράγμα ανταεροπορικού πυρός το αεροπλάνο πραγματοποιεί αναγκαστική προσγείωση ανοιχτά της Γαύδου. Διασώζονται ο χειριστής υποσμηναγός Ν. Κοσκινάς και ο βαριά τραυματισμένος Π. Τσιρίκογλου. Συλλαμβάνονται από τους Γερμανούς και περνούν το υπόλοιπο του πολέμου σε στρατόπεδο συγκέντρωσης. Επιστρέφουν στην Ελλάδα το 1946 με τον Τσιρίκογλου να έχει σοβαρά ψυχολογικά προβλήματα.

Διατάσσεται από τον Πτέραρχο Felmy η σύλληψη χιλιάδων ανδρών στην Πελοπόννησο μεταξύ των οποίων 1.100 στην Καλαμάτα, 1.500 στην Πάτρα και 270 στη Σπάρτη, οι οποίοι μεταφέρονται στο στρατόπεδο Κορίνθου. Τις επόμενες εβδομάδες συλλαμβάνονται 1.000 ακόμη.

27, 28 Οκτωβρίου 1943

Δύο τάγματα του ΕΛΑΣ με διοικητές τους Καραμούζη και Αναστόπουλο επιτίθενται στην ομάδα του ήλαρχου Βρεττάκου στην Παλιόχωρα Μεσσηνίας ο οποίος έχει ανασυστήσει τον Εθνικό Στρατό (ΕΣ), με σκοπό να τους

διαλύσουν. Οι άνδρες του ΐλαρχου πολεμούν με ηρωισμό και υποκύπτουν όταν εξαντλούνται τα πυρομαχικά τους. Κάποιοι από τους αιχμαλώτους εκτελούνται επιτόπου από τον ΕΛΑΣ και τους περισσότερους αφού τους περιφέρουν σε διάφορες περιοχές και στρατόπεδα, τους εκτελούν σε διάστημα δύο μηνών. Ελάχιστοι απελευθερώνονται μετά από παρέμβαση καπετάνιων του ΕΛΑΣ. Δύο εβδομάδες μετά τη μάχη της Παλιόχωρας ο ΐλαρχος Βρεττάκος με τον ανθυπολοχαγό Πετσάκο μεταφέρονται με μουλάρια σε δάσος βορειοδυτικά του χωριού Αράχωβα (Ελαιοχώριο) και εκτελούνται.

31 Οκτωβρίου 1943

Η γερμανική επίθεση κατά των οργανώσεων ΕΛΑΣ και ΕΔΕΣ συνεχίζεται με αμείωτη ένταση. Ταυτόχρονα εκδηλώνεται επίθεση 1.000 ανδρών του ΕΛΑΣ στα νώτα της διάταξης του ΕΔΕΣ. Οι αντάρτες βρίσκονται σε μεγάλο κίνδυνο. Ο Ζέρβας όμως με ψύχραιμες κινήσεις απαγκιστρώνει τα τμήματά του προς τους Μελισουργούς. Οι απώλειες των ανταρτών του ΕΔΕΣ είναι μεγάλες.

6 Νοεμβρίου 1943

Απαγχονίζονται από τους Γερμανούς 18 πολίτες της Τρίπολης ως αντίποινα ενέδρας του ΕΛΑΣ στο ΐσαρι της Μεγαλόπολης την 28^η Οκτωβρίου.

9 Νοεμβρίου 1943

Τέσσερα αεροπλάνα της 336 Μ.Δ. επιτίθενται σε αποθήκες πυρομαχικών και καυσίμων στην περιοχή του Ηρακλείου Κρήτης. Καταρρίπτεται ο σημηναγός Διαμαντόπουλος και τραυματισμένος συλλαμβάνεται αιχμάλωτος.

11 Νοεμβρίου 1943

Δεύτερη συνεχόμενη αποστολή της 336 Μ.Δ. στην Κρήτη. Το αεροπλάνο του αρχισμηνία Μ. Σκλήρη προσκρούει σε κορυφές δένδρων αλλά κατορθώνει να επιστρέψει με καθυστέρηση και να πραγματοποιήσει αναγκαστική προσγείωση στο αεροδρόμιο της 13ης Μ.Ε.Β στη Μ. Ανατολή.

12 Νοεμβρίου 1943

Οι πρώτοι Γερμανοί στρατιώτες αποβιβάζονται στην Λέρο. Αρχίζουν σκληρές αναμετρήσεις των Γερμανών με τους Βρετανούς και τους Ιταλούς πλέον συμμάχους τους. Μέσα σε τρεις ημέρες παραδίδεται η βρετανική διοίκηση και οι Ιταλοί οδηγούνται στο εκτελεστικό απόσπασμα με την κατηγορία της συνεργασίας με τον εχθρό.

13-17 Νοεμβρίου 1943

Πραγματοποιούνται αλληπάληλες αποστολές της 335 Μ.Δ. εναντίον στόχων στη Κρήτη όπου πλήττονται οικήματα και καταλύματα Γερμανών στη κοιλάδα της Μεσαράς και αλλού. Ο αρχισμηνίας Γ. Τζούβαλης προσγειώνεται αναγκαστικά και συλλαμβάνεται από τους Γερμανούς.

14 Νοεμβρίου 1943

Η τραγικότερη ημέρα για την 336 Μ.Δ. Τέσσερα αεροπλάνα απογειώνονται από το αεροδρόμιο Σίντι Μπαράνι για να πλήξουν γερμανικές βάσεις στη Κρήτη. Πρώτο πέφτει το αεροπλάνο του σμηνία Δ. Σαρσώνη. Ο χειριστής φονεύεται. Τον ακολουθεί στον θάνατο ο ανθυποσμηναγός Κ. Ψηλόλιγνος, ενώ ο υποσμηναγός Ε. Καρύδης υποχρεώνεται σε αναγκαστική προσγείωση και συλλαμβάνεται αιχμάλωτος. Τελευταίο βάλλεται το αεροπλάνο του σμηνία Γ. Μαδεμλή, ο οποίος τραυματίζεται στο πόδι από σφαίρα. Προσγειώνεται αναγκαστικά στο Γαΐδουρονήσι και την επομένη συλλαμβάνεται αιχμάλωτος. Και οι δύο αεροπόροι μεταφέρονται σε στρατόπεδα στη Γερμανία.

23 Νοεμβρίου 1943

Οι δυνάμεις του ΕΔΕΣ υποχωρούν παντού υπό την πίεση του ΕΛΑΣ. Ο Ζέρβας ανησυχεί βλέποντας μεταστροφή στην πολιτική των Βρετανών εναντίον του. Του ζητούν να αποκηρύξει τον ΕΔΕΣ Αθήνας ως προδοτική οργάνωση. Ο Ζέρβας απελπισμένος στέλνει σήμα και τους εξηγεί ότι μόνο μια ομάδα έχει αποσκιρτήσει για να συνεργαστεί με την κατοχική κυβέρνηση, πράξη την οποία έχει καταδικάσει μέσω των εντύπων της οργάνωσης.

25 Νοεμβρίου 1943

Εκτελούνται 118 αθώοι κάτοικοι της Σπάρτης από τους Γερμανούς ως αντίποινα για το θάνατο 13 στρατιωτών σε ενέδρα του ΕΛΑΣ λίγες ημέρες νωρίτερα στο δρόμο Τρίπολης Σπάρτης.

Μέχρι αυτή την ημέρα διαρκούν οι διαπραγματεύσεις για την απελευθέρωση των Γερμανών κρατουμένων του λοχαγού Schober στα Μαζέικα Καλαβρύτων. Συμμετέχουν ο νομάρχης Αχαΐας, ο μητροπολίτης Αιγιαλείας και Καλαβρύτων Θεόκλητος, ο αρχιμανδρίτης Αιγίου Κωνστάντιος και από τη γερμανική πλευρά ο ελληνομαθής λοχαγός Frans Yurre. Το ΕΑΜ/ΕΛΑΣ/ΚΚΕ προτείνει την ανταλλαγή κάθε Γερμανού με 50 Έλληνες κρατούμενους και επιπλέον 30 ονομαστικά κομμουνιστές κρατούμενοι, χωρίς μέχρι τότε να

γνωρίζουν οι Γερμανοί τη θέση τους στην ιεραρχία του ΕΑΜ/ΕΛΑΣ/ΚΚΕ. Η πρόταση απορρίπτεται και οι Γερμανοί αποκτούν μια ανέλπιστα πληροφορία την οποία εκμεταλλεύονται στο μέλλον.

Μετά την επιστροφή του στρατηγού Le Souir από τη Γερμανία, υπογράφεται η διαταγή **«Επιχείρηση Καλάβρυτα (Unternehmen Kalawrita)»** για την ανεύρεση και απελευθέρωση δια της βίας των αιχμαλώτων του λοχαγού Schober.

25-27 Νοεμβρίου 1943

Συνέρχεται στη **Στρέζοβα (Δάφνη) Καλαβρύτων η Α΄ Παμπελοποννησιακή Διάσκεψη του ΕΑΜ** με συμμετοχή 250 περίπου συνέδρων και αντιπροσώπων του ΕΛΑΣ και της ΕΠΟΝ. Στη μακροσκελή έκθεση του Γραμματέα της Περιφ. Οργάνωσης του ΕΑΜ Νοτιοανατολικής Λακωνίας χημικού Γ. Ροζάκου, παρουσιάζονται αναλυτικά το οργανωτικό, ζητήματα Τύπου και Διαφώτισης, το οικονομικό και οι φόροι στους κατοίκους των περιοχών (σύκα, λάδι κλπ), ζητήματα του Εφεδρικού ΕΛΑΣ και της ΕΠΟΝ, ζητήματα Εθνικής Αλληλεγγύης, Αυτοδιοίκησης, οργάνωσης Λαϊκών Δικαστηρίων, αντιμετώπιση της «Αντίδρασης» με πολλές φορές δυναμικά μέτρα, δημιουργίας Γραφείου Πληροφοριών, σε όλα χωριά και απλής περιγραφής των Γερμανικών Δυνάμεων. Η έκθεση καταλήγει ότι η **«Λαϊκή Δημοκρατία»** είναι ο αντικειμενικός σκοπός του αγώνα. Σημασία έχει ότι μετά τη Διάσκεψη επισημοποιείται το **«Πρόγραμμα συντριβής των αντιδραστικών»**. Το σύνθημα **«να ξεπατωθεί η αντίδραση»** κυριαρχεί στον **«Ελεύθερο Μωριά»**.

27 Νοεμβρίου 1943

Το πρωί άνδρες του 1ου Συντάγματος Ευζώνων (Τάγμα Ασφαλείας) σε συνεργασία με τη Χωροφυλακή και την Αστυνομία Πόλεων πραγματοποιούν εκκαθαριστική επιχείρηση στο νοσοκομείο Ευαγγελισμός, το Γαλλικό Νοσοκομείο στους Αμπελόκηπους και άλλα κτήρια στις οδούς Βασ. Σοφίας και Αλεξάνδρας στην Αθήνα. Οι συλληφθέντες μεταφέρονται στο ορφανοτροφείο Χατζηκώστα και 19 εξ αυτών τουφεκίζονται σαν καταζητούμενοι εγκλημάτων εναντίον Πατριωτικών Οργανώσεων Αντίστασης. Πολλοί από τους ασθενείς δεν έχουν τίποτε είναι μέλη αριστερών ομάδων και απλά κατοικούν στα νοσοκομεία για να τρέφονται δωρεάν.

29 Νοεμβρίου 1943

10 γερμανικά αεροπλάνα βομβαρδίζουν το αρχηγείο του ΕΛΑΣ στο χωριό Βυσικά Καλαβρύτων, χωρίς να βρίσκεται εκεί κανένα στέλεχος του ΕΛΑΣ. Σκοτώνονται 13 κάτοικοι και ισοπεδώνονται τα περισσότερα σπίτια.

2 Δεκεμβρίου 1943

Πρώτη επίθεση του ΕΛΑΣ εναντίον των Μολάων. Μήνες νωρίτερα κορυφαία μέλη της κοινωνίας της πόλης εγκαταλείπουν το ΕΑΜ όταν αντιλαμβάνονται ότι βασικός στόχος του είναι η κατάληψη της εξουσίας. Η γερμανική φρουρά του αεροδρομίου των Μολάων παρέχει στοιχειώδη προστασία, αλλά όταν οι Γερμανοί ετοιμάζονται να αποχωρήσουν, οι Μολαίτες ζητούν προστασία από το τάγμα του Λ. Βρεττάκου και την Αθήνα. Μετά από αρνητικές απαντήσεις καταφεύγουν στους Γερμανούς οι οποίοι οπλίζουν περίπου 150 περίπου άνδρες και 30 από το χωριό Πάκια. Ο ΕΛΑΣ μετά από επίμονες προσπάθειες διάλυσης των οπλισμένων, αποφασίζει να επιτεθεί υπό τον Ευάγγελο. Μαχαίρα, αλλά αποκρούεται. Οι αντάρτες καταλαμβάνουν γερμανικό φυλάκιο, σκοτώνουν 11 στρατιώτες και συλλαμβάνουν 15. Από ατυχία ένας αντάρτης ο Η. Κορίνης συλλαμβάνεται από τους Γερμανούς. Λίγες ημέρες αργότερα, ομάδα ανταρτών υπό τον Π. Μανίκη δολοφονούν τους 15 Γερμανούς στην τοποθεσία Μούσγα έξω από την Κρεμαστή. Οι Γερμανοί κρεμούν τον άτυχο μπάμπα Λιά (Κορίνη) στους Μολάους, ανατινάσσουν τις εγκαταστάσεις του αεροδρομίου και αποσύρονται στη Μονεμβάσια.

2-8 Δεκεμβρίου 1943

2, 3, 4 Δεκεμβρίου αναχωρούν από την Μεγαλόπολη, την Τρίπολη, την Πάτρα και το Αίγιο, μονάδες του γερμανικού στρατού με προορισμό τα Μαζέϊκα Καλαβρύτων όπου κρατούνται αιχμάλωτοι από το ΕΑΜ οι στρατιώτες του λοχαγού Schober. Καθ' οδόν βάλονται από «Ρώσους» αυτόμολους αντάρτες του ΕΑΜ στο χωριό Παγκράτι. Σε αντίποινα οι Γερμανοί καίνε σπίτια και δολοφονούν 7 αθώους κατοίκους του χωριού Δάρα. 8 Δεκεμβρίου μπαίνουν στα χωριά Ρωγοί και Κερπινή, στην Άνω και Κάτω Ζαχλωρού και στο Μ. Σπήλαιο όπου επιδίδονται σε έρευνες για όπλα και σε πλιάτσικο. Από τις 5 Δεκεμβρίου ο φρούραρχος Μαζέϊκων του ΕΑΜ διώχνει τους Γερμανούς αιχμαλώτους προς την ορεινή Ηλεία. Καθ' οδόν φθάνει αγγελιοφόρος με μήνυμα και τους κατευθύνει προς τον Χελμό. Το βράδυ φθάνουν στο χωριό Πλανητέρου και οι αιχμάλωτοι κλείνονται στο Δημοτικό σχολείο. Κάποια στιγμή φθάνει αγγελιοφόρος από το Αρχηγείο του ΕΛΑΣ με έγγραφη διαταγή **«να εκτελεσθούν οι αιχμάλωτοι»**. Ο φρούραρχος Θεοδωρόπουλος και οι περισσότεροι από τους 13 φρουρούς, αρνούνται να την εκτελέσουν. Μια ομάδα δύναμης διμοιρίας που τη

διοικεί ένας αντάρτης με το ψευδώνυμο «*Καλαμάτας*», στην οποία ανήκουν και «*δύο Ρώσοι*», αναλαμβάνουν την εκτέλεση της διαταγής. Μεταφέρουν τους αιχμαλώτους στο χωριό Μάζι (Ελατόφυτο) και αργά το απόγευμα την 7^η Δεκεμβρίου, τους οδηγούν δεμένους με σχοινιά και σύρματα ανά δύο στους αγκώνες, ανατολικά από το Μάζι με πορεία 2-3 ωρών, στην τοποθεσία Μαγέρου σε μια πλαγιά του Χελμού επάνω από γκρεμό βάθους 80-100 μέτρων. Εκεί **δολοφονούνται και σπρώχνονται στο γκρεμό**. Τρεις τουλάχιστον από τους αιχμαλώτους επιζούν. Την 8^η Δεκεμβρίου συναντούν τα γερμανικά αποσπάσματα και τους πληροφορούν για το τραγικό γεγονός. Οι περισσότεροι των εκτελεστών ξεφεύγουν εκτός από τον αντάρτη Κωστάκη ο οποίος εκτελείται. Ο στρατηγός Le Souir γίνεται έξαλλος, τροποποιεί τη διαταγή για τα αντίποινα, και διατάσσεται η εκτέλεση του ανδρικού πληθυσμού και η πυρπόληση όλων των χωριών στην περιοχή. Ο απολογισμός του απογεύματος της 8^{ης} Δεκεμβρίου είναι ο εξής: 58 άνδρες νεκροί και 70 κατεστραμμένα σπίτια στους Ρωγούς, 37 άνδρες νεκροί και 78 καμένα σπίτια στην Κερπινή, 21 άνδρες νεκροί και 60 καμένα σπίτια στην Άνω και Κάτω Ζαχλωρού, 22 μοναχοί και πολίτες νεκροί και φωτιά στη Μονή του Μ. Σπηλαίου.

5 Δεκεμβρίου 1943

Απαγχονίζονται 48 όμηροι στο σιδηροδρομικό σταθμό Ανδρίτσαινας, τους οποίους μεταφέρουν οι Γερμανοί από τις φυλακές της Τρίπολης, σε αντίποινα για το θάνατο 10 στρατιωτών στις 30 Νοεμβρίου από επίθεση του ΕΛΑΣ στο σταθμό την ώρα αλλαγής φρουράς.

Δεκέμβριος 1943

Το συμμαχικό στρατηγείο αποφασίζει να συνδράμει τον ΕΔΕΣ, διαφωνώντας για την προέλαση του ΕΛΑΣ στα Τζουμέρκα. Προτείνει τον εφοδιασμό του ΕΔΕΣ για την ανακατάληψη των Τζουμέρκων μέχρι τον ποταμό Αχελώο.

10-14 Δεκεμβρίου 1943

Στην επαρχία Καλαβρύτων βρίσκονται τουλάχιστον 2.000 Γερμανοί στρατιώτες υπό τη διοίκηση του ταγματάρχη Ebersberger. Οι ηγέτες του ΕΑΜ/ΕΛΑΣ/ΚΚΕ εξαφανίζονται έγκαιρα. Από την πόλη των Καλαβρύτων 50 άτομα αυτών των οργανώσεων διαφεύγουν αφήνοντας τους κατοίκους αβοήθητους. Ο διοικητής Ebersberger μαθαίνει για τη δολοφονία των 4 βαριά τραυματισμένων Γερμανών από τον Οκτώβριο, προβαίνει σε εκταφή και διαπιστώνει τη βανουσότητα του θανάτου τους. Ο γιατρός Χάμψας που παραβρίσκει στην εκταφή, γυρίζει σπίτι και λέει στη γυναίκα του ότι «*κάτι φρικτό θα συμβεί στην πόλη μας*». 12 Δεκεμβρίου με τη βοήθεια 12 κατοίκων της περιοχής φθάνουν οι Γερμανοί στο βάραθρο Μαγέρου και βρίσκουν τα πτώματα των 70 Γερμανών στρατιωτών τους οποίους ενταφιάζουν σε 4 πρόχειρους τάφους. Αργότερα μεταφέρονται στην Τρίπολη για μόνιμη ταφή και τη δεκαετία του '50 μεταφέρονται στο Γερμανικό στρατιωτικό νεκροταφείο στην Αττική. Κατά την επιστροφή τους στα Μαζέϊκα οι Γερμανοί δολοφονούν 11 από τους 12 Έλληνες που πήραν μαζί τους να τους βοηθήσουν. 13 Δεκεμβρίου ο 9^{ος} λόχος του 1^{ου} τάγματος του 749 συντάγματος Αιγίου υπό τον λοχαγό Williband Akamphuber, **εκτελεί το απαίσιο έγκλημα της δολοφονίας 490 περίπου αρρένων κατοίκων μεταξύ 15 και 65 ετών στο «χωράφι του Καπή» στην πόλη των Καλαβρύτων, θερίζοντάς τους με πολυβόλα και στη συνέχεια δίνοντάς τους τη χαριστική βολή**. 14 Δεκεμβρίου, οι καταστροφές τελειώνουν με τον εμπρησμό 250 σπιτιών στα Μαζέϊκα. Συνολικά 696 Έλληνες από 24 οικισμούς χάνουν τη ζωή τους. 3 μοναστήρια και 50 οικισμοί καταστρέφονται εν μέρει ή ολοκληρωτικά και τουλάχιστον 1.000 σπίτια καίγονται αφού λεηλατούνται.

15 Δεκεμβρίου 1943

Αντάρτες του ΕΛΑΣ εκτελούν με πιστόλι εξ επαφής τον κρατούμενο ταγματάρχη Χρ. Καραχάλιο στέλεχος του ΕΣ, στο δρόμο προς το Γεωργίτσι Μεσσηνίας και η βορειοδυτική Πελοπόννησος βρίσκεται κάτω από την απόλυτη κυριαρχία του ΕΑΜ στις πόλεις και τα χωριά, και του ΕΛΑΣ στο βουνό.

28-30 Δεκεμβρίου 1943

Ο ΕΛΑΣ υπό τον Ωρίωνα, με πολλαπλάσιες δυνάμεις από τους ένοπλους της πόλης, **επιτίθεται κατά των Μολάων**. Η μάχη λήγει σε λίγες ώρες με ήττα των αμυνόμενων Νεκροί 10 Μαλαΐτες και 4 αντάρτες. Το σύνολο των τραυματιών είναι 30. Συλλαμβάνονται τα μέλη της Επιτροπής που κρατούν όπλα και όσοι χαρακτηρίζονται ως «αντίδραση». Κλείνονται στην εκκλησία και ο Ωρίωνας τους απευθύνει καυστικό λόγο. Λεηλατούνται και καίγονται τα σπίτια τους, μαζί με σχεδόν όλα τα καταστήματα, με συμμετοχή κατοίκων από τα γύρω χωριά. Ακολουθούν ανακρίσεις και ξυλοδαρμοί των αιχμαλώτων. Σε σύσκεψη των Ωρίωνα, Λάτση, Ροζάκου, Φράγκου, αποφασίζεται να δολοφονηθούν 40 Μολαΐτες. 29 Δεκεμβρίου στήνεται παράσταση μίσους στην κεντρική πλατεία για 33 από τους 40 κατοίκους, εκτοξεύονται κατηγορίες και ο Ωρίωνας ανακοινώνει τις ποινές. 30 Δεκεμβρίου απόσπασμα ανταρτών παραλαμβάνει 32 καταδικασθέντες

και δεμένους ανά δύο με καλώδια τους οδηγεί στο χωριό του Πάρνωνα, Άγ. Δημήτριος του Ζάρακα. Τους κλείνουν στο σχολείο και την 31^η Δεκεμβρίου προχωρούν στη βορεινή πλαγιά του βουνού Κουμαριά προς το χωριό Γκιότσαλι. Σε ένα βάραθρο με το όνομα «*Τρύπα του Ταράτσα*» στην τοποθεσία Πλακούρα παίζεται το τελευταίο δράμα των αιχμαλώτων. Τους ρίχνουν (οι περισσότεροι ζωντανοί), στην τρύπα με άνοιγμα 1 μέτρο και βάθος 39 μέτρα. Λίγες ημέρες αργότερα δολοφονούν με τον ίδιο τρόπο τους υπόλοιπους 7 που είχαν αποφασίσει. Το 1971 με την ανασυρση των οστών των θυμάτων, βρίσκονται 39 κρανία (2 περισσότερα) όλα άθικτα χωρίς ίχνος πυροβολισμού ή χαριστικής βολής.

1944

- Λειψυδρία απειλεί την Αθήνα, καθώς όπως ανακοινώνει η *ΟΥΛΕΝ*, το νερό της λίμνης του Μαραθώνα επαρκεί μόνο για εννέα μήνες.
- Κάτοικος της Κερατέας Αττικής παραδίδει στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο έναν Κούρο, τον Αριστόδικο, που χρονολογείται από το 480 π.Χ.
- Απονέμεται στην Κατίνα Παξινού το βραβείο Όσκαρ Β' γυναικείου ρόλου για την ερμηνεία της στο έργο «*Για ποιόν χτυπά η καμπάνα*».
- Η «*Λυρική Σκηνή*» μετονομάζεται σε «*Εθνική Λυρική Σκηνή*» και μεταφέρεται στο θέατρο Ολύμπια της οδού Ακαδημίας.
- Ο Βασίλης Ρώτας γίνεται υπεύθυνος της Γραμματείας Γραμμάτων και Τεχνών και συγκροτεί τον Θίασο της *ΕΠΟΝ Θεσσαλίας* που δίνει παραστάσεις στα χωριά των θεσσαλικών βουνών. Η αναγγελία για παράσταση γίνεται με τους χτύπους της καμπάνας και το αντίτιμο του εισιτηρίου είναι σε είδος (πατάτες, σιτάρι, καλαμπόκι, κάστανα, καρύδια, λάδι, αυγά) που τα μαζεύουν οι ταμίες της ΕΠΟΝ σε τσουβάλια και δοχεία.
- Ο Βασίλης Λογοθετίδης ο οποίος έως αυτή τη χρονιά παίζει κυρίως σε δραματικά έργα, γνωρίζεται με τον Αλέκο Σακελάριο ο οποίος τον οδηγεί στη μεγάλη στροφή της καριέρας του με επιτυχημένες εμφανίσεις σε κωμωδίες στο θέατρο και τον κινηματογράφο.
- Με μια σειρά άρθρων στην εφημερίδα «*Ριζοσπάστης*», οι πολιτιστικοί εκπρόσωποι της αριστεράς κηρύσσουν και αυτοί τον πόλεμο μαζί με την επίσημη πολιτεία κατά του ρεμπέτικου τραγουδιού με πρόσχημα τα ναρκωτικά και τις θεματικές του.
- Ο Μάνος Χατζιδάκης εμφανίζεται για πρώτη φορά ως συνθέτης συμμετέχοντας στο έργο *Τελευταίος Ασπροκόρακας* του Αλέξη Σολωμού, στο Θέατρο Τέχνης του Κάρολου Κουν.
- Εκδίδεται το λογοτεχνικό περιοδικό *Μακεδονικά Γράμματα* (Θεσσαλονίκη 1944-1952).
- Γεννιέται στη Θεσσαλονίκη ο τραγουδοποιός Διονύσης Σαββόπουλος.
- Γεννιέται στην Αθήνα η τραγουδίστρια Μαρίζα Κωχ.
- Πεθαίνει ο ποιητής και κριτικός Τέλλος Άγρας, φιλολογικό ψευδώνυμο του Ευάγγελου Ιωάννου (γ. 1899).
- Πεθαίνει ο τροβαδούρος της Αθήνας Αττίκ, κατά κόσμον Κλέων Τριανταφύλλου (γ. 1885).

1 Ιανουαρίου 1944

Άνδρες των «*Εθνικών Ομάδων Ανταρτών*» (ΕΟΑ) Παγγαίου περικυκλώνουν αθόρυβα το οροπέδιο όπου θα συναντηθούν ο υπεύθυνος του ΕΑΜ Σπάρτακος με τον αρχηγό της ΕΟΑ Τσαούς Αντών (Αντώνιο Φωστερίδη) για να συζητήσουν τις αντιρρήσεις του ΕΛΑΣ για τη δράση της ΕΟΑ στη Μακεδονία. Όταν αρχίζει η επίθεση τα τμήματα του ΕΛΑΣ δέχονται καταιγιστικά πυρά και διαλύονται. Η ΕΟΑ με τη πάροδο του χρόνου καταφέρνει να κυριαρχήσει στην ανατολική Μακεδονία έναντι του ΕΛΑΣ.

4 Ιανουαρίου 1944

Οι αντάρτες του ΕΔΕΣ με υψηλό ηθικό μετά την υποστήριξη των Βρετανών, εξαπολύουν γενική επίθεση κατά του ΕΛΑΣ. Ο αιφνιδιασμός είναι πλήρης γιατί δεν περιμένουν επιχειρήσεις μέσα στην καρδιά του χειμώνα με αντίξοες καιρικές συνθήκες, λαμβανομένης υπόψη της σημαντικής φθοράς που έχουν υποστεί οι δυνάμεις του ΕΔΕΣ τους προηγούμενους μήνες.

10 Ιανουαρίου 1944

Οι δυνάμεις του ΕΛΑΣ υποχωρούν κάτω από την πίεση των ανταρτών του ΕΔΕΣ. Μόνο ένα τμήμα με επικεφαλής τον Βελουχιώτη μάχεται απεγνωσμένα να κρατήσει ένα προγεφύρωμα στην περιοχή της

γέφυρας του Μυρόφυλλου ώστε να καλύψουν την υποχώρηση άλλων τμημάτων του ΕΛΑΣ. Η κατοχή του Τετράκωμου, περιοχής κοντά στο Μυρόφυλλο αλλάζει τρεις φορές χέρια κατά τη διάρκεια των σφοδρών συγκρούσεων. Ο Βελουχιώτης εκτός από την αποφασιστικότητα κατά τη μάχη, επιδεικνύει και πρωτοφανή σκληρότητα, αφού σύμφωνα με μαρτυρίες ανδρών του, διατάσσει την άμεση εκτέλεση κάποιων χωρικών, οι οποίοι πυροβόλησαν εναντίον ανταρτών του ΕΛΑΣ.

11 Ιανουαρίου 1944

Η βρετανική αεροπορία (RAF) βομβαρδίζει το λιμάνι του Πειραιά.

14 Ιανουαρίου 1944

Η ιταλική συνθηκολόγηση από το Σεπτέμβριο του προηγούμενου έτους έπαιξε καθοριστικό ρόλο στο δυνάμωμα του ΕΛΑΣ στην Εύβοια όπου δημιουργήθηκε το 7ο Σύνταγμα το οποίο είχε υπό τον έλεγχό του το βόρειο τμήμα του νησιού. Την ημέρα αυτή απόσπασμα από 10 χωροφύλακες και 5 πολιτοφύλακες εγκατεστημένο στο Αστυνομικό Τμήμα Μαντουδίου δέχεται αιφνιδιαστική επίθεση από αντάρτες του ΕΛΑΣ οι οποίοι συλλαμβάνουν και εκτελούν όλους τους άνδρες του αποσπάσματος.

Ο ΕΛΑΣ αντεπιτίθεται με σφοδρότητα εναντίον του ΕΔΕΣ. Στην επιχείρηση συμμετέχουν εκτός από την VIII Μεραρχία Ηπείρου,, ολόκληρη η I Μεραρχία Θεσσαλίας, η XIII Μεραρχία Στερεάς Ελλάδας, και σημαντικές ενισχύσεις από την IX Μεραρχία και τη X Μεραρχία της Μακεδονίας. Η συντριπτική δύναμη πυρός αναγκάζει τα τμήματα του ΕΔΕΣ να υποχωρήσουν και πάλι προς τον Άραχθο.

18 Ιανουαρίου 1944

Συγκεντρώνονται στο Καστανωτό Ξάνθης όλες οι εθνικιστικές αντάρτικες ομάδες και συμφωνούν στη σύμπληξη μιας ενιαίας οργάνωσης με το όνομα «Εθνικές Ομάδες Ανταρτών» η οποία με την αμέριστη υλική υποστήριξη της Συμμαχικής Στρατιωτικής Αποστολής σε όπλα και χρήματα εξελίσσεται στον κυριότερο αντίπαλο των Βουλγάρων και συστηματοποιεί την αντάρτικη δράση η οποία έως τότε είναι αμελητέα. Αρχηγός της νέας οργάνωσης αναλαμβάνει ο Αντ. Φωστηρίδης (Τσαούς Αντών).

Το II Τάγμα Ευζώνων της Αθήνας μεταφέρεται στην Πάτρα και με την κατάταξη ντόπιων και διωκόμενων σχηματίζεται το 2^ο Σύνταγμα Ασφαλείας Πατρών υπό τον συνταγματάρχη Ν. Κουρκουλάκο με δύναμη άνω των 2.100 οπλιτών.

21 Ιανουαρίου 1944

Τα αντιτορπιλικά *Θεμιστοκλής* και *Κρήτη* συμμετέχουν στην απόβαση των συμμάχων στο Άντζιο.

27 Ιανουαρίου 1944

Εκτελείται ο υπουργός εργασίας της κατοχικής κυβέρνησης Ράλλη, Νικ. Καλύβας έξω από το σπίτι του, από την «Οργάνωση Προστασίας Λαϊκών Αγωνιστών (ΟΠΛΑ)». Τον Ιανουάριο έχει εκτελεστεί επίσης ο πρώην βουλευτής του ΚΚΕ Μαν. Μανωλέας, ο οποίος τάχθηκε ανοιχτά στην υπηρεσία της Ασφάλειας. Η ΟΠΛΑ ως το τέλος της κατοχής δρα ως κλασικό αντάρτικο πόλεων ακολουθώντας τακτικές που σήμερα θα ονομάζονταν «ατομική τρομοκρατία», καθώς έργο της είναι οι δολοφονίες συνεργατών του κατακτητή, αλλά και πολιτικών αντιπάλων του ΕΑΜ. Η ΟΠΛΑ είναι εξαιρετικά ακριβής στις κινήσεις της, καθώς οι οργανώσεις του ΚΚΕ έχουν διεισδύσει μέσα στην Ασφάλεια και γνωρίζουν σχεδόν τα πάντα για τους επίδοξους στόχους. Ο Ζέρβας φτάνει στα όρια της αντοχής του από την ασφυκτική πίεση του ΕΛΑΣ. Το Συμμαχικό Στρατηγείο τον καλεί να μην προελάσει σε περιοχή πέραν του Αχελώου και τον διατάσσει να χρησιμοποιεί τα πυρομαχικά του μόνον εναντίον των Γερμανών. Τα πυρομαχικά όμως των ανδρών του ΕΔΕΣ δε φτάνουν ούτε για τους Γερμανούς ούτε για τον ΕΛΑΣ. Κοιτώντας τον Μπάρνς και τον Πυρμάγλου, με την πίκρα ζωγραφισμένη στο πρόσωπό του τους λέει: «Κάντε ό,τι νομίζεται καλύτερο. Εγώ προτιμώ να πάω να πεθάνω με τους αντάρτες μου που πολεμούν εδώ κοντά ...». Εγκαταλείποντάς τους, καβαλάει το άλογό και καλπάζοντας κατευθύνεται στο Βουλγαρέλι όπου ακούγεται ο ορυμαγδός της μάχης

28 Ιανουαρίου 1944

Ξημερώματα ο Ζέρβας και το στρατηγείο του περνούν τελευταίοι τη γέφυρα της Πλάκας στον Άραχθο. Καταλαμβάνουν αμυντικές θέσεις στο ποτάμι, με την απόφαση να μην παραχωρήσουν ούτε σπιθαμή εδάφους στον ΕΛΑΣ.

4 Φεβρουαρίου 1944

ΕΛΑΣ και ΕΔΕΣ συμφωνούν κατάπαυση του πυρός. Η εμφύλια σύγκρουση λήγει με αιματηρή ισοπαλία. Ο ΕΛΑΣ κερδίζει στα σημεία τον αντίπαλό του χωρίς να καταφέρει όμως να τον διαλύσει.

5 Φεβρουαρίου 1944

Ενέδρα του ΕΛΑΣ στον Αγ. Φλώρο Καλαμάτας καταλήγει από την πλευρά των Γερμανών σε 10 νεκρούς, 1 τραυματία και 9 στρατιώτες αιχμαλώτους. Σε αντίποινα οι Γερμανοί εκτελούν 149 ομήρους στην Καλαμάτα, 10 στο χωριό Σκάλα και καίνε τα χωριά Σκάλα, Χριστοφιλέικα και Τσουκαλείικα.

18 Φεβρουαρίου 1944

Ένας λόχος ευζώνων από την Αθήνα μαζί με έναν λόχο από την Πάτρα συγκροτούν το Τάγμα Ασφαλείας Αγρινίου που σύντομα αναπτύσσεται σε μονάδα 7 λόχων με 1.100 αξιωματικούς και οπλίτες. Αργότερα με πυρήνα ένα τάγμα δύναμης 650 ανδρών από την Πάτρα συγκροτείται και το Τάγμα Ασφαλείας Πύργου υπό τον ταγματάρχη Γ. Κοκκώνη.

23 Φεβρουαρίου 1944

Εκτελούνται από τους Γερμανούς στην Πάτρα 30 κομμουνιστές κρατούμενοι μαζί με τον Γραμματέα του Πελοποννησιακού Γραφείου του ΕΑΜ/ΚΚΕ, Κ. Γαμβέτα, οι οποίοι έγιναν γνωστοί στις γερμανικές αρχές μετά από γκάφα ολκής στις διαπραγματεύσεις για την απελευθέρωση των ομήρων στρατιωτών του λοχαγού Schober στα Μαζέικα Καλαβρύτων. Το ΕΑΜ/ΚΚΕ είχε ζητήσει ονομαστικά την απελευθέρωση των κομμουνιστών χωρίς να γνωρίζουν οι Γερμανοί τη θέση τους στην ιεραρχία.

28 Φεβρουαρίου 1944

Υπογράφεται συμφωνία ειρήνης μεταξύ των οργανώσεων ΕΑΜ/ΕΛΑΣ, ΕΔΕΣ, και ΕΚΚΑ στην Πλάκα κοντά στον Άραχθο ποταμό. Ονομάζεται «**Συμφωνία Πλάκας – Μυρόφυλλου**», διότι οι συζητήσεις άρχισαν επίσημα στο Μυρόφυλλο και καταλήγουν στην Πλάκα. Τους συμμάχους αντιπροσωπεύουν ο βρετανός Κρις Γουντχάουζ και ο αμερικανός Ουάινς. Συμμετέχουν οι Στ. Σαράφης, Πέτρος Ρούσσος και Μπάμπης Κλάρας αδελφός του Βελουχιώτη, από την πλευρά του ΕΑΜ/ΕΛΑΣ, Ν. Ζέρβας, Πυρομάγλου, Π. Νικολόπουλος και Ν. Βεργέτης από τον ΕΔΕΣ και Ψαρρός, Καρτάλης από την ΕΚΚΑ. Ομόφωνα αποφασίζεται η αποκήρυξη της κατοχικής κυβέρνησης και των Ταγμάτων Ασφαλείας. Παράλληλα συζητείται το θέμα κοινού αρχιστρατήγου για τις αντάρτικες οργανώσεις. Προτείνεται ο Αλ. Οθωναίος αλλά το πρόβλημα είναι ότι έχει κλονισμένη υγεία και βρίσκεται στην κατεχόμενη Αθήνα. Το δεύτερο θέμα που συζητείται αφορά τη δημιουργία μεικτών αντάρτικων ομάδων αλλά σύντομα εγκαταλείπεται. Επίσης συζητείται και αποφασίζεται να συσταθεί πολιτική επιτροπή με τρία μέλη του ΕΑΜ, δύο του ΕΔΕΣ και ένα του ΕΚΚΑ.

3 - 4 Μαρτίου 1944

Τμήμα του ΕΛΑΣ υπό τον Νικηφόρο περνά νοτίως του ποταμού Μόρνου και του Λιδορικού και κυκλώνει το χωριό Σερνικάκι (Δωρικό) όπου βρίσκονται αποθήκες εφοδιασμού του 5/42 ΣΕ. Οι άνδρες του ΕΛΑΣ τις αδειάζουν από οπλισμό και ιματισμό και συλλαμβάνουν όσους αδειούχους του συντάγματος διανυκτερεύουν εκεί. Ο Ψαρρός συστήνει ψυχραιμία και αρνείται την πρόσκληση του Μπακιρτζή να προσχωρήσει το σύνταγμα του στον ΕΛΑΣ με την υπόσχεση να αναλάβει ηγετική θέση στην ΠΕΕΑ η οποία πρόκειται να ιδρυθεί σε λίγες ημέρες.

Η αντίδραση του λοχαγού Δεδούση όταν πληροφορείται τα γεγονότα στο Σερνικάκι είναι άμεση. Χωρίς να προηγηθεί συνεννόηση με τον Ψαρρό, αφοπλίζει τον εφεδρικό ΕΛΑΣ σε μερικά χωριά και συλλαμβάνει ορισμένα μέλη της περιφερειακής επιτροπής του ΕΑΜ Φωκίδας. Στη συνέχεια φτάνει με τους άνδρες του στο χωριό Κροκύλιο όπου στην προσπάθειά του να αφοπλίσει αντάρτες του εφεδρικού ΕΛΑΣ, φονεύει τον αρχηγό τους καπετάν Βάρσο που προσπαθεί να δραπετεύσει. Με διαταγή του Ψαρρού απελευθερώνονται οι αιχμάλωτοι του ΕΛΑΣ χωρίς τον οπλισμό τους. Ο Δεδούσης δεν μετακινεί το λόχο του από το Ευάλιο στη Βιτρινίτσα όμως ο Ψαρρός για λόγους ασφάλειας, μεταφέρει τη διοίκηση του συντάγματος από την Περεθιώτιστα στο Κλήμα Δωρίδας. Ο ΕΛΑΣ στέλνει στην περιοχή τμήματα της V Ταξιαρχίας με διοικητή τον Ρήγο και καπετάνιο τον Ηρακλή οι οποίοι με τελεσίγραφο τους απαιτούν άλλοτε την παράδοση των Δεδούση, Καπετζώνη και άλλοτε την παράδοση ολόκληρου του 5/42 ΣΕ. Ο Ψαρρός διαπραγματεύεται μαζί τους χωρίς κανένα αποτέλεσμα.

4 – 7 Μαρτίου 1944

Εκδηλώνεται επίθεση ανδρών της Χωροφυλακής και των Ταγμάτων Ασφαλείας κατά της Κοκκινιάς, προσφυγικής συνοικίας του Πειραιά όπου το ΚΚΕ ασκεί μεγάλη επιρροή. Οι πρώτες συγκρούσεις σημειώνονται στο ύψος του Γ' Νεκροταφείου. Μετά τις πρώτες επιτυχίες τα Τάγματα βρίσκονται αντιμέτωπα με ένοπλη ομάδα του ΕΛΑΣ που υπάγεται στο 2ο Τάγμα του 6ου Συντάγματος. Οι συγκρούσεις γενικεύονται και επεκτείνονται ανάμεσα στο σημερινό Γενικό Κρατικό Νοσοκομείο Νίκαιας και τις εργατικές πολυκατοικίες. Στα πυκνοδομημένα στενά οι επιδρομείς χάνουν τη συνοχή τους. Το επόμενο πρωί το ΚΚΕ Κοκκινιάς οργανώνει ανοιχτό συλλαλητήριο διαμαρτυρίας. Σύντομα φθάνουν άνδρες των Ταγμάτων οι

οποίοι συλλαμβάνουν πέντε μέλη του ΕΑΜ. Τη Δευτέρα 6 Μαρτίου δύναμη 500 ανδρών των Ταγμάτων Ασφαλείας και της Χωροφυλακής επιχειρεί να εισέλθει στην Κοκκινιά αλλά δέχεται τα πυρά των ανδρών του ΕΛΑΣ. Οι μάχες συνεχίζονται και την επόμενη ημέρα 7 Μαρτίου, με σφοδρή ανταλλαγή πυρών. Στο δημαρχείο της Κοκκινιάς, ομάδα του ΕΛΑΣ απωθεί τους επιτιθέμενους που έχουν την υποστήριξη γερμανικής διμοιρίας. Μέχρι το απόγευμα οι συγκρούσεις τερματίζονται με αρκετούς νεκρούς και τραυματίες και από τις δύο πλευρές.

10 Μαρτίου 1944

Η κεντρική επιτροπή του ΕΑΜ αποφασίζει την ίδρυση «**Πολιτικής Επιτροπής Εθνικής Απελευθέρωσης**» (**ΠΕΕΑ**). Προσωρινός Πρόεδρος και υπουργός εφοδιασμού ορίζεται ο συνταγματάρχης Ευριπίδης Μπακιρτζής (ΕΚΚΑ).

Συμμετέχουν επίσης: στρατηγός Μάντακας (ΕΛΑΣ) υπουργός αμύνης, Σιάντος (ΚΚΕ) υπουργός εσωτερικών, Ηλίας Τσιριμώκος (ΕΛΔ) υπουργός δικαιοσύνης, Πέτρος Κόκκαλης Υγιεινής, και Κων. Γαβριηλίδης (Αγροτικό Κόμμα).

26 Μαρτίου 1944

Οι Γερμανοί συλλαμβάνουν μέλος της παράνομης οργάνωσης «Υβόνη» και εύκολα οδηγούνται στη σύλληψη επιπλέον 70 μελών της. Η οργάνωση αυτή είχε εξελιχθεί στην περισσότερο δραστήρια και αποδοτική μετά την αποδιοργάνωση των «*Προμηθέας II*» και «*Μίδαας 614*», διαθέτοντας τέσσερις ασυρμάτους και περισσότερα από 200 άτομα ως μέλη.

Ο συνταγματάρχης Δ. Παπαδόγκωνας λαμβάνει την άδεια των Γερμανών να δημιουργήσει το Β' Αρχηγείο Χωροφυλακής Πελοποννήσου με έδρα την Τρίπολη.

27 Μαρτίου 1944

Μ. Ανατολή: Ο Εμμ. Τσουδερός μετά από έγκριση του υπουργικού συμβουλίου εκδίδει ανακοίνωση τύπου στην οποία σημειώνει ότι μεταξύ των σκοπών της ΠΕΕΑ, που εκπροσωπεί μια μόνο οργάνωση είναι ο σχηματισμός κυβέρνησης Εθνικής Ενότητας, κάτι που επιθυμεί και η κυβέρνησή του. Τονίζει επίσης ότι στην νέα κυβέρνηση θα έπρεπε να συμμετέχουν όλα τα κόμματα γιατί μονομερής συμφωνία με μια μόνο οργάνωση ή με ένα μόνο κόμμα δεν θα συμβάλει στη δημιουργία Εθνικής Κυβέρνησης.

Ένα χρόνο μετά τις στάσεις ο Ελληνικός Στρατός της Μέσης Ανατολής απαρτίζεται από εν δυνάμει έγκλειστους (I ταξιαρχία), κατάδικους και υπόδικους για στάση «εν καιρώ πολέμου» (προσωπικό της II ταξιαρχίας) και περίπου 17.000 αργόσχολους. Μια και μόνη μονάδα κάνει αυτό για το οποίο είχαν φτάσει όλοι στη Μέση Ανατολή. **Ο Ιερός Λόχος.**

31 Μαρτίου 1944

Αίγυπτος. Ομάδα 13 αξιωματικών της «*Εθνικής Απελευθερωτικής Στρατιωτικής Δημοκρατικής Οργάνωσης*» (ΕΑΣΔΟ) (7 του Στρατού και 6 της Αεροπορίας) παραδίδει στον πρωθυπουργό Εμμ. Τσουδερό υπόμνημα εκ μέρους των ενόπλων δυνάμεων Μέσης Ανατολής με το οποίο δηλώνεται η θέση τους στο πλευρό της Πολιτικής Επιτροπής Εθνικής Απελευθέρωσης (ΠΕΕΑ). Με καθυστέρηση ο Τσουδερός αποφασίζει τη σύλληψη των μελών της επιτροπής. Συλλαμβάνονται επτά και οι υπόλοιποι διαφεύγουν.

Απρίλιος 1944

Η 13η Μ.Ε.Β. στη Μέση Ανατολή μπαίνει στην πιο σημαντική περίοδο της δράσης της. Αποφασίζεται η μεταστάθμευσή της στην Ιταλία. Διοικητής αναλαμβάνει στη θέση του Μ. Στρατή, ο επισμηναγός Π. Παπαναγιώτου. Την ίδια στιγμή η μοίρα μπαίνει σε μια δύσκολη φάση προβλημάτων που προκαλούνται από την δράση πολιτικοποιημένων επιτροπών, που έχουν σοβαρές συνέπειες στις επιχειρήσεις, στην πειθαρχία και στο ηθικό του προσωπικού. Αποφασίζεται από τους Βρετανούς να επισπευσθεί η μεταστάθμευση της μοίρας στο μέτωπο της Ιταλίας, αφού κρίνεται ότι η ενέργεια αυτή είναι ο ασφαλέστερος τρόπος για να σταματήσουν οι ταραχές.

1 Απριλίου 1944

Ο υποστράτηγος Λιάκος νομάρχης με αυξημένες αρμοδιότητες στην Εύβοια με δύο λόχους πολιτοφυλακής, αποφασίζει να επιτεθεί με σκοπό να καταλάβει της Ιστιαία για να καταστείλει τη δραστηριότητα του ΕΛΑΣ. Οι αντάρτες με δύναμη περίπου 1200 ανδρών τον περικυκλώνει και εξαπολύει επίθεση. Η σκληρή μάχη διαρκεί ολόκληρη την ημέρα. Οι πολιτοφύλακες κρατούν τις θέσεις τους όμως ο Λιάκος πέφτει νεκρός από πυρά Ιταλού που μάχεται στο πλευρό του ΕΛΑΣ. Όταν η πίεση των ανταρτών γίνεται αφόρητη, οι πολιτοφύλακες εγκαταλείπουν την περιοχή και επιστρέφουν στην Χαλκίδα.

1 – 2 Απριλίου 1944

Τμήμα του λοχαγού Δεδούση του 5/42 ΣΕ φτάνει στο Ευάλιο Φωκίδας και το βράδυ συμμετέχει σε γλέντι που οργανώνουν οι κάτοικοι στις αίθουσες του Γυμνασίου. Τα μεσάνυχτα και ενώ το γλέντι συνεχίζεται επίλεκτη διμοιρία του τάγματος του Κρόνου του ΕΛΑΣ προσπαθεί να αιφνιδιάσει τους άνδρες του 5/42. Ένας σκοπός τους αντιλαμβάνεται εγκαίρως και εκτοξεύει χειροβομβίδες. Ο Δεδούσης αντιδρά ψύχραιμα και δίνει τις κατάλληλες εντολές. Μια ομάδα με επικεφαλής τον υπολοχαγό Τσούτσο σπεύδει στον καταυλισμό που είναι αποθηκευμένο το μεγαλύτερο μέρος του οπλισμού όπου δίνει σκληρή μάχη και απωθεί τους άντρες του ΕΛΑΣ. Η ομάδα του Τσούτσου χρησιμοποιεί κατόπιν το βαρύ οπλισμό και μέχρι τα χαράματα τις 2 Απριλίου απωθεί την ομάδα του Κρόνου και τμήματα του εφεδρικού ΕΛΑΣ σε μια χαράδρα 800 μέτρα από το Ευάλιο. Δύο ομάδες του 5/42 με τον υπολοχαγό Καλλικάντζαρο και τον ανθυπασπιστή Παπανικολάου, περικυκλώνουν τα τμήματα του ΕΛΑΣ και τους επιτίθενται. Οι δυνάμεις του ΕΛΑΣ χάνουν τη συνοχή τους και τρέπονται σε φυγή με απώλειες 152 νεκρούς και 30 τραυματίες, οι οποίοι αιχμαλωτίζονται από το 5/42 ΣΕ και μεταφέρονται στο Κλήμα Δωρίδας. Ο Ψαρρός φτάνει εσπευσμένα από την Γκίονα στο Κλήμα και διατάσσει να απελευθερωθούν όλοι οι αιχμάλωτοι. Παράλληλα προβαίνει σε ανάκληση αδειών που έχουν λάβει οι άνδρες του ενόψει του Πάσχα.

4 Απριλίου 1944

Οι Κων. Λαγγουνάρης, Ιωάννης Λαγγουνάρης και Ιωάννης Σιρόκος που στέλνονται από τον Ψαρρό στην έδρα της V Ταξιαρχίας του ΕΛΑΣ για διαπραγματεύσεις, προσχωρούν στον ΕΛΑΣ.

Αίγυπτος: Στασιαστές καταλαμβάνουν το Ελληνικό Ναυτικό Φρουραρχείο Αλεξάνδρειας, τη Σχολή Ναυτικών Δοκίμων και το στρατόπεδο ΒΠ Έλλη. Στην προσπάθειά τους να καταλάβουν το Υπουργείο Ναυτικών και το Αρχηγείο Στόλου αποτρέπονται από ένοπλη βρετανική φρουρά. Οι βρετανικές δυνάμεις απαγορεύουν την κυκλοφορία σε Έλληνες αξιωματικούς στην Αλεξάνδρεια και εκδιώκουν βίαια τους στασιαστές.

5 Απριλίου 1944

Ξεσπούν σοβαρές συγκρούσεις στο αεροδρόμιο Τρικόρφου Δωρίδος, όταν τμήματα του ΕΛΑΣ με διοικητή τον Νικηφόρο επιτίθενται εναντίον τμήματος του 5/42 υπό τη διοίκηση του λοχαγού Ντούρου, για να αποσπάσουν τα πολεμοφόδια που έχουν ρίξει από την προηγούμενη τα συμμαχικά αεροπλάνα.

Οι σκοποί του αντιτορπιλικού Κουντουριώτης στο Πορτ Σάιντ πυροβολούν τους αξιωματικούς τους που επιστρέφουν στο πλοίο με λέμβο και τους αναγκάζουν να επιστρέψουν στην ξηρά.

Μετά από ενέδρα του ΕΛΑΣ δολοφονούνται κοντά στην Κλεισούρα της Καστοριάς, 3 Γερμανοί στρατιώτες. Σε αντίποινα δολοφονούνται από τους Γερμανούς 270 αθώοι κάτοικοι της Κλεισούρας.

6 Απριλίου 1944

Αίγυπτος. **Η ΑΣΟ αναλαμβάνει τον έλεγχο της I Ταξιαρχίας** που στρατοπεδεύει στο Μπουργκ Ελ Αράμπ κοντά στην Αλεξάνδρεια, λίγες ημέρες πριν επιβιβαστεί στα πλοία για την Ιταλία, συλλαμβάνοντας τους «αντιδραστικούς» αξιωματικούς. Ο διοικητής συνταγματάρχης Παππάς συλλαμβάνεται και τίθεται σε περιορισμό. Διοικητής της Ταξιαρχίας αναλαμβάνει ο οπλίτης Ανδριώτης. Τμήματα του 3ου τάγματος και της αντιαρματικής μοίρας συμβάλουν στην κατάληψη και άλλων μονάδων. Στο 1ο Τάγμα συλλαμβάνεται ο διοικητής αντισυνταγματάρχης Μαλασπίνας αλλά δύο άλλοι λόχοι δεν υποκύπτουν. Οι στασιαστές συλλαμβάνουν τον διοικητή του 2ου Τάγματος κατά τη μετάβασή του στο διοικητήριο για να λάβει εντολές. Στο 1ο Σύνταγμα πεδινού πυροβολικού οι στασιαστές επικρατούν με ευκολία. Στην αντιαεροπορική μοίρα χύνεται αίμα. Ο λοχαγός Γερμενής αντιστέκεται και σκοτώνει δυο στασιαστές πριν σκοτωθεί ο ίδιος.

Για ασήμαντη αφορμή το πλήρωμα του αντιτορπιλικού Πίνδος στην Αλεξάνδρεια, που είναι έτοιμο για απόπλου, ρίχνει όλους τους αξιωματικούς του στη θάλασσα και συλλαμβάνει τον κυβερνήτη. Για να αποπλεύσουν οι στασιαστές ζητούν νέο κυβερνήτη και αξιωματικούς, απαίτηση που ικανοποιείται από τον αρχηγό στόλου.

Το απόγευμα το αντιτορπιλικό *Κρήτη* καταλαμβάνεται από το πλήρωμα και πυροβολείται εξ επαφής – ευτυχώς όχι θανάσιμα – ο αξιωματικός πυροβολικού ανθυποπλοίαρχος Μόσχος, από τον οποίο αποσπούν τα κλειδιά του φορητού οπλισμού και των πυριτιδαποθηκών.

Μικτό τμήμα δύο λόχων του 7ου συντάγματος Γρεναδιέρων πέφτει σε ενέδρα τάγματος Φλώρινας του ΕΛΑΣ στη διάβαση της Κλεισούρας και χάνει 15 άνδρες (οκτώ νεκρούς και επτά τραυματίες). Η γερμανική αντίδραση είναι άμεση. Την επομένη η Κλεισούρα αποκλείεται από άνδρες των SS που έρχονται από Κοζάνη και Πτολεμαΐδα, ένοπλους «Οχρανίτες» (στρατιωτική οργάνωση σλαβόφωνων της Δυτ. Μακεδονίας) και βουλγαρόφωνους κατοίκους των γύρω χωριών. Μέχρι το απόγευμα εκτελούνται 217 κάτοικοι ανεξαρτήτου φύλου και ηλικίας και το χωριό μετατρέπεται σε σωρό ερειπίων και καμένων σπιτιών.

7 Απριλίου 1944

Μ. Ανατολή: Ο στρατηγός Πάτζετ έρχεται σε επαφή με τους στασιαστές της Ι Ταξιαρχίας και απευθυνόμενος στον συνταγματάρχη Παππά ζητά την κατάθεση των όπλων σε 55 λεπτά. Ο συνταγματάρχης του απαντά ότι δεν ασκεί πλέον τη διοίκηση, η οποία έχει περιέλθει στον στρατιώτη Ανδριώτη. Ο Ανδριώτης υποστηρίζει ότι αυτό που προέχει τώρα είναι το πολιτικό ζήτημα.

Παρεμποδίζεται ο απόπλους του αντιτορπιλικού Κρήτη από τους στασιαστές που έχουν έδρα το πλοίο 'Ηφαιστος.

Στην Ελλάδα, τμήμα της Χ μεραρχίας του ΕΛΑΣ από το Βέρμιο επιτίθεται σε άνδρες του σώματος «Πούλου» (φανατικού διώκτη των κομμουνιστών) την ώρα της αναφοράς τους. Σύμφωνα με τους ισχυρισμούς των ανταρτών οι αντίπαλοι χάνουν 83 άνδρες.

9-17 Απριλίου 1944

Δολοφονία νέων αστυφυλάκων από τον ΕΛΑΣ. Μετά από σαμποτάζ σε γερμανική αμαξοστοιχία ενός λόχου του ταγματάρχη Βαζαίου του ΕΛΑΣ στο Δερβένι Κορινθίας, σκοτώνονται 8 Γερμανοί, 1 Έλληνας αστυνομικός και αιχμαλωτίζονται 17 Γερμανοί και 49 αστυνομικοί, 37 από τους οποίους είναι νεαροί δόκιμοι της Αστυνομίας Πόλεων καθ' οδόν για την πρώτη τους υπηρεσία στην Πάτρα και την Κέρκυρα. Οι 49 αστυνομικοί οδηγούνται στο στρατόπεδο κρατουμένων του ΕΛΑΣ στο χωριό Ζάχολη. 6 από αυτούς που είναι τραυματίες εκτελούνται με όπλο και ρίχνονται σε χαράδρα. Ένας κατορθώνει και επιζεί. Οι υπόλοιποι συνεχίζουν την πορεία τους, φτάνουν στο χωριό Γκούρα και πιο ψηλά στο χωριό Μοσιά όπου διανυκτερεύουν. Την επομένη μεταφέρονται στην έδρα του Αρχηγείου του 6^{ου} συντάγματος στο χωριό Φονιάς κοντά στον Φενεό. Εκεί οι αντάρτες τους παίρνουν τα παπούτσια, τα ρούχα και όλα τα προσωπικά είδη (ρολόγια, σταυρούς, αναπτήρες, χρήματα κλπ). Από το Φονιά φθάνουν στο αρχηγείο της 8^{ης} ταξιαρχίας του ΕΛΑΣ και προωθούνται στο στρατόπεδο κρατουμένων στο Σιγούνι Καλαβρύτων. Μετά από ολιγοήμερη παραμονή μεταφέρονται στο χωριό Βεσίνι-Σουληνάρι. Στην ομάδα προστίθενται άμαχοι και ταγματασφαλίτες. Ανήμερα το Πάσχα, 16 Απριλίου, σε μια ρεματιά, εκτελούνται πρώτα οι άμαχοι με τους Γερμανούς και τους ταγματασφαλίτες και μετά οι αστυνομικοί. Ένας αστυνομικός καταφέρνει να επιζήσει. Την επομένη 17 Απριλίου οι δολοφόνοι ρίχνουν πετρέλαιο, βάζουν φωτιά και καίνε τους νεκρούς για να εξαφανίσουν το έγκλημά τους. Την ίδια ημέρα ο ΕΛΑΣ εκτελεί άλλους 35 ταγματασφαλίτες του συντάγματος Πατρών που έχει συλλάβει πριν από καιρό στο χωριό Δεμέστιχα.

11 Απριλίου 1944

Ο κυβερνήτης του *Αβέρωφ* στο Πορτ Σαϊντ πλωτάρχης Βασιλειάδης, αποβιβάζεται στην ξηρά δηλώνοντας ότι δεν αντέχει άλλο την κατάσταση που επικρατεί στο πλοίο του. Τον ακολουθούν 30 αξιωματικοί, 40 υπαξιωματικοί και 120 ναύτες.

Στασιαστές της επιτροπής του Πίνδος που καταπλέει στη Μάλτα ενημερώνουν για τα γεγονότα στην Αλεξάνδρεια, τις επιτροπές των πλοίων *Κορινθία*, *Ναυαρίνο*, *Θεμιστοκλής*, *Σπέτσες* καθώς και των υποβρυχίων που ναυλοχούν εκεί.

12 Απριλίου 1944

Η V Ταξιαρχία του ΕΛΑΣ στέλνει τελεσίγραφο στον Ψαρρό, με το οποίο απαιτεί την απελευθέρωση όλων των αιχμαλώτων του ΕΛΑΣ με τον οπλισμό τους, καθώς και την παράδοση των Καπετζώνη και Δεδούση που τους θεωρεί υπεύθυνους για τις τελευταίες αιματηρές συγκρούσεις. Ο Ψαρρός με τη λήψη του τελεσιγράφου, σε μια ύστατη προσπάθεια να αποφευχθεί η σύγκρουση, διατάσσει να αφεθούν ελεύθεροι οι αντάρτες του ΕΛΑΣ μαζί με τον οπλισμό τους, να πάψει να ισχύει η διαταγή με την οποία κηρύσσεται η Δωρίδα σε κατάσταση πολιορκίας και ειδοποιεί τον ΕΛΑΣ ότι θα δικαστούν οι αξιωματικοί Καπετζώνης και Δεδούσης εφόσον συμβεί το ίδιο για τον Νικηφόρο.

Μ. Ανατολή: Παραιτείται ο Εμμ. Τσουδερός. Αναλαμβάνει ο Σοφοκλής Βενιζέλος.

14 Απριλίου 1944

Εκτελούνται από τους Γερμανούς 120 κρατούμενοι στο Αγρίνιο, σε αντίποινα ανατίναξης αμαξοστοιχίας από τον ΕΛΑΣ Μεσολογγίου (9 Απριλίου), που κινούνταν από το Κρουονέρι στο Αγρίνιο, σκοτώνοντας πολλούς Γερμανούς στρατιώτες.

Απελευθερώνονται από το ΤΑ Μελιγαλά υπό τον Στούπα, 448 κρατούμενοι από τα στρατόπεδα συγκέντρωσης του ΕΑΜ/ΚΚΕ, Χαλβάτσου (σημερινό Κεφαλόβρυσσο) και Ποταμιάς στην Πελοπόννησο.

15 Απριλίου 1944

Μ. Ανατολή. Το πλήρωμα της κορβέτας *Αποστολής* αρνείται να αποπλεύσει για την εκτέλεση ανθυποβρυχιακής αποστολής παρά τις προσπάθειες του κυβερνήτη του πλωτάρχη Αλέξανδρου. Οι Βρετανοί

δεν κρύβουν πλέον τη δυσφορία τους τη στιγμή που την προηγούμενη ημέρα βυθίστηκε αμερικανικό οπλιταγωγό από γερμανικό υποβρύχιο κατάφορτο με στρατιώτες στη Μεσόγειο. Τσώρτσιλ και Ρούσβελτ δεν κρύβουν την οργή τους.

16 Απριλίου 1944

Ανήμερα του Πάσχα τμήματα του ΕΛΑΣ με επικεφαλής τον Νικηφόρο και Κρόνο, επιτίθενται στις περιοχές των χωριών Σεργούλα και Καρούτια Δωρίδος όπου αμύνονται τα τμήματα των Πατυχάκη, Καραμαζάνη και Κοκορέλη του 5/42. Σκοπός η κατάληψη των αποθηκών πυρομαχικών και τροφίμων. Η επίθεση αποκρούεται και οι απώλειες του ΕΛΑΣ είναι 10 νεκροί και 60 τραυματίες μαζί με μεγάλες ποσότητες οπλισμού. Από τη σύγκρουση το 5/42 έχει 4 τραυματίες. Το απόγευμα ο Ψαρρός αποστέλλει με τον ασύρματο την ιστορική του διακήρυξη με αποδέκτες την ΕΚΚΑ και τη Συμμαχική Στρατιωτική Αποστολή καταρρίπτοντας τις κατηγορίες του ΕΛΑΣ και αποκαλύπτοντας τις πραγματικές του προθέσεις. Τέλος δηλώνει ότι το Σύνταγμα θα αγωνιστεί με όλα τα μέσα κατά του ΕΛΑΣ. Ο Βελουχιώτης εμφανίζεται στους διοικητές των τμημάτων του ΕΛΑΣ και τους επιπλήττει για τα μέχρι τότε λάθη τους.

17 Απριλίου 1944

Τα ξημερώματα το Τάγμα Θανάτου του Βελουχιώτη επιτίθεται κατά του 4ου Λόχου του 5/42, μέσα από δύσβατα μονοπάτια που το καθοδηγούν άνδρες του εφεδρικού ΕΛΑΣ. Μετά από σφοδρή μάχη, πολλές φορές σώμα με σώμα, ο ΕΛΑΣ καταλαμβάνει την κύρια γραμμή άμυνας. Ο λοχαγός Δεδούσης διατάσσει απαγκίστρωση και υποχώρηση προς τη Σκάλα Καραϊσκού. Τα τμήματα των Καπετζώνη και Ντούρου στο Μεσινό και στο Κείθε Κλήμα συνεχίζουν να κρατούν τις θέσεις τους. Ο συνταγματάρχης Ψαρρός όμως διατάσσει άμεση υποχώρηση όλων των τμημάτων προς τη Σκάλα Καραϊσκού. Το εξαιρετικά δύσκολο εγχείρημα της απαγκίστρωσης έχει επιτυχή έκβαση. Στη Σκάλα Καραϊσκού όμως διαπιστώνουν ότι οι λέμβοι που διαθέτουν για να πλεύσουν στο Γαλαξίδι είναι ελάχιστες. Παρόλο που υπάρχουν ακόμη δρόμοι διαφυγής από ξηρά και θάλασσα στη δραματική σύσκεψη που ακολουθεί, ο Ψαρρός ανακοινώνει την απόφασή του να παραδοθεί στον ΕΛΑΣ για να προστατεύσει τους αιχμαλώτους, τους τραυματίες και τους οπαδούς του 5/42 στην περιοχή.

Τελικά ο Ψαρρός με τον υπασπιστή του Σωτ. Παπαγεωργίου παραδίδονται στους άνδρες του Τάγματος Θανάτου του ΕΛΑΣ και οδηγούνται στο Κλήμα. Καθ' οδόν συναντούν τον Νικηφόρο ο οποίος αφού μιλά μαζί τους, τους παραδίδει σε άνδρες της εμπιστοσύνης του για να τους μεταφέρουν στη διοίκηση της Ταξιαρχίας. Στη διασταύρωση των ημιονικών δρόμων που οδηγούν στο Μέσινο Κλήμα και το Ζερέλι, συναντούν έφιππο τον συνταγματάρχη Ζούλα ο οποίος τους βρίζει χυδαία. Ο Ψαρρός τον αγνοεί και ζητά να συναντήσει τον επικεφαλής που είναι ο Βελουχιώτης. Ο Ζούλας έξαλλος από θυμό διατάσσει έναν άνδρα της προσωπικής του φρουράς να τον εκτελέσει. **Οι βολίδες βρίσκουν τον Ψαρρό στο μέτωπο και στο στήθος.** Ο Παπαγεωργίου σκοτώνεται στην προσπάθειά του να δραπετεύσει. Λίγο αργότερα σε διπλανό χωράφι εκτελούνται 18 αιχμάλωτοι του 5/42. Το πτώμα του Ψαρρού μένει άταφο στην πλατεία του χωριού Μπαστέοι για δύο ημέρες με την επιγραφή «*Συνταγματάρχης Ψαρρός, προδότης της Πατρίδος*». Ύστερα από διαμαρτυρίες των κατοίκων άνδρες του ΕΛΑΣ τον θάβουν εκεί κοντά. Η διαφυγή των υπολοίπων τμημάτων του 5/42 είναι επιτυχής σε μεγάλο βαθμό.

18 Απριλίου 1944

Η ΠΕΕΑ διευρύνεται με προσωπικότητες του ευρύτερου δημοκρατικού χώρου. Πρόεδρος αναλαμβάνει ο καθηγητής του Παν. Αθηνών Αλέξανδρος Σβώλος με Αντιπρόεδρο τον συνταγματάρχη Ευριπίδη Μπακιρτζή και υπουργός οικονομικών ο Άγγελος Αγγελόπουλος. Η ΠΕΕΑ οργανώνει πανελλαδικές εκλογές για την ανάδειξη 180 αντιπροσώπων για τη σύγκληση «*Εθνικού Συμβουλίου*». Συμμετέχουν ένα εκατομμύριο ψηφοφόροι.

19 Απριλίου 1944

Αναλαμβάνει αρχηγός στόλου στη Μέση Ανατολή ο αντιναύαρχος Πέτρος Βούλγαρης. Σε συνεργασία με τον πρωθυπουργό και τους βρετανούς ναυάρχους, αποφασίζεται η ανάληψη δυναμικών ενεργειών καταστολής του κινήματος.

21 Απριλίου 1944

Στο μέτωπο της Μέσης Ανατολής, δύο Έλληνες πιλότοι, εντοπίζουν γερμανικό αεροπλάνο Ju88 το οποίο καταρρίπτουν ύστερα από καταδίωξη.

Τα Τάγματα Ασφαλείας επιτίθενται εναντίον της συνοικίας Καισαριανή η οποία βρίσκεται επίσης υπό την επιρροή του ΚΚΕ. Στη μάχη που ακολουθεί ο ΕΛΑΣ χρησιμοποιεί μικρές ευέλικτες ομάδες των 5-10 μαχητών με συγκεντρωτική δύναμη πυρός οι οποίες προκαλούν αρκετές απώλειες στους επιτιθέμενους.

22 Απριλίου 1944

Με εντολή των Βελουχιώτη και Ζούλα πραγματοποιείται η τελευταία ομαδική εκτέλεση 11 χωροφυλάκων και ενός πυροσβέστη, μελών του 5/42 ΣΕ, μεταξύ των χωριών Παλιόμυλος και Ποτιδάμεια.

Ο Ζούλας όχι μόνο δεν λογοδότησε για την εκτέλεση του Ψαρρού αλλά επιβραβεύτηκε από το ΚΚΕ με σκοπό την ανάδειξή του όταν αργότερα ζούσε στη Ρουμανία ως πολιτικός πρόσφυγας. Πιθανότατα πέθανε σε ψυχιατρείο της Τσεχοσλοβακίας όπου εστάλη με εντολή του Ρουμανικού ΚΚ.

Την ίδια ημέρα ο Άρης Βελουχιώτης περνά από τη Στερεά Ελλάδα στην Αχαΐα και ανεβαίνει στο χωριό Μάζι, στον Χελμό, με 60 περίπου έμπιστους συντρόφους του μαυροσκοκούφηδες. Λίγες ημέρες μετά καλεί μεγάλη σύσκεψη ανώτερων στελεχών και δείχνει τις άγριες διαθέσεις του για «*αμείλικτο και καθολικό κυνήγι της αντίδρασης στην Πελοπόννησο*». Εξυβρίζει και αποπέμπει ως ανίκανους και αδρανείς τον διοικητή και τον καπετάνιο της ΙΙΙ Μεραρχίας και μόνιμους αξιωματικούς επειδή δεν σταμάτησαν την εξάπλωση των Ταγμάτων Ασφαλείας.

23 Απριλίου 1944

Ο Τσώρτσιλ προειδοποιεί με απειλές για τελευταία φορά την Ελληνική κυβέρνηση να καταστείλει τη στάση στη Μέση Ανατολή. Ομάδα 200 κομάντος χωρισμένη σε δύο υποομάδες καταλαμβάνει τα πολεμικά πλοία *Ιέραξ*, *Σαχτούρης* και *Αποστόλης* που βρίσκονται στα χέρια των στασιαστών. Δυστυχώς η επέμβαση δεν είναι αναίμακτη. Χάνουν τη ζωή τους 6 μεταξύ των οποίων ο ηρωικός υποπλοίαρχος Νικ. Ρουσσέν κυβερνήτης του υποβρυχίου *Παπανικολής* και τραυματίζονται 40.

Παραδίδονται τα πληρώματα των πλοίων *Ήφαιστος*, *Κρήτη*, *Ιωνία* και οκτώ ναρκαλιευτικών στην Αλεξάνδρεια. Αποφασίζεται η λήξη της εξέγερσης.

Αφοπλίζονται και διαλύονται η Ι και ΙΙ Ελληνικές Ταξιαρχίες, το Ι Σύνταγμα πεδινού πυροβολικού, το Σύνταγμα τεθωρακισμένων αυτοκινήτων, η Αντιαεροπορική μοίρα πυροβολικού, η Αντιαρματική μοίρα πυροβολικού, μονάδες αυτοκινήτων, κέντρα εκπαίδευσης και διάφορες φρουρές και μικρές μονάδες.

Δεν συμμετείχαν στο κίνημα ο Ιερός Λόχος,, το ΙΙ Σύνταγμα Πυροβολικού και το Κέντρο Εκπαίδευσης Ισμαϊλίας με διοικητή το Θρασύβουλο Τσκαλώτο.

25 Απριλίου 1944

Οι αξιωματικοί και τα πληρώματα των ελληνικών πλοίων που εγκαταλείπουν τα πλοία τους στη βάση της Μάλτας, τίθενται υπό περιορισμό στη ξηρά από τους Βρετανούς. Ο Αρχηγός στόλου τοποθετεί ναυτικό διοικητή Μάλτας τον υποναύαρχο Μεζεβίρη και διοικητή υποβρυχίων τον πλοίαρχο Αντωνόπουλο.

26 Απριλίου 1944

Ο Σοφ. Βενιζέλος παραιτείται. Πρωθυπουργός και υπουργός στρατιωτικών αναλαμβάνει ο Γ. Παπανδρέου με σκοπό να σχηματίσει κυβέρνηση εθνικής ενότητας. Αντιπρόεδρος ορίζεται ο Παν. Κανελλόπουλος. Το βασικό σύνθημα της κυβέρνησης είναι: «μία Πατρίς, μία Κυβέρνησης, ένας Στρατός», πρωταρχική δε και αγωνιώδης μέριμνα: «η ενοποίησης και πειθάρχησης, υπό τας διαταγάς της Ενιαίας Κυβερνήσεως, όλων των αντάρτικων σωμάτων της Ελευθέρας Ελλάδος», «η κατάργησης της τρομοκρατίας εις την ελληνικήν ύπαιθρον» και «η εξασφάλισης της τάξεως και της Ελευθερίας του Ελληνικού Λαού, εις τρόπον ώστε, απηλλαγμένος και υλικής και ψυχολογικής βίας, ν' αποφασίση κυριάρχως και δια το Πολίτευμα και δια το Κοινωνικόν Καθεστώς και δια την Κυβέρνησιν της αρεσκείας του».

Το βράδυ ένα αυτοκίνητο με γερμανικές πινακίδες κατευθύνεται προς το Ηράκλειο της Κρήτης. Στο πίσω κάθισμα κάθεται σιωπηλός **ο στρατηγός Χάινριχ Κράιπε**, περιφερειακός διοικητής των δυνάμεων κατοχής της νήσου. Ξαφνικά ένας προβολέας στραβώνει τον οδηγό και δυο «*Γερμανοί*» υπαξιωματικοί σταματούν το αυτοκίνητο. Ο ένας από αυτούς χαιρετά και ζητά ευγενικά να δει τα χαρτιά του στρατηγού. Αυτός αμήχανα απλώνει το χέρι του να τα δώσει και πριν προφτάσει, ο νεαρός άντρας έχει ανοίξει την πόρτα και τον έχει ρίξει κάτω. Τρεις κρητικοί πετάγονται από τους θάμνους και δένουν χειροπόδαρα τον στρατηγό και τον οδηγό του. Το αυτοκίνητο με οδηγό τον μεταμφιεσμένο σε Γερμανό λοχαγό Στάνλεϊ Μος, συνοδηγό τον επίσης μεταμφιεσμένο Λι Φέρμορ, τους τρεις κρητικούς, τον στρατηγό και τον οδηγό του, περνούν εύκολα από τα μπλόκα του Ηρακλείου, απομακρύνονται προς το Ρέθυμνο και σταματούν σ' ένα κακοτράχαλο δρόμο που οδηγεί στην παραλία. Εκεί ο Πάτρικ Λι Φέρμορ γνωστοποιεί στον στρατηγό ότι είναι αιχμάλωτος πολέμου. Ο Στάνλεϊ Μος, ο στρατηγός, και οι δυο κρητικοί Μ. Πατεράκης και Στρ. Σαβιολάκης αναχωρούν πεζή για τα Ανώγεια. Ο Φέρμορ με τον Γ. Τυράκη και τον οδηγό του στρατηγού αφήνουν το αυτοκίνητο κοντά στην παραλία με ίχνη ώστε να γίνει πιστευτό ότι ο στρατηγός παρελήφθη το ίδιο βράδυ από συμμαχικό υποβρύχιο.

27 Απριλίου 1944

Γενική απεργία στην Αθήνα.

Τρεις αγωνιστές της ΕΠΟΝ σκοτώνονται στον Υμηττό μετά από πολύωρη μάχη για την υπεράσπιση αποθήκης οπλισμού μέσα στην οποία αμύνονται.

Ο Γερμανός διοικητής του «Φρουρίου Κρήτη» στρατηγός Μπρούνο Μπρόγιερ με όλη τη δύναμη του στρατού, του ναυτικού και της αεροπορίας χτενίζουν την Κρήτη για την εύρεση του στρατηγού Κράιπε και των απαγωγέων του. Το μεσημέρι βρίσκεται το εγκαταλειμμένο αυτοκίνητο. Προς στιγμήν γίνεται πιστευτό ότι η απαγωγή είναι μέρος σχεδίου παραπλάνησης από τους Βρετανούς προκειμένου να εκδηλωθεί συμμαχική απόβαση στη νήσο. Γρήγορα όμως ο στρατηγός Μπρόγιερ αντιλαμβάνεται ότι ο Κράιπε βρίσκεται ακόμα στο νησί και οι έρευνες συνεχίζονται με περισσότερη ένταση. Αργά το απόγευμα ο Λι Φέρμορ, ο Γ. Τυράκης και άλλοι τρεις κρητικοί συναντιούνται με την ομάδα που κρατά τον στρατηγό κρυμμένο σε μια σπηλιά κοντά στα Ανώγεια και αρχίζει η ανάβαση στον Ψηλορείτη.

Μετά από ενέδρα του ΕΛΑΣ κοντά στους Μολάους, δολοφονούνται ο Γερμανός στρατηγός της Τρίπολης Franz Krech και 3 στρατιώτες. Σε αντίποινα οι Γερμανοί δολοφονούν 100 αιχμαλώτους στην Τρίπολη και έναν άγνωστο αριθμό στο δρόμο μεταξύ Μολάων – Σπάρτης.

29 Απριλίου 1944

Μ. Ανατολή: Μετά την αποστολή ελληνικής ένοπλης δύναμης στα ελλειμνισμένα πλοία στο Πορτ Σάιντ (το θωρηκτό *Αβέρωφ*, 3 αντιτορπιλικά, 3 τορπιλοβόλα και 1 υποβρύχιο), οι εκεί στασιαστές εγκαταλείπουν τις θέσεις τους.

30 Απριλίου 1944

Κρήτη: Η ομάδα των απαγωγέων με τον στρατηγό Κράιπε συνεχίζουν την πορεία τους στις ψηλότερες κορυφές του Ψηλορείτη πάνω από τα 2000 μέτρα. Οι Γερμανοί συνεχίζουν να ψάχνουν χωρίς αποτέλεσμα. Κρητικός βοσκός τους ενημερώνει ότι στρατιώτες βρίσκονται στην περιοχή όπου έχει οριστεί η συνάντηση της ομάδας με τορπιλάκατο για να τους μεταφέρει στη Μέση Ανατολή. Τα σχέδια αλλάζουν.

1 Μαΐου 1944

Σε αντίποινα της δολοφονίας του στρατηγού της Τρίπολης Franz Krech, οι Γερμανοί εκτελούν στο σκοπευτήριο Καισαριανής 200 κρατούμενους από το στρατόπεδο Χαϊδαρίου στην πλειοψηφία τους στελέχη του ΚΚΕ, που κρατούνται στις φυλακές από το 1941.

Εκτελούνται από τον ΕΛΑΣ/ΟΠΛΑ 18 κάτοικοι της κωμόπολης Γορτυνίας, Βαλτεσινίκο, μεταξύ αυτών ένας φαρμακοποιός, ένας έφεδρος λοχαγός, ένας δάσκαλος, ένας μηχανικός και κτηνοτρόφοι και γεωργοί. Προηγήθηκε καλά οργανωμένη ενέδρα του ΕΛΑΣ εναντίον των Γερμανών και όταν γερμανική μονάδα μπήκε στο Βαλτεσινίκο, μερικοί κάτοικοι που παρέμειναν, βγήκαν να τους «υποδεχτούν» για να προστατέψουν τα σπίτια τους από αντίποινα.

13 Μαΐου 1944

Εκτελούνται με μαχαίρι σε μια χαράδρα κοντά στο χωριό Λαγκάδια από ομάδα ανταρτών του ΕΛΑΣ, 11 κάτοικοι της κωμόπολης Δημητσάνας χωρίς ανάκριση ή δίκη. Πιθανή αιτία είναι η συνεχής άρνηση των κατοίκων να συνεργαστούν με το ΕΑΜ/ΕΠΟΝ/ΕΛΑΣ.

14 Μαΐου 1944

Μετά από μακρά πορεία οι απαγωγείς με τον στρατηγό Κράιπε έρχονται σε επαφή με την βρετανική τορπιλάκατο στα νότια του νησιού. Όλοι μαζί εκτός από τον Αντ. Ζωιδάκη μεταφέρονται στη Μέση Ανατολή. Ο στρατηγός μεταφέρεται στη Μάρσα-Μαρτούχ της Αιγύπτου και από εκεί αεροπορικώς στο Κάιρο. (Λίγες εβδομάδες αργότερα μέσω Γιβραλτάρ οδηγείται στο Λονδίνο και από εκεί στον Καναδά όπου παραμένει σε στρατόπεδο αιχμαλώτων. Μετά το τέλος του πολέμου επιστρέφει ελεύθερος στη Γερμανία. Στην Ελλάδα επιστρέφει το 1972 καλεσμένος της τηλεόρασης ΥΕΝΕΔ από τον Ν. Μαστοράκη όπου συναντά τους απαγωγείς του. Πεθαίνει στο Ανόβερο τον Ιούνιο του 1976).

Ο φόρος αίματος που πληρώνει ο κρητικός λαός είναι μεγάλος. Τα χωριά Μαργαδικάρι, Καμάρες και Λοχριά χτυπιούνται με πυροβόλα και στη συνέχεια πυρπολούνται και καταστρέφονται ολοσχερώς. Όσοι κάτοικοι δεν προλαβαίνουν να φύγουν εκτελούνται επιτόπου. Ο οργανωτής της σφαγής στρατηγός Μπρούνο Μπρόγιερ καταδικάζεται σε θάνατο για τα εγκλήματά του και τουφεκίζεται στην Αθήνα το 1947.

16 Μαΐου 1944

Λόχος του ΙΙ/6 Τάγματος του ΕΛΑΣ υπό τον Τάσο Τούτουνα επιτίθεται σε ομάδα νοσοκομειακών φορητών του 670ου συντάγματος πυροβολικού στον Αχλαδόκαμπο Κορινθίας φονεύοντας 25 Γερμανούς και τραυματίζοντας 31. Ο στρατηγός Φέλμου κηρύσσει την Πελοπόννησο «εμπόλεμη ζώνη» και ορίζει τον

στρατηγό Λε Σουίρ διοικητή άμυνας της περιοχής. Απαγορεύονται οι συγκεντρώσεις και η χρήση κάθε συγκοινωνιακού μέσου από τον άμαχο πληθυσμό. Οι μετακινήσεις εκτός δρόμου απαγορεύονται και τα ορεινά εδάφη αντιμετωπίζονται ως εχθρική ζώνη.

24 Μαΐου 1944

Ιταλία: Η 13η Μ.Ε.Β. αρχίζει να επιχειρεί από τη νέα βάση της στο Μπιφέρνο της Ιταλίας ως τμήμα της Balkan Air Force. Οι αποστολές περιλαμβάνουν προσβολές στη βόρεια Ιταλία τη Γιουγκοσλαβία και την Αλβανία.

14-27 Μαΐου 1944

Ένα εκατομμύριο περίπου Έλληνες της ορεινής Ελλάδας ψηφίζουν και εκλέγουν αντιπροσώπους για τη σύγκληση Εθνικού Αντιστασιακού Συμβουλίου στις Κορυσκάδες Ευρυτανίας. Υιοθετούνται οι αποφάσεις της ΠΕΕΑ και εγκρίνεται ψήφισμα που διακηρύσσει: «Όλες οι εξουσίες πηγάζουν από τον λαό και ασκούνται από τον λαό. Όλοι οι Έλληνες, άνδρες και γυναίκες, έχουν τα ίδια πολιτικά και αστικά δικαιώματα. Η εργασία είναι βασική κοινωνική λειτουργία που δημιουργεί δικαίωμα για την απόλαυση όλων των κοινωνικών αγαθών. Γλώσσα της εκπαίδευσης είναι η γλώσσα του λαού».

17-20 Μαΐου 1944

Πραγματοποιείται το **Συνέδριο του Λιθάνου** σε ένα θέρετρο κοντά στη Βηρυτό με επικεφαλής τον Γ. Παπανδρέου. Συμμετέχουν εκπρόσωποι δεκατεσσάρων πολιτικών κομμάτων και όλων των αντιστασιακών οργανώσεων. Στην Αριστερά επιφυλάσσεται θέση κατηγορουμένου. Καλείται να απολογηθεί για την ανταρσία στο ελληνικό ναυτικό και για τη δολοφονία του Ψαρρού. Ο Γ. Παπανδρέου καταλογίζει στο ΕΑΜ την ευθύνη για την συγκρότηση των «*Σωμάτων Ασφαλείας*». Στο κλίμα αυτό, οι εκπρόσωποι της Αριστεράς υπογράφουν ένα «*Συμβόλαιο του Έθνους*», που νομιμοποιεί τις εκκαθαρίσεις στον Ελληνικό Στρατό της Μέσης Ανατολής και προβλέπει την υπαγωγή όλων των αντάρτικων μονάδων στις διαταγές της ενιαίας κυβέρνησης καθώς και τη μέριμνα αποστολής τροφίμων και φαρμάκων στην κατεχόμενη Ελλάδα. Ως αντάλλαγμα, ο Παπανδρέου προσφέρει στην αριστερά πέντε δευτερεύοντα υπουργεία.

21 Μαΐου 1944

Εκδίδεται επίσημο ανακοινωθέν στη Βηρυτό μετά τη λήξη του συνεδρίου, στο οποίο υπογραμμίζεται: «Αφού υπέγραψαν όλοι οι αντιπρόσωποι ανεξαιρέτως, εν μέσω γενικών χειροκροτημάτων εξέφρασαν τον θαυμασμό των προς τον Έλληνα πρωθυπουργόν δια την ικανότητα με την οποίαν διηύθυνε το έργο της διασκέψεως, το οποίον ωδήγησεν εις την επίτευξιν της Εθνικής Ενότητος».

18 Μαΐου-10 Ιουνίου 1944

Μετά από επανειλημμένες επιχειρήσεις του ΕΛΑΣ εναντίον εύκολων γερμανικών στόχων στην Αργολιδοκορινθία, ο στρατηγός Le Souir αποφασίζει να κηρύξει την Πελοπόννησο σε «*πολεμική ζώνη*». Γερμανικά αεροπλάνα ρίχνουν προκηρύξεις με τις οποίες ανακοινώνονται οι ημερομηνίες της **εκκαθαριστικής επιχείρησης με το όνομα «Κοράκι**», υπό τη διοίκηση του συνταγματάρχη Walter Bart. Στην επιχείρηση λαμβάνουν μέρος 5-6.000 Γερμανοί στρατιώτες, επικουρούμενοι από λίγες εκατοντάδες Ταγματασφαλίτες και πολίτες ως διερμηνείς και πληροφοριοδότες των τοπικών κοινωνιών με καταστάσεις και ονόματα μελών των ΕΑΜ/ΟΠΛΑ/ΕΠΟΝ/ΕΛΑΣ. Οι φάλαγγες ξεκινούν από την Κόρινθο, το Ναύπλιο και το Άργος. Μεγάλο φόρο αίματος πληρώνουν οι κτηνοτρόφοι που δεν παίρνουν στα σοβαρά τις διαταγές των Γερμανών. Στο μικρό χωριό Αγ. Ιωάννης σκοτώνουν 8 βοσκούς. Στο χωριό Γαλατάκι εκτελούν 3 μέλη του ΕΑΜ. Στο Σοφικό συλλαμβάνουν μεγάλο αριθμό κατοίκων. Στις Λίμνες εκτελούν πολλούς κτηνοτρόφους με τα μέλη του ΕΑΜ να διαφεύγουν. Στη Μιδέα δολοφονούν 21 άτομα. Στο Αραχναίο οι Γερμανοί κατά την 8ήμερη παραμονή τους, εκτελούν 29 αθώους. Το χωριό Αγιονόρι θρηνεί 20 θύματα μεταξύ των βοσκών. Συνολικά δολοφονούνται 235 άτομα, πολλοί εξ' αυτών στην ύπαιθρο.

2 Ιουνίου 1944

Ολοκληρώνεται η δίμηνη πορεία του πολεμικού ναυτικού στην εμφύλια αντιπαράθεση. Ακολουθούν αλλεπάλληλα ναυτοδικεία και στρατοδικεία τα οποία καταδικάζουν 32 σε θάνατο που μετατρέπεται αργότερα σε ισόβια δεσμά. Πέντε αξιωματικοί τίθενται σε διαθεσιμότητα, από 1,5 έως 3 μήνες, δέκα αποτάσσονται και τους επιβάλλονται διάφορες αυστηρές ποινές φυλακίσεως, ενώ οκτώ αποστρατεύονται αυτεπάγγελτα.

3 Ιουνίου 1944

Η 13η Μ.Ε.Β. πλήττει με επιτυχία λιμενικές εγκαταστάσεις στο Σπλιτ της Γιουγκοσλαβίας. Ο ανθυπολοχαγός Ι. Χατζής τιμάται με εύφημο μνεία ως αρχηγός παρατηρητής του σχηματισμού.

4-5 Ιουνίου 1944

Τμήματα των Ταγμάτων Ασφαλείας με την υποστήριξη της Αστυνομίας Πόλεων επιτίθενται κατά των συνοικιών του Βύρωνα και της Νέας Ελβετίας κοντά στην Αθήνα που ελέγχει το ΚΚΕ. Οι δυνάμεις του ΕΛΑΣ εφαρμόζουν τακτική ενεργητικής άμυνας και προκαλούν αρκετές απώλειες στους επιτιθέμενους.

5 Ιουνίου 1944

Οι Γερμανοί αποβιβάζονται στις Σπέτσες και οργανώνονται αποσπάσματα με τη βοήθεια των κατοίκων για την εύρεση κρυμμένων μελών των ΕΑΜ/ΟΠΛΑ/ΕΛΑΣ/ΕΠΟΝ. Αναγνωρίζονται και παραδίδονται στους Γερμανούς οι Γ. Καζάς, καπετάν Παλαμίδης, καπετάν Λευτεριάς, μέλη της ΟΠΛΑ Κρανιδίου, στελέχη του ΕΑΜ/ΕΛΑΣ/ΚΚΕ της Αν. Αργολίδας και λίγοι ντόπιοι μέλη του ΕΑΜ. Στη Ντάπια, στο λιμάνι της πόλης κρεμούν 7 και εκεί κοντά εκτελούν 6 δια τουφεκισμού. Ένας από τους απαγχονισμένους ο σφαγέας καπετάν Λευτεριάς, μαστιγώνεται και δοκιμάζει να αποφύγει το μοιραίο φωνάζοντας ότι δεν έφταιγε για τις σφαγές αθώων.

6 Ιουνίου 1944

Οι κορβέτες *Κριεζής* και *Τομπάζης* συμμετέχουν στη μεγαλύτερη αποβατική επιχείρηση των συμμάχων στη Νορμανδία.

9 Ιουνίου 1944

Συγκροτείται η ΙΙΙ Ορεινή Ταξιαρχία μετά από ανασυγκρότηση του Ελληνικού Στρατού Μ. Ανατολής, υπό τον συνταγματάρχη Θρ. Τσακαλώτο.

10 Ιουνίου 1944

Νωρίς το πρωί λόχος τάγματος των SS με απόσπασμα ανδρών της στρατιωτικής αστυνομίας ξεκινά από την Λιβαδειά και λίγο αργότερα εισέρχεται στο Δίστομο ζητώντας πληροφορίες για τη δράση ανταρτών στην περιοχή. Ο ιερέας και ο πρόεδρος του χωριού αρνούνται πως έχουν δει αντάρτες τις τελευταίες ημέρες αν και μονάδες του ΕΛΑΣ διέρχονται συχνότατα από εκεί. Το μεσημέρι δύναμη Γερμανών αναχωρεί για ανίχνευση της περιοχής και δέχεται επίθεση έξω από το χωριό Στείρι από τον 11ο λόχο του ΙΙΙ/34 συντάγματος του ΕΛΑΣ υπό τον Χρ. Τσιγαρίδα.. Ο αγός της μάχης φτάνει μέχρι το Δίστομο και φάλαγγα Γερμανών σπεύδει για ενίσχυση καταφέροντας να απωθήσει τους αντάρτες. Τρεις Γερμανοί και ένας αντάρτης σκοτώνονται και 18 Γερμανοί τραυματίζονται εκ των οποίων τέσσερεις υποκύπτουν αργότερα. Επιστρέφοντας το απόγευμα οι Γερμανοί **στο Δίστομο** θεωρούν την παρουσία των κατοίκων τεκμήριο ενοχής και τους διατάσσουν να κλειστούν στα σπίτια τους. Σε λίγο αρχίζει **η τρομερή σφαγή**. 223 άνδρες, γυναίκες και παιδιά δολοφονούνται ακόμα και με ξιφολόγχες χωρίς να προβάλουν την παραμικρή αντίσταση. Πολλές οικογένειες αποδεκατίζονται και ελάχιστοι επιζούν σαν από θαύμα, ενώ τμήμα του χωριού παραδίδεται στις φλόγες.

15 Ιουνίου 1944

Πραγματοποιείται για δεύτερη φορά αιφνιδιαστική επίθεση των Ταγμάτων Ασφαλείας κατά της συνοικίας Καισαριανή. Οι δυνάμεις του ΕΛΑΣ διεξάγουν μάχη προφυλακών και υποχωρούν σε μικρές ομάδες προς την Ν. Ελβετία. Οι απώλειες του 3ου Τάγματος του ΕΛΑΣ ανέρχεται σε 10 νεκρούς.

Στο **χωριό Βαλτέτσι, νοτιοδυτικά της Τρίπολης**, οι κάτοικοι ζουν με την κτηνοτροφία και το τυρί που παράγουν με αλάτι που προμηθεύονται από την Τρίπολη. Όταν ο διορισμένος πρόεδρος του ΕΑΜ απαγορεύει επί ποινή θανάτου στους Βαλτετσιώτες να κατέβουν στην πόλη, αυτοί βρίσκουν κρυφά τρόπο να παρακούσουν. Το ΕΑΜ ανακαλύπτει την απάτη και αφού συλλαμβάνει αρκετές γυναίκες του χωριού, τις απειλεί με θάνατο. Οι Βαλτετσιώτες οπλίζονται πρόχειρα και αναγκάζονται να ενωθούν με το Τάγμα της Τρίπολης. Αρχές Ιουνίου 150 από αυτούς εγκαταλείπουν το χωριό για να συμμετάσχουν σε επιχείρηση κατά του ΕΛΑΣ στον Πάρνωνα. Τότε ο Βελουχιώτης στέλνει εναντίον των 44 οπλιτών που παραμένουν, 1.200 αντάρτες του ΕΛΑΣ. Οι αντάρτες καταλαμβάνουν εύκολα το Βαλτέτσι με αντίτιμο 22 νεκρούς. Για τους Βαλτετσιώτες τα θύματα της μάχης και της σφαγής που ακολούθησε ξεπερνούν τα 150 συμπεριλαμβανομένων 21 γυναικών. Οι αντάρτες καίνε σπίτια, παίρνουν 300 μεγάλα ζώα φορτωμένα με το βίος των κατοίκων, 15.000 αιγοπρόβατα, θερίζουν τα σπαρτά και παίρνουν τον καρπό. Πολλούς «αντιδραστικούς» κατοίκους τους περνούν από τα χωριά Βάγκου, Καράτουλα, Παύλια, Σύρνα, φτάνουν στη Στεμνίτσα και κατόπιν στη Δημητσάνα. Όλοι εκτελούνται με στήσιμο ανταρτοδικείων και ψευδών κατηγοριών. 19 οδηγούνται δεμένοι στο Μοναστήρι Αγ. Γεωργίου Φενεού στην Κορινθία και βρίσκουν φρικτό θάνατο σε βάραθρο, 5-6 χιλιόμετρα μακριά από το μοναστήρι.

16, 20 Ιουνίου 1944

Μετά την ολοκλήρωση της γερμανικής εκκαθαριστικής επιχείρησης «Κοράκι» αλλάζει το τοπίο στην Αργολιδοκορινθία,. Γκρεμίζεται η μονοκρατορία του ΕΑΜ/ΕΛΑΣ και πολλά κορυφαία στελέχη είναι νεκρά ή στα χέρια των Γερμανών. Σε πολλά χωριά είναι εγκατεστημένα ένοπλα τμήματα εχθρικά στο ΕΑΜ/ΕΛΑΣ. Το μίσος μεταξύ των δύο παρατάξεων είναι χαοτικό. Στις εντολές του ΕΑΜ/ΕΛΑΣ/ΟΠΛΑ για «μαχαίρι στην αντίδραση» προστίθεται τώρα το προσωπικό πάθος μελών του ΕΑΜ/ΕΛΑΣ/ΟΠΛΑ για αντεκδίκηση. 16 Ιουνίου δύναμη 40-50 ανταρτών του ΕΛΑΣ φθάνει στο Αγγελόκαστρο Αργολίδας, με σκοπό να τιμωρήσει τους κατοίκους που αρνούνται τη συνεργασία και στο οποίο υπάρχουν 2-3 ντόπιοι ταγματасφαλίτες. Οι αντάρτες γίνονται γρήγορα κύριοι του χωριού και ξεσπούν σε όσους στοχοποιούν σαν «αντίδραση». Εκτελούν 8 με μαχαίρι, 1 με όπλο και τραυματίζουν μερικούς σοβαρά. 10 σπίτια παραδίδονται στις φλόγες και μεταφέρονται με μουλάρια ό,τι πολύτιμο βρίσκουν στην ορεινή Κορινθία. Οι ταγματасφαλίτες διαφεύγουν και επανέρχονται για να οπλίσουν περισσότερους κατοίκους. Η εξέλιξη αυτή επαναφέρει τους αντάρτες του ΕΛΑΣ την 20^η Ιουνίου. Διεξάγεται πραγματική μάχη που διαρκεί 3 ώρες με θύματα και από τις δύο πλευρές. Οι αντάρτες του ΕΛΑΣ φεύγουν πυρπολώντας 30 σπίτια.

20 Ιουνίου 1944

Δημιουργείται το Τάγμα Ασφαλείας Ναυπάκτου. Αρχές Ιουλίου προσκολλάται μικρός λόχος 70 περίπου ανταρτών του 5/42 Συντάγματος Ευζώνων του Ψαρρού. Μέσα Ιουλίου το ΤΑ Ναυπάκτου έχει δύναμη 750 ανδρών.

26 Ιουνίου 1944

Ιταλία: Έξι βομβαρδιστικά της 13ης Μ.Ε.Β. απογειώνονται από το αεροδρόμιο της Πεσκάρα με στόχο το σιδηροδρομικό σταθμό του Σαν Μαρίνο. Λόγω κακοκαιρίας προσεγγίζουν τον εναλλακτικό στόχο της γέφυρας του Φάνο και την καταστρέφουν. Προηγούμενες επιθέσεις της βρετανικής και αμερικανικής αεροπορίας είχαν σταθεί ανεπιτυχείς. Για τη σημαντική αυτή επιτυχία το Υπουργείο Αεροπορίας τιμά με εύφημο μνεία τους υποσηναγό Β. Φραγκιά, λοχαγό Α. Τσίμπο, επισμηνία Α. Κεφαλά και ανθυπολοχαγό Ν. Σόουντεν, ενώ ο διοικητής της Νοτιοανατολικής Πτέρυγας παραθέτει τιμητική δεξίωση.

27 Ιουνίου 1944

Τμήματα της Χ Μεραρχίας της ΕΟΕΑ του ΕΔΕΣ υπό τον συνταγματάρχη Βασ. Καμάρα καταλαμβάνουν την πόλη της Παραμυθιάς η οποία αποτελεί από το 1941 πρωτεύουσα της «Τσαμουριάς».

30 Ιουνίου 1944

300 βαριά οπλισμένοι Γερμανοί και 100 περίπου Τσάμηδες πολιτοφύλακες προσπαθούν να ανακαταλάβουν την Παραμυθιά. Στη σκληρή μάχη που δίνεται με το 16ο σύνταγμα της ΕΟΕΑ (ταγματάρχησ Αρ. Κρανιας) στη θέση Άγ. Θεόδωροι, τα εχθρικά τμήματα υφίστανται δεινή ήττα με πολλές απώλειες σε έμψυχο και άψυχο υλικό.

Ιούλιος 1944

Στο πλαίσιο απόφασης του Χίτλερ να αμυνθούν οι Γερμανοί μέχρις εσχάτων μέσα στην Αθήνα, τα S.S. ξεκινούν την κατασκευή μεγάλης έκτασης οχυρώσεων. Τοποθετούν 80 τόνους δυναμίτη στο φράγμα του Μαραθώνα, εγκαθιστούν πυροβολικό σε πέντε τούνελ στο Λυκαβηττό, υπονομεύουν με εκρηκτικά την Τηλεφωνική και Ηλεκτρική Εταιρεία, τις αποβάθρες του λιμανιού του Πειραιά, τα τελωνεία, τις γέφυρες, το εργοτάξιο των σιδηροδρόμων κ.ά.

3 Ιουλίου 1944

Οι Γερμανοί εξαπολύουν ισχυρές εκκαθαριστικές επιχειρήσεις στη βόρεια Πίνδο κατά της ΙΧ μεραρχίας του ΕΛΑΣ με το κωδικό όνομα «Χρυσαιτός» (*Steinadler*). Λόγω αυτού του γεγονότος ματαιώνεται η γενική επίθεση του ΕΛΑΣ εναντίον δυνάμεων του Ζέρβα ο οποίος στην προσπάθειά του να κυριαρχήσει στην Ήπειρο ανάγκασε το σύνταγμα του ΕΛΑΣ Πρέβεζας να υποχωρήσει στην απέναντι όχθη του Αμβρακικού. Η αντιπαράθεση των δύο οργανώσεων επεκτάθηκε στις περιοχές Μετσόβου-Καλαμά και έφτασε στα πρόθυρα γενικευμένης σύρραξης.

12-13 Ιουλίου 1944

Αργά τη νύχτα η VII ταξιαρχία του ΕΛΑΣ (ταγματάρχησ Στάθης Αρέθας), δύο συντάγματα και το συγκρότημα Τζουμέρκων με συντονισμένες κινήσεις επιχειρούν κατά της Αμφιλοχίας. Υπονομεύονται οι δρόμοι Αμφιλοχίας-Άρτας, Αμφιλοχίας-Αγρινίου και 500 αντάρτες εξορμούν στους στενούς δρόμους της πόλης. Το πρωί της επομένης γερμανική φάλαγγα από το Αγρίνιο φτάνει έξω από το Ριβιό της λίμνης Αμβρακίας όπου διαδραματίζεται η φονικότερη σύγκρουση της επιχείρησης με το Ι τάγμα του 2/39 συντάγματος του ΕΛΑΣ υπό τον λοχαγό Κ. Παπαγεωργίου. Αργά το απόγευμα οι Γερμανοί κατορθώνουν να διανοίξουν τους

δρόμους από Αγρίνιο και Άρτα την ώρα που αντάρτες και αρκετοί κάτοικοι εκκενώνουν την πόλη. Οι ελληνικές απώλειες είναι μεγάλες, ανάλογες των απαιτήσεων μιας τέτοιας αναμέτρησης.

19 Ιουλίου 1944

Πραγματοποιείται η μεγαλύτερη αντιστασιακή ενέργεια του ΕΛΑΣ στη Μεσσηνία με επιτυχημένη ενέργεια **στου Μανούσου το Γεφύρι** μεταξύ Χώρας και Γαργαλιάνων, εναντίον Γερμανικής φάλαγγας που κινείται από την Πύλο στην Κυπαρισσία. Αποτέλεσμα είναι η καταστροφή και των 13 αυτοκινήτων της φάλαγγας, ο θάνατος 78 Γερμανών στρατιωτών, 10 περίπου αμάχων Ελλήνων και η σύλληψη 29 Γερμανών και ενός Έλληνα ως αιχμαλώτων. Ο ΕΛΑΣ έχει 17 νεκρούς. Οι 24 Γερμανοί αιχμάλωτοι εκτελούνται τις επόμενες ημέρες και οι 5 που επιζούν παραδίδονται τον Οκτώβριο στους Βρετανούς με την απελευθέρωση της Καλαμάτας. Αγνοείται η τύχη του Έλληνα αιχμαλώτου. Οι Γερμανοί εξαγριωμένοι θέλουν να προβούν σε αντίποινα αλλά Παπαδόγκωνας και Στούπας αντιδρούν έντονα και αποφασιστικά στον στρατιωτικό διοικητή Τρίπολης με αποτέλεσμα να αποτραπεί αιματοχυσία αθών.

28 Ιουλίου 1944

Καταρρίπτεται πάνω από τη Γιουγκοσλαβία αεροπλάνο με πλήρωμα τους σημναγό Α. Αγγελίδη, ανθυποσημναγό Τ. Αναστασίου, αρχισμηνία Σ. Μολυβάδα και επισμηνία Γ. Όλντριτζ οι οποίοι διασώζονται με τη χρήση αλεξιπτώτου. Οι Αγγελίδης και Όλντριτζ πέφτουν στις θέσεις των Τσένικ και στη συνέχεια τους αναλαμβάνουν οι αντάρτες του Τίτο. Οι Αναστασίου και Μολυβάδας αιχμαλωτίζονται από τους Γερμανούς.

29 Ιουλίου – 1 Αυγούστου 1944

Μαζική σφαγή κατοίκων στο Αραχναίο Αργολιδοκορινθίας. Μετά τη δολοφονία από τους Γερμανούς 29 αθών στο Αραχναίο κατά την επιχείρηση «Κοράκι», μερικοί κάτοικοι δίνουν βαριά υπόσχεση να πάρουν όπλα και να μην επιτρέψουν την επιστροφή ανταρτών του ΕΛΑΣ στο χωριό. Γεμάτοι από πάθος αντεκδίκησης, βασανίζουν και δολοφονούν με λιθοβολισμό τον οργανωτή του ΕΑΜ στο Αραχναίο Β. Σαΐνη και επιτίθενται εναντίον μικρής ομάδας περαστικών ανταρτών, σκοτώνουν έναν και συλλαμβάνουν έναν ακόμη αιχμάλωτο. Η συμπεριφορά των κατοίκων δίνει την αφορμή τιμωρίας του χωριού από τον ΕΛΑΣ/ΟΠΛΑ. Ξημερώματα της 29^{ης} Ιουλίου δύναμη 100-120 ανδρών του ΕΛΑΣ μαζί με άνδρες του εφεδρικού ΕΛΑΣ και ομάδες ΟΠΛΑ Ναυπλίου, Ν. Κίου, Μιδέας-Λιμνών επιτίθενται κατά του χωριού. Οι περισσότεροι από τους 50-60 ντόπιους ενόπλους τρέπονται σε φυγή αφήνοντας τους κατοίκους στην τύχη τους. Με την είσοδο των ανταρτών 20 κάτοικοι δολοφονούνται εν ψυχρώ ή καίγονται ζωντανοί και 50 σπίτια παραδίδονται στις φλόγες. Συγκεντρώνονται και ξεχωρίζονται στο σχολείο 64 άτομα (52 άνδρες, 9 γυναίκες και 3 παιδιά), για περαιτέρω κράτηση. Στη συνέχεια επιδίδονται σε λεηλασία όσων σπιτιών δεν έχουν κάψει. Οι χειρότεροι πλιατσικολόγοι είναι οι κάτοικοι των γειτονικών χωριών Μιδέα και Λίμνες. Απόγευμα της 29^{ης} Ιουλίου οδηγούνται οι 64 κρατούμενοι προς την Ν. Επίδαυρο στην εκκλησία του Αγ. Λεωνίδα. Εκεί μένουν μέχρι το βράδυ 30 Ιουλίου. Απελευθερώνεται ένας κρατούμενος και προστίθενται άλλοι από το στρατόπεδο του ΕΑΜ Ν. Επιδαύρου. Το ίδιο βράδυ οι συνοδοί της ΟΠΛΑ δολοφονούν με μαχαίρι 2 νεαρά παιδιά. Πρωί της 31^{ης} Ιουλίου οι κρατούμενοι οδηγούνται προς το Σοφικό. Ξημερώματα της 1^{ης} Αυγούστου 60 από τους 64 κρατούμενους φθάνουν στην τοποθεσία Αγνάνα κοντά στο Μοναστήρι Αγνούνας της Ν. Επιδαύρου. Όσοι δεν αντέχουν την πορεία δολοφονούνται με μαχαίρι επιτόπου. Στον τόπο τελικής στάθμευσης σε ένα ξεροπηγάδο βάθους 6 μέτρων, ρίχνονται μέσα τα θύματα νεκρά, τραυματισμένα ή σοκαρισμένα αφού τα χτυπούν με μαχαίρι. Στις 25 Ιουλίου 1945 κατά την επιχείρηση ανάσυρσης των πτωμάτων και την νεκροψία, διαπιστώνεται ότι ένα μόνο θύμα είχε βρει ακαριαίο θάνατο και οι υπόλοιποι πέθαναν από αιμορραγία ή ασφυξία. Πολλοί από τους φυσικούς εκτελεστές παραμένουν άγνωστοι και διαφεύγουν της τιμωρίας.

2 Αυγούστου 1944

Η Γιουγκοσλαβική Μακεδονία ανακηρύσσεται από την Αντιφασιστική Συνέλευση της Λαϊκής Απελευθέρωσης της Μακεδονίας ανεξάρτητο κράτος στο πλαίσιο της ομόσπονδης Γιουγκοσλαβίας και αμέσως γίνεται δεκτή από την ηγεσία του Βελιγραδίου που την καθιστά μια από τις Δημοκρατίες του Ομόσπονδου κράτους, γνωστή ως «*Σοσιαλιστική Δημοκρατία της Μακεδονίας*».

5 Αυγούστου 1944

Η V ταξιαρχία του ΕΛΑΣ επιτίθεται εναντίον των ανυποψίαστων Γερμανών στο χωριό Καρούτες Φωκίδας το οποίο καταλαμβάνουν μετά από σκληρή μάχη. Η σύγκρουση καταλήγει σε πραγματικό μακελειό. 97 Γερμανοί και 35 Έλληνες σκοτώνονται, 105 Γερμανοί αιχμαλωτίζονται και 50 αντάρτες τραυματίζονται.

7 Αυγούστου 1944

Πραγματοποιείται μπλόκο των Γερμανών στο Βύρωνα κοντά στην Αθήνα όπου συλλαμβάνονται ή εξοντώνονται στελέχη του ΕΛΑΣ και του ΕΑΜ.

9 Αυγούστου 1944

Η επόμενη συνοικία κοντά στην Αθήνα όπου πραγματοποιείται μπλόκο των Γερμανών, είναι ο Νέος Κόσμος όπου πάλι συλλαμβάνονται ή εξοντώνονται στελέχη ΕΛΑΣ/ΕΑΜ/ΚΚΕ.

14 Αυγούστου 1944

Άνδρες του εφεδρικού ΕΛΑΣ και της ΟΠΛΑ συλλαμβάνουν ως «αντιδραστικούς» 100 περίπου άτομα από τα χωριά Αγ. Βασίλειος, Αγ. Ιωάννης, Αγιονόρι, Αθίκια, Αλμυρή, Γαλατάκι, Κατακάλι, Στεφάνι και τους μεταφέρουν στο Μοναστήρι της Παναγίας κοντά στο Σοφικό Κορινθίας. Οι περισσότεροι εκτελούνται με μαχαίρι, λίγους ρίχνουν σε παλιό ασβεστοκάμινο κοντά στο μοναστήρι και τους περισσότερους σε μια καταβόθρα γνωστή ως «*Τρύπα του Ζάρακα*».

15 Αυγούστου 1944

Η ηγεσία του ΕΑΜ στέλνει υπουργούς στην κυβέρνηση του Καΐρου τους Αλ. Σβώλο, Αγγ. Αγγελόπουλο, Ν. Ασκούτση, Μιλτ. Πορφυρογένη, Ηλ. Τσιριμώκο και Γ. Ζέβγο. Ο Βενιζέλος αντιπρόεδρος της κυβέρνησης παίρνει μήνυμα που το υπογράφουν οι Σβώλος για την ΠΕΕΑ, Παρτσαλίδης για το ΕΑΜ και Σιάντος για το ΚΚΕ στο οποίο αναφέρεται η υιοθέτηση όσων συμφωνήθηκαν στον Λίβανο.

Εκκαθαριστικές επιχειρήσεις των Γερμανών στις συνοικίες της Αθήνας Κατσιπόδι, Δουργούτι και Φάρο. 3.500 άντρες όμηροι στέλνονται στο στρατόπεδο Χαϊδαρίου και 80 περίπου εκτελούνται επί τόπου. Την επομένη τα S.S. μπλοκάρουν την Κοκκινιά. 100 άντρες εκτελούνται επί τόπου και 1.000 στέλνονται σε στρατόπεδο συγκέντρωσης.

17 Αυγούστου 1944

Η Κοκκινιά (Νίκαια) στον Πειραιά πληρώνει τη μαζική συμμετοχή των κατοίκων της στην Αντίσταση με 130 περίπου νεκρούς που θερίζονται από τα γερμανικά πολυβόλα στην πλατεία της Οσίας Ξένης μετά από μπλόκο.

19-21 Αυγούστου 1944

Μαζική σφαγή Λιμνωτών στο Αγιονόρι Αργολιδοκορινθίας. Απόγευμα της 19^{ης} Αυγούστου υπεύθυνοι του ΕΑΜ καλούν 15 περίπου άτομα (αντιδραστικοί) του χωριού Λίμνες Αργολιδοκορινθίας, να παρουσιαστούν στο τοπικό γραφείο για ομιλία διαφώτισης. Τους συλλαμβάνουν και τους φυλακίζουν στο σχολείο. Την επομένη συλλαμβάνουν και άλλους. Συντοπίτες Λιμνιάτες τους παίρνουν ό,τι πολύτιμο και χρήσιμο έχουν μαζί τους. Μεσάνυχτα 20 προς 21 Αυγούστου οδηγούν δεμένα 24 άτομα κάτω από τις ύβρεις και κατάρτες συγκεντρωμένου όχλου συγχωριανών τους, προς το Αγιονόρι. Στην πορεία απελευθερώνουν έναν και εκτελούν με μαχαίρι μια μάνα με το παιδί της. Ξημερώματα 21^{ης} Αυγούστου φθάνουν σε ένα σημείο δύο με δυόμιση χλμ νοτιοδυτικά από το Αγιονόρι, νότια από το Στεφάνι στο δρόμο που συνδέει το Αγιονόρι με την Προσύμνα (Μπερμπάτι) κοντά σε ένα ξεροπήγαδο. 17 από τους εναπομείναντες τους εκτελούν με μαχαίρι και τους ρίχνουν σε χαντάκι. Το πρωί της 21^{ης}, 4 άτομα (ένας πατέρας με τα 3 παιδιά του) οδηγούνται στην εκκλησία του Αγιονορίου και λιντσάρονται από το όχλο. Ένας ΕΑΜίτης των Λιμνών ζητά από έφεδρο ΕΛΑΣίτη να σκοτώσει τον πατέρα του με τα δύο του αδέρφια. Αυτός αρνείται και το έργο αναλαμβάνει επαγγελματίας χασάπης. Στο τέλος υπεύθυνος της ΟΠΛΑ ρίχνει τη χαριστική βολή. Στη δίκη που γίνεται στο κακουργιοδικείο Ναυπλίου για τη μαζική σφαγή, 19-30 Νοεμβρίου 1945, δικάζονται 53 άτομα. Από τους 40 παρόντες, σε 18 επιβάλλεται ποινή θανάτου, σε 14 κάθειρξη 20 ετών ενώ απαλλάσσει 8. Από 13 που δικάζονται ερήμην, σε 6 επιβάλλεται θάνατος. Από τους καταδικασθέντες σε θάνατο αρκετοί αποφεύγουν την εκτέλεση και πολλοί αποφυλακίζονται το 1964. Από τους καταδικασθέντες σε 20ετή κάθειρξη μερικοί αποφυλακίζονται πριν περάσουν 2 χρόνια και οι υπόλοιποι ελευθερώνονται με μέτρα χάριτος που εφαρμόζουν διάφορες κυβερνήσεις.

Σεπτέμβριος 1944

Οι 335 και 336 Μ.Δ. με την παραλαβή νέων αεροσκαφών δίωξης *Spitfires*, μετασταθμεύουν μέσω αεροδρομίων της Λιβύης, της Μάλτας και της Σικελίας, στα αεροδρόμια Νουόβα και Μπιφέρνο της Ιταλίας. Από εκεί ενταγμένες στη δύναμη της *Balkan Air Force*, πραγματοποιούν παρά την κακοκαιρία σειρά αποστολών εναντίον λιμενικών εγκαταστάσεων και συγκεντρώσεων εχθρικών στρατευμάτων και οχημάτων, στους οδικούς άξονες της Γιουγκοσλαβίας.

Εκτελούνται εκκαθαριστικές επιχειρήσεις των Γερμανών από την Φθιώτιδα, την Φωκίδα και την Αιτωλοακαρνανία προς τον ορεινό όγκο της Πίνδου.

2 Σεπτεμβρίου 1944

Νωρίς το πρωί, στήνεται ενέδρα από μικρή ομάδα ανδρών του ΕΛΑΣ με επικεφαλής τον Βάιο Ρικούδη, στο Ρωμαϊκό υδραγωγείο Καμάρα, στο Χορτιάτη Θεσσαλονίκης, εναντίον ομάδας Γερμανών και Ελλήνων που

ανεβαίνουν να ελέγξουν το υδραγωγείο της πόλης. Στη σύντομη μάχη που ακολουθεί σκοτώνεται ένας υπάλληλος του δήμου Θεσσαλονίκης, ένας Γερμανός γιατρός και τραυματίζεται ένας στρατιώτης ο οποίος με ένα τρίτο Γερμανό καταφεύγουν στο Ασβεστοχώρι και αναφέρουν το επεισόδιο. Το απομεσήμερο γερμανική φάλαγγα ανεβαίνει στο Χορτιάτη. Οι κάτοικοι περιμένουν τα αντίποινα. Ο επικεφαλής λοχίας Σούμπερ συγκεντρώνει τους κατοίκους, τους ανακρίνει και τους βασανίζει. Στο τέλος τα ζωντανά κορμιά καίγονται με φλογοβόλα.

3 Σεπτεμβρίου 1944

Ο ΕΛΑΣ απελευθερώνει πολλές περιοχές της Δυτικής Μακεδονίας.

5 Σεπτεμβρίου 1944

Ο ΕΛΑΣ ολοκληρώνει την απελευθέρωση της Ανατολικής Μακεδονίας.

Τα γερμανικά στρατεύματα αποχωρούν από την Καλαμάτα.

7 Σεπτεμβρίου 1944

Σε μια μικρή πόλη της Ιταλίας, στην *Cava del Tirreni* κοντά στην Νάπολη, εγκαθίσταται η προερχόμενη από το Κάιρο Ελληνική Κυβέρνηση και κυματίζει η Ελληνική σημαία.

8 Σεπτεμβρίου 1944

Αθήνα: 53 περίπου συλληφθέντες της παράνομης οργάνωσης «Υβόννη» οδηγούνται στο απόσπασμα από τους Γερμανούς. Μαζί με τους παραπάνω συλληφθέντες οδηγείται στο απόσπασμα και η Λέλα Καραγιάννη με αρκετούς συνεργάτες της μέλη της οργάνωσης «Μπουμπουλίνα» που προέρχονταν από έναν ευρύ κύκλο συγγενών και γνωστών της. Η Λέλα Καραγιάννη από τις πρώτες ημέρες της κατοχής δραστηριοποιήθηκε στην απόκρυψη και προώθηση Βρετανών στρατιωτών σε ασφαλές έδαφος, στη συλλογή στρατιωτικών πληροφοριών και πέτυχε να αποκτήσει πρόσβαση σε ονομαστικούς καταλόγους Γερμανών μυστικών πρακτόρων που δρούσαν στη Μέση Ανατολή. Οι κατοχικές δυνάμεις συνέλαβαν τα παιδιά και τον άντρα της και αφού υπέστη πολλαπλές ανακρίσεις και βασανιστήρια αντιμετώπισε με αξιοθαύμαστη γενναιότητα τον θάνατό της.

4 - 9 Σεπτεμβρίου 1944

Οι Γερμανοί αποχωρούν από την πόλη του Πύργου και προτείνουν στον ταγματάρχη των ΤΑ Κοκκώνη να μεταφέρουν τους άνδρες του στην Πάτρα. Αυτός αρνείται. Την επομένη, 5^η Σεπτεμβρίου, ο συνταγματάρχης Κουρκουλάκος από την Πάτρα του κάνει την ίδια πρόταση χωρίς αποτέλεσμα. Ο ταγματάρχης προσπαθεί με συμφιλιατικές ενέργειες να αποφύγει τη σύγκρουση με τον ΕΛΑΣ ελευθερώνοντας 800 περίπου στελέχη και οπαδούς του ΕΑΜ. Την 8^η Σεπτεμβρίου **ο ΕΛΑΣ επιτίθεται κατά της πόλης του Πύργου**, με επικεφαλής τον ταγματάρχη Ν. Μαντούκο, το 12^ο σύνταγμα Αχαΐας, το ανεξάρτητο τάγμα Ολυμπίας του επίλαρχου Ηλ. Κονδύλη και μεγάλο αριθμό ανδρών του εφεδρικού ΕΛΑΣ. Η επίθεση υποστηρίζεται από μέλη του ΕΑΜ που έχουν απολυθεί τις προηγούμενες ημέρες από τον ταγματάρχη Κοκκώνη ενώ αριθμός οπλιτών των ΤΑ εγκαταλείπουν τις θέσεις τους. Σύντομα φονεύεται ο ταγματάρχης και τη διοίκηση αναλαμβάνει ο ταγματάρχης Μ. Δεδελετάκης. 100 περίπου χωροφύλακες πολεμούν ηρωικά μέχρις εσχάτων χωρίς να παραδοθούν. Το απόγευμα της επομένης 300 περίπου άνδρες των ΤΑ πραγματοποιούν έξοδο από την πόλη και φθάνουν σώοι στην Πάτρα. Καταλαμβάνονται από τον ΕΛΑΣ τα κτίρια της διοίκησης Χωροφυλακής, του Τμήματος Μεταγωγών και της Γεωργικής Υπηρεσίας, τα οποία πυρπολούνται. Ο αριθμός των νεκρών και τραυματιών κατοίκων και οπλιτών των Ταγμάτων Ασφαλείας ανέρχεται σε 520, πολλοί από τους οποίους είτε δολοφονούνται, είτε καίγονται ζωντανοί. Ο ΕΛΑΣ μετρά 42 νεκρούς και 100 τραυματίες.

9 – 17 Σεπτεμβρίου 1944

Ο ΕΛΑΣ επιτίθεται στην Καλαμάτα με τους Γερμανούς να έχουν αποχωρήσει 5 ημέρες νωρίτερα. Δύο πλήρη και πάνοπλα συντάγματα, το 8^ο της Λακωνίας υπό τον Σ. Ρουμπέα και το 9^ο της Μεσσηνίας υπό τον Ι. Σέρβο μαζί με πολλές ανεξάρτητες μονάδες με βαρέα όπλα, ένα σύνολο 3.000 ενόπλων, επιτίθενται κατά της φρουράς των Ταγμάτων Ασφαλείας (περίπου 500 οπλίτες) και 150 της χωροφυλακής. Προηγούνται προσπάθειες αποφυγής της σύγκρουσης από δύο αξιωματικούς της Αμερικανικής Στρατιωτικής Αποστολής τους John Fatsea και Πάνου Σακελλαρίου, χωρίς αποτέλεσμα. Την επιχείρηση παρακολουθούν από κοντά ο Γραμματέας ΕΑΜ Πελοποννήσου Αχ. Μπλάνας, ο ειδικός απεσταλμένος Ν. Μπελογιάννης και ο Άρης Βελουχιώτης. Τα 10 περίπου φυλάκια πέφτουν στα χέρια του ΕΛΑΣ μέχρι το βράδυ της πρώτης ημέρας. Γύρω στα μεσάνυχτα διαφεύγουν προς τον Μελιγαλά 200-250 άνδρες των ΤΑ, 60 χωροφύλακες και 800 περίπου πολίτες. Από την επόμενη ημέρα 10 Σεπτεμβρίου η ζωή και η περιουσία των Καλαματιανών γίνεται πολύ φτηνή. Αρκεί να υποδεικνύει κάποιος σε ανάρτη του ΕΛΑΣ ότι ένας πολίτης είναι «ντυμένος» ή ότι έχει συγγενή «ντυμένο», για να εκτελείται επί τόπου ή να συλλαμβάνεται και να κλείνεται σε πρόχειρο

στρατόπεδο. Οι μεγαλύτερες επί τόπου σφαγές αμάχων γίνονται στις δυτικές συνοικίες. Την 11^η Σεπτεμβρίου η Προσωρινή Λαϊκή Επιτροπή οργανώνει εορτασμό για την «απελευθέρωση» της πόλης και το βράδυ η ηγεσία του ΕΑΜ/ΕΛΑΣ/ΚΚΕ διατάσσει να σταματήσουν οι αυτοδικίες, τα λυντσαρίσματα και οι εκτελέσεις στους δρόμους. Οι κρατούμενοι κλείνονται στους στρατώνες του 9^{ου} Συντάγματος. Ο αριθμός των φονευθέντων και εκτελεσθέντων ξεπερνά τους 600. Την 17^η Σεπτεμβρίου μεταφέρονται από τον Μελιγαλά 19 κρατούμενοι μεταξύ των οποίων και ο Νομάρχης Μεσσηνίας Δ. Περρωτής. Στην κεντρική πλατεία οργανωμένος όχλος «αγανακτισμένων πολιτών» τους λυντσαίνει χτυπώντας τους με κάθε είδους φονικό εργαλείο. Ο ΕΛΑΣ μετρά περίπου 40 νεκρούς και 100 τραυματίες.

Τα γερμανικά στρατεύματα εγκαταλείπουν την Νάουσα, την πρώτη πόλη της Μακεδονίας που γνωρίζει την ελευθερία. Σε λίγο χρόνο λήγει η γερμανική κατοχή σε ολόκληρη την ανατολική Μακεδονία. Τα βουλγαρικά στρατεύματα κατοχής παραλύουν μέχρι τη στιγμή που τίθενται υπό τις διαταγές του φιλοσοβιετικού «Πατριωτικού Μετώπου». Ο Βουλγαρικός στρατός παραμένει στα ελληνικά εδάφη, αλλά η εξουσία περιέρχεται στο ΕΑΜ.

13 Σεπτεμβρίου 1944

Ο διοικητής των Ταγμάτων Ασφαλείας Αγρινίου, ταγματάρχης Γ. Τολιόπουλος έρχεται σε συμφωνία με το ΕΑΜ-ΕΛΑΣ μετά από επιτυχή τριήμερη αντίσταση των επιθέσεων, παραδίδει τον οπλισμό και διαλύει το Τάγμα. Μετά την είσοδο στην πόλη ο ΕΛΑΣ προβαίνει σε μαζικές συλλήψεις πολιτών και στρατιωτικών. Οι περίπου 1.000 συλληφθέντες κλείνονται σε φυλακές μέχρι τις 10 Μαρτίου 1945.

13-14-15 Σεπτεμβρίου 1944

Ο ΕΛΑΣ κυκλώνει τον Μελιγαλά από το βράδυ της 11^{ης} Σεπτεμβρίου. Το τάγμα της φρουράς, περίπου 1.100 άνδρες, ενισχυμένο με οπλίτες από την Καλαμάτα και 150 χωροφύλακες, διοικεί ο ικανότατος ταγματάρχης Διον. Παπαδόπουλος με υποδιοικητή τον ταγματάρχη Παν. Καζάκο. Η πόλη εκείνες τις ημέρες αριθμεί περισσότερους από 7.000 κατοίκους, φυγάδες από την Καλαμάτα και συγγενείς των ΤΑ μαζί με το βιός τους σε ζώα και κάρα. Η άμυνα είναι οργανωμένη με πολυβολεία και αλληλοεπικαλυπτόμενα φυλάκια. Ταυτόχρονα έχει γίνει αποψίλωση του εδάφους για άριστη ορατότητα, έχουν εγκατασταθεί συρματοπλέγματα και έχουν δημιουργηθεί δύο καλά οργανωμένα ναρκοπέδια. Οι επιτιθέμενοι ξεπερνούν τους 4.000, με δυνάμεις της πρώτης γραμμής να φτάνουν τους 1.500 – 1.600 άνδρες. Τον ΕΛΑΣ ακολουθεί όλη η ηγεσία του ΕΑΜ/ΚΚΕ Μεσσηνίας, Μπλάνας, Μπελογιάννης, Κουλαμπάς και ο Βελουχιώτης, ακολουθούμενοι από πολλές εκατοντάδες «οργισμένων» κατοίκων από χωριά της Άνω Μεσσηνίας και ΝΔ Αρκαδίας.

Η επίθεση αρχίζει στις 5 το πρωί την 13η Σεπτεμβρίου από τη νοτιοδυτική πλευρά, από το δρόμο προς το Ζέζα. Την επιχείρηση συντονίζει και διευθύνει ο καπετάνιος της 9^{ης} ταξιαρχίας του ΕΛΑΣ, δάσκαλος Γιάννης Μιχαλόπουλος (Ωρίων) σε συνεχή επαφή με τον Βελουχιώτη (μέσω ασυρμάτου) και τον Γιάννη Φράγκο (Ακρίτα). Οι επιθέσεις συνεχίζονται και από τη βόρεια και ανατολική πλευρά. Η μόνη περιοχή που δεν βλέπει σκληρές μάχες είναι η νότια που είναι σχετικά γυμνή. Τα πολυβόλα, τους όλμους και τα πυροβόλα του ΕΛΑΣ συμπληρώνουν δεκάδες χωνιά των ανταρτών με βρισιές, συνθήματα μίσους και απειλές για τη ζωή των αμυνόμενων. Το ισχυρότερο σημείο άμυνας, το ύψωμα του Προφ. Ηλία κρατάει μέχρι πριν το μεσημέρι της Παρασκευής 15^{ης} Σεπτεμβρίου. Τελικά η άμυνα καταρρέει το μεσημέρι με την εγκατάλειψη του σημαντικού φυλακίου στην Κάτω Ρούγα. Ακολουθεί η ανεμπόδιστη είσοδος χιλιάδων ανταρτών, του Άρη Βελουχιώτη με τους μαυροσκούφηδες και πλήθους «οργισμένων» χωρικών μετά τις 1 και 2 η ώρα το απόγευμα. Ένα τμήμα του ΤΑ από 100 περίπου άνδρες και 100-150 άμαχοι υπό τον υποδιοικητή Παν. Καζάκο, τολμούν έξοδο προς τον νότο, δυτικά από το Μπεζεστένι, αλλά πολλοί στην πορεία εκτελούνται. Ο διοικητής του ΤΑ Διον. Παπαδόπουλος, τραυματισμένος δύο φορές σοβαρά, καταφέρνει να διαφύγει και επιζεί. Ακολουθεί πλιάτσικο εκτελέσεις, αυτοδικίες και αιχμαλωσία όσων κινούνται στους δρόμους της πόλης από τους αντάρτες του 11^{ου} συντάγματος και του 1^{ου} τάγματος του Κ. Κανελλόπουλου. Το φθηνότερο είδος στον Μελιγαλά είναι ο άνθρωπος.

Για τον ΕΛΑΣ οι απώλειες είναι 150-200 νεκροί και 300-400 τραυματίες.

16 -20 Σεπτεμβρίου 1944

Η Γενοκτονία στην πόλη του Μελιγαλά. Από το Σάββατο 16 Σεπτεμβρίου οι φυλακισμένοι οδηγούνται από τον ΕΛΑΣ στο Μπεζεστένι (μεγάλο χώρο στο νοτιοανατολικό άκρο της πόλης), σε πλησιέστερα χωριά, Νεοχώριο, Σολάκιο, Ανθούσα, Μερόπη και πιο μακριά μέχρι τη Μεσσήνη. Στα χωριά αυτά εκτελούνται πάνω από 350 άτομα. Η μεγαλύτερη όμως ανθρωποθυσία κρατουμένων γίνεται στο Μπεζεστένι. Σχηματίζεται επιτροπή για να επιλέξουν ποιους θα εκτελέσουν και ποιους θα απολύσουν. Απολούνται πολλά παιδιά και

ηλικιωμένες γυναίκες αλλά μερικά/ές εκτελούνται κατά την έξοδό τους από αντάρτες πριν προλάβουν να απομακρυνθούν. Το μεσημέρι μπαίνει έφιππος στο Μπεζεστένι ο Βελουχιώτης συνοδευόμενος από τον διοικητή του 9^{ου} συντάγματος Ηλ. Κλάπα, τον Ν. Μπελογιάννη και τον Τ. Κουλαμπά και δίνονται οδηγίες. Στη σύσκεψη προκρίνεται η ιδέα της χρήσης ενός φρεατίου (πηγάδα) βάθους 16-17 μέτρων, για την ταφή των εκτελεσθέντων ταγματασφαλιτών, αμάχων, αντιδραστικών κλπ. Οι μελλοθάνατοι μεταφέρονται από το Μπεζεστένι και εκτελούνται με μαχαίρι στην Πηγάδα από το Σάββατο 16 Σεπτεμβρίου μέχρι το μεσημέρι της Τετάρτης 20 Σεπτεμβρίου. Η πλευρά των συγγενών των θυμάτων έχει καταγράψει πάνω από 1.000 ονόματα σύμφωνα με τον τόπο καταγωγής τους. Το σύνολο των θυμάτων στην ευρύτερη περιοχή ξεπερνά τους 1.700. Διεθνής Υγειονομική Επιτροπή υποστηριζόμενη από το Βρετανικό Κοινοβούλιο, βγάζει από την Πηγάδα τον επόμενο μήνα 500-600 αναγνωρίσιμα πτώματα πριν σταματήσει την προσπάθεια λόγω αντικειμενικών δυσκολιών.

16-20 Σεπτεμβρίου 1944

Γαργαλιάνοι. Πριν την τραγωδία: Μετά την αποχώρηση των Γερμανών ο ταγματάρχης Παν. Στούπας και οι αξιωματικοί του οργανώνουν την άμυνα της πόλης, δημιουργούν φυλάκια, πολυβολεία, αναχώματα και εκπαιδεύουν οπλίτες, αναμένοντας επίθεση του ΕΛΑΣ. Ετοιμάζει και στέλνει με επιτροπή, επιστολή στην Εθνική Κυβέρνηση στην Καζέρτα της Ιταλίας η οποία όταν διαβάζεται καθυστερημένα από Έλληνες και Βρετανούς αξιωματικούς τα γεγονότα έχουν πλέον συντελεστεί. Αποφασίζει να συμπυχθεί στο κάστρο της Πύλου αλλά οι «προύχοντες» τον πείθουν να παραμείνει και να προστατεύσει την πόλη. Στις 18 Σεπτεμβρίου εγκαθίσταται στην Αγορέλιτσα (Αμπελόφυτο), η ηγεσία του ΕΑΜ/ΚΚΕ Μεσσηνίας, Αχ. Μπλάνας, Ν. Μπελογιάννης, Άρης Βελουχιώτης και ο ιδιαίτερος σύμβουλος του Γ. Σημίτης. Στην πόλη των Γαργαλιάνων εκτός από τους 7.000 μόνιμους κατοίκους καταφεύγουν πολλοί άμαχοι κυρίως από τα χωριά Λεύκη, Μουζάκι, Φλόκα αλλά και τον Πύργο, Αγορέλιτσα, Χώρα, Φιλιατρά, Κυπαρισσία. Όσα από τα στελέχη του ΕΑΜ/ΚΚΕ και ΟΠΛΑ μένουν στην πόλη χρησιμοποιούνται για την προετοιμασία της άμυνας και αργότερα λειτουργούν ως 5^η φάλαγγα στο εσωτερικό. Στις 20 Σεπτεμβρίου πραγματοποιείται συνάντηση μεταξύ των Άρη Βελουχιώτη, Παν. Στούπα και αξιωματικών του Συμμαχικού Στρατηγείου για την παράδοση του ΤΑ, χωρίς όμως αποτέλεσμα. Τα συντάγματα του ΕΛΑΣ που κυκλώνουν τους Γαργαλιάνους είναι το 8^ο Λακωνίας, το 9^ο Μεσσηνίας και το 11^ο Αρκαδίας. Επικεφαλής είναι ο Δ. Βασταρδής από τη Λακωνία. Το σχέδιο επίθεσης συντάσσει ο Μεσσηνιος Σ. Νικολόπουλος. Τις δυνάμεις συμπληρώνουν το ανεξάρτητο τάγμα Ηλείας από βόρεια και εκατοντάδες ένοπλοι του εφεδρικού ΕΛΑΣ σε σύνολο περίπου 3.000. Μετά τη σύμπτυξη του Λόχου Κυπαρισσίας, ο Π. Στούπας έχει 800 άνδρες οργανωμένους σε 5 λόχους.

21, 22 Σεπτεμβρίου 1944

Αρχίζει η **επίθεση κατά της πόλης των Γαργαλιάνων** από την ανατολική και νοτιοανατολική πλευρά. Το βαρύ πολυβόλο στην οροφή της δεξαμενής θερίζει την ανατολική περίμετρο. Παρά την προσωρινή αχρήστευσή του και την κατάληψη της δεξαμενής από δυνάμεις του ΕΛΑΣ, αυτή ανακαταλαμβάνεται γρήγορα. Ο Δαρδελάκος επικεφαλής των 2 όλμων του τάγματος καταφέρνει συνεχή πλήγματα στους αντιπάλους. Ο Π. Στούπας, επιδέξιος σκοπευτής, πολεμά στην πρώτη γραμμή σαν απλός στρατιώτης. Η δεύτερη ημέρα εξελίσσεται αρνητικά για το ΤΑ. Πολλοί αμυνόμενοι εγκαταλείπουν τις θέσεις τους. Στούπας και Δαρδελάκος στην προσπάθεια να καλύψουν το μέτωπο που υπερασπίζεται ο 3^{ος} λόχος, εξαντλούν μέχρι τις 11 το πρωί τα 300 περίπου βλήματα των όλμων. Μια μονάδα του 11^{ου} συντάγματος του ΕΛΑΣ φτάνει αμέσως στην εκκλησία του Αγ. Σπυρίδωνα και χτυπά τις καμπάνες. Η προσπάθεια τώρα των οπλιτών των ΤΑ είναι πως να αποφύγουν τη σύλληψη. Άμαχοι και μαχητές του ΤΑ διαφεύγουν προς τη δυτική πλευρά και το Ιόνιο πέλαγος που είναι ελεύθερη. Οι αντάρτες φτάνουν στο κέντρο της πόλης πίσω από γυναικόπαιδα που τα χρησιμοποιούν σαν ζωντανές ασπίδες, φοβούμενοι αντιπερισπασμό του Στούπα. Οι περισσότεροι διαφυγόντες μεταξύ των οποίων οι Στούπας και Δαρδελάκος, στρέφονται νότια και δυτικά στον κάμπο και τον μεγάλο ελαιώνα προς την Πύλο. Φτάνουν στην τοποθεσία «Βοϊδοκοιλιά», περνούν απέναντι στη Σφακτηρία, κατευθύνονται στο εξωκλήσι της Παναγούλας απέναντι από το λιμάνι και από εκεί με βάρκες φτάνουν στην Πύλο.

Ιταλία: Η ΙΙΙ Ελληνική Ορεινή Ταξιαρχία υπό τον συνταγματάρχη Θρ. Τσακαλώτο καταλαμβάνει την πόλη Ρίμινι μετά από 15θήμερους σκληρούς αγώνες και διασπάται η καλούμενη «Γοτθική γραμμή» των Γερμανών. Για τη μεγάλη αυτή επιτυχία η Ταξιαρχία ονομάζεται «*Ταξιαρχία Ρίμινι*».

22 Σεπτεμβρίου – 3 Οκτωβρίου 1944

Η Γενοκτονία στους Γαργαλιάνους. Με την κατάληψη της πόλης, η ζωή των κατοίκων, τα σπίτια τους και τα υπάρχοντά τους είναι στη διάθεση των «νικητών». Ετοιμάζονται χαρτιά με συνθηματικά και καρφώνονται

στις πόρτες σπιτιών και μαγαζιών για πλιάτσικο ή/και για κάψιμο από τον όχλο. Όσοι από τους τραυματίες των ΤΑ δεν μπορούν να φύγουν ή να κρυφτούν από το νοσοκομείο του τάγματος, εκτελούνται στα κρεβάτια τους. Στις 22 Σεπτεμβρίου εκτελούνται με μαχαίρι 16 στην περιοχή Κουτσοβέρι. Την επομένη εκτελούνται επίσης με μαχαίρι άλλοι 16 στην τοποθεσία Λεζάκι του Κορυφασίου. Βελουχιώτης, Μπελογιάννης, Μπλάνας και Κουλαμπάς δεν θέλουν να συμβεί ότι και στον Μελιγαλά. Οι αυτοδικίες στους δρόμους και τις αυλές των σπιτιών, το πλιάτσικο και οι πυρπολήσεις σπιτιών κρατούν μέχρι το βράδυ τις 22 Σεπτεμβρίου. Πλήθος κόσμου συγκεντρώνεται στην κεντρική πλατεία και φωνάζοντας «παραδοθείτε» σε κρυμμένους ταγματασφαλίτες, κινείται στους δρόμους της πόλης και επιστρέφει στο ίδιο σημείο. Εκεί από το μπαλκόνι σπιτιού τους μιλούν οι Μπλάνας, Γ. Σημίτης, Κουλαμπάς, Μπελογιάννης και Διακουμογιαννόπουλος για το «θρίαμβο του ηρωικού ΕΛΑΣ». Το σύνολο των νεκρών είναι πάνω από 300. Από αυτούς 14 σκοτώνονται στη διάρκεια της μάχης. 139 ταγματασφαλίτες και πάνω από 147 πολίτες δολοφονούνται εν ψυχρώ ενώ είναι αιχμάλωτοι του ΕΑΜ. Ο ΕΛΑΣ έχει περίπου 150-200 νεκρούς κατά τη μάχη. Πολλές εκατοντάδες οπαδοί του ΕΑΜ με τα ζώα τους μπαίνουν στα σπίτια και παίρνουν τα πάντα. Τα επόμενα χρόνια τα θύματα βλέπουν τα πράγματά τους, κουβέρτες, τραπεζομάντηλα, ρούχα, έπιπλα κλπ σε άλλα σπίτια της πόλης. Ολοκληρωτικό πλιάτσικο υποφέρουν επίσης τα σπίτια των χωριών Λεύκη, Μουζάκι και Φλόκα, λόγω της μετακίνησης των κατοίκων τους στους Γαργαλιάνους για προστασία.

17-19 Σεπτεμβρίου 1944

Μετά από ενέδρες του ΕΛΑΣ (την άνοιξη και το καλοκαίρι) κατά των Γερμανών και απειλές για αντίποινα από τους Γερμανούς και την τακτική του ΕΛΑΣ για τιμωρία, κάτοικοι του Αχλαδόκαμπου Αρκαδίας με τη θέλησή τους σπλίζονται και οργανώνουν λόχο Τάγματος Ασφαλείας. Την 17^η Σεπτεμβρίου ο ταγματάρχης του ΕΛΑΣ Βαζαίος ζητά να παραδώσουν τα όπλα. Ο λοχαγός αρνείται και διαφεύγει στην Τρίπολη. Την επόμενη ημέρα 18 Σεπτεμβρίου, στη διάρκεια της 5ωρης μάχης σκοτώνονται 8-10 ταγματασφαλίτες και 10 τραυματίζονται. Με την είσοδο των ανταρτών ακολουθεί σφαγή 63 ταγματασφαλιτών και αμάχων. Ο καπετάνιος Πελοπίδας και ο υπολοχαγός Τούτουνας επεμβαίνουν και σταματούν τις σφαγές. Με την αποχώρησή τους οι αντάρτες παίρνουν 350 μεγάλα ζώα με την κινητή περιουσία των κατοίκων και 150 περίπου αιχμαλώτους ταγματασφαλίτες και πολίτες. Οδηγούνται στο χωριό Δεσάνη όπου απελευθερώνονται οι μισοί. Κρατούνται 73 οι οποίοι οδηγούνται στο χωριό Λουκά Μαντινείας για να δικαστούν από Ανταρτοδικείο. Στη διάρκεια της δίκης ο ίλαρχος Κονδύλης ορίζει δικηγόρο υπεράσπισης των κατηγορουμένων αλλά δεν ανακοινώνεται ποτέ απόφαση. Η Εθνική Κυβέρνηση εκδίδει διαταγή απαγόρευσης των εκτελέσεων, οι κρατούμενοι οδηγούνται στο στρατόπεδο κρατουμένων του ΕΛΑΣ στη Βυτίνα και απελευθερώνονται μετά τη Συμφωνία της Βάρκιζας.

22 Σεπτεμβρίου 1944

Ορκίζονται στο Κάιρο υπουργοί της κυβέρνησης Εθνικής Ενότητας οι Αλέξανδρος Σβώλος, Ν. Ασκούτσης, Ηλίας Τσιριμώκος, Γιάννης Ζέβγος και Μ. Πορφυρογένης.

Καταλαμβάνονται οι Φιλιάτες και η Ηγουμενίτσα σε μια επιχείρηση της ΕΟΕΑ που καταλήγει στην αιχμαλωσία 150 περίπου Γερμανών. Δράση αναπτύσσουν παράλληλα και τα ηπειρωτικά συντάγματα του ΕΛΑΣ.

22-28 Σεπτεμβρίου 1944

Τα γεγονότα της Πύλου. Ο Στούπας φτάνει στην Πύλο 22 Σεπτεμβρίου και κατευθύνεται στο κάστρο που βρίσκεται ο λόχος Πύλου υπό τον λοχαγό Βρασίδα Μυλωνά. Την επομένη γίνεται σύσκεψη των αξιωματικών του ΤΑ και ο Στούπας κατηγορείται ότι δεν σύμπτυξε το τάγμα στην Πύλο. Στούπας και Δαρδελάκος υποστηρίζουν τη συνέχιση του αγώνα κατά του ΕΛΑΣ. Ο λοχαγός Μυλωνάς και ο υπολοχαγός Βασιλόπουλος υποστηρίζουν το αντίθετο. Κόσμος συγκεντρώνεται στην κεντρική πλατεία και στο λιμάνι προσπαθώντας να μάθει πληροφορίες και να αποφασίσει τι να κάνει. Ο Στούπας επιστρέφει στο κάστρο επιθεωρεί την κατάσταση των βαρέων όπλων και βλέπει ότι έχουν υποστεί βλάβες από στελέχη του λόχου. Προσωπικότητες των Πυλίων συναντιούνται με καπετάνιους του ΕΛΑΣ έρχονται σε συμφωνία ώστε να μην υπάρξουν αυτοδικίες και εκτελέσεις με αντάλλαγμα να πείσουν τον Στούπα να παραδοθεί. Κατόπιν ενημερώνουν τον Στούπα. Το πρωί τις 24 Σεπτεμβρίου αφού έχουν εγκαταλείψει το κάστρο κρατούμενοι του ΕΛΑΣ και οπλίτες του λόχου Μυλωνά, στην πύλη χωρίς τους συντρόφους του Δαρδελάκο και Τάκη Κάππο, πυροβολείται στον κρόταφο. Ο καπετάνιος του ΕΛΑΣ Πέρδικας που μπαίνει στο κάστρο, φοράει το πηλίκιο του Στούπα, παίρνει το χιτώνιο και καταφέρνει 5-6 μαχαίριές στο νεκρό κορμί. Χρόνια αργότερα με την ανεύρεση και ανακομιδή των οστών, φάνηκε ότι οι αντάρτες αφαίρεσαν τα χρυσά δόντια και έσπασαν τα κόκκαλα των χεριών και των ποδιών του. Την 25^η Σεπτεμβρίου κλείνονται στο κάστρο 2 ομάδες

κρατούμενων. Από τη μία ταγματасφαλίτες και άμαχοι και από την άλλη γυναικόπαιδα πολλούς από τους οποίους επιτρέπουν να φύγουν την ίδια ημέρα. Την πρώτη ομάδα χωρίζουν σε μελλοθάνατους και «αθώους» ορισμένους από τους οποίους απελευθερώνουν από την 26^η Σεπτεμβρίου. Ο Δαρδελάκος αντιμετωπίζει θαρραλέα τον Βελουχιώτη που τον επικρίνει με βαριές βρισιές, λέγοντάς του ότι τους κυνήγησαν όταν ήταν στον ΕΣ και τους διέλυσαν με δολοφονίες. Νύχτα την 26^η Σεπτεμβρίου ελευθερώνουν άλλους 18. Την επομένη 27 Σεπτεμβρίου το ΕΑΜ γιορτάζει την 3^η επέτειο ίδρυσής του. Όσο διαρκεί ομιλία του Διακουμογιαννόπουλου, ομάδα με επικεφαλής τον Χ. Σταθόπουλο μπαίνει σε κτήριο της πόλης με 21 κρατούμενους και τους λυντσάρει. Από τα θύματα μόνον 3 είναι ταγματасφαλίτες. Το βράδυ της 27^{ης} και τις επόμενες ημέρες 28 και 29 Σεπτεμβρίου εκτελούνται 24 τελευταίοι κρατούμενοι στο κάστρο μεταξύ των οποίων ο Δαρδελάκος.

26 Σεπτεμβρίου 1944

Συμφωνία της Καζέρτας. Έπειτα από διαπραγματεύσεις, στις οποίες συμμετέχουν ο Βρετανός υπουργός Μακ Μίλαν, ο στρατηγός Σκόμπυ ο Παπανδρέου, ο στρατηγός Σαράφης και ο Ν. Ζέρβας, υπογράφεται συμφωνία με την οποία: α) η ελληνική κυβέρνηση θέτει όλες τις δυνάμεις της υπό τις διαταγές του Σκόμπυ, β) οι αρχηγοί των αντάρτικων ομάδων δεσμεύονται να μην επιδιώξουν την κατάληψη αρχής, γ) απαγορεύεται η ανάληψη δράσης εντός της Αθήνας χωρίς την έγκριση του Σκόμπυ, δ) τα Τάγματα Ασφαλείας θα αντιμετωπιστούν σαν όργανα του εχθρού και ε) ορίζονται οι περιοχές δράσης των αντάρτικων ομάδων. Η περιφέρεια Αττικής θα τελεί υπό τη διοίκηση του στρατηγού Σπηλιωτόπουλου, στον οποίο ο ΕΛΑΣ υποχρεώνεται να στείλει αξιωματικό σύνδεσμο και στην Πελοπόννησο τη στρατιωτική διοίκηση θα αναλάβει αξιωματικός του ΕΛΑΣ, εφόσον θα τύχει της έγκρισης της κυβέρνησης. Γίνεται έκκληση επίσης να σταματήσουν οι αυτοδικίες.

Γνώστης των αποφάσεων των συμμάχων για τις εδαφολογικές και πολιτικές ανακατατάξεις στα Βαλκάνια, ο Γεώργιος Παπανδρέου, καταβάλλει αγωνιώδεις προσπάθειες να ρυθμίσει τις εσωτερικές πολιτικές ισορροπίες και να διασφαλίσει την ομαλότητα στη χώρα κατά την μετά την απελευθέρωση εποχή.

Οι αντάρτες του ΕΛΑΣ μπαίνουν στα Φιλιατά και την Άρτα, την Ναύπακτο και την Τρίπολη.

Η Λαϊκή Εξουσία στην Καλαμάτα εκδίδει χαρτονόμισμα επ' ονόματι της Τράπεζας της Ελλάδος. Στην Τρίπολη ο Ν. Μπελογιάννης οργανώνει σχολή Κομμουνιστικών Στελεχών με ΕΠΟΝίτες μαχητές που τους προορίζει να διοικήσουν τις επαρχίες της Πελοποννήσου. Η οργάνωση Εθνική Αλληλεγγύη συγκαλεί Παμπελοποννησιακή Σύσκεψη και παίρνονται αποφάσεις για τον τρόπο επιβολής της Λαϊκής Διοίκησης (λαοκρατίας) σε πόλεις και χωριά.

Το κυνηγητό και η τρομοκρατία των αντιπάλων του ΕΑΜ/ΚΚΕ συνεχίζεται μέχρι το Δεκέμβριο και η σωτηρία τους εξασφαλίζεται εν μέρη αν φθάνουν στον Πύργο ή την Πάτρα που εγκαθίστανται Βρετανοί στρατιώτες. Στο λιμάνι της Καλαμάτας φθάνουν 2 Βρετανικά πολεμικά πλοία και αποβιβάζουν 100 στρατιώτες.

27 Σεπτεμβρίου 1944

Ο αντιπρόεδρος της κυβέρνησης Παν. Κανελλόπουλος φτάνει εσπευσμένα στην Καλαμάτα και διατάσσει τον ΕΛΑΣ και τον Άρη Βελουχιώτη να σταματήσουν τις αυτοδικίες, τα λαϊκά δικαστήρια, τις καταδίκες και τις εκτελέσεις κρατούμενων στα στρατόπεδά τους.

28 Σεπτεμβρίου 1944

Ιταλία: Ο Γεώργιος Παπανδρέου επισκέπτεται τις τρεις Ελληνικές μοίρες στο αεροδρόμιο του *Κάμπο Μαρίνο*.

30 Σεπτεμβρίου 1944

700, από τους 3.000 περίπου άνδρες των Ταγμάτων Ασφαλείας Τρίπολης αναχωρούν από την πόλη αφήνοντας το βαρύ οπλισμό τους, μετά από συμφωνία που επέρχεται μεταξύ του απεσταλμένου της εξόριστης κυβέρνησης Παν. Κανελλόπουλου, του ΕΛΑΣ και του συνταγματάρχη Διον. Παπαδόγγονα ώστε να μη χύνεται άλλο αίμα. Συμφωνείται επίσης να μη ληφθεί κανένα μέτρο από τον ΕΛΑΣ για όσους δεν θέλουν να ακολουθήσουν. Οι 700 κατευθύνονται στους Μύλους Άργους όπου αφήνουν τον ελαφρύ οπλισμό τους και επιβιβάζονται σε πλοία για τις Σπέτσες όπου παραμένουν σε στρατόπεδο συγκέντρωσης μέχρι τη λήψη οριστικής απόφασης για τη τύχη τους από τη νόμιμη κυβέρνηση. Την ίδια ημέρα εισέρχονται στην Τρίπολη οι δυνάμεις του ΕΛΑΣ.

1.500, από τους 2.000 περίπου άνδρες των Ταγμάτων Ασφαλείας Πάτρας υπό τον συνταγματάρχη Ν. Κουρκουλάκο, παραδίδονται σε βρετανούς αλεξιπτωτιστές που έχουν πέσει στο αεροδρόμιο του Αράξου διατηρώντας προσωρινά τα όπλα τους μετά από περικύκλωση της πόλης από την VIII Ταξιαρχία του ΕΛΑΣ.

Για λίγες ημέρες παραμένουν υπό περιορισμό στον Άραξο από όπου ορισμένοι επιστρέφουν στα σπίτια τους και οι υπόλοιποι μεταφέρονται στην Ν. Ιταλία όπου κλείνονται σε στρατόπεδο αιχμαλώτων.

Αρχές Οκτωβρίου 1944

Ο στρατηγός Σαράφης διατάσσει την 9η Μεραρχία να διαλύσει το τάγμα των Σλαβομακεδόνων ανταρτών, το οποίο αναγκάζεται να καταφύγει στη Γιουγκοσλαβία.

3 Οκτωβρίου 1944

Η Επιτροπή ΕΑΜ Γαργαλιάνων λαμβάνει μήνυμα από τη Καλαμάτα ότι η συνεχιζόμενη κράτηση αντιπάλων στο Γυμνάσιο της πόλης έχει γίνει γνωστή και οι Βρετανοί ή ο Κανελλόπουλος πρόκειται να στείλουν αντιπροσώπους για διερεύνηση. Αποφασίζεται εσπευσμένα η δολοφονία τους και 19 κρατούμενοι φυγαδεύονται στην τοποθεσία Βέργα μετά το Κορυφάσιο. Εκεί δολοφονούνται με μαχαίρι από «αγανακτισμένους πολίτες- σφαγείς». Από τα 19 θύματα μόνον 7 είναι ταγματασφαλίτες.

Οι Ναζί με την αποχώρησή τους από την Πελοπόννησο ανατινάσσουν τη διώρυγα της Κορίνθου. Στην Ήπειρο δεν υπάρχει πλέον ούτε ένας Γερμανός.

6 Οκτωβρίου 1944

Το πολιτικό γραφείο του ΚΚΕ στέλνει το παρακάτω μήνυμα στις δυνάμεις του: *«Το ΚΚΕ που μάχεται στην πρώτη γραμμή κατά της φασιστικής τυραννίας, καλεί όλους τους πατριώτες να επιδείξουν στον πιο υψηλό βαθμό πειθαρχία και αυτοθυσία. Η εξασφάλιση της δημόσιας τάξης και της κανονικής πολιτικής ζωής αποτελούν εθνική επιταγή. Οι εγκληματίες πολέμου, όποιοι και να' ναι, θα τιμωρηθούν, αλλά αυτό είναι έργο της εθνικής κυβέρνησης. Αποφεύγετε τις αυτοδικίες, αποφεύγετε κάθε πράξη που θα μπορούσε να βλάψει το υπέροχο έργο που ολοκληρώσαμε μαζί.... Γίνετε τώρα οι πρωτομάστορες της δημόσιας τάξης και των δημοκρατικών ελευθεριών. Πατριώτες, όλοι ενωμένοι για να ολοκληρώσουμε, με τον ΕΛΑΣ και τους συμμάχους μας, την απελευθέρωση της Ελλάδας, κάτω από την αιγίδα της κυβέρνησης εθνικής ενότητας».*

7 Οκτωβρίου 1944

Ιταλία: Τετράδα αεροπλάνων της 336 Μ.Δ. με τους μοίραρχο επισμηναγό Μαργαρίτη, ανθυποσμηναγό Β. Βούτσα, σμηναγό Η. Καρταλαμάκη και υποσμηναγό Ε. Ξύδη, προσβάλλει με επιτυχία σιδηροδρομική γραμμή των Γερμανών στη Γιουγκοσλαβία.

9 Οκτωβρίου 1944

Ο Τσώρτσιλ συσκέπτεται με τον Στάλιν στο Κρεμλίνο με την παρουσία των υπουργών τους Α. Ιντεν και Β. Μολότωφ και καθορίζουν εντός ολίγων λεπτών και σε ποσοστά επιρροής που σημειώνονται πρόχειρα σε μισό φύλλο χαρτιού τις τύχες του τότε εξερχόμενου από την τραγωδία του πολέμου, κόσμου των Βαλκανίων. Οι Γερμανοί βομβαρδίζουν την Αθήνα πριν την εγκαταλείψουν. Ο απολογισμός είναι έξι νεκροί και 22 τραυματίες.

11 Οκτωβρίου 1944

Αργά τη νύχτα ο Γερμανός στρατηγός Χέλμουτ Φέλμι καλεί τον δήμαρχο Αθηναίων Α. Γεωργάτο και του γνωστοποιεί ότι ο γερμανικός στρατός κηρύσσει την πόλη ανοχύρωτη. Το νέο διαδίδεται γρήγορα και οι καμπάνες των εκκλησιών χτυπούν χαρμόσυνα.

Το ΕΑΜ έχει φθάσει πλέον κοντά στις κατοικημένες της Αθήνας και τις νύχτες ακούγεται καθαρά το χωνί, «σας μιλάει το ΕΑΜ».

Μικρό τμήμα του ΕΛΑΣ προσπαθεί να καταλάβει χωρίς επιτυχία τον ραδιοφωνικό σταθμό Αθηνών στο Ζάππειο.

12 Οκτωβρίου 1944

Ιταλία: Σχηματισμός τεσσάρων αεροπλάνων με τους σμηναγούς Γ. Λαμπρόπουλο, υποσμηναγό Α. Πετράκη, έφεδρο σμηνία Δ. Κόκκινο με αρχηγό τον σμηναγό Επαμεινώνδα Κοττά, προσβάλλει γερμανική φάλαγγα στη Γιουγκοσλαβία. Το αεροπλάνο του Επ. Κοττά βάλλεται από αντιαεροπορικά και καταρρίπτεται φλεγόμενο. Ο σμηναγός Κοττάς είναι ο τελευταίος νεκρός Έλληνας αεροπόρος μαχόμενος σε ξένους ουρανοί.

Οι τρεις μεγάλοι σύμμαχοι ηγέτες Τσώρτσιλ, Ρούσβελτ και Στάλιν, με προτροπή του τελευταίου, αναγνωρίζουν την Βουλγαρία σαν συνεμπόλεμη με τους νικητές κατά των Γερμανών και Ιταλών. Μια πράξη επαίσχυντη και ανέντιμη για την Ελλάδα και τον υπόλοιπο κόσμο, που θα δημιουργήσει πολλά προβλήματα στο μέλλον.

Απελευθέρωση της Αθήνας. Το πρωί καταθέτουν στεφάνι στο μνημείο του Άγνωστου Στρατιώτη οι αρχηγοί του ΕΛΑΣ και του ΕΔΕΣ, Σ. Σαράφης και Ν. Ζέρβας. Αργότερα καταθέτουν στεφάνι οι Γερμανοί με κόκκινες ταινίες χωρίς τον αγκυλωτό σταυρό και αποχωρούν με τάξη.

Με αποστολή του Γ. Παπανδρέου και τη βοήθεια του αστυνομικού διευθυντή Α. Έβερτ έχουν φτάσει στην Αθήνα να προετοιμάσουν το έδαφος για την ομαλή μετάβαση από την κατοχή στην ελευθερία οι Φ. Μανουηλίδης, Γ. Ζεύγος και Θ. Τσάτσος. Συντάσσουν σειρά γενικών διαταγών προκειμένου να αποφευχθεί το χάος και η αναρχία. Ασχολούνται με επείγοντα οικονομικά ζητήματα που προκύπτουν από τη ραγδαία υποτίμηση των τραπεζογραμματίων και γίνονται ύστατες προσπάθειες να διασωθεί το λιμάνι του Πειραιά από την ανατίναξη του από τους Γερμανούς. Δυστυχώς κατά τις πέντε και τριάντα το απόγευμα σειρά εκρήξεων που συνεχίζονται μέσα στη νύχτα ανατινάσσουν όλες τις αποβάθρες. Ταυτόχρονα σώζονται από την ανατίναξη το εργοστάσιο ηλεκτρικής παραγωγής μετά από ένοπλη επέμβαση των εργατοτεχνιτών και το φράγμα του Μαραθώνα από τον πρωθυπουργό Ιωάννη Ράλλη.

Τα τάγματα ασφαλείας που στρατοπεδεύουν στο Μετς συγκρούονται με δυνάμεις του ΕΛΑΣ. Σκοτώνονται δέκα ταγματασφαλίτες και ένας του ΕΛΑΣ. Τραυματίζονται δέκα.

Ο αγώνας κατά του Άξονα στη βασανισμένη Ελλάδα λήγει με νίκη – μια νίκη που έρχεται ως επιστέγασμα του σκληρού αγώνα και της θυσίας σχεδόν μισού εκατομμυρίου Ελλήνων και Ελληνίδων.

Σύμφωνα με στοιχεία τα οποία είναι μετά από 60 χρόνια ακόμα μερικού χαρακτήρα, οι θάνατοι κατά την περίοδο της κατοχής συνοψίζονται ως εξής: Από πείνα 260.000, εκτελεσθέντες 70.000, φυλακισμένοι ή μαχόμενοι 100.000, Έλληνες Εβραίοι 60.000. Σύνολο 490.000. Στους παραπάνω δεν περιλαμβάνονται οι νεκροί του Ελληνοϊταλικού πολέμου και της γερμανικής εισβολής. Μαζί με τους νεκρούς της πολεμικής περιόδου '40-'41, ο συνολικός αριθμός φτάνει το 7% του πληθυσμού, ένα από τα υψηλότερα ποσοστά των εμπόλεμων όπως είναι της Σοβιετικής Ένωσης, της Πολωνίας και της Γερμανίας. Είναι χαρακτηριστικό ότι ενώ κατά την προ του πολέμου δεκαετία, ο πληθυσμός παρουσίαζε αύξηση 1,5% ετησίως, κατά την περίοδο 1940-1946 παρουσιάζει μείωση 2% ετησίως.

Η χώρα βρίσκεται ουσιαστικά χωρίς νόμισμα που να χρησιμεύει ως μέτρο αξιών και μέσο ανταλλαγής. Οι συναλλαγές σε ευρύτατη κλίμακα γίνονται με αντιπραγματισμό και το ρόλο του χρήματος, ως μέτρου των αξιών, τον παίζει η χρυσή λίρα, και αγαθά πρώτης ανάγκης όπως το λάδι.

14 Οκτωβρίου 1944

Οι πρώτες βρετανικές δυνάμεις εισέρχονται στην Αθήνα και γίνονται πανηγυρικά δεκτές από τον λαό ο οποίος τους καλωσορίζει με συνθήματα υπέρ του ΕΑΜ, του ΚΚΕ και των μεγάλων συμμάχων, Βρετανίας, ΕΣΣΔ και ΗΠΑ.

15 Οκτωβρίου 1944

Ξεσπούν βίαια επεισόδια κατά την παρέλαση εθνικών αντιστασιακών οργανώσεων,. Η ιαχή «*Κάπα, κάπα έψιλον*» σκιάζει το Εθνικό Ύμνο και τα συνθήματα περί «*Μεγάλης Ελλάδας*» από την άλλη πλευρά. Ανταλλάσσονται πυροβολισμοί με νεκρούς και τραυματίες.

17 Οκτωβρίου 1944

Ο Ελληνικός στόλος με επικεφαλής το θωρηκτό Αβέρωφ αγκυροβολεί στο Π. Φάληρο μετά από απουσία 3 χρόνων σε ξένα νερά. Μεταφέρει τον πρωθυπουργό Γ. Παπανδρέου, το υπουργικό συμβούλιο και την ηγεσία του Πολεμικού Ναυτικού.

18 Οκτωβρίου 1944

Σκόμπυ και Παπανδρέου αποβιβάζονται στον όρμο του Ηρακλέους στον Πειραιά και κατευθύνονται στην Αθήνα. Ακολουθεί επίσκεψη στην Ακρόπολη ανάρτηση της Ελληνικής Σημαίας, τελετή στη Μητρόπολη και τέλος από το υπουργείο συγκοινωνιών ομιλία του Γεωργίου Παπανδρέου προς τον λαό. Σε όλες τις εκδηλώσεις το πλήθος επευφημεί με Εαμικά συνθήματα για λαοκρατία, κρατώντας κόκκινες σημαίες και ελάχιστες ελληνικές. Μικρές ανοργάνωτες ομάδες βροντοφωνάζουν εθνικά συνθήματα για την «*Μεγάλη Ελλάδα*».

Ο πρωθυπουργός γνωρίζει ότι η χώρα βρίσκεται στο χείλος του εμφυλίου πολέμου αλλά ευελπιστεί ότι μπορεί να αποφευχθεί. Εξαγγέλλει εθνική απελευθέρωση και αποκατάσταση. Επαρκή βοήθεια από το εξωτερικό, αύξηση και δίκαιη κατανομή του εθνικού εισοδήματος, αποκατάσταση των δομών του κράτους, κατοχύρωση της τάξης, της προσωπικής ασφάλειας και πολιτικής ελευθερίας και εκκαθάριση των σωμάτων ασφαλείας και γενικά του κρατικού μηχανισμού. Ζητάει πίστωση χρόνου με την αποδοχή και συνεργασία όλων, έως ότου υπάρξει η λαϊκή ετυμηγορία για το πολίτευμα και την κυβέρνηση.

Απαντά στην απαίτηση του πλήθους για λαοκρατία: «*Πιστεύομεν εις την λαοκρατίαν. Και λαοκρατία δεν σημαίνει μόνον δικαίωμα ψήφου. Σημαίνει, επίσης, δικαίωμα ζωής, δικαίωμα ευημερίας, δικαίωμα πολιτισμού. Αλλά δια την επιδίωξιν και της Εθνικής και της οικονομικής αποκαταστάσεως θα χρειασθεί το απαραίτητον όργανον: Το Κράτος. Εις τα καθεστώτα φασισμού, το κράτος υποτάσσεται εις το κόμμα. Εις τα*

ελεύθερα Λαοκρατικά Πολιτεύματα, το κόμμα, η οργάνωση υποτάσσεται εις το κράτος. Εις τα Ελεύθερα Πολιτεύματα η πλειοψηφία κυβερνά, η μειοψηφία ελέγχει, αλλά το κράτος, αι δημόσιαι λειτουργίαι δεν ανήκουν ούτε εις την πλειοψηφίαν, ούτε εις την μειοψηφίαν. Ανήκουν εις την ιδέαν της Πατρίδος και υπηρετούν το σύνολον του λαού. Εις το κράτος δικαίου κύριος είναι ο Νόμος».

Δυστυχώς ο πρωθυπουργός βρίσκεται στη μέση της αντιπαράθεσης δύο πολύ σκληρών αντιπάλων. Των Βρετανών με την παραδοσιακή αντίληψη της πολιτικής της κηδεμονίας και των σκληροπυρηνικών των βουνών, που δεν μπορούν να συμφιλιωθούν με την ιδέα ότι το Κομμουνιστικό Κόμμα δεν θα έχει κυρίαρχο ρόλο στη νέα κατάσταση.

20 Οκτωβρίου 1944

Ορκίζεται η πρώτη μεταπολεμική κυβέρνηση, με πρωθυπουργό τον Γ. Παπανδρέου. Η ΠΕΕΑ συμμετέχει με έξη υπουργούς.

22 Οκτωβρίου 1944

Σε υπόμνημά του προς το Στρατηγείο Μέσης Ανατολής ο αντισυνταγματάρχης Αργυρόπουλος μέλος της Πανελληνίας Απελευθερωτικής Οργάνωσης (ΠΑΟ) αποτυπώνει γλαφυρά την αποστροφή του για τα εγκλήματα της ομάδας δωσίλογων Πούλου «... ουδείς οίκτος επιτρέπεται δια τον Πούλον και τα τμήματά του. Πρέπει να τους γίνει μεταχειρίσις προδοτών. Ο λαός της Βορείου Ελλάδος με ικανοποίηση θα τους έβλεπε κρεμασμένους όλους».

26 Οκτωβρίου 1944

Μάρκος Βαφειάδης, Κίkitσας και Μπακιρτζής, εγκαθιστούν το γενικό στρατηγείο τους στην Κόκοβα των Πιερίων ορέων. Εκεί δέχονται διαταγή από την Αθήνα να μην μπου στην Θεσσαλονίκη αλλά να κρατηθούν πέρα από τη γραμμή του Αξιού. Παρόλες τις διαμαρτυρίες του πολιτικού επιτρόπου Στρίγγου, οι καπετάνιοι αποφασίζουν να περάσουν το ποτάμι.

28 Οκτωβρίου 1944

Η 10η και η 9η μεραρχίες του ΕΛΑΣ με επικεφαλείς τους Βαφειάδη και Κίkitσα μπαίνουν στη Θεσσαλονίκη. Οι Γερμανοί κατά την υποχώρησή τους ανατινάζουν τη σήραγγα και το γεφύρι του Μπράλλου, καθώς και το γεφύρι της Παπαδιάς.

1 Νοεμβρίου 1944

Αρχίζουν να διανέμονται στον ελληνικό πληθυσμό σημαντικές ποσότητες τροφίμων και άλλων εφοδίων από την αγγλική στρατιωτική υπηρεσία ΜL. Οι διανομές συνεχίζονται επί ένα πεντάμηνο. Στο διάστημα αυτό, μοιράζονται δωρεάν 142.000 τόνοι τρόφιμα, 61.000 τόνοι καύσιμα, ιματισμός, γεωργικά εφόδια, αυτοκίνητα, ελκυστήρες κτλ.

5 Νοεμβρίου 1944

Οι τελευταίοι Γερμανοί οπλίτες στην ηπειρωτική Ελλάδα διασχίζουν τα σύνορα με τη Γιουγκοσλαβία. Ολιγάριθμα φρουριακά τάγματα διατηρούνται στα νησιά Μήλο, Λέρο, Κω, Κάλυμνο και Ρόδο. Στην Κρήτη αφού καταστρέφουν το πλεόνασμα των βαρέων όπλων και πυρομαχικών τους, οι 11.000 Γερμανοί εκκενώνουν το 90% του νησιού και εγκαθίστανται στην περιοχή των Χανίων, σε έναν αμυντικό θύλακα από τη Γεωργιούπολη στα ανατολικά μέχρι το δυτικό άκρο του κόλπου της Σούδας.

9 Νοεμβρίου 1944

Φθάνει στην Ελλάδα από την Ιταλία, η ΙΙΙ Ορεινή Ταξιαρχία (Ταξιαρχία Ρίμινι) η οποία πολέμησε στο πλευρό των συμμάχων. Οι συνολικές της απώλειες επί ιταλικού εδάφους φτάνουν τους 170 νεκρούς και 316 τραυματίες.

11 Νοεμβρίου 1944

Ο Άρης Βελουχιώτης προσκαλεί στη Λαμία τους καπετάνιους από όλες τις περιοχές της Ελλάδας. Βαφειάδης, Κίkitσας, Νικηφόρος, Υψηλάντης, Λασάνης, Ορέστης, Καλίνος, Τρωγιάνος, Καρράς, Μπλάνας και Μωριάς δεν ακολουθούν την κομματική γραφειοκρατία και φθάνουν στην Λαμία. Ο Άρης εκφράζει επίσημα την αντίδρασή του στους όρους της συμφωνίας με τη κυβέρνηση και ιδιαίτερα στη διάλυση και αφοπλισμό του ΕΛΑΣ. Κανένας δεν αντιδρά. Ο θρύλος του βουνού μπλοκάρεται και σταματά τη συνεδρίαση.

14 Νοεμβρίου 1944

Οι τρεις Ελληνικές μοίρες, 335, 336 Μ.Δ. και 13η Μ.Ε.Β. φθάνουν στην Αθήνα και εγκαθίστανται στο αεροδρόμιο του Χασανίου (Ελληνικού). Είναι το τέλος μιας μακράς περιπέτειας. Ή μάλλον σχεδόν το τέλος, διότι στη Μήλο, στη Λέρο και στη Κρήτη απομένουν γερμανικοί θύλακες που πρέπει να εκκαθαριστούν. Τα Ελληνικά φτερά δίνουν και πάλι το παρόν σε αυτές τις επιχειρήσεις, δεχόμενα το πυρ όσων γερμανικών αντιαεροπορικών πυροβόλων έχουν απομείνει.

18 Νοεμβρίου 1944

Εισάγεται σε κυκλοφορία η νέα δραχμή της οποίας η σχέση με τη χάρτινη λίρα Αγγλίας είναι 1 λίρα = 600 δραχμές. Η σχέση της νέας δραχμής προς την παλαιά είναι 1 νέα δραχμή = 50 δισεκατομμύρια παλαιές δραχμές.

24 Νοεμβρίου 1944

Η κυβέρνηση αποφασίζει τη συγκρότηση «Σώματος Εθνοφυλακής» καλώντας την κλάση του 1936 που αναλαμβάνει τον ρόλο της Χωροφυλακής η οποία έχει διαλυθεί παντού εκτός από την Αθήνα.

27 Νοεμβρίου 1944

Οι υπουργοί από την πλευρά της ΠΕΕΑ, Σβώλος, Ζεύγος και Τσιριμώκος επισκέπτονται τον πρωθυπουργό Γ. Παπανδρέου και του παραδίδουν κείμενο που σύμφωνα με τις διαπραγματεύσεις των τελευταίων ημερών, θα μπορούσε να υπογραφεί σαν απόφαση του υπουργικού συμβουλίου σχετικά με το στρατιωτικό και άλλα θέματα. Το κείμενο αναφέρει ότι σε πρώτη φάση στις 10 Δεκεμβρίου, αποστρατεύονται ο ΕΛΑΣ και ο Ζέρβας και σχηματίζονται μια ταξιαρχία του ΕΛΑΣ, ισάριθμη με το άθροισμα της Ορεινής Ταξιαρχίας, του Ιερού Λόχου και ενός τμήματος του Ζέρβα που θα διατηρηθούν. Ο Παπανδρέου συμφωνεί και το δίδει στα συνεργαζόμενα κόμματα για να αποφανθούν.

Το βράδυ της ίδιας ημέρας στην έδρα του ΚΚΕ στην οδό Σταδίου, μια ατέλειωτη συζήτηση φέρνει σε αντίθεση τους Σιάντο και Ιωαννίδη. Ο Ιωαννίδης υπολογίζοντας στην υποστήριξη του Τίτο προσπαθεί να πείσει τον «γέρο» να αρνηθεί την συνθηκολόγηση με την κυβέρνηση. Οι προσπάθειές τους έχουν αίσιο τέλος.

28 Νοεμβρίου 1944

Όλα τα κόμματα συμφωνούν επί του κειμένου. Ορίζεται για το απόγευμα υπουργικό συμβούλιο. Ο Ζεύγος τηλεφωνεί να αναβληθεί η συνεδρίαση και επισκέπτεται στο σπίτι του τον Παπανδρέου παρουσία του Παν Κανελλόπουλου. Του προτάσσει νέα τροποποίηση του κειμένου που έχει παραδώσει. Να διαλυθούν δηλαδή εκτός από τον ΕΛΑΣ και τον Ζέρβα, η Ορεινή Ταξιαρχία και ο Ιερός Λόχος. Ο Παπανδρέου διαφωνεί και μετά από μια ώρα έντονη συζήτηση ο Ζεύγος φεύγει. Αργά τη νύχτα ο Γ. Παπανδρέου πληροφορείται ότι οι Σβώλος και Τσιριμώκος διαφωνούν και αυτοί με τη νέα πρόταση.

29 Νοεμβρίου 1944

Οι προσπάθειες εκ μέρους των Σβώλου, Τσιριμώκου και Π. Κανελλόπουλου να βρεθεί μια κοινή λύση, αποτυγχάνουν.

1 Δεκεμβρίου 1944

Παραιτούνται οι υπουργοί της ΠΕΕΑ στην κυβέρνηση. Το υπουργικό συμβούλιο εγκρίνει την απόφαση του Παπανδρέου για αποστράτευση του ΕΛΑΣ και του ΕΔΕΣ.

3 Δεκεμβρίου 1944

Το σύνολο των Βρετανών στρατιωτών στην Αττική είναι 4.500 και των Ελλήνων 2.500. Με ελλιπή οπλισμό στρατοπεδεύουν 2.500 άνδρες της Αστυνομικής Διεύθυνσης Αθηνών, η Οργάνωση Χ του αντισυνταγματάρχη Γρίβα και μια μικρή μονάδα του ΕΔΕΣ. Ο ΕΛΑΣ παρατάσσει 17.500 αντάρτες με πλήρη οπλισμό και 10-15.000 έφεδρους.

Πέφτουν πυροβολισμοί εναντίον άοπλων διαδηλωτών του ΕΑΜ στην Πλατεία Συντάγματος. **Αρχίζουν τα Δεκεμβριανά.**

Το βράδυ ένοπλοι του ΕΛΑΣ επιτίθενται στις φυλακές Βουλιαγμένης, απελευθερώνουν τους κρατούμενους και συλλαμβάνουν τους φύλακες.

800 άνδρες του 2ου Συντάγματος της 2ης μεραρχίας του ΕΛΑΣ υπό τον καπετάν Νικηφόρο, καταυλίζονται στη Φιλοθέη για να επιτεθούν την επομένη εναντίον της Ορεινής Ταξιαρχίας στο Γουδί. Μέσα στο σκοτάδι περικυκλώνονται από βρετανικά τμήματα και τεθωρακισμένα, αιχμαλωτίζονται και αφοπλίζονται.

4 Δεκεμβρίου 1944

Ο Σκόμπυ κηρύσσει στρατιωτικό νόμο. Οι συγκρούσεις γενικεύονται. Ακολουθούν επεισόδια και συμπλοκές με νεκρούς και τραυματίες. Οι δυνάμεις του ΕΛΑΣ περιορίζουν τους αντιπάλους τους στην πλατεία Συντάγματος, στο στρατόπεδο Μακρυγιάννη και στο Γουδί. Σκληρές μάχες δίνει η Οργάνωση Χ του Γρίβα στο Θησείο.

Φάλαγγα αγγλικών αυτοκινήτων που μεταφέρουν τους αιχμάλωτους του καπετάν Νικηφόρου εκτός Αθηνών, συναντάται στο Κακοσάλεσι με αυτοκίνητα του ΕΛΑΣ με επικεφαλής τους Βελουχιώτη και Σαράφη που κινούνται προς την Αθήνα. Η πρώτη έκπληξη των δύο αντιμαχόμενων ακολουθείται από απελευθέρωση

των αιχμαλώτων. Ο Σαράφης συγκρατεί τον Άρη να μη εκτελέσει του Βρετανούς και όλοι μαζί υποχωρούν στη Θήβα και κατόπιν στη Λαμία.

5 Δεκεμβρίου 1944

Το ΕΑΜ και ο ΕΛΑΣ κυριαρχούν στο μεγαλύτερο τμήμα της ηπειρωτικής Ελλάδας και πολιορκούν ασφυκτικά την Αθήνα. Τα αστυνομικά τμήματα καταλαμβάνονται ή ανατινάσσονται. Μόνο το κέντρο της Αθήνας δηλαδή η γραμμή Μετοχικό Ταμείο Στρατού, Μ. Βρετάνια, Ανάκτορα, Ζάππειο, Μακρυγιάννη παραμένει σε κυβερνητικά χέρια.

Οι τρεις ελληνικές μοίρες της πολεμικής αεροπορίας παραμένουν μακριά από τις εμφύλιες εχθροπραξίες σε συμφωνία με τον Σκόμπυ, συνεχίζουν όμως τις επιδρομές κατά των Γερμανών σε Κρήτη, Μήλο και Δωδεκάνησα.

6 Δεκεμβρίου 1944

Το πρωί ο ΕΛΑΣ εξαπολύει σφοδρή επίθεση εναντίον του Συντάγματος Χωροφυλακής Μακρυγιάννη. Καταιγισμός από πυρά αυτομάτων όπλων και τυφεκίων, χειροβομβίδων, όλμων και πυροβόλων χτυπά τους στρατώνες της Χωροφυλακής. Ο ανθυπασπιστής Π. Θανάσουλας με επτά άνδρες από την ταράτσα πολυκατοικίας στη λεωφόρο Αμαλίας αναστέλλει μετά από μάχη την προέλαση του πρότυπου τάγματος ΕΛΑΣ Καισαριανής υπό τον καπετάν Ορέστη, που κινείται εναντίον των κτιρίων του Α΄ Σώματος Στρατού και του Μακρυγιάννη. Μέχρι το βράδυ καταλαμβάνονται από τον ΕΛΑΣ τα 5ο, 6ο και 7ο φυλάκια νότια των στρατώνων Μακρυγιάννη επί της οδού Χατζηχρήστου, το 4ο φυλάκιο δυτικά επί της οδού Μητσαίων καθώς και το 2ο υποφυλάκιο βόρεια επί της οδού Δ. Αρεοπαγίτου. Οι απώλειες του Συντάγματος είναι 5 αξιωματικοί και 49 οπλίτες νεκροί και 8 αξιωματικοί και 25 οπλίτες τραυματίες. Οι απώλειες του ΕΛΑΣ είναι πολύ περισσότερες δεδομένου ότι συγκεντρώνει στην περιοχή 6.000 περίπου οπλίτες.

7 Δεκεμβρίου 1944

Υπογράφεται στο Σικάγο η Σύμβαση περί Διεθνούς Πολιτικής Αεροπορίας, που προβλέπει την ίδρυση ενός Διεθνούς Οργανισμού Πολιτικής Αεροπορίας, **International Civil Aviation Organization-ICAO**. Ο ICAO οριοθετεί τα όρια των περιοχών ευθύνης για τον έλεγχο του εναερίου χώρου στις χώρες μέλη του (**Flight Information Region-FIR**). Το FIR Αθηνών οριοθετείται στο πλαίσιο των περιοχικών συνδιασκέψεων αεροναυτιλίας Ευρώπης των ετών 1950, 1952 και 1958. Η Τουρκία είναι παρούσα και αποδέχεται τον καθορισμό του εναερίου χώρου για τον οποίο υπεύθυνη ορίζεται η Ελλάδα. Το FIR Αθηνών καλύπτει ολόκληρο τον ελληνικό εθνικό εναέριο χώρο και επιπλέον διάσπαρτα τμήματα του διεθνούς εναερίου χώρου. Σύμφωνα με τους κανόνες του ICAO και τη διεθνή πρακτική η Ελλάδα απαιτεί, για λόγους ασφάλειας των πολιτικών πτήσεων, όπως όλα τα αεροσκάφη, πολιτικά και στρατιωτικά, υποβάλουν σχέδια πτήσεως πριν από την είσοδό τους στο FIR Αθηνών.

9 Δεκεμβρίου 1944

Συνεχίζεται η πολιορκία του Συντάγματος Χωροφυλακής Μακρυγιάννη από τον ΕΛΑΣ ο οποίος ενισχύεται για γενική επίθεση.

10-14 Δεκεμβρίου 1944

Εκδηλώνονται αλληπάλληλες επιθέσεις του ΕΛΑΣ κατά του Συντάγματος Χωροφυλακής Μακρυγιάννη με επαναλαμβανόμενους βομβαρδισμούς και εφόδους. Η ταράτσα του διοικητηρίου καταρρέει, δημιουργούνται ρήγματα στον μαντρότοιχο και το εσωτερικό του στρατοπέδου βρίσκεται εκτεθειμένο στα πυρά του ΕΛΑΣ οι μαχητές του οποίου ανατινάσσουν γειτονικές πολυκατοικίες και αποκόπτουν την τροφοδοσία νερού. Οι υπερασπιστές των στρατώνων αμύνονται με μεγάλες απώλειες δεχόμενοι όποτε είναι δυνατόν αγγλική βοήθεια.

15 Δεκεμβρίου 1944

Το ΚΚΕ λαμβάνει ραδιοτηλεγράφημα του Κοστώφ για τη γνώμη του Γκεόργκι Δημητρώφ (Γενικού Γραμματέα της Γ΄ Διεθνούς-Κομμιντέρν) σχετικά με τις μάχες της Αθήνας: «... ο παππούς (σ.σ. Δημητρώφ) συμβουλεύει ο αγώνας να συνεχισθεί. Εμείς κάνουμε κάθε τι το δυνατό».

16 Δεκεμβρίου 1944

Ο Γ. Σιάντος Γενικός Γραμματέας του ΚΚΕ απαντά στον Κοστώφ: «Τηλεγράφημά σας με συμβουλές παππού ελήφθη. Στοπ. Ευχαριστούμε. Στοπ. Συνεχίσομεν παλλαϊκόν πόλεμον δια ελευθερίαν λαού και ανεξαρτησίαν χώρας μας».

17 Δεκεμβρίου 1944

Βομβαρδιστικό αεροπλάνο της Ελληνικής αεροπορίας τύπου *Baltimore* πετά στη Κρήτη και βομβαρδίζει Γερμανικούς στόχους. Στη συνέχεια προσγειώνεται στο Ηράκλειο για να παραλάβει την επομένη το πρωί

δύο Άγγλους ταξίαρχους για την Αθήνα. Λόγω της ανυπαρξίας υπηρεσιών στο αεροδρόμιο, μερικοί άνδρες του ΕΛΑΣ αναλαμβάνουν να φρουρήσουν το αεροσκάφος. Την επομένη λίγο μετά την απογείωση το αεροπλάνο εκρήγνυται στον αέρα και κομμάτια του διασκορπίζονται σε ακτίνα πολλών χιλιομέτρων. Όλα τα στοιχεία παραπέμπουν σε σαμποτάζ. Μετά από πολλά χρόνια διευκρινίζεται ότι οι επιβαίνοντες στο αεροσκάφος Άγγλοι, ήταν ένας σμηνίτης και ένας πολυβολητής.

18 Δεκεμβρίου 1944

Άρης και Σαράφης παίρνουν διαταγή να ξεμπερδεύουν με τον ΕΔΕΣ. Καθώς βιάζονται να τελειώνουν γρήγορα, περνούν νύχτα τα χιονισμένα περάσματα του Μετσόβου και του Μακρυνόρους. Ξεχύνονται στην Ήπειρο και φτάνουν ως τη χερσόνησο της Λευκάδας. Η μάχη κρατά δύο ημέρες. Με τις τρεις μεραρχίες που διαθέτουν κονιορτοποιούν τις τελευταίες δυνάμεις του Ζέρβα. Οι επιζώντες του ΕΔΕΣ μαζί με τον αρχηγό τους φορτώνονται σε βρετανικά πλοίαρια και μεταφέρονται στην Κέρκυρα.

Λύνεται ουσιαστικά η πολιορκία του Συντάγματος Χωροφυλακής Μακρυγιάννη από τον ΕΛΑΣ με μεγάλες απώλειες και από τις δύο πλευρές.

19 Δεκεμβρίου 1944

Χίλιοι άνδρες του ΕΛΑΣ επιτίθενται και καταλαμβάνουν τα ξενοδοχεία *Σεσίλ* και *Πεντελικόν* στη Κηφισιά, όπου είναι εγκατεστημένο το αρχηγείο της RAF και γκρεμίζουν τους τοίχους με δυναμίτες. Αιχμαλωτίζεται όλο το βρετανικό και ελληνικό προσωπικό. Χωρίς καθυστέρηση οι αιχμάλωτοι κατατάσσονται σε ομάδες και αρχίζει η πορεία της ομηρίας τους, υπό την παρακολούθηση αγγλικών αεροπλάνων που τους εφοδιάζουν με τρόφιμα, κουβέρτες και φάρμακα.

21 Δεκεμβρίου

Δολοφονείται στην Αθήνα από την Πολιτοφυλακή του ΕΑΜ η ηθοποιός Ελένη Παπαδάκη, φίλη του κατοχικού πρωθυπουργού Ι. Ράλλη. Για τους δολοφόνους της δεν μετράει ότι η σχέση της με τον Ράλλη είναι ιδιωτική υπόθεση ούτε ότι είχε επανειλημμένα σώσει ζωές πατριωτών από τους Γερμανούς.

23 Δεκεμβρίου 1944

Ο ΕΛΑΣ εισέρχεται στα Ιωάννινα.

24 Δεκεμβρίου 1944

Αθήνα: Το βράδυ άντρες του Βρατσάνου και τέσσερις τεχνικοί του ΕΛΑΣ μπαίνουν από μια είσοδο του υπονόμου πίσω από την εκκλησία του Προφ. Δανιήλ και προχωρούν κάτω από την οδό Αγ. Κωνσταντίνου. Συνοδεύονται από ενόπλους που μεταφέρουν πυροδοτήρες, καλώδια και εκρηκτικά. 750 κιλά νιτροτολουόλη. Ύστερα από μιάμιση ώρα φτάνουν στο λαβύρινθο της Ομόνοιας. Προχωρούν σπρώχνοντας με τα χέρια το φορτίο στον αγωγό της Πανεπιστημίου. Σε λίγο φτάνουν κάτω από τα θεμέλια του ξενοδοχείου Μ. Βρετάνια. Τοποθετούν τα εκρηκτικά που είναι ικανά να κονιορτοποιήσουν το Σύνταγμα. Ξαναφεύγουν προς την αντίθετη κατεύθυνση ξετυλίγοντας τα καλώδια. Το πήγαινε-έλα κρατάει όλη τη νύχτα. Την επομένη στις 7 το πρωί οι τελευταίοι βγαίνουν από τον υπόνομο.

25 Δεκεμβρίου 1944

Φτάνει στην Αθήνα ο Γ. Τσώρτσιλ και ο υπουργός εξωτερικών Άντονι Ήντεν.

Την νύχτα οι υπηρεσίες ασφαλείας ανακαλύπτουν τα εκρηκτικά στα θεμέλια του ξενοδοχείου Μ. Βρετάνια και τα αποσυνδέουν.

26 Δεκεμβρίου 1944

Ο Αμερικανός Υπουργός Εξωτερικών Edward Stettinius με επίσημο έγγραφο του εκφράζει τις ανησυχίες των ΗΠΑ για τις προσπάθειες δημιουργίας ψευδο-μακεδονικού έθνους από τον Τίτο, θεωρώντας ότι αυτές υποκρύπτουν επεκτατικές διαθέσεις κατά της Ελλάδας. Υπογραμμίζεται επίσης ότι η πάγια πολιτική της αμερικανικής κυβέρνησης είναι να αντιτίθεται σε οποιαδήποτε αναβίωση του μακεδονικού ζητήματος σε ό,τι αφορά την Ελλάδα.

26-27 Δεκεμβρίου 1944

Διενεργούνται διαδοχικές συσκέψεις στο ξενοδοχείο Μ. Βρετάνια (στην πρώτη συμμετέχει ο Τσώρτσιλ) μεταξύ των Γ. Παπανδρέου, αρχηγών των κομμάτων, πολιτικών προσωπικοτήτων, εκπροσώπων του ΕΑΜ, των στρατηγών Σκόπμι και Αλεξάντερ, των πρεσβευτών της Βρετανίας, ΗΠΑ και Γαλλίας και του συνταγματάρχη Ποπώφ της σοβιετικής αποστολής, χωρίς να βρεθεί συμβιβαστική λύση.

Παραίτεται η κυβέρνηση του Γ. Παπανδρέου.

31 Δεκεμβρίου 1944

Ο αρχιεπίσκοπος Δαμασκηνός αναλαμβάνει το αξίωμα του αντιβασιλέα.

1945

- Αναχωρεί για τη Νέα Υόρκη η Μαρία Καλογεροπούλου (Μαρία Κάλας) αφού τιμά την Εθνική Λυρική Σκηνή με τις εμφανίσεις της στην *Τόσκα* του Πουτσίνι, την *Καβαλερία Ρουστικάνα* του Μασκάνι, τον *Πρωτομάστορα* του Καλομοίρη κ.ά.
- Εκδίδεται το περιοδικό *Ελεύθερα Γράμματα* (1945-1951), με διευθυντή τον Δημήτρη Φωτιάδη.
- Οδυσσεάς Ελύτης: *Άσμα ηρωικό και πένθιμο για τον χαμένο ανθυπολοχαγό της Αλβανίας*.
- Ανδρέας Εμπειρικός: *Ενδοχώρα*.
- Άγγελος Τερζάκης: *Πριγκιπέσσα Ιζαμπώ*.
- Γεννιέται η τραγουδίστρια Τζένη Βάνου, καλλιτεχνικό ψευδώνυμο της Ευγενίας Βραχνού.
- Γεννιέται η τραγουδίστρια Αλέκα Κανελλίδου.
- Γεννιέται στην Αθήνα ο συνθέτης Νότης Μαυρουδής.

2 Ιανουαρίου 1945

Οι βρετανικές δυνάμεις προκαλούν σοβαρό ρήγμα στη διάταξη του ΕΛΑΣ.

Δίνεται εντολή στον Ν. Πλαστήρα να σχηματίσει την επομένη κυβέρνηση.

Γκρεμίζεται με ρουκέτες ο εξωτερικός τοίχος των φυλακών Αβέρωφ από βρετανούς αλεξιπτωτιστές, τις οποίες οι ΕΛΑΣίτες έχουν μετατρέψει σε φρούριο εξορμήσεων. Οι αλεξιπτωτιστές εισβάλουν και τους συλλαμβάνουν.

3 Ιανουαρίου 1945

Ο στρατηγός Νικόλαος Πλαστήρας αναλαμβάνει πρωθυπουργός, επικεφαλής της «*Κυβέρνησης Κατευνασμού*», όπως ονομάζεται.

5 Ιανουαρίου 1945

Έπειτα από ένα μήνα σκληρών μαχών, οι δυνάμεις του ΕΛΑΣ αρχίζουν να αποχωρούν από την Αθήνα, παίρνοντας μαζί τους χιλιάδες ομήρους, ως αντίμετρο για τις συλλήψεις αριστερών. Η εκτέλεση πολλών και από τις δυο πλευρές αυξάνει το μένος των αντιπάλων. Τα εγκλήματα στην Αθήνα είναι τόσο πολλά που προκαλούν αποτροπιασμό ακόμη και σε πολλούς που αρχικά έβλεπαν τις επιδιώξεις του ΚΚΕ με συμπάθεια. Οι πολυάριθμοι τόποι θυσίας είναι: η χωματερή στο Περιστερί με πάνω από 2.000 θύματα, η δεξαμενή της ΟΥΛΕΝ, τα σφαγεία της Αθήνας, τα Τουρκοβούνια, το Πυριτιδοποιείο, η Καισαριανή, το Γκύζη, τα λατομεία της Νέας Ελβετίας, το Μπραχάμι και το τέρμα της οδού Μεσολογγίου στο Βύρωνα.

7 Ιανουαρίου 1945

Ο Πειραιάς πέφτει οριστικά στα χέρια του στρατηγού Σκόμπυ. Ο δρόμος που οδηγεί στην Αθήνα ελέγχεται σε όλο το μήκος του από τους Βρετανούς. Αντιπροσωπεία του ΕΛΑΣ συναντά τον Βρετανό στρατηγό και του ανακοινώνει πως οι αντάρτες δέχονται τους όρους κατάπαυσης του πυρός. Οι αιχμάλωτοι θα ανταλλάγουν στη βάση του ένα προς ένα. Η κατάσταση ξεκαθαρίζει. Αποκαθίσταται ο κανονικός ρυθμός της ζωής.

11 Ιανουαρίου 1945

Υπογράφεται συμφωνία μεταξύ των Βρετανών και του ΕΑΜ. Το ΕΑΜ δεσμεύεται να αποσύρει τις δυνάμεις του ΕΛΑΣ από σημαντικά σημεία της νότιας Ελλάδας, από την Θεσσαλονίκη και ορισμένα νησιά. Στην Πελοπόννησο ο ΕΛΑΣ οφείλει να εκκενώσει την περιοχή βορείως του άξονα Μύλοι Άργους – Πύργος από την 19^η Ιανουαρίου.

Αρχίζει η επιχείρηση απόκρυψης οπλισμού από την ηγεσία του ΚΚΕ. Τα όπλα και τα πολεμοφόδια είναι τα πλέον επιλεγμένα, αλειμμένα με λίπος και συσκευασμένα σε κιβώτια και βαρέλια. Η απόκρυψη γίνεται συνήθως σε βουνά και σπηλιές από πολύ πιστούς άνδρες. Όσοι καταλαβαίνουν ότι θα διωχτούν για εγκλήματα κρατούν τον οπλισμό τους και βγαίνουν στην παρανομία.

Μετά το Δεκεμβριανό κίνημα το ΕΑΜ/ΕΛΑΣ/ΚΚΕ τίθεται απέναντι στη συντριπτική πλειοψηφία των Ελλήνων. Μέχρι τότε οι ομαδικές δολοφονίες του Σεπτεμβρίου 1944 στην Πελοπόννησο, έξω από τις πόλεις – θύματα, μόνον σαν φήμες κυκλοφορούν και δύσκολα γίνονται πιστευτές. Οι αντάρτες του ΕΛΑΣ δεν αντιλαμβάνονται τα αισθήματα της πλειοψηφίας των συμπατριωτών τους. Πολλοί καπετάνιοι του ΕΛΑΣ στις ομιλίες προς τους απολυμένους καλλιεργούν το μίσος και αφήνουν υπονοούμενα για νέο Εμφύλιο.

Μέσα Ιανουαρίου 1945

Ο Δημητρώφ με τηλεγράφημά του προς την Ελληνική Αριστερά συνιστά μετριοπάθεια, διότι δεν μπορεί να περιμένει καμιά βοήθεια από τη Σοβιετική Ένωση και από τις γειτονικές Βαλκανικές χώρες.

18 Ιανουαρίου 1945

Η ελληνική αεροπορία συμμετέχει στην παρακολούθηση της τύχης των ομήρων που συλλαμβάνονται από τον ΕΛΑΣ, καθώς οδηγούνται πεζοί προς άγνωστες κατευθύνσεις βόρεια της Αττικής.

12 Φεβρουαρίου 1945

Υπογράφεται η **Συμφωνία της Βάρκιζας**, που προβλέπει αφοπλισμό του ΕΛΑΣ, ανασυγκρότηση του ελληνικού στρατού με γενική στρατολογία, άρση του στρατιωτικού νόμου, αποκατάσταση των αστικών ελευθεριών, διεξαγωγή δημοψηφίσματος για το πολιτειακό, γενικών εκλογών για Συντακτική Βουλή, χορήγηση αμνηστίας για πολιτικά αδικήματα και εκκαθάριση του κρατικού μηχανισμού από συνεργάτες των Αρχών Κατοχής ή της δικτατορίας Μεταξά.

Στη **Σύσκεψη Κορυφής της Γιάλτας**, οι νικητές του Β' Παγκοσμίου Πολέμου καθορίζουν τις τύχες του κόσμου. Μεταξύ άλλων συζητούνται και τα θέματα των Βαλκανίων συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδος για την οποία εξασφαλίζεται η προστασία της από τις δυτικές δυνάμεις.

14 Φεβρουαρίου 1945

Η Κεντρική Επιτροπή του ΕΑΜ επικυρώνει τη Συμφωνία της Βάρκιζας.

Ο Τσώρτσιλ επιστρέφοντας από τη διάσκεψη της Γιάλτας, ομιλεί σε θάλασσα λαού στο Σύνταγμα συστήνοντας ειρήνη και ομόνοια και τελειώνει με τις λέξεις «*Ελλάς για πάντα, Ελλάς για όλους*».

16 Φεβρουαρίου 1945

Στέφανος Σαράφης και Άρης Βελουχιώτης, υπογράφουν την ημερήσια διαταγή για τον αφοπλισμό του ΕΛΑΣ. Η παράδοση των όπλων αρχίζει αμέσως. Μερικές έμπιστες ομάδες συνεχίζουν να κρύβουν αρκετά μεγάλη ποσότητα σύγχρονων όπλων. Στην Πελοπόννησο οι παράνομοι ένοπλοι αντάρτες είναι περίπου 250.

3 Μαρτίου 1945

Ο συνταγματάρχης Θ. Πεντζόπουλος εισέρχεται με την 8^η ταξιαρχία της Εθνοφυλακής στην Τρίπολη και ελευθερώνει άμεσα 100 φυλακισμένους αξιωματικούς και πολίτες από το ΕΑΜ.

14 Μαρτίου 1945

Το ΕΑΜ στέλνει υπόμνημα στις κυβερνήσεις των Συμμάχων (ΗΠΑ, Σοβιετικής Ένωσης, Βρετανίας και Γαλλίας), με το οποίο καταγγέλλει ωμές παραβιάσεις της Συμφωνίας της Βάρκιζας.

Μέλη και φίλοι του ΕΑΜ/ΕΛΑΣ/ΚΚΕ συμπεριφέρονται ακόμη σαν νικητές σε πολλές περιοχές της Πελοποννήσου. Δεν αντιλαμβάνονται την ήττα τους, νοιώθουν άνετα και κάνουν βόλτες στις πλατείες πόλεων και χωριών ένοπλοι. Οργανώνουν γλέντια στα οποία συμμετέχουν Βρετανοί στρατιώτες και Εθνοφύλακες. Συγγενείς των θυμάτων του Σεπτεμβρίου 1944 που οι δικοί τους βρίσκονται ακόμη σε ομαδικούς τάφους, τους παρατηρούν με απορία και αγανάκτηση.

Με προοδευτικά αυξανόμενο ρυθμό αρχίζει το κυνήγι των παρανόμων ανταρτών του ΕΑΜ/ΕΛΑΣ (λευκή τρομοκρατία), στην Πελοπόννησο οι οποίοι πλέον έχουν οργανώσει «*πυρρήνες καταδιωκόμενων*» στα βουνά ή τις πόλεις. Η βία δεν είναι τυφλή αλλά κατευθύνεται κατά μελών της Πολιτοφυλακής της ΟΠΛΑ και του ΕΛΑΣ. Δικαστικοί επισκέπτονται πόλεις και χωριά και συλλέγουν πληροφορίες για τους υπευθύνους των εγκλημάτων στην Κατοχή και τον Σεπτέμβριο 1944. Είναι τόσος ο τρόμος μεταξύ των κατοίκων που με δυσκολία βρίσκουν ανθρώπους να καταθέσουν ή να καταγγείλουν. Τη λύση δίνουν ομάδες ντόπιων εθελοντών, όπως επιζήσαντες ταγματασφαλίτες ή συγγενείς θυμάτων, που βοηθούν την Εθνοφυλακή να συλλαμβάνει και γίνονται επίσημοι συνεργάτες των ενόπλων δυνάμεων με το όνομα «*Μονάδες Ασφαλείας Υπαίθρου (ΜΑΥ)*».

23 Μαρτίου 1945

Η Συμφωνία της Βάρκιζας δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως σαν επίσημος νόμος του Ελληνικού Κράτους.

27 Μαρτίου 1945

Σμήνος συμμαχικών αεροπλάνων που κυβερνούν Έλληνες αεροπόροι, παίρνει εντολή να βομβαρδίσει γερμανικές φορτηγίδες που είναι αγκυροβολημένες στο λιμάνι της Κω. Από κακή εκτίμηση το φορτίο των βομβών πέφτει στο κέντρο της πόλης με αποτέλεσμα το νησί να θρηνεί 22 νεκρούς ανάμεσα στον άμαχο πληθυσμό.

1 Απριλίου 1945

Ύστερα από σχετική συμφωνία με τις συμμαχικές στρατιωτικές αρχές η UNRRA αναλαμβάνει την ευθύνη της περιθάλψεως στην Ελλάδα. Σε διάστημα μεγαλύτερο της διετίας ο οργανισμός εισάγει στην Ελλάδα σημαντικές ποσότητες τροφίμων και άλλων εφοδίων για την κάλυψη αναγκών του πληθυσμού και την

ανόρθωση της οικονομίας. Τα εφόδια αξίας 416,2 εκατ. δολαρίων είναι κυρίως τρόφιμα, είδη ιματισμού και είδη αγροτικής και βιομηχανικής ανασυγκροτήσεως.

8 Απριλίου 1945

Παρατείνεται ο Ν. Πλαστήρας. Ορκίζεται κυβέρνηση υπό τον ναύαρχο Πέτρο Βούλγαρη.

11 Απριλίου 1945

Ο αρχισυντάκτης του *Ριζοσπάστη* Καραγιώργης δημοσιεύει στην πρώτη σελίδα της εφημερίδας την είδηση ότι ο παλιός γραμματέας του ΚΚΕ Νίκος Ζαχαριάδης βρίσκεται ανάμεσα στους επιζώντες του ναζιστικού στρατοπέδου συγκέντρωσης *Νταχάου*. Ο Άρης και πολλοί άλλοι καπετάνιοι ξαναβρίσκουν την εμπιστοσύνη τους.

Μέχρι τα μέσα Απριλίου δεν υπάρχει κανονική συγκοινωνία στην Πελοπόννησο γιατί δεν υπάρχει ασφάλεια. Συχνά στήνονται ενέδρες από ένοπλους φυγόδικους αντάρτες και πολιτοφύλακες του ΕΑΜ. Ο κόσμος κυκλοφορεί δύσκολα σε καρότσες φορητών ή βρετανικών στρατιωτικών αυτοκινήτων και μόνο την ημέρα. Πολλοί ξενυχτούν στον Ισθμό της Κορίνθου γιατί φθάνουν αργά από την Αθήνα και τους απαγορεύουν οι εθνοφύλακες ή οι Βρετανοί στρατιώτες να συνεχίσουν.

18 Απριλίου 1945

Οι Σβώλος, Τσιριμώκος, Ασκούτης και Στρατής εγκαταλείπουν το ΕΑΜ και σχηματίζουν νέα κόμματα. Το «*Λαϊκή Δημοκρατική Ένωση*» (Ε.Λ.Δ.) και το «*Σοσιαλιστικό Κόμμα Ελλάδας*» (Σ.Κ.Ε.).

Μάιος 1945

Οι πρώτοι Έλληνες κομμουνιστές φτάνουν στο Μπούλκες ένα χωριό στην καμπή του Δούναβη, σε απόσταση 18 χιλιομέτρων από το Νόβισαντ της Γιουγκοσλαβίας. Τις αποστολές συγκροτούν καπετάνιοι του ΕΛΑΣ που έχουν κάνει εγκλήματα αυτοδικίας, μέλη ανταρτοδικείων, όσοι χρησιμοποιήθηκαν για απόκρυψη όπλων και στελέχη και μέλη του ΕΑΜ που είτε παρέδωσαν τα όπλα μετά τη συμφωνία της Βάρκιζας, είτε αρνήθηκαν να συμβιβαστούν περιμένοντας το δεύτερο γύρο.

2 Μαΐου 1945

Η Σοβιετική Ένωση ανακοινώνει την πτώση του Βερολίνου. Η κόκκινη σημαία με το σφυροδρέπανο κυματίζει στον ιστό του Ράιχσταγκ.

8 Μαΐου 1945

Τερματίζεται νικηφόρα ο πόλεμος στην Ευρώπη, μετά τη συνθηκολόγηση της Γερμανίας. Παραδίδονται και οι τελευταίες γερμανικές φρουρές στην Κρήτη και τα Δωδεκάνησα.

11 Μαΐου 1945

Το ΚΚΕ υποβάλλει διάβημα στον αντιβασιλέα Δαμασκηνό για διωγμούς του κράτους εναντίον των αντιστασιακών του ΕΑΜ/ΕΛΑΣ.

Πολλοί αξιωματικοί της Εθνοφυλακής με τη βοήθεια εθελοντών και συγγενών θυμάτων, κατονομάζουν και συλλαμβάνουν υπόδικους αντάρτες του ΕΛΑΣ που κυκλοφορούν ελεύθεροι και ένοπλοι σε πόλεις της Πελοποννήσου. Προωθούνται στις εισαγγελίες και μετά από ανάκριση σε φυλακές της Πύλου, Κυπαρισσίας, Καλαμάτας ή στην Μακρόνησο. Σε πολλές περιπτώσεις τη σύλληψη ακολουθεί βία. Συνήθως ξυλοδαρμοί, στα κρατητήρια από τους εθελοντές.

21 Μαΐου 1945

Αρχίζει μεγάλη εκκαθαριστική επιχείρηση της Εθνοφυλακής μαζί με αποσπάσματα της Τριφυλίας (πάνω από 250 άνδρες), όταν κάνουν την εμφάνισή τους αντάρτες του ΕΛΑΣ στο βουνό της Αγυιάς κοντά στο χωριό Μουζάκι στην Πελοπόννησο. Όταν εμφανίζεται περιφερόμενος ο Δ Πιρπιρής, ένα από τα πλέον εγκληματικά μέλη της ΟΠΛΑ Γαργαλιάνων και μετά του ΕΛΑΣ Μεσσηνίας, τουφεκίζεται επί τόπου.

29 Μαΐου 1945

Καταφθάνει στο αεροδρόμιο της Ελευσίνας ο Νίκος Ζαχαριάδης ο οποίος εμφανίζεται μέσα στο πολιτικό κενό του ΚΚΕ σαν ο μεσσίας της επανάστασης.

4 Ιουνίου 1945

Ψηφίζεται ο νόμος 362 «*Περί νομισματικής διαρρυθμίσεως*» για την αντιμετώπιση του νέου πληθωρισμού. Η Τράπεζα της Ελλάδος ορίζει τη σχέση αγγλικής λίρας προς τη δραχμή: 1 λίρα = 2.000 δραχμές και τη σχέση δολαρίου ΗΠΑ προς τη δραχμή: 1 δολάριο = 500 δραχμές.

4-15 Ιουνίου 1945

Για πρώτη φορά γίνονται γνωστά στο ευρύ κοινό τα αποτρόπαια εγκλήματα που συντελέστηκαν το καλοκαίρι του 1944 στην Πελοπόννησο. Συνεργείο της Ιατροδικαστικής Υπηρεσίας Αθηνών μαζί με άγημα Βρετανών στρατιωτών φθάνει στην *Τρύπα στο Κακοβούνι*, ένα βάραθρο σε μια δασωμένη πλαγιά του

βουνού Ντουρντουβάνα σε υψόμετρο 1.800μ., 5-6 χιλιόμετρα από το μοναστήρι του Αγ. Γεωργίου, στο **Φενεό Κορινθίας**. Αρχίζουν το δύσκολο και επώδυνο έργο της ανάσυρσης πτωμάτων από τη βαθιά τρύπα, τα οποία ρίχτηκαν μετά την εκτέλεσή τους με μαχαίρι από μέλη του ΕΛΑΣ/ΟΠΛΑ το καλοκαίρι του 1944. Ανασύρονται 259 πτώματα και η επιχείρηση σταματά λόγω ανυπέβλητων δυσκολιών. Η Έκθεση της Ιατροδικαστικής Υπηρεσίας αναφέρεται ότι μεταξύ 9 και 18 Ιουλίου 1944 εσφάγησαν εκεί 182 άτομα, αλλά τα αποτρόπαια εγκλήματα εναντίον αθώων είχαν ξεκινήσει πολύ νωρίτερα. Η συνηθισμένη κατηγορία για τη σύλληψη και μεταφορά στο μοναστήρι του Αγ. Γεωργίου και κατόπιν στον τόπο του μαρτυρίου ήταν η μη συνεργασία των θυμάτων με το ΕΑΜ/ΕΛΑΣ και η επιβολή τρόμου στην ευρύτερη περιοχή. Τα εναπομείναντα πτώματα είναι αδύνατον να ανασυρθούν λόγω κινδύνου της υγείας των συνεργείων. Αργότερα εκεί κοντά ανεγείρεται μικρός ναός των Αγίων Πάντων. Από το 1981 μέλη της Ελληνικής Σπηλαιολογικής Εταιρείας εξερευνούν το σπήλαιο και το 1991 ανταποκρινόμενα σε παράκληση συγγενών θυμάτων, φέρνουν στην επιφάνεια 150 περίπου σκελετούς που εναποτίθενται σε ομαδικό τάφο. Οι σπηλαιολόγοι μαζί με τα κόκκαλα των θυμάτων βρίσκουν και αριθμό χειροβομβίδων που δεν έχουν εκραγεί. Οι περισσότεροι σφαγείς δικάστηκαν και εκτελέστηκαν, ορισμένοι εκτελέστηκαν από συγγενείς θυμάτων, κάποιοι σκοτώθηκαν από τον Εθνικό Στρατό στη διάρκεια του Εμφυλίου και λίγοι επέζησαν, ένας μάλιστα με «οικονομική επιφάνεια».

Νωρίς την άνοιξη του 1944 με απόγειο την περίοδο Ιουνίου – Ιουλίου 1944, έλαβαν χώρα για τους ίδιους λόγους με τον ίδιο τρόπο, εκτελέσεις **στη Στιμάγκα και το Ελληνοχώρι Κορινθίας**, δυτικότερα της περιοχής του Φενεού. Ο τόπος μαρτυρίου των θυμάτων στη Στιμάγκα, ήταν μια χαράδρα - γκρεμός στην τοποθεσία Καμάρι νοτιοδυτικά του χωριού. Στο Ελληνοχώρι οι σφαγές γίνονταν σε διάφορες τοποθεσίες του χωριού, στη Στρογγύλη, στη Γουβίτσα, στα Βενιζελέϊκα Αλώνια και στον Πλάτανο. Τη δεκαετία του 1960 με τη βοήθεια συγγενών και των αρχών Τοπικής Αυτοδιοίκησης, υψώνεται μνημείο στη μνήμη των θυμάτων όπου γράφονται 814 ονόματα σφαιασθέντων. Μετά το 1980 στα χρόνια των κυβερνήσεων ΠΑΣΟΚ, οι πλάκες με τα ονόματα θρυμματίστηκαν από αγνώστους. Πολλοί από τους σφαγείς δικάστηκαν και εκτελέστηκαν, ορισμένοι έζησαν ελεύθεροι, ένας μάλιστα με σύνταξη αντιστασιακού και ένας έγινε αντιπρόσωπος του στελέχους της δεξιάς Κων/νου Παπακωνσταντίνου στη Στιμάγκα.

Ηθικός αυτουργός όλων των παραπάνω αποτρόπαιων εγκλημάτων είναι ο Περιφερειακός Αντιπρόσωπος του ΕΑΜ/ΚΚΕ για την Αργολιδοκορινθία, Θεόδωρος Ζέγκος, ο οποίος εφάρμοσε στον υπερθετικό βαθμό τις εντολές Αχ. Μπλάνα για «*ξεπάτωμα της αντίδρασης*». Η πληροφορία για το τέλος του κινείται στην ομίχλη και την αβεβαιότητα με επικρατέστερη να διαφεύγει στα Σκόπια όπου και πεθαίνει.

5 Ιουνίου 1945

Δημοσιοποιείται κοινή δήλωση των Σοφούλη, Καφαντάρη, Τσουδερού: «...η εγκαθιδρυθείσα μετά το κίνημα του Δεκεμβρίου εις ολόκληρον την χώραν τρομοκρατία της άκρας δεξιάς επεκτείνεται καθημερινώς... Αι τρομοκρατικά οργανώσεις όχι μόνον δεν αφοπλίσθησαν αλλά αναφανδόν συμπράττουν με τα όργανα της τάξεως προς τελείαν κάθε δημοκρατικής πνοής κατάπνιξις...»

21 Ιουνίου 1945

Η εφημερίδα του ΚΚΕ *Ελεύθερη Ελλάδα* δημοσιεύει άρθρο στο οποίο αναφέρεται: «Ο αρχηγός του ΚΚΕ Ν. Ζαχαριάδης ανακοίνωσε ότι η Κεντρική Επιτροπή του Κόμματος αποφάσισε να καταγγείλει την δραστηριότητα του Άρη Βελουχιώτη σαν ύποπτη και τυχοδιωκτική. Η τωρινή δραστηριότητα του Άρη Βελουχιώτη παίζει το παιχνίδι της αντίδρασης στην οποία προσφέρει επιχειρήματα κατά του ΚΚΕ και της παρέχει τη δυνατότητα να μιλάει για προδοσία των συμφωνιών της Βάρκιζας και εγκλήματα του Άρη ενάντια στο δημοκρατικό κόσμο».

25 Ιουνίου 1945

Η Κεντρική Επιτροπή του ΚΚΕ συγκαλεί την 12η Ολομέλεια και αποδίδει επίσημα στο Ν. Ζαχαριάδη τον τίτλο του Γενικού Γραμματέα. Ο Σιάντος και ο Ιωαννίδης διατηρούνται στα πόστα των Γραμματέων. Ο Παρτσαλίδης, ο Μπαρτζώτας και η Χρύσα Χατζηβασιλείου, ενώνονται με τους προηγούμενους για να σχηματίσουν το Πολιτικό Γραφείο.

26 Ιουνίου 1945

Μεσούντα Αχελώου. Προηγείται συμπλοκή με διωκτικό απόσπασμα, όταν ο Άρης μαθαίνει το δημοσίευμα της εφημερίδας *Ελεύθερη Ελλάδα*. Κάθεται σε μια πέτρα και δίνει διαταγή στη φάλαγγά του να προχωρήσει χωρίς να τον περιμένει. Κρατάει κοντά του τον Τζαβέλα. Λίγα λεπτά αργότερα ακούγεται η έκρηξη μιας χειροβομβίδας. Δεν είναι σίγουρο αν ο Άρης και ο Τζαβέλας αυτοκτόνησαν ή όχι. Ο «μύθος» όμως του βουνού δεν θα ξαναδώσει το παρών στα ορεινά της Ελλάδας.

3 Αυγούστου 1945

Το κόμμα των Φιλελευθέρων αίρει την υποστήριξή του προς την κυβέρνηση Βούλγαρη.

6 Αυγούστου 1945

Ρίχνεται η πρώτη ατομική βόμβα με το όνομα «*Little Boy*» στην ιαπωνική πόλη *Χιροσίμα*.

9 Αυγούστου 1945

Μια δεύτερη ατομική βόμβα πλήττει την ιαπωνική πόλη *Ναγκασάκι*. Η Ιαπωνία παραδίδεται στους συμμάχους άνευ όρων και λήγει ουσιαστικά ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος.

Αθήνα: Παραιτείται η κυβέρνηση Βούλγαρη.

11 Αυγούστου 1945

Ορκίζεται νέα κυβέρνηση Βούλγαρη.

24 Αυγούστου 1945

Στη διάρκεια ταξιδιού του στη Θεσσαλονίκη ο Ζαχαριάδης δηλώνει μπροστά σε 150.000 άτομα: «*Αν η κατάσταση δεν προχωρήσει σύντομα και ριζοσπαστικά προς μια κανονική δημοκρατική ανάπτυξη, θ' απαντήσουμε στο μοναρχοφασισμό, σε πόλεις, βουνά και χωριά με τα ίδια μέσα...*».

1 Σεπτεμβρίου 1945

Λήγει επισήμως ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος με την παράδοση της Ιαπωνίας.

29 Σεπτεμβρίου 1945

Οι Θ. Σοφούλης, Γ. Καφαντάρης, Ν. Πλαστήρας, Αλ. Μυλωνάς και Εμμ. Τσουδερός δηλώνουν ότι θα απέχουν από τις εκλογές.

17 Οκτωβρίου 1945

Ο Αρχιεπίσκοπος και Αντιβασιλέας Δαμασκηνός αναλαμβάνει προσωρινά πρωθυπουργός.

1 Νοεμβρίου 1945

Ορκίζεται κυβέρνηση Παν. Κανελλόπουλου.

21 Νοεμβρίου 1945

Ορκίζεται κυβέρνηση Θ. Σοφούλη.

10 Δεκεμβρίου 1945

Ανακοινώνονται «*μέτρα αποσυμφόρησης των φυλακών*» και ελευθερώνονται χιλιάδες αριστεροί φυλακισμένοι. Πολλοί λόγω του φόβου αντιποίνων αν επιστρέψουν στα χωριά τους, καταλήγουν στις πρωτεύουσες νομών και στην Αθήνα.

1946

- Στο πρόγραμμα βοήθειας προς αποκατάσταση της Ελλάδος από τις ζημιές του πολέμου, με την συμβολή της Παγκόσμιας Οργάνωσης Υγείας και της Αμερικανικής Αποστολής Βοηθείας, περιλαμβάνεται εκτός των άλλων και η καταπολέμηση της ελονοσίας που ταλαιπωρεί 1.500.000 ασθενείς οι οποίοι σαν μέσο άμυνας έχουν το κινίνο που ενώ έχει θεραπευτικά αποτελέσματα δεν εξασφαλίζει την ανοσία. Πρώτη προτεραιότητα τίθεται η εξόντωση του ανωφελούς κώνωπα και στη συνέχεια η αποξήρανση ελωδών εκτάσεων και λιμναζόντων υδάτων σε όλες τις περιοχές της υπαίθρου. Εντός τριών ετών η νόσος παύει να αποτελεί σπουδαίο πρόβλημα για τη δημόσια υγεία.
- Αρχίζει η διαδικασία πώλησης από τις ΗΠΑ σε Έλληνες Εφοπλιστές, 100 πλοίων τύπου *Liberty*, με τη μεσολάβηση του Ελληνικού Κράτους και με εξαιρετικά ευνοϊκούς όρους στη τιμή των 550.000 δολαρίων έκαστο. Με τη μεσολάβηση επίσης και την εγγύηση του Ελληνικού Κράτους, αγοράζονται μετρητοίς από τις ΗΠΑ 7 δεξαμενόπλοια τύπου *T2*, προς περίπου 2 εκατομμύρια δολάρια έκαστο.
- Ο Α. Παπανδρέου γίνεται υφηγητής στο Παν. Χάρβαρντ.
- Ο Μακάριος έρχεται στην Αθήνα από την Κύπρο, χειροτονείται σε πρεσβύτερο και ύστερα σε αρχιμανδρίτη. Την ίδια χρονιά παίρνει υποτροφία από το Παγκόσμιο Συμβούλιο Εκκλησιών για διεισδύσεις θεολογικές σπουδές στο πανεπιστήμιο της Βοστώνης.
- Ιδρύεται η «*Πανελλαδική Ομοσπονδία Γυναϊκών*» (ΠΟΓ), με πρόεδρο την Αύρα Θεοδωρίδου, του συνδέσμου για τα δικαιώματα της γυναίκας, και γραμματέα την Ρόζα Ιμβριώτη, στέλεχος του ΚΚΕ.
- Επαναλειτούργεί για τα επόμενα τρία χρόνια το θέατρο Τέχνης του Κάρολου Κουν, δημιουργώντας μερικές από τις καλύτερες παραστάσεις της ιστορίας του με έργα των Τ. Ουίλιαμς, Ο' Νιλ, Μίλερ και Πρίσλεϊ. Η Έλλη Λαμπέτη καθιερώνεται ως ηθοποιός εξαιρετικής εσωτερικότητας, με τον «*Γυάλινο Κόσμο*» σκηνοθετημένο από τον Κάρολο Κουν.

- Έκθεση Ελλήνων ζωγράφων στο Λονδίνο στην οποία συμμετέχουν οι Νίκος Χατζηκυριάκος Γκίκας, Σπύρος Παπαλουκάς, Διαμαντής Διαμαντόπουλος, Βάλια Σεμερτζίδης, Φώτης Κόντογλου και Κώστας Γραμματόπουλος.
- Άγγελος Σικελιανός: *Λυρικός Βίος*.
- Νίκος Καζαντζάκης: *Ο βίος και η πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά*.
- Γεννιέται ο τραγουδιστής Μανώλης Μητσιάς.
- Γεννιέται στην Πάρο ο τραγουδιστής Γιάννης Πάριος, καλλιτεχνικό ψευδώνυμο του Γιάννη Βαρθακούρη.
- Γεννιέται στην Αθήνα η ηθοποιός και αργότερα βουλευτής Νόρα Κατσέλη.
- Γεννιέται στην Κρήτη ο σκηνοθέτης Γιάννης Σμαραγδής.

Ιανουάριος 1946

Μέσα σε πολωμένη ατμόσφαιρα δημιουργείται το «*Σοσιαλιστικό Κόμμα – Ένωση Λαϊκής Δημοκρατίας*» (ΣΚ – ΕΛΔ), από μια σειρά προσωπικότητες όπως ο συνταγματολόγος Αλ. Σβώλος, ο Ηλίας Τσιριμώκος, ο πρώην Γ. Γ. του Σοσιαλιστικού Κόμματος Στρατής Σωμερίτης, ο συνδικαλιστής Δ. Στρατής, ο συγγραφέας Ν. Καζαντζάκης κ.α. Ιδρυτικά μέλη του ΕΑΜ οι περισσότεροι διαχωρίζουν τη θέση τους από το ΚΚΕ και αποχωρούν από το ΕΑΜ. Αφορμή είναι ο τρόπος με τον οποίο το ΚΚΕ χειρίστηκε την κρίση των Δεκεμβριανών και πήρε την απόφαση χωρίς να ενημερώσει του υπόλοιπους εταίρους δηλαδή το *Σοσιαλιστικό Κόμμα*, την *Ένωση Λαϊκής Δημοκρατίας* και το *Αγροτικό Κόμμα*.

4 Ιανουαρίου 1946

Ο Σοφ. Βενιζέλος και το Λαϊκό κόμμα, που βλέπουν θετικά μια μετεκλογική συνεργασία τους, δηλώνουν σύμφωνοι για τη διεξαγωγή εκλογών.

16 Ιανουαρίου 1946

Μια ανταρτομάδα κομμουνιστών στο δρόμο Κροκεών – Σπάρτης δολοφονεί τον αρχηγό των Χιτών Λακωνίας, τον εξαετή γιό του και άλλα 4 άτομα. Προκαλούνται συγκρούσεις με θύματα στη Σπάρτη και την Καλαμάτα.

18 Ιανουαρίου 1946

Υπογράφεται από τον Αντιβασιλέα το διάταγμα για τη διεξαγωγή εκλογών στις 31 Μαρτίου.

Στην Καλαμάτα επιτίθενται Χίτες στο καφενείο του Κατσαρού που συχνάζουν αριστεροί, με αυτόματα και χειροβομβίδες. Ακολουθούν διαδηλώσεις διαμαρτυρίας των αριστερών κατά των αρχών που δεν τους προστατεύουν.

19 Ιανουαρίου 1946

Μια φάλαγγα από 1.000 άνδρες μπαίνει στην πόλη της Καλαμάτας με επικεφαλής τον Βαγγέλη Μαγγανά, πρώην ταγματасφαλίτη που έχει επιζήσει από τις μάχες με τον ΕΛΑΣ. Το απόσπασμά του, στην ουσία ένας παράνομος ιδιωτικός στρατός δρα από τον Απρίλιο του 1945 εναντίον των φυγόδικων μελών του ΕΑΜ/ΕΛΑΣ. Καταλύει τις αρχές και ελευθερώνει 32 Χίτες από το Α' Αστυνομικό Τμήμα. Στην πορεία του προς τις φυλακές για να πάρει τους υπόδικους του ΕΑΜ/ΕΛΑΣ/ΚΚΕ, οι χωροφύλακες του κόβουν τον δρόμο και αποχωρεί. Παραμένει 3 ημέρες στην πόλη, αφαιρεί μεγάλες ποσότητες οπλισμού και καίει τους φακέλους υποδικών ταγματасφαλιτών στο δικαστικό μέγαρο. Φεύγοντας παίρνει μαζί του 150 πολίτες ομήρους ώστε να εγκαταλείψει ανεμπόδιτος την πόλη. Με παρέμβαση του Βρετανού στρατιωτικού διοικητή Μεσσηνίας και του Μητροπολίτη, μετά από 2 ημέρες ελευθερώνονται οι όμηροι. Η κυβέρνηση Σοφούλη κηρύσσει στρατιωτικό νόμο στη Μεσσηνία και η οργάνωση τίθεται εκτός νόμου. Παρά τη βία και τα θύματα, η κατάληψη της Καλαμάτας από τον Μαγγανά, γίνεται δεκτή με ενθουσιασμό από την πλειοψηφία των κατοίκων. Εκτός του αποσπάσματος του Μαγγανά στη Μεσσηνία, δρα ένα δεύτερο του Πάνου Κατσαρέα και στην Κορώνη ένα τρίτο με αρχηγό τον επονομαζόμενο «Καλόγηρο».

12 Φεβρουαρίου 1946

Συζητούνται στη διάσκεψη ειρήνης στο Παρίσι, τα εθνικά θέματα της Ελλάδας.

Συγκαλείτε η 2η Ολομέλεια της Κεντρικής Επιτροπής του ΚΚΕ που έχει εκλεγεί από το 7ο Συνέδριο. Αποφασίζεται η ανάληψη ένοπλης δράσης που αποσκοπεί στην αντιμετώπιση της «λευκής τρομοκρατίας» και στον εξαναγκασμό της κυβέρνησης να προβεί σε παραχωρήσεις.

Με την απόφαση αυτή του ΚΚΕ δυναμιτίζονται οι προσπάθειες και υπονομεύονται τα επιχειρήματα της Ελληνικής Αντιπροσωπείας στο Παρίσι, για εθνικές διεκδικήσεις και αποζημιώσεις σε βάρος των εχθρών της Ελλάδας, Βουλγαρίας και Αλβανίας, κατά την κατοχή.

17 Φεβρουαρίου 1946

Ο Ριζοσπάστης ανακοινώνει την απόφαση της Κεντρικής Επιτροπής του ΚΚΕ να απόσχει από τις εκλογές αν η ελληνική κυβέρνηση «δεν αποκαταστήσει τη δημόσια τάξη, δεν απομακρύνει τους συνεργάτες των ναζι και τους παλιούς ταγματασφαλίτες από την αστυνομία, δεν εγγυηθεί μια γενική πολιτική αμνηστία, δεν αποσβέσει από τους εκλογικούς καταλόγους τ' ανύπαρχτα πρόσωπα και δεν προχωρήσει στο σχηματισμό μιας δημοκρατικής κυβέρνησης με συμμετοχή των κομμάτων του ΕΑΜ».

21 Φεβρουαρίου 1946

Το κόμμα των Βενιζελικών Φιλελευθέρων του Σ. Βενιζέλου, το Δημοκρατικό Σοσιαλιστικό Κόμμα του Γ. Παπανδρέου και το Εθνικό Ενωτικό Κόμμα του Παν. Κανελλόπουλου, αποφασίζουν την ίδρυση της «Εθνικής Πολιτικής Ενώσεως».

22 Φεβρουαρίου 1946

Δημοσιεύεται στο Ριζοσπάστη μια ήπια δήλωση αποτέλεσμα έκθεσης που στέλνει ο Παρτσαλίδης από τη Μόσχα όπου συναντά τον Μολότωφ και μερικές άλλες σοβιετικές προσωπικότητες. Το ελληνικό σχέδιο εξέγερσης σκοντάφτει σ' ένα παγερό σκεπτικισμό των Σοβιετικών, που συμβουλεύουν το ΚΚΕ να συγκροτήσει ένα δημοκρατικό μέτωπο και να λάβει μέρος στις εκλογές.

9 Μαρτίου 1946

Παρατείνεται ο Καφαντάρης και 11 υπουργοί από την κυβέρνηση Σοφούλη.

26 Μαρτίου 1946

Η επιτροπή εξωτερικών υποθέσεων της Αμερικανικής Γερουσίας εγκρίνει για δεύτερη φορά με ψήφισμα τις ελληνικές διεκδικήσεις στη Β. Ήπειρο.

31 Μαρτίου 1946

Βουλευτικές εκλογές με αποχή του ΚΚΕ, των Αριστερών Φιλελευθέρων και του Γ. Καφαντάρη. Απέχει το 50% των εγγεγραμμένων. Νικητής το Λαϊκό Κόμμα με 206 έδρες. Η Εθνική Πολιτική Ένωση των Σ. Βενιζέλου, Γ. Παπανδρέου και Π. Κανελλόπουλου λαμβάνει 68 έδρες, το Κόμμα Φιλελευθέρων του Θ. Σοφούλη, 48, ο Ναπ. Ζέρβας, 20, ο Θ. Τουρκοβασίλης, 9 και ο Αλ. Μυλωνάς, 1. Εκλέγονται και 2 ανεξάρτητοι.

Η ιστορική αυτή αποχή του ΚΚΕ από τις εκλογές σε μια εποχή που αριθμεί πάνω από ένα εκατομμύριο οπαδούς, σηματοδοτεί μια ακόμη επίσημη ρήξη με την κυβέρνηση, αφού είναι αποδεδειγμένο ότι η συμμετοχή του θα προκαλούσε τουλάχιστον κυβέρνηση συνασπισμού με πιθανότητες ειρηνικής εξέλιξης της κατάστασης, χάρη στην αναβολή του δημοψηφίσματος για επάνοδο της μοναρχίας και συνακόλουθη κάμψη της τρομοκρατίας.

Κατά τις 23.30 **εκδηλώνεται αιφνιδιαστική επίθεση** από 80 περίπου αντάρτες **εναντίον του σταθμού χωροφυλακής Λιτοχώρου Κατερίνης**, όπου στρατωνίζονται οπλίτες της χωροφυλακής και της εθνοφυλακής για τη τήρηση της τάξης στις βουλευτικές εκλογές. Η επίθεση γίνεται με καταγιστικά πυρά αυτομάτων όπλων, όλμων και χειροβομβίδων. Μετά από αντίσταση δύο περίπου ωρών οι επιτιθέμενοι προσεγγίζουν το οίκημα και με εμπρηστικές χειροβομβίδες ζώνουν τον σταθμό στις φλόγες. Ο απόλυτος αιφνιδιασμός και η πλήρης απομόνωση του σταθμού με την προηγηθείσα καταστροφή των τηλεφωνικών γραμμών, εξασφαλίζει στους επιτιθέμενους την αβίαστη αποχώρησή τους στην ορεινή και δασώδη περιοχή του Ολύμπου. Το Γ' Σώμα Στρατού λαμβάνει την πληροφορία μετά από πολλές ώρες και η αίτηση για αεροπορική αναγνώριση φτάνει στο αεροδρόμιο του Σέδες σε χρόνο μη εκμεταλλεύσιμο.

1 Απριλίου 1946

Παρατείνεται η κυβέρνηση Θ. Σοφούλη.

5 Απριλίου 1946

Ορκίζεται κυβέρνηση Π. Πουλίτσα, με υποστήριξη του Λαϊκού Κόμματος και της Εθνικής Πολιτικής Ενώσεως των Βενιζέλου, Παπανδρέου, Κανελλόπουλου.

15 Απριλίου 1946

Ο Κων. Τσαλδάρης εκλέγεται αρχηγός του Λαϊκού Κόμματος.

17 Απριλίου 1946

Παρατείνεται η κυβέρνηση Π. Πουλίτσα. Ανατίθεται εντολή σχηματισμού κυβέρνησης στον Κων. Τσαλδάρη.

Μάιος 1946

Με το νομοθετικό διάταγμα 7/10-5-1946 η Ελλάδα αποκτά Αστικό Κώδικα.

4 Μαΐου 1946

Ο Ν. Ζαχαριάδης επισκέπτεται τη σοβιετική πρεσβεία στην Αθήνα. Παραμένει δύο ώρες και δευτερεύει με τον πρέσβη. Παραβρίσκονται επίσης ο Α' γραμματέας της πρεσβείας και ο αντιπρόσωπος του πρακτορείου

ειδήσεων TASS. Ο ίδιος δεν έχει ερωτήσεις και ο πρέσβης αρχίζει να τον ρωτά για τη διάταξη των πολιτικών δυνάμεων και το μπούκοτάζ των εκλογών. Ο Ζαχαριάδης απαντά ότι το ΕΑΜ θα μπορούσε να υπολογίζει στην απόκτηση μέχρι 100 εδρών εάν οι Άγγλοι δεν έπαιρναν μέτρα νοθείας των εκλογών. Ο πρέσβης διατυπώνει πολλές σκέψεις για τον κίνδυνο συντριβής του ΕΑΜ και του ΚΚΕ από την πλευρά της κυβέρνησης και ο Ζαχαριάδης του απαντά ότι «*το κόμμα είναι έτοιμο σε περίπτωση ανάγκης να περάσει στην παρανομία και είναι πιθανό μερικοί κομματικοί ηγέτες να εξοντωθούν από την τρομοκρατία της Δεξιάς*». Αναφέρει επίσης ότι είναι αισιόδοξος ως προς τη δυνατότητα αντάρτικου αγώνα ακόμα και με την ύπαρξη αγγλικών στρατευμάτων, διότι οι τελευταίοι δεν είναι ικανοί να διεξάγουν επιχειρήσεις σε απρόσιτες ορεινές περιοχές.

22 Μαΐου 1946

Αφού πιέζεται από παντού, παραδίδεται στις αρχές ο Βαγγέλης Μαγγανάς στο δρόμο Πύλου – Καλαμάτας. Κλείνεται στις φυλακές Αβέρωφ, δικάζεται επανειλημμένα σε διάφορα δικαστήρια, στο στρατοδικείο Κορίνθου και το κακουργιοδικείο Πειραιά αλλά αθωώνεται παμπηφεί. Με δυσκολία βρίσκονται ένορκοι ή δικαστές να τον καταδικάσουν για πράξεις που οι αντάρτες, μετά την επίθεση στο σταθμό Λιτοχώρου, κάνουν σε καθημερινή βάση σε ολόκληρη την Ελλάδα.

18 Ιουνίου 1946

Θεσπίζεται το Γ΄ Ψήφισμα, που αποτελεί τη βάση για τα έκτακτα μέτρα της περιόδου 1946-1949 εναντίον όσων επιβουλεύονται «*την δημόσιαν τάξιν και την ακεραιότητα του κράτους*». Το Γ΄ Ψήφισμα απειλεί με ποινή θανάτου την ένοπλη δράση, η οποία θα δικάζεται πλέον από έκτακτα στρατοδικεία.

27 Ιουνίου 1946

Καταργείται με υπουργικό διάταγμα η εκλεγμένη διοίκηση της ΓΣΕΕ.

30 Ιουνίου 1946

Λίγο πριν τα μεσάνυχτα εκδηλώνεται αιφνιδιαστική επίθεση ανταρτών εναντίον της Νάουσας με καταγιστικά πυρά από βαριά όπλα, ενώ άλλοι ομόφρονές τους που έχουν διεισδύσει κρυφά νωρίτερα στην πόλη, εμφανίζονται με πολυβόλα σε κεντρικές διασταυρώσεις βάλλοντας εναντίον των αστυνομικών τμημάτων και της διοίκησης χωροφυλακής. Μετά τον αιφνιδιασμό οι δυνάμεις της Εθνοφρουράς και της Χωροφυλακής αντεπιτίθενται και ύστερα από δίωρες συμπλοκές τρέπουν σε φυγή τους επιδρομείς.

1 Ιουλίου 1946

Ο καπετάν Γιαννούλης με μικρή ομάδα και με εντολή του ΚΚΕ, οργανώνει τον πρώτο πυρήνα του *Δημοκρατικού Στρατού Ελλάδος (ΔΣΕ)*, σε μια δασωμένη χαράδρα, το περίφημο «*Σκοτίδι*», στο χωριό Πεύκο του Γράμμου. Εκεί αποφασίζει να στείλει στο Μπούλκες της Γιουγκοσλαβίας μήνυμα με την κατάσταση ονομάτων της δεύτερης ομάδας που θα συγκροτηθεί, να καλέσει τους καταδικωμένους των γύρω χωριών που κρύβονται στον Γράμμο για να γλιτώσουν από τα αποσπάσματα της Χωροφυλακής, να συνδεθεί με τους υπευθύνους του ΚΚΕ και να μάθει τη δύναμη της Χωροφυλακής και του στρατού της ευρύτερης περιοχής.

5 Ιουλίου 1946

Νωρίς το πρωί ομάδες γυναικόπαιδων του χωριού Ποντοκερασιά στα Κρούσια της Κ. Μακεδονίας, κατευθύνονται προς τον καταυλισμό του 4ου Λόχου του 567ου Συντάγματος Πεζικού που στρατωνίζεται έξω από το χωριό. Οι αξιωματικοί νομίζουν ότι πρόκειται για συνηθισμένη ΕΑΜική εκδήλωση και τους συστήνουν να απομακρυνθούν. Σε απάντηση δέχονται σφοδρό λιθοβολισμό και η κατάσταση επιδεινώνεται όταν μαζί με τα γυναικόπαιδα ενώνονται και αρκετοί οπλίτες του Λόχου. Ξαφνικά ο κόσμος απομακρύνεται και ο καταυλισμός δέχεται πυρά αυτομάτων όπλων και πολυβόλων όχι μόνο από περιοχές εκτός του καταυλισμού αλλά και από αντίσκηνα οπλιτών που πυροβολούν συναδέλφους τους. Μεταξύ των οπλιτών επικρατεί αταξία και πανικός, επακολουθεί διάλυση και φυγή προς όλες τις κατευθύνσεις. Ο Διοικητής του Λόχου διαφεύγει στο σταθμό χωροφυλακής Ποροχθίου όπου αναφέρει το γεγονός. Η ενέργεια των ανταρτών στέφεται με επιτυχία. Το σύνολο του οπλισμού, ο ιματισμός και τα τρόφιμα φορτώνονται σε κτήνη και μεταφέρονται στο Μπέλες. Αργότερα το μεσημέρι το Β΄ Σώμα Στρατού ενημερώνει την αεροπορική βάση του Σέδες για αναγνώριση. Οι πιλότοι που σπεύδουν στην περιοχή απλά διαπιστώνουν την καταστροφή.

Αύγουστος 1946

Ο Γ. Γ. του ΚΚΕ Νίκος Ζαχαριάδης προτείνει την ανακήρυξη της Ελλάδας σε ουδέτερη χώρα υπό την εγγύηση του ΟΗΕ.

2 Αυγούστου 1946

Στη **Διάσκεψη Κορυφής στο Πότσδαμ** ο Στάλιν ενώπιον των άπειρων και διστακτικών ομολόγων του ζητάει αναθεώρηση του Ελληνικού ζητήματος, μη αναγνωρίζοντας την Βρετανική εξουσιοδότηση του ειδικού προνομίου επιρροής στις τύχες της Ελλάδος έναντι της Σοβιετικής Ένωσης.

17 Αυγούστου 1946

Δολοφονείται από ένοπλους αντιφρονούντες ο δημοσιογράφος του Ριζοσπάστη, Κώστας Βιδάλης.

28 Αυγούστου 1946

Πεθαίνει ο πολιτικός Γεώργιος Καφαντάρης.

1 Σεπτεμβρίου 1946

Πραγματοποιείται αμφιλεγόμενο **δημοψήφισμα για το πολιτειακό**, με αποχή του ΚΚΕ. Το 68% ψηφίζει υπέρ της μοναρχίας. Το αποτέλεσμα γίνεται αποδεκτό από όλα τα άλλα κόμματα.

2 Σεπτεμβρίου 1946

Παραχωρείται άδεια προσωρινής εκμετάλλευσης των αεροσυγκοινωνιών της χώρας στην εταιρεία *Τεχνικά Αεροπορικά Εκμεταλεύσεις (Τ.Α.Ε.)* του Στ. Ζώτου, παρά το γεγονός ότι οι μετοχές της εταιρείας *Ε.Ε.Ε.Σ. (Ελληνική Εταιρεία Εναέριων Συγκοινωνιών)* ανήκουν κατά 80% στο Ελληνικό Κράτος, τα Ταχυδρομικά Ταμειυτήρια και τα Μετοχικά Ταμεία Στρατού και Αεροπορίας. Η ενέργεια αυτή σηματοδοτεί το κύκνειο άσμα της Ε.Ε.Ε.Σ.

19 Σεπτεμβρίου 1946

Ο Winston Churchill που είχε παίξει πρωταγωνιστικό ρόλο ως Βρετανός πρωθυπουργός στην πάλη κατά του Ναζισμού, προτείνει, σε ένα περίφημο λόγο του στη Ζυρίχη, την ίδρυση των «*Ηνωμένων Πολιτειών της Ευρώπης*» και συμβάλει στη δημιουργία ενός πολιτικού – ψυχολογικού κλίματος αφύπνισης για μια διαφορετική Ευρώπη.

21 Σεπτεμβρίου 1946

Πλέον των 2000 ανταρτών με αρχηγό τον Υψηλάντη και εξοπλισμένοι με άφθονα όπλα και πυρομαχικά, καταλαμβάνουν τη Δεσκάτη Γρεβενών. Μετά από τέσσερις ημέρες αποχωρούν παίρνοντας μαζί τους άφθονα τρόφιμα, ζώα και κατοίκους της κωμόπολης και των γύρω χωριών που τους στρατολογούν βίαια.

28 Σεπτεμβρίου 1946

Επιστρέφει ο βασιλιάς Γεώργιος Β΄.

Η ηγεσία του στρατεύματος ανησυχώντας για τα κρούσματα απειθαρχίας και νομιμοφροσύνης ξεκινά ένα σαφάρι ανακρίσεων, στρατοδικείων, καταδίκης σε θάνατο και εκτελέσεων, χωρίς να δίδεται καμία χάρη από βασιλικό χέρι.

2 Οκτωβρίου 1946

Παραπέμπονται στο στρατοδικείο Γιαννιτσών 2 ανθυποσμηναγοί και 11 στρατιώτες για εσχάτη προδοσία. Οι 9 καταδικάζονται σε θάνατο.

10 Οκτωβρίου 1946

Δικάζονται στη Λάρισα 4 αξιωματικοί και 94 οπλίτες. Οι 19 καταδικάζονται σε θάνατο.

25 Οκτωβρίου 1946

Δύο αεροπλάνα *Spitfires* περιπολώντας κοντά στα Ελληνοσερβικά σύνορα για να αποκόψουν την είσοδο ανταρτών στο ελληνικό έδαφος, δέχονται πυρά από σερβικά αντιαεροπορικά. Το ένα αεροπλάνο χτυπημένο, με χειριστή τον ανθυποσμηναγό Ταγκαλάκη, προσγειώνεται αναγκαστικά στο σερβικό έδαφος. Οι ενέργειες σε διπλωματικό επίπεδο κρατούν 55 ημέρες μέχρι να δοθεί το πράσινο φως για παλιννόστηση του πιλότου με το αεροπλάνο του.

26 Οκτωβρίου 1946

Ιδρύεται στην Τσουκά Αντιχασίων το Γενικό Στρατηγείο του «**Δημοκρατικού Στρατού Ελλάδας**» (**ΔΣΕ**). Αρχηγός αναλαμβάνει ο Μάρκος Βαφειάδης.

Αρχίζει η ενίσχυση του ΔΣΕ με όπλα και πυρομαχικά από την Γιουγκοσλαβία, τη Σοβιετική Ένωση και τη Ρουμανία. Η ροή όπλων και πυρομαχικών συνεχίζεται απρόσκοπτα έως τον Σεπτέμβριο του 1948 και μειώνεται στο ελάχιστο από τις αρχές του 1949. Η Πολωνία και η Ουγγαρία συμβάλουν με τρόφιμα και υγειονομικό υλικό.

3 Δεκεμβρίου 1946

Η Ελληνική κυβέρνηση καταθέτει προσφυγή στο Συμβούλιο Ασφαλείας, ζητώντας να διενεργηθεί έρευνα για τη βοήθεια που παρέχουν στους αντάρτες οι τρεις βόρειοι γείτονες: Γιουγκοσλαβία, Βουλγαρία και Αλβανία.

1947

- Ο Α. Παπανδρέου γίνεται έκτακτος καθηγητής θεωρητικών οικονομικών στη Μινεσότα των ΗΠΑ.
- Ο Αριστοτέλης Ωνάσης παντρεύεται στη Ν. Υόρκη την Τίνα Λιβανού, κόρη του μεγαλύτερου Έλληνα εφοπλιστή Σταύρου Λιβανού.
- Ναυτική τραγωδία στο Νότιο Ευβοϊκό, που αποκαλείται ο «ελληνικός Τιτανικός». Το ατμόπλοιο Χιμάρα, με 544 επιβάτες, που εκτελεί το δρομολόγιο Θεσσαλονίκη – Πειραιάς, βυθίζεται μεταξύ Νέων Στύρων και Αγ. Μαρίνας, με αποτέλεσμα να βρουν τον θάνατο τουλάχιστον 400 άτομα. Ανάμεσα στους επιβαίνοντες είναι 36 πολιτικοί κρατούμενοι και 200 χωροφύλακες.
- Ο Γρηγόρης Μπιθικώσης εκτοπίζεται μαζί με εκατοντάδες Έλληνες στη Μακρόνησο, όπου τα βράδια παίζει στη λέσχη αξιωματικών.
- Η Ίλυα Λιβυκού κάνει το ντεμπούτο της στο Εθνικό Θέατρο με το έργο «Ρουί Μπλας» του Βίκτωρος Ουγκώ.
- Νίκος Καββαδίας: *Πούσι (ποιητική συλλογή)*.
- Τατιάνα Μιλλιέξ: *Πλατεία Θησείου*.
- Στρατής Τσίρκας: *Ο Απρίλης είναι ο πιο σκληρός (διήγημα)*.
- Γεννιέται στην Πάτρα ο συνθέτης Θάνος Μικρούτσικος.
- Γεννιέται ο βιρτουόζος του μπουζουκιού και συνθέτης Θανάσης Πολυκανδριώτης.
- Γεννιέται στον Πειραιά ο στιχουργός, θεατρικός συγγραφέας, δημοσιογράφος και ραδιοφωνικός παραγωγός Γιάννης Καλαμίτσης.

Ιανουάριος 1947

Η κυβέρνηση των ΗΠΑ στέλνει στην Ελλάδα την επιτροπή Porter για να ερευνήσει την κατάσταση και τα προβλήματα της χώρας.

17 Ιανουαρίου 1947

Ιδρύεται το Αρχηγείο Ρούμελης του ΔΣΕ και την επομένη, το Αρχηγείο Ηπείρου.

24 Ιανουαρίου 1947

Ορκίζεται κυβέρνηση Δημ. Μαξίμου. Συμμετέχουν όλα τα κόμματα εκτός των Φιλελευθέρων.

29 Ιανουαρίου 1947

Φτάνει Εξεταστική Επιτροπή στην Ελλάδα για να διερευνήσει τις καταγγελίες της ελληνικής κυβέρνησης ότι οι βόρειοι γείτονές της υποδαυλίζουν τον Εμφύλιο.

Φεβρουάριος 1947

Η Βρετανία διαμηνύει στις ΗΠΑ ότι δεν μπορεί να αντέξει τα οικονομικά βάρη του ελληνικού εμφυλίου.

10 Φεβρουαρίου 1947

Υπογράφεται η **Συνθήκη Ειρήνης των Παρισίων** μεταξύ Ελλάδος και Ιταλίας με την οποία επικυρώνεται η ένωση των Δωδεκανήσων με την Ελλάδα. Οι Σοβιετικοί αν και διατυπώνουν επιφυλάξεις συμφωνούν τελικά να εκχωρηθούν τα νησιά στη χώρα μας. Το άρθρο 14 της Συνθήκης αναφέρει: «*Η Ιταλία εκχωρεί εις την Ελλάδα εν πλήρει κυριαρχία τας νήσους της Δωδεκανήσου τας κατωτέρω απαριθμούμενας, ήτοι: Αστυπάλαιαν, Ρόδον, Χάλκην, Κάρπαθον, Κάσον, Τήλον, Νίσυρον, Κάλυμνον, Λέρον, Πάτμον, Λειψών, Σύμην, Κω και Καστελλόριζον, ως και τας παρακειμένας νησίδας*». Η Ελλάδα υπεισέρχεται ως διάδοχο κράτος στις σχετικές ρυθμίσεις των συμφωνιών της 4-1-1932 και 28-12-1932. Το παράρτημα XIII Δ' της Συνθήκης προβλέπει ρητά την αποστρατικοποίηση των νήσων. Την συνθήκη υπογράφουν ο Λέων Μελάς, γενικός διευθυντής του υπουργείου Εξωτερικών και ο εκεί Έλληνας πρεσβευτής Ραφαήλ.

Ο Λέων Μελάς καταθέτει δύο δηλώσεις σχετικές με επιφυλάξεις της Ελλάδας επί των συνθηκών ειρήνης με την Ιταλία και τη Βουλγαρία εκ των οποίων η δεύτερη αναφέρει: «*Το κείμενον της συνθήκης ειρήνης μετά της Ιταλίας, το καταρτισθέν υπό του Συμβουλίου των υπουργών Εξωτερικών (ΗΠΑ, Σοβιετικής Ενώσεως, Μεγάλης Βρετανίας και Γαλλίας) εκτός της δικαίας και φυσικής λύσεως του Δωδεκανησιακού ζητήματος δεν ανταποκρίνεται εις τας δεδικαιολογημένας προσδοκίας της Ελλάδος (...) Παρά ταύτα η ελληνική κυβέρνησις εν τη επιθυμία της όπως δια της αποκαταστάσεως ομαλών σχέσεων μετά της Ιταλίας συμβάλη εις την γενικήν ειρήνευσιν του κόσμου ήχθη ως την απόφασιν όπως συνυπογράψη αυτής με τας κάτωθι παρατηρήσεις: 1) Η πρώτη παρατήρησις αφορά τας νησίδας τας γειτνιαζούσας προς τας νήσους του Δωδεκανησιακού συμπλέγματος, αίτινες νησίδες περιέχονται δυνάμει του άρθρου 14 της συνθήκης επίσης υπό την ελληνικήν κυριαρχίαν. Δια της παρατηρήσεως διασαφηνίζεται ότι ως τοιαύται νησίδες νοούνται υπό*

της ελληνικής κυβέρνησης αι ευρισκόμενοι κατά τον χρόνον της εισόδου της Ιταλίας εις τον πόλεμον υπό την ιταλικήν κυριαρχίαν (...)».

19 Φεβρουαρίου 1947

Καταλαμβάνεται από τον ΔΣΕ για σύντομο χρόνο η πόλη της Σπάρτης.

12 Μαρτίου 1947

Ο Αμερικανός Πρόεδρος Χάρυ Τρούμαν επισείει τον κίνδυνο επικράτησης του Δημοκρατικού Στρατού και της πρόκλησης αλυσιδωτών αντιδράσεων στην περιοχή. Τίθενται οι βάσεις για το **Δόγμα Τρούμαν** σε αντικατάσταση της βοήθειας από την Βρετανία: Οι Ηνωμένες Πολιτείες, «ως ηγέτιδα δύναμις του Ελεύθερου Κόσμου», οφείλει να προσφέρει οικονομική βοήθεια στην Ελλάδα και την Τουρκία ώστε να αντισταθούν αποτελεσματικά στην πίεση των κομμουνιστικών κρατών.

18 Μαρτίου 1947

Αντικαθίστανται όλα τα καταδιωκτικά αεροπλάνα των δύο μοιρών της πολεμικής αεροπορίας που πετούσαν από τον 2ο Παγκόσμιο Πόλεμο, με νεώτερα *Spitfires MkIX*, τα οποία φέρουν δυνατότερη μηχανή, πληρέστερο οπλισμό και μηχανισμό ρουκετών. Λόγω του μεγαλύτερου πλήθους, δημιουργείται τρίτη Μοίρα η 337.

20 Μαρτίου 1947

Δολοφονείται στη Θεσσαλονίκη ο Γιάννης Ζεύγος, ηγετικό στέλεχος του ΚΚΕ.

1 Απριλίου 1947

Πεθαίνει ο βασιλιάς Γεώργιος Β΄ σε ηλικία 56 ετών. Τον διαδέχεται στον θρόνο ο αδελφός του Παύλος.

5 Απριλίου 1947

Κλιμάκιο 10 αεροπλάνων μετακινείται από το αεροδρόμιο του Σέδες στη Λάρισα για να βοηθήσει τις επιχειρήσεις που πρόκειται να αρχίσει το Β΄ Σώμα Στρατού στην περιοχή των Αγράφων. Ταυτόχρονα αρχίζει η εκπαίδευση των χειριστών στη χρήση των ρουκετών που τις χρησιμοποιούν για πρώτη φορά στο χωριό Τρικκοκιά σ' ένα καλύβι που θεωρείται χώρος συγκέντρωσης ανταρτών.

6 Απριλίου 1947

Νωρίς το πρωί αρχίζει από το Β΄ Σώμα Στρατού με την αρχηγία του στρατηγού Θ. Τσακαλώτου, η επιχείρηση Terminus για την κατάληψη και εκκαθάριση των Αγράφων. Πυκνές βολές πυροβολικού δίνουν την εντύπωση πως δεν μένει ψυχή στα βαλλόμενα σημεία. Όταν τα πεζοπόρα τμήματα αρχίζουν να ανεβαίνουν τις πλαγιές βρίσκονται σε άγνωστες περιοχές, δύσβατες και δασώδεις χωρίς να μπορούν να τους βοηθήσουν τα μηχανοκίνητα. Ο αγώνας εξελίσσεται σε ένα θανάσιμο παιχνίδι στο οποίο επιζούν αυτοί που έχουν σωματική αντοχή και πείρα ορεινού πολέμου. Οι μαχητές του ΔΣΕ αποφεύγουν την μάχη και εγκαταλείπουν εγκαίρως τα κρησφύγετά τους. Επανέρχονται όμως, εφόσον ο κυβερνητικός στρατός δεν έχει τη δυνατότητα να εγκαθιστά φρουρές σε όλες τις περιοχές που καταλαμβάνει.

Επείγουσα αίτηση βοήθειας φτάνει το απόγευμα στο αεροδρόμιο της Λάρισας. Δύναμη 450 ανταρτών έχει περικυκλώσει 150 χωροφύλακες βορείως του Δομοκού στον κάμπο κοντά στο Λεοντάρι. Με χαμηλή πτήση στην περιοχή τα αεροπλάνα σκορπίζουν ένα κοπάδι προβάτων αποκαλύπτοντας τους κρυμμένους σαν τον Οδυσσέα αντάρτες. Ακολουθεί καταιγιστικός πολυβολισμός και οι μαχητές του ΔΣΕ διασκορπίζονται σε κανάλια, χαντάκια, μικρά ρέματα και πίσω από δέντρα. Μέχρι το σούρουπο κατορθώνουν να αποσυρθούν στα υψώματα του Δομοκού μέσα στη πυκνή βλάστηση.

Τα σοφίσματα που επινοούν οι αντάρτες για να μη γίνουν αντιληπτοί από τα αεροπλάνα είναι πολλά: Ανακατώνονται με τα πρόβατα και φορώντας προβιές περπατάνε με τα τέσσερα. Στον κάμπο, στοιχίζονται σε κανονικά τετράγωνα και παριστάνουν τον μαντρότοιχο. Μερικοί πιάνουν το όπλο ανάποδα και σκύβουν για να δείξουν πως σκάβουν τα χωράφια τους.

17 Απριλίου 1947

Ο Νίκος Ζαχαριάδης γενικός γραμματέας του ΚΚΕ, ορίζει ως στόχο του κόμματός του στις νέες συνθήκες την εξασφάλιση μεγαλύτερης ενίσχυσης από τις σοσιαλιστικές χώρες. Για να γίνει όμως αυτό επίσημα, πρέπει να δημιουργηθεί μια δεύτερη Ελληνική Κυβέρνηση και να ελέγχεται τμήμα του ελληνικού εδάφους μέσα στο οποίο μια πόλη να είναι η πρωτεύουσα. Για την ικανοποίηση αυτών των προϋποθέσεων, η ηγεσία του ΚΚΕ εγκαταλείπει την Αθήνα, ανεβαίνει στα βουνά και εξαγγέλλει την ίδρυση του κράτους της «Ελεύθερης Ελλάδας», με πρωθυπουργό τον Δ. Παρτσαλίδη. Ο Ν. Ζαχαριάδης ζητεί από τον Μ. Βαφειάδη, να απαλλαγεί ο ΔΣΕ από τον πρωτογονισμό, τον εμπειρισμό και το αντάρτικο πνεύμα και να μετασχηματίζεται βαθμιαία σε τακτικό στρατό. Στρατηγικός του στόχος είναι η κατάληψη της Μακεδονίας και η δημιουργία ελεύθερης περιοχής με πρωτεύουσα τη Θεσσαλονίκη.

18 Απριλίου 1947

Αεροπλάνα εντοπίζουν και σφυροκοπούν αντάρτες στον κάμπο της Θεσσαλίας στο Λεοντάρι, δίπλα στο χωριό Αναύρα, επιδιώκοντας επιβράδυνση της διαφυγής τους μέχρι να μπορέσουν τα τμήματα στρατού που κινούνται σε καταδίωξή να πάρουν επαφή μαζί τους. Τελειώνοντας την αποστολή, ένα αεροπλάνο χτυπιέται και εκτελεί λίγο αργότερα ασφαλή αναγκαστική προσγείωση. Είναι η πρώτη κατάρριψη αεροπλάνου από τα πυρά των ανταρτών.

20 Απριλίου 1947

Πεθαίνει από καρδιακή προσβολή στην κλινική του γιατρού Κόκκαλη ο Γ. Σιάντος και μαζί του χάνεται από την Κεντρική Επιτροπή ο πιο ποιοτικός μαχητής της πολιτικής αποτελεσματικότητας της κοινοβουλευτικής αντιπολίτευσης.

Πρώτη εναέρια παρατήρηση συγκέντρωσης ανταρτών στην περιοχή της Καλαμπάκας στο δρόμο προς τα Γιάννενα, δίνει την ευκαιρία στην ΙΧ Μεραρχία να πάρει επαφή με τους μαχητές του ΔΣΕ.. Η παρατήρηση γίνεται με ελαφρό αεροπλάνο το οποίο δέχεται βροχή αντιαεροπορικών βολίδων χωρίς να απειληθεί σοβαρά.

30 Απριλίου 1947

Λεωφορείο της αεροπορίας γεμάτο με αξιωματικούς που κατευθύνεται το πρωί από τη Θεσσαλονίκη στο αεροδρόμιο του Σέδες, δέχεται επίθεση από αγνώστους με δύο χειροβομβίδες. Ο απολογισμός της επίθεσης είναι 4 νεκροί και 7 τραυματίες. Με την πράξη αυτή το ΚΚΕ πετυχαίνει να εξουδετερώσει ένα τμήμα του μαχητικού δυναμικού της αεροπορίας και να κλονίσει προσωρινά το ηθικό της.

Μάιος 1947

Ο δοσίλογος Πούλος ο οποίος έχει συλληφθεί από τους αμερικανούς στην Αυστρία, καταδικάζεται σε θάνατο από το Διαρκές Στρατοδικείο Θεσσαλονίκης και εκτελείται.

12 Μαΐου 1947

Εγκαινιάζεται το στρατόπεδο της Μακρονήσου, το οποίο προορίζεται κυρίως για τον εγκλεισμό ύποπτων στρατιωτικών.

14 Μαΐου 1947

Έκθεση της γιουγκοσλαβικής Υπηρεσίας Πληροφοριών για τα σχέδια του ΔΣΕ αναφέρει: «Οι προσπάθειές τους ενισχύονται από τη μεγάλη οικονομική βοήθεια που έδωσε το ΚΚ Γαλλίας και η οποία έφθασε στην Ελλάδα μέσω Γιουγκοσλαβίας. Και το ΚΚ Ιταλίας τους έδωσε λεφτά. Και τα δυο κόμματα προσπαθούν να καταστήσουν δυνατή μια μελλοντική Δημοκρατική κυβέρνηση». Υπενθυμίζεται επίσης ότι στην *Jutijska Kraïna* πραγματοποιήθηκαν συναντήσεις για τη συγκέντρωση εθελοντών για διεθνή ταξιαρχία που θα πολεμήσει στην Ελλάδα με ευθύνη της ΙV γιουγκοσλαβικής στρατιάς. Επίσης σύμφωνα με πληροφορίες η 29η γιουγκοσλαβική μεραρχία οργανώνει τη συγκέντρωση εθελοντών για τη διεθνή ταξιαρχία».

23 Μαΐου 1947

Μικρές δυνάμεις στρατού δίνουν μάχη με συγκρότημα ανταρτών που μπαίνει από την Αλβανία και βρίσκεται στον Γράμμο βόρεια της Βούρμπιανης. Συμμετέχουν τρία αεροπλάνα από την Λάρισα με ρουκέτες και πολυβολισμούς. Ένα από αυτά καταρρίπτεται από τα πυρά των ανταρτών και αναγκάζεται σε ασφαλή προσγείωση στο δρόμο για τη βάση του.

29 Μαΐου 1947

Οι αντάρτες επιτίθενται σε Λιτόχωρο, Λάρισα, Κιλκίς και Φλώρινα.

5 Ιουνίου 1947

Ο στρατηγός Marshall, υπουργός εξωτερικών των ΗΠΑ, εκφωνεί ιστορικό λόγο στο πανεπιστήμιο του Harvard, με τον οποίο εκδηλώνει την πρόθεσή της χώρας του να συμβάλει στην οικονομική ανόρθωση και ανάπτυξη της Ευρώπης.

19 Ιουνίου 1947

Αναγνωριστικό αεροπλάνο με χειριστή τον υποσημηναγό Ταγκαλάκη και παρατηρητή τον ανθυποσημηναγό Νεοχωρίτη βάλλεται από αντιαεροπορικά και αναγκάζεται σε προσγείωση στο Καϊματσαλάν, πολύ κοντά στα Ελληνο-Γιουγκοσλαβικά σύνορα, σε χώρο μεταξύ των ανταρτών και του κυβερνητικού στρατού. Το αεροπλάνο πιάνει φωτιά αλλά οι επιβαίνοντες σώζονται. Λίγο αργότερα συλλαμβάνονται από τους αντάρτες οδηγούνται στο Γιουγκοσλαβικό έδαφος και εκτελούνται.

20 Ιουνίου 1947

Ο Κων. Τσαλδάρης, αντιπρόεδρος της κυβέρνησης Μαξίμου, και ο αμερικανός πρέσβης Μακ Βη υπογράφουν συμφωνία στην Αθήνα για τους όρους της αμερικανικής βοήθειας.

Η ελληνική και η αμερικανική κυβέρνηση υπογράφουν μεταξύ τους συμφωνία που καθορίζει τον τρόπο παροχής βοήθειας και τις αρμοδιότητες της *Αμερικανικής Αποστολής προς την Ελλάδα (AMAG)*. Διατίθενται συνολικά 300 εκατ. δολάρια με την ακόλουθη κατανομή. Για στρατιωτικές δαπάνες 172 εκατ. δολάρια, για οικονομική ενίσχυση 123,5 εκατ. δολάρια (από τα οποία 39 εκατ. για έργα ανασυγκρότησης) και για έξοδα διαχείρισης 4,5 εκατ. δολάρια.

21 Ιουνίου 1947

Νωρίς το πρωί χίλιοι και πλέον αντάρτες με αρχηγούς τους Γαλάνη και Αμύντα επιτίθενται εναντίον του χωριού Βλάστη της Πτολεμαΐδας που το υπερασπίζεται δύναμη 80 στρατιωτών και 17 χωροφυλάκων υπό τον Λοχαγό Τζάβαρο. Η επίθεση αντιμετωπίζεται για αρκετές ώρες και κατόπιν εξαπολύεται γενική επίθεση εναντίον των οικημάτων του λόχου και του σταθμού χωροφυλακής. Στις 3.00 το πρωί καταφθάνει από την Πτολεμαΐδα πυροβολικό και αργότερα τμήμα λόχου από την Κοζάνη που δίνουν μια ανάσα στους πολιορκημένους. Με τη συμβολή της αεροπορίας, στο πρώτο φως της ημέρας, οι αντάρτες απωθούνται στα ορεινά.

3 Ιουλίου 1947

Αρχίζει η προσπάθεια του κυβερνητικού στρατού για την κατάληψη της κορυφής Κλέφτης με υψοδείκτη 1846, του ορεινού όγκου του Σμόλικα, η οποία θα κρατήσει αρκετές ημέρες. Η αφθονία των μέσων που χρησιμοποιούνται από τον στρατό και την αεροπορία, τα αλληπάλληλα σφυροκοπήματα του πυροβολικού και οι συνεχείς έφοδοι, δεν φέρνουν σημαντικά αποτελέσματα.

5 Ιουλίου 1947

Μεγάλη πυρκαγιά ξεσπά στο Μέγαρο του Μετοχικού Ταμείου Στρατού στην Αθήνα και 8 άτομα απανθρακώνονται. Η πυρκαγιά οφείλεται σε εμπρησμό σαν προειδοποίηση προς την κυβέρνηση για την εγκατάσταση στο κτίριο, της Αμερικανικής Στρατιωτικής Αποστολής Βοήθειας.

13 Ιουλίου 1947

Οκτώ τάγματα του ΔΣΕ πλήρως εξοπλισμένα περνούν τα Αλβανικά σύνορα, εξουδετερώνουν τη θέση κλειδί στη γέφυρα Μπουραζάνι, διαιρούνται σε δύο συγκροτήματα με αρχηγούς τους Υψηλάντη και Χείμαρο και πορεύονται προς τον νότο.

16 Ιουλίου 1947

Το ένα συγκρότημα επιτίθεται ανεπιτυχώς στην Κόνιτσα και το άλλο βαδίζει προς τα Ιωάννινα χωρίς να έχει εντολή για οποιαδήποτε επίθεση. Η είδηση ότι οι αντάρτες φτάνουν στο Καλπάκι προκαλεί σύγχυση και πανικό. Οι λίγες κυβερνητικές δυνάμεις της XIII Μεραρχίας έχουν φύγει από την πόλη για τις εαρινές επιχειρήσεις. Οι βοηθητικές υπηρεσίες διατάσσονται να κάψουν ό,τι δεν είναι δυνατόν να πάρουν μαζί τους. Ο βασιλιάς σπεύδει στο Γενικό Επιτελείο και ζητά την γνώμη των στρατηγών Καλογερόπουλου και Τσακαλώτου οι οποίοι τον καθησυχάζουν. Τέσσερα τάγματα στρατού και δυνάμεις καταδρομών στέλνονται επειγόντως στην πόλη. Ταυτόχρονα ζητείται η άμεση επέμβαση της αεροπορίας. Παρά τις δυσμενείς καιρικές συνθήκες δύο αεροπλάνα από την Λάρισα βρίσκουν άνοιγμα καιρού πάνω από την πόλη και κατορθώνουν να έλθουν σε επαφή με τους αντάρτες. Τους προσβάλουν με ρουκέτες και πολυβόλα μέχρι το σούρουπο και προσγειώνονται στο «αεροδρόμιο» Κατσικά που έχει μείνει ανεκμετάλλευτο από τον πόλεμο του 1940.

17 Ιουλίου 1947

Καταφθάνουν δυνάμεις του στρατού στα Ιωάννινα και μαζί με τα αεροπλάνα προσβάλουν τους αντάρτες οι οποίοι φθάνουν μέχρι τη θέση Ασπράγγελι του όρους Μιτσικέλι. Αργότερα διασκορπίζονται στην οροσειρά της Πίνδου.

23 Ιουλίου 1947

Το Β' Σώμα Στρατού δίνει σκληρές μάχες με μαχητές του ΔΣΕ στη περιοχή της Μακρακόμης. Στις μάχες συμμετέχει μέχρι το σούρουπο η πολεμική αεροπορία με αεροπλάνα αναγνώρισης και δίκωξης.

25 Ιουλίου 1947

Οι δυνάμεις των ανταρτών που διαφεύγουν από τα Ιωάννινα ανασυντάσσονται και εφοδιάζονται και με αρχηγό τον ικανότατο Γιαννούλη αναλαμβάνουν επίθεση κατά των Γρεβενών, από τις 3.00 το πρωί με άφθονα μέσα πυρός. Μετά επτάωρη μάχη η φρουρά Γρεβενών, με την υποστήριξη της αεροπορίας, των τεθωρακισμένων, του πυροβολικού και βαρέων όλμων, κατορθώνει να τους απωθήσει προς τα νοτιοδυτικά.

30-31 Ιουλίου 1947

Οι αντάρτες επιτίθενται στην Αλεξανδρούπολη, ενώ άλλες μονάδες μπαίνουν στο Διδυμότειχο και στο Σουφλί.

2 Αυγούστου 1947

Υπογράφεται στο Μπλεντ της Γιουγκοσλαβίας σύμφωνο συνεργασίας μεταξύ των βαλκανικών κρατών Αλβανίας, Βουλγαρίας, Γιουγκοσλαβίας και του ΚΚΕ. Με το σύμφωνο αυτό τα επιτελεία των Λαϊκών Δημοκρατιών των Βαλκανικών Κυβερνήσεων αναλαμβάνουν να εφοδιάσουν με στρατιωτικά είδη τον μαχόμενο ΔΣΕ, να οργανώσουν την άμυνα των μετόπισθεν και να μεριμνήσουν ιδιαίτερα για την εκπαίδευση και τον εφοδιασμό του. Στην τελευταία παράγραφο του συμφώνου αναφέρεται: «... Η συμφωνία αυτή επιτεύχθηκε μετά την σχετική πολιτική και στρατιωτική σύμβαση για ίδρυση Ενιαίας Ομοσπονδίας Σοβιετικών Βαλκανικών Λαϊκών Δημοκρατιών που θα προκύψει ύστερα από το δυναμικό απελευθερωτικό κίνημα ενάντια του αγγλο-αμερικανικού ιμπεριαλισμού και των φασιστών στην Ελλάδα».

13 Αυγούστου 1947

Ο Ν. Ζαχαριάδης σε επιστολή του προς τον στρατάρχη Τίτο τονίζει: «...Όσον αφορά την περαιτέρω ανάπτυξη του Δημοκρατικού Στρατού, μπροστά μας ορθώνεται η άμεση αποστολή να εξασφαλίσει νέο ανθρώπινο δυναμικό που σοβαρά να προσχωρήσει στις τάξεις του. Έχει εξασφαλίσει μερικώς τώρα στρατιωτικό υλικό και η κύρια δυσκολία συνίσταται στη μεταφορά του κυρίως στη Θεσσαλία και την Κεντρική Ελλάδα. [...] Οι προοπτικές που ανοίγονται για το ΔΣΕ, παρά τις δοκιμασίες που βίωσε τους τέσσερις τελευταίους μήνες, είναι μεγάλες».

23 Αυγούστου 1947

Η αποτυχία των επιχειρήσεων του τακτικού στρατού, σε συνδυασμό με τη μεγάλη αντεπίθεση του Δημοκρατικού Στρατού στη Βόρεια Ελλάδα, οδηγεί σε πτώση την κυβέρνηση Μαξίμου, μια μέρα μετά την παραίτηση των Σ. Βενιζέλου, Γ. Παπανδρέου και Π. Κανελλόπουλου από αυτήν. Ακολουθούν ατέρμονες συνεννοήσεις, συσκέψεις και βολιδοσκοπήσεις σε ένα μεγάλο πλήθος πολιτικών. Η πολιτική κρίση απογοητεύει τις ένοπλες δυνάμεις με αποτέλεσμα ο υπουργός στρατιωτικών Γ. Στράτος να μεταφέρει την αγανάκτηση της στρατιωτικής ηγεσίας στον βασιλιά Παύλο και να ζητήσει άμεση λύση.

28 Αυγούστου 1947

Σχηματίζεται για δέκα ημέρες κυβέρνηση υπό τον Κων. Τσαλδάρη που όμως δεν στέκεται κάτω από τις αντιδράσεις των πολιτικών αντιπάλων και την πίεση των Αμερικανών.

7 Σεπτεμβρίου 1947

Με την ανυποχώρητη στάση των Αμερικανών και την απειλή διακοπής της βοήθειας, ο Κων. Τσαλδάρης παραιτείται και σχηματίζεται κυβέρνηση συνεργασίας Φιλελευθέρων Λαϊκών, με πρωθυπουργό τον Θεμ. Σοφούλη και αντιπρόεδρο της κυβέρνησης τον ίδιο.

Αμέσως μετά την ορκωμοσία ο πρωθυπουργός δηλώνει ότι θα επανεξετάσει με πνεύμα ευρύτητας και δικαιοσύνης και χωρίς ιδεολογική προκατάληψη το ζήτημα των εκτοπισμένων πολιτών και θα ψηφίσει νόμο για αμνηστία των μαχητών του ΔΣΕ που παραδίδονται. Ακριβώς αυτή τη στιγμή ο Ζαχαριάδης δηλώνει: «Δεν θα δεχτούμε να διαπραγματευθούμε με τους μοναρχοφασίστες παρά όταν ο Τσαλδάρης θα δικαστεί σαν προδότης και εγκληματίας πολέμου».

10 Σεπτεμβρίου 1947

Ο αρχηγός του ΔΣΕ Μάρκος Βαφειάδης δηλώνει στην εφημερίδα *Τάιμς* του Λονδίνου ότι δέχεται την κατάπαυση του πυρός εφόσον συγκροτηθεί κυβέρνηση από όλα τα κόμματα και εφαρμοστούν οι αρχές της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας.

Οι προτάσεις του ΚΚΕ δεν γίνονται δεκτές και η κυβέρνηση προχωρεί σε δυναμική λύση της κατάστασης.

18 Σεπτεμβρίου 1947

Κλείνουν με δικαστική απόφαση οι εφημερίδες του ΚΚΕ, *Ριζοσπάστης* και *Ελεύθερη Ελλάδα*.

24 Σεπτεμβρίου 1947

Ο πρόεδρος της «Προσωρινής Δημοκρατικής Κυβέρνησης» Μάρκος Βαφειάδης μεταβαίνει στα Τίρανα μέσω Κορυτσάς για την αναζήτηση βοήθειας. Ο Εμβέρ Χότζα με επιστολή του στον Τίτο τον πληροφορεί ότι ο Μ. Βαφειάδης ήρθε χωρίς καμιά προηγούμενη ειδοποίηση και για το λόγο αυτό δεν συναντήθηκε μαζί του. Ο Μάρκος ζήτησε από ένα σύντροφο του Πολιτικού Γραφείου να αποσταλούν Τσάμηδες για ενίσχυση του Δημοκρατικού Στρατού, να οργανωθούν κέντρα για την αποστολή Ελλήνων φυγάδων στον ΔΣΕ, να συνεχιστεί η αποστολή οπλισμού και να εξεταστεί η προοπτική οικονομικής βοήθειας σε τρόφιμα και ιαματισμό. Για τους Τσάμηδες οι Αλβανοί απαντούν ότι προς το παρόν είναι αδύνατον, για την αποστολή Ελλήνων φυγάδων θεωρούν ότι είναι επικίνδυνο, συμφωνούν για την αποστολή οπλισμού και δίνουν τη συγκατάθεσή τους για την αποστολή οικονομικής βοήθειας κατανοώντας ότι δεν είναι σε θέση να προσφέρουν πολλά προς αυτήν την κατεύθυνση.

18 Οκτωβρίου 1947

Στις 10.00 το βράδυ, 5.000 μαχητές του ΔΣΕ εκμεταλλευόμενοι την κακοκαιρία επιτίθενται στις θέσεις της 75ης ταξιαρχίας που υπερασπίζεται το Μέτσοβο. Άλλοι 3.000 αντάρτες καταλαμβάνουν και ναρκοθετούν τις διαβάσεις από τις οποίες μπορούν να έλθουν ενισχύσεις. Η επίθεση διαρκεί εννέα μερόνυχτα. Ο αγώνας είναι τιτάνιος και οι δυο πλευρές παρουσιάζουν πράξεις ηρωισμού. Η ταξιαρχία του Μετσόβου εφοδιάζεται από μεταγωγικά αεροπλάνα, και απωθεί τους υπεράριθμους αντάρτες.

Νοέμβριος 1947

Ο βασιλιάς Παύλος είναι βαριά άρρωστος (πάσχει από τύφο). Η βασίλισσα Φρειδερίκη πρέπει να ταξιδέψει στο Λονδίνο για τους γάμους της πριγκίπισσας Ελισάβετ με τον πρίγκιπα της Ελλάδος Φίλιππο. Κατόπιν επιθυμίας του Παύλου, καταφέρνει στο επίσημο δείπνο και έρχεται σε επαφή με τον πρώην πρωθυπουργό της νίκης Γουίνστον Τσώρτσιλ. Του παρουσιάζει ανάγλυφα την κατάσταση στην Ελλάδα και του περιγράφει τις επείγουσες ανάγκες των ενόπλων δυνάμεων. Ο Τσώρτσιλ με ευλικρίνεια της δηλώνει την αδυναμία της βρετανικής κυβέρνησης και την παραπέμπει στον υπουργό εξωτερικών των ΗΠΑ στρατηγό Τζώρτζ Μάρσαλ που βρίσκεται εκείνες τις ημέρες στο Λονδίνο. Η Φρειδερίκη καταφέρνει και έρχεται σε επαφή μαζί του. Η συζήτηση περιστρέφεται στην Ελληνική υπόθεση, τις ανάγκες του στρατού και τα διεθνή ζητήματα. Ο στρατηγός υπόσχεται να εξετάσει τα προβλήματα με τον ευνοϊκότερο τρόπο.

3 Νοεμβρίου 1947

Ο Πρόεδρος Τρούμαν αποφασίζει την αποστολή στην Ελλάδα Αμερικανικής Στρατιωτικής Συμβουλευτικής και Επιτελικής Ομάδας.

20 Νοεμβρίου 1947

Η βασίλισσα της Βρετανίας Ελισάβετ Β' παντρεύεται τον πρίγκιπα της Ελλάδας Φίλιππο.

7 Δεκεμβρίου 1947

300 μαχητές του ΔΣΕ διαφεύγουν τον κλοιό του κυβερνητικού στρατού στη βόρεια Χαλκιδική όπου διεξάγονται επιχειρήσεις και επιτίθενται εναντίον του χωριού Μεταγγίτσι στη νότια Χαλκιδική, για να εξοντώσουν την φρουρά χωροφυλακής. Μέχρι το απόγευμα μετά από σκληρές μάχες και με την επέμβαση της αεροπορίας διαλύονται στα ορεινά αφήνοντας πίσω 40 νεκρούς μεταξύ των οποίων τον Καπετάνιο τους.

24 Δεκεμβρίου 1947

Η «Προσωρινή Δημοκρατική Κυβέρνηση» των ανταρτών εγκαθίσταται στην ισχυρότατη στρατηγική θέση της οροσειράς του Γράμμου. Πρωθυπουργός και υπουργός στρατιωτικών αναλαμβάνει ο Μάρκος Βαφειάδης.

25 Δεκεμβρίου 1947

Στις 6.00 το πρωί εκδηλώνεται αιφνιδιαστική επίθεση κατά της Κόνιτσας. Το ΚΚΕ σχεδιάζει να την ανακηρύξει πρωτεύουσα της προσωρινής κυβέρνησης γι' αυτό για πρώτη φορά ο ΔΣΕ παρουσιάζει οργανωμένα στρατιωτικά τμήματα, με καλώς μελετημένο σχέδιο και με ισχυρή υποστήριξη πυροβολικού. Τετρακόσιοι στρατιώτες με την υποστήριξη των πολιτών αμύνονται με κάθε μέσον. Από το πρωί συμβάλουν στην άμυνα, αεροπλάνα τα οποία μετασταθμεύουν στα Ιωάννινα από το αεροδρόμιο της Λάρισας.

27 Δεκεμβρίου 1947

Δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως και τίθεται σε ισχύ ο Α.Ν. 509 «Περί μέτρων ασφαλείας του Κράτους, του πολιτεύματος, του κοινωνικού καθεστώτος και προστασίας των ελευθεριών των πολιτών». Με τον νόμο αυτό, η κυβέρνηση Σοφούλη – Τσαλδάρη θέτει εκτός νόμου το ΚΚΕ και αρχίζει τις απολύσεις δημοσίων υπαλλήλων του «προπαγανδίζουν τας κομμουνιστικές αρχάς».

31 Δεκεμβρίου 1947

Σπάει ο κλοιός των ανταρτών στην Κόνιτσα μετά από έξι ημέρες σκληρών μαχών. Η υποστήριξη της αεροπορίας είναι καταλυτική. Η συνεχής ρίψεις εφοδίων από μεταγωγικά αεροπλάνα και οι επιθέσεις των καταδιωκτικών δίνουν ανάσα στους αμυνόμενους.

1948

- Γεννιέται ο Αλέξανδρος Ωνάσης γιος του Αριστοτέλη Ωνάση.
- Ο Μακάριος εκλέγεται μητροπολίτης Κιτίου.
- Διορίζεται επικεφαλής της πολεοδομικής ανασυγκρότησης της χώρας στο υπουργείο Συντονισμού, ο αρχιτέκτων – πολεοδόμος Κων. Δοξιάδης.
- Αρχίζει την εκτέλεση δρομολογίων με το Λονδίνο και τη Σκωτία μια ακόμη εταιρεία αεροσυγκοινωνιών στην οποία το κράτος δίνει άδεια αεροπορικής εκμετάλλευσης. Η ΕΛΛ.Α.Σ. (Ελληνικές Αεροπορικές

Συγκοινωνίες) με τη βοήθεια Σκοτσέζικων κεφαλαίων. Αργότερα με τη λαθεμένη υποστήριξη του κράτους, δίνονται άδειες σε δύο ακόμη εταιρείες χωρίς να ευδοκιμήσουν για μεγάλο χρονικό διάστημα. Στην Α.Μ.Ε. (Αεροπορικές Μεταφορές Ελλάδος) και την ΔΑΙΔΑΛΟΣ.

- Η Ελληνική Εμπορική Ναυτιλία υπό ελληνική σημαία φτάνει τους 1.250.000 κόρους ολικής χωρητικότητας (κ.ο.χ.). Αντίστοιχα υπό ξένη σημαία φτάνει τους 2.525.000 κ.ο.χ. και γίνεται μια από τις πρώτες παγκόσμιες ναυτιλιακές δυνάμεις
- Αεροπλάνο της Τ.Α.Ε. που εκτελεί εκπαιδευτική πτήση με μερικούς επιβάτες που θέλουν να θαυμάσουν το νυχτερινό Φάληρο, προσγειώνεται ανώμαλα λόγω ισχυρής ανεμοθύελλας στην ακτή της Βούλας με αποτέλεσμα τον θάνατο του πληρώματος και αρκετών επιβατών.
- Ο Ι. Παπαδημητρίου αρχίζει τις ανασκαφές στη Βραυρώνα και στο ιερό του Απόλλωνα Μαλεάτα στην Επίδαυρο.
- Ο Στελλάκης Περπινιάδης παίρνει κοντά του για τραγουδίστρια την Μαρίκα Νίνου στο κέντρο Φλόριντα της Λεωφόρου Αλεξάνδρας, όπου της μαθαίνει τα μυστικά του τραγουδιού.
- Αρχίζει να καθιερώνεται το «αρχοντορεμπέτικο» τραγούδι. Στην επιθεώρηση «Άνθρωποι, άνθρωποι» που ανεβαίνει στο θέατρο «Μετροπόλιταν» σε μουσική Γιαννίδη-Σουγιούλ και κείμενα Γιαννακόπουλου-Σακελλάριου οι κειμενογράφοι τολμούν να στείλουν ένα συμφιλιωτικό και φιλειρηνικό μήνυμα εν μέσω εμφύλιας αλληλοσφαγής. Στο φινάλε αυτής της παράστασης στην οποία συμμετέχουν ο Ντίνος Ηλιόπουλος, ο Μίμης Φωτόπουλος, η Ειρήνη Παππά, η Σμαρούλα Γιούλη, ο Νίκος Ρίζος κ.ά. με την καλλιτεχνική διεύθυνση του Ορέστη Μακρή, ακούγεται στο τελευταίο σκετς, το πρώτο «αρχοντορεμπέτικο». Πρόκειται για «Το τραμ το τελευταίο». Αργότερα την ίδια χρονιά ηχογραφείται με τον Τώνη Μαρούδα και τον Νίκο Παπαδάκη.
- Ο Βασίλης Λογοθετίδης και η Ίλυα Λιβυκού πρωταγωνιστούν στην ταινία «Οι Γερμανοί ξανάρχονται» σε σκηνοθεσία Αλέκου Σακελλάριου.
- Ο Κ. Θ. Δημαράς συγγράφει την «Ιστορία της Νέας Ελληνικής Λογοτεχνίας» η οποία θα επανεκδοθεί πολλές φορές μέχρι το 2000.
- Νίκος Καζαντζάκης: *Ο Χριστός ξανασταυρώνεται*.
- Ε. Π. Παπανούτσος: *Αισθητική*.
- Γεννιέται ο συνθέτης Σταμάτης Σπανουδάκης.
- Γεννιέται στα Τρίκαλα της Θεσσαλίας ο τραγουδιστής Δημήτρης Μητροπάνος.
- Γεννιέται στην Αθήνα ο τραγουδιστής και συνθέτης Λάκης Παπαδόπουλος (Λάκης με τα ψηλά ρεβέρ).
- Γεννιέται η τραγουδίστρια Πόπη Αστεριάδη.
- Γεννιέται στην Αθήνα ο ρόκερ Παύλος Σιδηρόπουλος.
- Γεννιέται στη Θεσσαλονίκη η ηθοποιός Κάτια Δανδουλάκη.
- Γεννιέται ο ποιητής και συγγραφέας Γιώργος Χρονάς.
- Γεννιέται στην Αθήνα ο φυσικός και ακαδημαϊκός Δημ. Νανόπουλος.

7 Ιανουαρίου 1948

Μονάδες του Δημοκρατικού Στρατού μπαίνουν στην Αράχωβα.

Φεβρουάριος 1948

Εφαρμόζεται για πρώτη φορά η από αέρος προσβολή των οργανωμένων θέσεων των ανταρτών με εμπρηστικές βόμβες Ναπάλμ, στο ύψωμα Κλέφτης τους όρους Σμόλικα.

10 Φεβρουαρίου 1948

Νωρίς το πρωί δύναμη ανταρτών ακαθόριστης ισχύος ξεκινώντας από τα Κρούσια όρη, φτάνουν σε απόσταση 8-9 χιλιομέτρων από την Θεσσαλονίκη, στο δρόμο προς Λαγκαδά. Εκεί εγκαθιστούν ένα ορειβατικό πυροβόλο το οποίο βάλει επί μία ώρα κατά της πόλης με στόχους κυρίως αποθήκες καυσίμων και στρατώνες. Με το πρώτο φως της ημέρας αναγνωριστικό αεροπλάνο τους εντοπίζει στην περιοχή του Ασβεστοχωρίου και καλεί τα καταδιωκτικά τα οποία τους διασκορπίζουν στα δάση πριν προλάβουν να φτάσουν οι πρώτες δυνάμεις του στρατού.

20 Φεβρουαρίου 1948

Δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Προσωρινής Δημοκρατικής Κυβέρνησης του βουνού, ο νόμος αριθ. 7, του οποίου το άρθρο 3 αφορά την επιστράτευση των γυναικών στον Δημοκρατικό Στρατό. Ο ΔΣΕ αντιμετωπίζει πλέον πρόβλημα με τις εφεδρείες και αποφασίζεται να μεταφερθούν παιδιά ηλικίας μέχρι 20 ετών από τις εμπόλεμες περιοχές στις Λαϊκές Δημοκρατίες. Τα μεγαλύτερα εκπαιδεύονται και γυρίζουν να

πολεμήσουν. Με την απομάκρυνση των παιδιών διευκολύνονται οι νεαρές μητέρες που ζουν στις περιοχές δράσης του ΔΣΕ, να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους σε αυτόν.

21 Φεβρουαρίου 1948

Ο στρατάρχης Τίτο συναντιέται με τον Ν. Ζαχαριάδη στο Βελιγράδι. Στη συνάντηση συμμετέχουν από πλευράς ΚΚΕ ο υπουργός Εσωτερικών της κυβέρνησης του βουνού Ιωαννίδης και από γιουγκοσλαβικής πλευράς ο Τζίλας και ο Καρντέλι οι οποίοι λίγες ημέρες πριν είχαν συνάντηση στη Μόσχα με τον Στάλιν όπου συζήτησαν το ζήτημα του ένοπλου αγώνα του ΚΚΕ. Ο στρατάρχης δίνει μαθήματα πολεμικής τακτικής στον Ζαχαριάδη λέγοντας: «... δεν υπάρχει προοπτική στρατηγικής, δεν υπάρχει τακτική. Οι παλιοί αξιωματικοί κάθονται μονάχα και δεν έχουν επαναστατικό πνεύμα. Η τακτική σας είναι λαθεμένη». Επικρίνει τις επιχειρήσεις στην Κόνιτσα σαν χαρακτηριστικό παράδειγμα εσφαλμένης δουλειάς και συνεχίζει: «Να εφαρμόζετε την τακτική των εκτεταμένων ελιγμών, να αναζητάτε τον εχθρό, να μην τον αποφεύγετε. Να μην αμύνεστε αλλά να επιτίθεστε... Οι επαφές σας με τον λαό είναι ανεπαρκείς και όχι στενές, σε ότι αφορά τη στρατηγική, οι κύριες δυνάμεις σας είναι στα σύνορα. Πρέπει να μεταβάλλετε εντελώς τα πράγματα. ..». Ο ηγέτης του ΚΚΕ αντιτείνει πως σε δύο μήνες όλα θα διορθωθούν και υπόσχεται ότι θα αγωνιστούν αποφασιστικότερα. Όταν ο Τίτο τον προτρέπει να πάει στη Μόσχα ο Ζαχαριάδης θεωρεί ότι δεν είναι κατάλληλη στιγμή.

26 Φεβρουαρίου 1948

Ο υπουργός εξωτερικών των ΗΠΑ Τζώρτζ Μάρσαλ ζητεί από την αμερικανική Βουλή να εγκρίνει την οικονομική βοήθεια 275 εκατ. δολαρίων προς την Ελλάδα και την Τουρκία (**Σχέδιο Μάρσαλ**).

6 Μαρτίου 1948

Με πρωτοβουλία της βασίλισσας Φρειδερίκης, συγκαλούνται οι υπουργοί Στρατιωτικών, Κοινωνικής Πρόνοιας και Εσωτερικών, με σκοπό τη δημιουργία «Συντονιστικής Επιτροπής Διασώσεως και Περιθάλψεως Ελληνοπαίδων». Δημιουργούνται 53 παιδοπόλεις με σκοπό την περίθαλψη παιδιών έως 20 χρονών, την αναμόρφωσή τους εφόσον έχουν συλληφθεί από τον κυβερνητικό στρατό και την εκμάθηση μιας τέχνης. Ονομαστές είναι οι *Βασιλικές Τεχνικές Σχολές Λέρου*. Τα παιδιά που μεταφέρονται, υπολογίζονται σε 28.000 περίπου.

7 Μαρτίου 1948

Πραγματοποιείται επίσημη τελετή της ένωσης των Δωδεκανήσων με την Ελλάδα.

15 Μαρτίου 1948

Ξεκινά μεγάλη επιχείρηση του κυβερνητικού στρατού, υπό τον στρατηγό Θρ. Τσακαλώτο, εναντίον των ανταρτών στη Ρούμελη.

20 Απριλίου 1948

Ανακοινώνεται ότι η Ελλάδα θα λάβει από το σχέδιο Μάρσαλ 106.000.000 δολάρια. Τα γνωρίσματα αυτής της οικονομικής και φυσικά πολιτικής παρέμβασης των ΗΠΑ είναι: α) η σχεδόν ολοσχερής ανάληψη της οικονομικής πολιτικής της χώρας από τις στρατιωτικές και οικονομικές αποστολές των ΗΠΑ και τις συναφείς με αυτές επιτροπές, β) η δημιουργία από τις επιτροπές αυτές νέων οικονομικών θεσμών για το σχεδιασμό της οικονομίας και τον έλεγχο του εξωτερικού εμπορίου και γ) η παροχή σημαντικής στρατιωτικής και επισιτιστικής βοήθειας, και των αναγκαίων πιστώσεων και δανείων για την ανασυγκρότηση της χώρας.

1 Μαΐου 1948

Δολοφονείται στην Αθήνα ο υπουργός δικαιοσύνης Χρήστος Λαδάς. Σε αντίποινα η κυβέρνηση αποφασίζει να εκτελέσει 152 κομμουνιστές.

15 Μαΐου 1948

Δύο χιλιάδες αντάρτες επιτίθενται την νύχτα κατά του χωριού Πατάδες της Δράμας. Μετά από ολονύχτια μάχη με τις δυνάμεις των δύο λόχων που στρατωνίζονται στην περιοχή και την υποστήριξη της αεροπορίας με το πρώτο φως της επόμενης ημέρας, οι αντάρτες ανατρέπονται και καταδιώκονται στα βουνά.

16 Μαΐου 1948

Δολοφονείται στη Θεσσαλονίκη ο αμερικανός δημοσιογράφος Τζώρτζ Πολκ κάτω από αδιευκρίνιστες συνθήκες. Ο Πολκ έφθασε στην Ελλάδα με σκοπό να έλθει σε επαφή με την ηγεσία του Δημοκρατικού Στρατού. Το πτώμα του βρίσκεται στο λιμάνι της Θεσσαλονίκης.

30 Μαΐου 1948

Ο Μάρκος Βαφειάδης καταθέτει προτάσεις για ανακωχή.

28 Ιουνίου 1948

Επέρχεται **οριστική ρήξη μεταξύ Τίτο και Στάλιν**. Η Κομμουνιστική καταδικάζει την Γιουγκοσλαβική πολιτική. Η «κλίκα Τίτο, Καρντέλι, Τζίλας, Ράνκοβιτς» φορτώνεται με όλα τα εγκλήματα: προδίδει τον μαρξισμό – λενινισμό, ακολουθεί εχθρική πολιτική προς την ΕΣΣΔ, αρνείται να εθνικοποιήσει τη γη, καταδιώκει τους καλούς κομμουνιστές, δεν συζητεί με τα αδελφά κόμματα και προχωρεί σε παραχωρήσεις προς τους ιμπεριαλιστές.

Ιούλιος 1948

Αεροπλάνα εντοπίζουν αντάρτες του Καπετάν Γιώτη (Χαρ. Φλωράκη) να εγκαταλείπουν την Αμφιλοχία παίρνοντας μαζί τους ομήρους γυναικόπαιδα και λάφυρα. Τα αεροπλάνα προσπαθούν να τους χτυπήσουν, αλλά οι αντάρτες στέκονται όρθιοι κρατώντας με τα χέρια τους ψηλά, τα μικρά παιδιά. Έτσι πετυχαίνουν να απομακρυνθούν στα λημέρια τους.

12 Ιουλίου 1948

Διαρκείς επιχειρήσεις του κυβερνητικού στρατού για την κατάληψη του υψώματος *Κλέφτης* του όρους *Σμόλικα*. Το σπουδαίο οχυρό της περιοχής του Προφήτη Ηλία με πολλά πολυβολεία, καταστρέφεται με το αποφασιστικό χτύπημα του νεαρού ανθυποσηναγού Κ. Τασσόπουλου ο οποίος βυθίζοντας επικίνδυνα το αεροπλάνο του κατορθώνει να τα σιγήσει.. Ο στρατός ανασαίνει και καταλαμβάνει με ευκολία την περιοχή.

2 Αυγούστου 1948

Εξακολουθεί ο δύσκολος αγώνας για την κατάληψη των υψωμάτων του όρους *Σμόλικα* με βάσεις εξόρμησης από χαμηλές γραμμές. Η αντίσταση των ανταρτών είναι αποφασιστική και πεισματωμένη που την κάνουν πιο τρομερή οι ατομικές νάρκες που έχουν διασπείρει σε όλη την περιοχή σύμφωνα με το αμυντικό τους σχέδιο. Στρατιώτες και αεροπόροι υπερβάλλουν τους εαυτούς τους και καταλαμβάνουν την κορυφή *Κλέφτης*.

20 Αυγούστου 1948

Ο Γιαννούλης παραπέμπεται σε δίκη. Του καταμαρτυρούν ότι το 1942 έλαβε μέρος σε μια αντιστασιακή κίνηση το «*ΙΒΕ*» που αργότερα, όταν εκείνος πέρασε στις τάξεις του ΕΛΑΣ, στράφηκε προς τη Δεξιά. Ύστερα από μια παρωδία δίκης, ο Γούσιας δίνει προσωπικά τη διαταγή της εκτέλεσης.

Τη νύχτα ενώ δυνάμεις του ΔΣΕ γλιστρούν μέσα από ανοίγματα των κυβερνητικών, ο Μάρκος Βαφειάδης ξεκόβει από τον όγκο των ανταρτών και επιταχύνει την πορεία του προς την άλλη πλευρά των συνόρων στην Αλβανία. Ξαφνικά ακούγονται τουφεκίες εναντίον του. Η ενέδρα στήνεται από κάποιον Πολύδωρο. Ο Μάρκος γλιτώνει και αποσύρεται με την κάλυψη των συνοριακών φρουρών του Εμβέρ Χότζα. Η σοβιετική αποστολή στην Αλβανία αναλαμβάνει την προστασία του.

21 Αυγούστου 1948

Ο κυβερνητικός στρατός καταλαμβάνει τον *Γράμμο*. Τελευταίο προπύργιο των ανταρτών παραμένει η *Μουργκάνα*. Ο αγώνας συνεχίζεται και από τις δύο πλευρές μέσα σε μια κόλαση πυρός, χωρίς να υπολείπεται καμία σε ηρωισμό.

28 Αυγούστου 1948

Ο κυβερνητικός στρατός επιτίθεται εναντίον των ανταρτών στο Βίτσι. Η προσπάθεια αποτυγχάνει.

30 Αυγούστου 1948

Δύναμη 1200 ανταρτών επιτίθεται εναντίον της Δημητσάνας που την υπερασπίζεται φρουρά 375 ανδρών. Με την διπλή συμβολή αναγνωριστικού και καταδιωκτικών αεροπλάνων, η φρουρά μετά από δέκα ώρες απωθεί τους επιτιθέμενους.

Σεπτέμβριος 1948

Πρωτοβουλία του Αυστραλού υπουργού Εξωτερικών Χ. Έβατ στον ΟΗΕ για τον τερματισμό του εμφυλίου πολέμου, απορρίπτεται από τις ΗΠΑ.

10 Σεπτεμβρίου 1948

Οι αντάρτες προελαύνουν στην περιοχή της *Ραμπατίνας* και αναγκάζουν δύο κυβερνητικά τάγματα της 22ας ταξιαρχίας και ένα της 10ης μεραρχίας να υποχωρήσουν άτακτα προς την περιοχή της Καστοριάς. Δύο αεροπλάνα προσπαθούν να αναχαιτίσουν την προέλαση Ο ανθυποσηναγός Τασσόπουλος Κ. βρίσκει ηρωικό θάνατο όταν το αεροπλάνο του πέφτει φλεγόμενο στο ύψωμα *Πυραμίσ* του ορεινού όγκου *Μάλι Μάδι*. Στις παρυφές της Καστοριάς τμήματα του κυβερνητικού στρατού με υψηλό ηθικό φράζουν τον δρόμο στους φυγάδες, τους συλλαμβάνουν και μετά από έκτακτο στρατοδικείο εκτελούνται εβδομήντα οχτώ.

14 Σεπτεμβρίου 1948

Πραγματοποιείται η πρώτη αεροπειρατεία στην ιστορία της αεροπορίας και εγκαινιάζεται μια νέα εποχή ανορθόδοξου πολέμου. Αεροπλάνο της Τ.Α.Ε. απογειώνεται από την Αθήνα με 21 επιβάτες και τετραμελές πλήρωμα. Προορισμός η Θεσσαλονίκη. Πάνω από την Εύβοια έξι άνδρες καταλαμβάνουν το αεροπλάνο, χτυπούν και δένουν τον ασυρματιστή, τραυματίζουν τον δεύτερο πιλότο και αξιώνουν από τον κυβερνήτη να πετάξει στην Γιουγκοσλαβία. Παρά τις αντιδράσεις του πληρώματος και με τις συνεχείς απειλές των αεροπειρατών με μαχαίρια και σπασμένα μπουκάλια, με τον κίνδυνο να καταρριφθεί το αεροπλάνο λόγω της εμπόλεμης κατάστασης, προσγειώνεται 60 χιλιόμετρα νοτιοανατολικά των Σκοπίων σε ένα έρημο χωράφι. Οι αεροπειρατές αποβιβάζονται και το αεροπλάνο απογειώνεται για τη Θεσσαλονίκη 4 ώρες και 27 λεπτά μετά την αναχώρησή του από την Αθήνα.

17 Σεπτεμβρίου 1948

Αργά την νύχτα δυνάμεις καταδρομών του κυβερνητικού στρατού με διοικητή τον Κ. Παπαγεωργόπουλο καταλαμβάνουν υψώματα στο Βίτσι και το Μαγκοβίτσι περιμένοντας για ενίσχυση την 22α ταξιαρχία. Όταν η τελευταία δεν μπορεί να κινηθεί, η αεροπορία αναλαμβάνει τον ανεφοδιασμό. Οι καταδρομείς κρατούν τα υψώματα μέχρι την εκπνοή και της τελευταίας επίθεσης των ανταρτών με μεγάλες απώλειες.

19 Σεπτεμβρίου 1948

Μετά από υπεράνθρωπες προσπάθειες κρίνεται η τύχη του σκληροτράχηλου και άπαρτου μέχρι τότε κάστρου της Μουργκάνας, προς την πλευρά του κυβερνητικού στρατού. Τρεις χιλιάδες πεντακόσια οχυρά μετριούνται μετά την κατάληψή του. Οι αντάρτες μετακινούνται στην Αλβανία και από εκεί στο Βίτσι όπου οργανώνουν καινούργια αντίσταση.

22-29 Σεπτεμβρίου 1948

Οι αντάρτες εισέρχονται στον Σοχό Λαγκαδά, στα Νέα Μουδανιά Χαλκιδικής και στην Λάρισα.

14 Οκτωβρίου 1948

Οι αντάρτες εισέρχονται στον Δομοκό.

21 Οκτωβρίου 1948

Μετά από παράκληση του στρατηγού Βαν Φλητ, ο στρατηγός Θρ. Τσακαλώτος μεταβαίνει στο επιτελείο του Β' Σώματος Στρατού για να λάβει γνώση της δύσκολης κατάστασης. Ομόφωνα ορίζεται γενικός αρχηγός επιχειρήσεων στρατού και διοικητής του Β' Σώματος Στρατού ενώ ο υποστράτηγος Ν. Παπαδόπουλος, ορίζεται διοικητής της II Μεραρχίας στη Φλώρινα. Ο θυρλικός «παππούς», πεπειραμένος ηγήτορας, συμπολεμιστής του Θρ. Τσακαλώτου σαν υποδιοικητής της ταξιαρχίας Ρίμινι και άριστης φήμης, αναλαμβάνει ένα τμήμα του έργου της αποκατάστασης του ηθικού στο στράτευμα.

28 Οκτωβρίου 1948

Ο στρατηγός Τσακαλώτος καταφθάνει στη Φλώρινα. Το αεροπλάνο που τον μεταφέρει προσκρούει σε νάρκη χωρίς να πάθει κανείς το παραμικρό. Την ίδια ημέρα φθάνει και ο αμερικανός στρατηγός Βαν Φλιτ. Αμέσως επισκέπτονται το επιτελείο του υποστράτηγου Ν. Παπαδόπουλου και γνωστοποιούν τις προθέσεις τους για ανάληψη επιθετικών επιχειρήσεων. Ο μέραρχος αμίλητος τους δείχνει τις αναφορές των διοικητών των ταξιαρχιών που επισημαίνουν το χαμηλό ηθικό των στρατιωτών στις ζώνες επιχειρήσεων.

31 Οκτωβρίου 1948

Γίνεται η τελευταία εγγραφή στο ημερολόγιο του πλοίου – θρύλος Αβέρωφ. «*Συνήθης εν όρμω υπηρεσία. Κινήσεις συμφώνως τω πίνακι. Έκτακτον ουδέν*».

1 Νοεμβρίου 1948

Ο Αθηναγόρας εκλέγεται Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως.

12 Νοεμβρίου 1948

Παρατείται η κυβέρνηση των Φιλελευθέρων – Λαϊκών.

14 Νοεμβρίου 1948

Ο Γεώργιος Βλάχος δημοσιεύει στην εφημερίδα *Καθημερινή* άρθρο στο οποίο προτείνει όπως η Βουλή μεταβιβάσει μόνη της τα δικαιώματά της, «εις τον βασιλέα, δια να ορίσει ένα δικτάτορα», ερμηνεύοντας το αισθητήριο αναγνωστών, όταν είναι πια φανερό ότι κάτι χωλαίνει στην πολιτική και στρατιωτική ηγεσία, όπου λείπει το στοιχείο της πειθαρχίας και της ενιαίας υπεύθυνης διοίκησης του τόπου.

15 Νοεμβρίου 1948

Καθαιρείται ο αρχηγός του ΔΣΕ Μάρκος Βαφειάδης από μέλος του Π.Γ. της Κ.Ε. του ΚΚΕ και από μέλος της Κ.Ε. του ΚΚΕ και αντικαθίσταται από τον Γούσια. Η απόφαση κρατείται μυστική για ένα εξάμηνο. Η απροσδόκητη αποτυχία του ΔΣΕ να κρατήσει τον *Γράμμο*, σε επιβεβαίωση της μεγαλοστομίας του Ν.

Ζαχαριάδη, που τον είχε βαφτίσει άπαρτο κάστρο, υπήρξε η αφορμή της αναζωπύρωσης της υποβόσκουσας διχόνοιας μεταξύ των δύο ανδρών.

18 Νοεμβρίου 1948

Ορκίζεται νέα κυβέρνηση Φιλελευθέρων – Λαϊκών υπό τον Θ. Σοφούλη. Το κόμμα Φιλελευθέρων διασπάται και 54 βουλευτές ακολουθούν τον Σ. Βενιζέλο.

27 Νοεμβρίου 1948

Καταδικάζεται σε θάνατο ο νεαρός Χρυσικόπουλος, γνωστής οικογένειας μεγαλεμπόρων των Αθηνών, διότι με πλαστά πιστοποιητικά αποφεύγει συστηματικά τη στρατιωτική θητεία. Η οικογένειά του με ισχυρές διασυνδέσεις στα ανάκτορα προσπαθεί να διασώσει τον νεαρό, χωρίς αποτέλεσμα.

11 Δεκεμβρίου 1948

Αργά την νύχτα με άσχημες καιρικές συνθήκες, τέσσερις ταξιαρχίες του ΔΣΕ και ένα σύνταγμα ιππικού επιτίθενται εναντίον της Καρδίτσας την καταλαμβάνουν και παραμένουν αδιαφιλονίκητοι κύριοι της πόλης επί 18 ώρες. Στις μάχες σκοτώνονται 37 πολίτες τραυματίζονται 105 και απάγονται 980. Καταστρέφονται και πυρπολούνται ο σιδηροδρομικός σταθμός, 450 καταστήματα, 40 σπίτια, 2 αλευρόμυλοι και το νοσοκομείο. Χρειάζεται αγώνας 10 ωρών για να ανακαταληφθεί η πόλη από τον εθνικό στρατό. Γίνονται ανάρπαστα περιουσίες, νοικοκυριά, αδειάζουν καταστήματα, αποθήκες, σπίτια από μεγάλες ποσότητες τροφίμων και ιματισμού που μεταφέρονται στα καταφύγια και τους καταυλισμούς των ανταρτών στα βουνά της Πίνδου. Κατά την υποχώρησή τους δέχονται την επίθεση αεροπλάνων τα οποία προξενούν μεγάλες απώλειες στο ιππικό.

Ο ψυχολογικός αντίκτυπος είναι τρομερός. Είναι η πρώτη φορά που καταλαμβάνεται μια πόλη στην πεδιάδα από τους αντάρτες.

18 Δεκεμβρίου 1948

Με πρωτοβουλία και ευθύνη του στρατηγού Θρ. Τσακαλώτου εφαρμόζεται κατά γράμμα από τον διοικητή Πελοποννήσου η ακόλουθη διαταγή:

«... Προβείτε προκαταρκτικές ενεργείες ώστε συλληφθώσι εκ των αστικών κέντρων απάσης υμών της περιοχής εν συνεννοήσει μετά των κατά τόπους Στρατιωτικών Αρχών, άπαντες ιδιώται Κομμουνισταί, ανεξαρτήτως εάν θεωρούνται ύποπτοι ή ου, και ανεξαρτήτως επαγγέλματος (Δημόσιοι υπάλληλοι, επιστήμονες). Εφιστώ την προσοχήν σας επί γεγονότος ότι είθισται συλλαμβάνονται εργάτες ή μικροεπαγγελματίες και παραμένουσι ελεύθεροι οι πλέον επικίνδunami, οι επιστήμονες και άλλοι. Ουδεμίαν τοιαύτην εξαίρεσιν θα δεχθώ. Τουναντίον, συλληψεις ενεργηθώσιν από τους πλέον επικίνδunους τούτους μέχρι τελευταίου Κομμουνιστού».

19 Δεκεμβρίου 1948

Αρχίζει η εφαρμογή του σχεδίου «Περιστέρα» στην Πελοπόννησο με την συμμετοχή και των τριών κλάδων των ενόπλων δυνάμεων κάτω από τις διοικήσεις των στρατηγών Τσακαλώτου, Μανιδάκη και Πετζόπουλου διοικητή του Α' Σώματος Στρατού που εδρεύει στην Πελοπόννησο.

Διατάσσεται αμέσως η απομόνωση της Πελοποννήσου από ξηρά, θάλασσα και αέρα. Κανείς δεν εισέρχεται η εξέρχεται χωρίς έγγραφη άδεια των αστυνομικών αρχών. Στα λιμάνια και τον Ισθμό γίνονται έρευνες φορτίων, αποσκευών και επιβατών. Αρχίζει η σύλληψη όλων όσων θεωρούνται επικίνδunami ή ύποπτοι βάσει συγκεκριμένων στοιχείων. Ταυτόχρονα λαμβάνονται μέτρα πριν οι πολιτικοί κινητοποιηθούν και ματαιώσουν ή αποδυναμώσουν το μέτρο, επεμβαίνοντας για την εξαίρεση από την σύλληψη πολιτικών τους φίλων (ψηφοφόρων τους). Αποκόπτονται οι τηλεφωνικές γραμμές με την Αθήνα και την υπόλοιπη Ελλάδα.

22 Δεκεμβρίου 1948

Νωρίς το πρωί η Έδεσσα δέχεται την επίθεση των ανταρτών με σκοπό την φθορά και αποδιοργάνωση του αντιπάλου και την εξασφάλιση εφεδρειών και αναγκαίων επιμελητειακών πόρων για τον ΔΣΕ. Το κόστος σε αίμα αυτής της επιχείρησης είναι βαρύ σε σύγκριση με τα επιχειρησιακά οφέλη.

25 Δεκεμβρίου 1948

Καταλαμβάνεται η Νιγρίτα από τους αντάρτες.

28 Δεκεμβρίου 1948

Ολοκληρώνονται οι συλλήψεις στην Πελοπόννησο. 2.300 εκτοπίζονται στην Μακρόνησο και στο Τρικέρι και άλλοι 2.000 συγκεντρώνονται σε οργανωμένα στρατόπεδα εντός της Πελοποννήσου. Αποκαθίστανται οι τηλεφωνικές γραμμές με την υπόλοιπη Ελλάδα.

Με τον έλεγχο των ακτών και τις συλλήψεις, οι αντάρτες της 3ης μεραρχίας του ΔΣΕ στερούνται πληροφοριών και εφοδιασμού.

29 Δεκεμβρίου 1948

Αρχίζουν οι πολεμικές επιχειρήσεις του εθνικού στρατού στην Πελοπόννησο ο οποίος επιδεικνύει πρωτοφανές επιθετικό πνεύμα εξαπολύοντας τον δικό του ανταρτοπόλεμο. Στημένοι πληροφοριοδότες συλλέγουν πληροφορίες για τις θέσεις, καταυλισμούς και αποθήκες των ανταρτών και τις διαβιβάζουν σε υπερυψάμενα αεροπλάνα για εκμετάλλευση. Οι στρατιώτες ημέρα και νύχτα, με ήλιο και με χιόνι ακολουθούν απάτητα, μέχρι τότε, δρομολόγια και εμφανίζονται ξαφνικά μέσα στα λημέρια των ανταρτών.

1949

- Ο Α. Παπανδρέου δημοσιεύει στο έγκυρο περιοδικό *American Economic Review* το “*Market Structure and Monopoly Power*”, ένα άρθρο που κατατάσσεται στην καθαρά νεοκλασική παράδοση και από το οποίο κάποιιο οικονομολόγοι επινοούν τον όρο *Papandreou coefficient* (*Συντελεστής Παπανδρέου*): συντελεστής που μετρά τη δυνατότητα μιας εταιρείας να αντεπιτεθεί σε ανταγωνιστή της χρησιμοποιώντας το *idle capacity* (*πλεονάζουσα παραγωγική ικανότητα*) για να αυξήσει αιφνιδιαστικά την παραγωγή της και έτσι να ρίξει τις τιμές.
- Αεροπλάνο της Τ.Α.Ε. εκτελώντας το δρομολόγιο Αθήνα – Καβάλα – Αθήνα, πέφτει βόρεια της Πάρνηθας στη θέση Λίστι στο Κακοσάλεσι και παρασύρει στο θάνατο τέσσερα μέλη του πληρώματος και 18 επιβάτες. Το δυστύχημα οφείλεται στις δυσμενείς και επικίνδυνες καιρικές συνθήκες που επικρατούν στην περιοχή τη στιγμή διέλευσης του αεροπλάνου.
- Ανοίγει ξανά η διώρυγα της Κορίνθου.
- Αρχίζει η συνεργασία της Μαρίκας Νίνου με τον Βασίλη Τσιτσάνη στο κέντρο Τζίμης ο Χοντρός η οποία καθορίζει την ζωή των δύο καλλιτεχνών.
- Η δισκογραφική εταιρεία RCA παρουσιάζει τον πρώτο δίσκο 45 στροφών.
- Το ελαφρό τραγούδι αντιπροσωπεύεται με το «*Βίρα τις άγκυρες*» του Γ. Μουζάκη και του Αλέκου Αγγελόπουλου που τραγουδούν η Σμαρούλα Γιούλη και το Τρίο Κιτάρα. Την ίδια χρονιά ο Β. Τσιτσάνης κυκλοφορεί το λαϊκό τραγούδι «*Βίρα την άγκυρα παιδιά*» με ερμηνευτές τον Πρόδρομο Τσαουσάκη και τη Μαρίκα Νίνου.
- Ο Μάνος Χατζηδάκης γράφει δύο έργα για χορό. Το *Μαρσύας* και *Έξι λαϊκές Ζωγραφιές*. Τον Ιανουάριο παραθέτει διάλεξη για το ρεμπέτικο η οποία καταγράφεται σαν σταθμός στην ιστορία της μουσικής και οδηγεί σύντομα στην αναγνώριση της σπουδαιότητας του είδους αυτού από μεγάλο μέρος της «*ελεύθερης διανόησης*» σε όλα τα σημεία του πολιτικού φάσματος. Ανάμεσα στα άλλα τονίζει ότι: «*Το ρεμπέτικο κατορθώνει με μια θαυμαστή ενότητα, να συνδυάζει τον λόγο, τη μουσική και την κίνηση. Απ’ τη σύνθεση μέχρι την εκτέλεση, με ένστικτο δημιουργούνται οι προϋποθέσεις για την τριπλή αυτή εκφραστική συνύπαρξη, που ορισμένες φορές, σαν φτάνει τα όρια της τελειότητας, θυμίζει μορφολογικά την αρχαία τραγωδία*».
- Ο Λάμπρος Κωνσταντάρας και η Έλλη Λαμπέτη πρωταγωνιστούν στην αισθηματική κομεντί «*Διαγωγή μηδέν*», σε σκηνοθεσία Μιχάλη Γαζιάδη και Γιάννη Φιλίππου.
- Η Κατίνα Παξινού τιμάται με το βραβείο Κοκτώ στο Φεστιβάλ Μπίαριτς για την ερμηνεία της στην ταινία «*Το πένθος ταιριάζει στην Ηλέκτρα*».
- Διδάσκεται στο Ηρώδειο η τριλογία του Αισχύλου Ορέστεια σε σκηνοθεσία Δημ. Ροντήρη με την Μαρίκα Κοτοπούλη στον ρόλο της Κλυταιμνήστρας.
- Η Μελίνα Μερκούρη καθιερώνεται ως πρωταγωνίστρια με το ρόλο της *Μπλανς* στο έργο του Τένεσι Ουίλιαμς «*Λεωφορείον ο Πόθος*».
- Ευάγγελος Π. Παπανούτσος: *Ηθική*.
- Σωτήρης Πατατζής: *Μεθυσμένη πολιτεία*.
- Γεννιέται στον Πειραιά ο τραγουδιστής Γιώργος Νταλάρας.
- Γεννιέται στη Θεσσαλονίκη ο τραγουδοποιός Νικόλας Άσιμος.
- Πεθαίνει ο συνθέτης Νίκος Σκαλκώτας (γ. 1904).

14 Ιανουαρίου 1949

Τέσσερις ταξιαρχίες του ΔΣΕ υποστηριζόμενες από πυροβολικό καταλαμβάνουν για λίγες ημέρες την Νάουσα. Η αντίσταση των 500 ανδρών της φρουράς εξουδετερώνεται εύκολα. Καταστρέφονται και

πυρπολούνται σπίτια και περιουσίες και γίνονται πάλι ανάρπαστα τρόφιμα και ιματισμός. Μετά από σκληρές μάχες οι αντάρτες υποχωρούν στα βουνά παίρνοντας μαζί τους 430 άνδρες και γυναίκες.

15 Ιανουαρίου 1949

Παρατείνεται η κυβέρνηση του Θ. Σοφούλη.

19 Ιανουαρίου 1949

Ορκίζεται νέα κυβέρνηση Θ. Σοφούλη.

20 Ιανουαρίου 1949

Οι πολιτικοί παραμερίζουν τις αντιδράσεις τους και ο βασιλιάς διορίζει τον στρατηγό Παπάγο αρχιστράτηγο, του απονέμει τον βαθμό του στρατάρχη και τον περιβάλλει με έκτακτες δικαιοδοσίες τις οποίες απαιτεί ο ίδιος. Μεταξύ άλλων αναλαμβάνει: α) να αποφασίζει και να καταρτίζει τα σχέδια επιχειρήσεων, β) να αποφασίζει για τη σύνθεση και συγκρότηση των μονάδων του στρατού, γ) να διατάζει κατά την κρίση του, τις τοποθετήσεις και μεταθέσεις των αξιωματικών, δ) να ανακαλεί στην ενέργεια οποιοδήποτε αξιωματικό κρίνει από την αποστρατεία ή εφεδρεία και ε) να υπαχθούν στις διαταγές του, Στρατός, Αεροπορία και Χωροφυλακή.

Στην ημερήσια διαταγή του προς το στράτευμα μεταξύ άλλων τονίζει:

«... σας καθιστώ γνωστόν ότι υπό τας παρούσας συνθήκας, υφ' ας η σωτηρία της Πατρίδος αποτελεί υπέρτατον Νόμον και Καθήκον, ουδεμία παράβασις ή παρέκκλισις, εκ του πνεύματος της παρούσης διαταγής θα γίνη ανεκτή. Πάσα λιποψυχία, πάσα ολιγωρία ή αμέλεια ή απροθυμία περί την εκτέλεσιν των Διαταγών, πάσα πράξις προδίδουσα έλλειψιν κατανοήσεως των εθνικών κινδύνων της παρούσης στιγμής, πάσα εκδήλωσις απειθαρχίας ή ηττοπάθειας, πάσα πράξις αποτελούσα προσπάθειαν μειώσεως του κύρους της προΐσταμένης αρχής, πάσα εκδήλωσις αντικανονικού τρόπου του αναφέρεσθαι και πάσα εν γένει πράξις αντιβαίνουσα εις το Καθήκον και την στρατιωτικήν τιμήν θα επισύρωσι παραδειγματικές κυρώσεις κατά παντός υπαιτίου οιοδήποτε βαθμού».

20-21 Ιανουαρίου 1949

Ισχυρότατες δυνάμεις του ΔΣΕ, το σύνολο των συγκροτημάτων Ρούμελης – Θεσσαλίας, υπό τον γενικό αρχηγό Νότιας Ελλάδας Καραγιώργη και με τους μεράρχους Διαμαντή και Γιώτη (Χαρ. Φλωράκη), συνολικής δύναμης 6.000 ανδρών, με αξιοθαύμαστη ευελιξία και με αντίξοες καιρικές συνθήκες, καταλαμβάνουν μετά από πολιορκία δύο ημερών το Καρπενήσι, εξοντώνοντας δύναμη δύο ταγμάτων και το σύνολο της χωροφυλακής και των ΤΕΑ. Ταυτόχρονα φράσσουν την στενωπό Τυμφρηστού – Αγ. Γεωργίου, από την οποία διέρχεται η μοναδική οδός προς τη Λαμία. Ο αιφνιδιασμός είναι πλήρης.

Το πρωί της 21ης, αναγνωριστικό αεροπλάνο επιβεβαιώνει την δύσκολη κατάσταση αλλά και το αδύνατο της από ξηράς βοήθειας δεδομένου ότι οι δρόμοι είναι κλειστοί από έντονες χιονοπτώσεις. Αργότερα την ίδια ημέρα δεύτερο αναγνωριστικό αεροπλάνο με χειριστή τον υποσμηναγό Παν. Τσούκα και παρατηρητή τον αμερικανό Έντερ, εκτελεί πτήση πάνω από την πόλη και δέχεται αντιαεροπορικά πυρά. Ο χειριστής πιστεύοντας ότι το Καρπενήσι δεν έχει ακόμα καταληφθεί από τους αντάρτες αποφασίζει και εκτελεί αναγκαστική προσγείωση στα όρια της πόλης. Οι δύο αεροπόροι προσγειώνονται σώοι και αμέσως συλλαμβάνονται από τους αντάρτες. Ο χειριστής Παν. Τσούκας δένεται και εκτελείται επί τόπου, ενώ ο αμερικανός εκτελείται μετά από μερικές ημέρες αφού υποβάλλεται σε βασανιστήρια

30-31 Ιανουαρίου 1949

Αποφασίζεται στην **Ε' Ολομέλεια του ΚΚΕ** η συνέχιση του αγώνα. Όλοι επιμένουν ότι ο Δημοκρατικός Στρατός μπορεί να νικήσει.

Αναγνωρίζεται επίσης το δικαίωμα του «μακεδονικού λαού» της Ελλάδας για εθνική αποκατάσταση και αυτοδιάθεση. Η απόφαση ξεσηκώνει θύελλα αντιδράσεων και κατηγορίες εναντίον του ΚΚΕ για αντεθνική δράση. Με την επιχειρηματολογία όμως των στελεχών του ΚΚΕ τονίζεται ότι η απόφαση λαμβάνεται για τον περιορισμό των λιποταξιών των Σλαβομακεδόνων ανταρτών του Δημοκρατικού Στρατού και της καταφυγής τους στη Γιουγκοσλαβία τη στιγμή που έχει παγιωθεί πλέον (από τον Ιούνιο του 1948) η ρήξη μεταξύ Μόσχας και Βελιγραδίου. Η Γιουγκοσλαβία προωθεί με ηπιότερο τρόπο την ιδέα μιας βαλκανικής ομοσπονδίας που θα ενώνει την Ελλάδα, την ίδια και την Βουλγαρία (χωρίς την Αλβανία που παραμένει στο πλευρό της Μόσχας), κάτω από ένα κομμουνιστικό καθεστώς. Πολλά μέλη της γιουγκοσλαβικής ηγεσίας εξακολουθούν να θέτουν θέμα της «Μακεδονίας του Αιγαίου» ενώ από την πλευρά της η Βουλγαρία με την υποστήριξη της Μόσχας, επαναφέρει και αυτή το ζήτημα βουλγαρικής διεξόδου στο Αιγαίο.

1 Φεβρουαρίου 1949

Νωρίς το πρωί αντάρτες επιτίθενται κατά της Αμερικανικής Γεωργικής Σχολής Θεσσαλονίκης την οποία λεηλατούν και συλλαμβάνουν 200 μαθητές αιχμαλώτους. Μια ίλη τεθωρακισμένων, στρατιώτες και ένα αεροπλάνο τους κυνηγούν στη Χαλκιδική. Τους στήνουν ενέδρα και καταφέρνουν να τους διαλύσουν. Συλλαμβάνουν 180 αιχμαλώτους και ελευθερώνουν τους μαθητές.

7 Φεβρουαρίου 1949

Μετά από σκληρό αγώνα με τους αντάρτες και τα αντίξοα στοιχεία της φύσης (πυκνό χιόνι), τα πρώτα τμήματα της 71ης ταξιαρχίας της φρουράς Λαμίας εισέρχονται στο Καρπενήσι. Βρίσκουν την πόλη λεηλατημένη και το νοσοκομείο καμένο. Φεύγοντας οι αντάρτες παίρνουν μαζί τους 200 αιχμαλώτους.

8 Φεβρουαρίου 1949

Αρχίζουν επιχειρήσεις στα Κερδύλλια όρη από δυνάμεις του Γ' Σώματος Στρατού με σκοπό να διαλύσουν τους μαχητές του ΔΣΕ που αποτελούν μόνιμη απειλή για τη Θεσσαλονίκη, τη Νιγρίτα, τις Σέρρες και τον Λαγκαδά.

Ο αντάρτικος ραδιοσταθμός και ο τύπος του ΚΚΕ αναγγέλλουν στους μαχητές του ΔΣΕ την αποχώρηση του Μάρκου για λόγους υγείας.

11-12-13 Φεβρουαρίου 1949

Αργά το βράδυ ρίχνονται οι πρώτοι πυροβολισμοί από ενέδρα της 2ας Μεραρχίας που υπερασπίζεται την Φλώρινα σε εχθρική φάλαγγα ανταρτών που βαδίζει εναντίον της πόλης. Η επίθεση που ετοίμαζε προσεκτικά η ηγεσία του ΔΣΕ και περίμεναν τα στελέχη του εθνικού στρατού, αρχίζει. Πυροβολικό της Μεραρχίας και όλμοι ενισχύουν την ενέδρα. Τα μεσάνυχτα αντάρτες καμουφλαρισμένοι για να μην ξεχωρίζουν από το χιόνι πλησιάζουν την Φλώρινα από δυτικά. Λίγο αργότερα ο κλοιός σφίγγει με τα αντάρτικα τμήματα να φτάνουν στους λόφους που δεσποζουν βόρεια της πόλης. Ταυτόχρονα αποκόπτονται όλες οι οδοί σύγκλισης προς την πόλη με νάρκες για να αποκλειστεί οποιαδήποτε πιθανότητα ενίσχυσης. Όλη η Φλώρινα είναι στο πόδι έχοντας εμπιστοσύνη όμως στον διοικητή της, υποστράτηγο Παπαδόπουλο (τον γνωστό «παππού») που εμπυχώνει τους πολίτες και δίνει οδηγίες στους στρατιώτες του. Οι επιθέσεις, σώμα με σώμα, γίνονται συχνές, ιδιαίτερα για την τύχη του υψώματος 1033 που βρίσκεται ακριβώς πάνω από την Φλώρινα και χαρακτηρίζεται ως η ασπίδα της πόλης. Με την υποστήριξη της αεροπορίας οι υπερασπιστές του κατορθώνουν να απωθήσουν τους αντάρτες με μεγάλες απώλειες και από τις δύο πλευρές.

Στα νότια υψώματα η 21η ταξιαρχία βρίσκεται περικυκλωμένη από τους μαχητές του ΔΣΕ. Όμως η ηρωική προσπάθεια του πληρώματος αεροπλάνου με κυβερνήτη τον σημαναγό Στασινόπουλο, αψηφά τα πυκνά αντιαεροπορικά πυρά και ενισχύει από αέρος με πυρομαχικά την ταξιαρχία για να συνεχίσει τον αγώνα της.

Το βράδυ της 12ης, τεθωρακισμένα άρματα του ταγματάρχη Χονδροκούκη αφιφώνοντας τις νάρκες εισέρχονται στην Φλώρινα στην οποία έχουν ήδη εισέλθει μαχητές του ΔΣΕ υπό τον καπετάνιο Η. Αλευρά. Στην έδρα της μεραρχίας ο «παππούς» βρίσκεται σε άσχημη ψυχολογική κατάσταση. Ο ταγματάρχης μοιράζει τα άρματα στην πόλη και μετά από πολύωρο καταιγισμό κανονιοβολισμών και πολυβολισμών οι αντάρτες παραδίνονται. Ο Αλευράς μεταμφιεσμένος σε παπά κατορθώνει και ξεφεύγει. Το πρωί της 13ης η αεροπορία συμπληρώνει το έργο φθοράς του ΔΣΕ.

14 Φεβρουαρίου 1949

Με ελιγμό οι αντάρτες ξαναγυρίζουν στα Κερδύλλια όρη μετά τις εκκαθαριστικές επιχειρήσεις του κυβερνητικού στρατού.

10 Μαρτίου 1949

Μετά από συνεχή καταδίωξη της αεροπορίας, διαλύεται η 20η ταξιαρχία του ΔΣΕ στα Κερδύλλια όρη. Η ηγεσία του ΚΚΕ χάνει την επαφή της με την Χαλκιδική.

19 Μαρτίου 1949

Υιοθετείται το απυρόβλητο στην περιοχή Πρεσπών με μια απόρρητη διαταγή της Ανώτατης Διοίκησης Αεροπορίας σύμφωνα με την οποία «...*αναστέλλονται όλες οι πτήσεις άνωθεν περιοχής Πρεσπών. Ουδεμία πτήσης θέλει εκτελεσθή άνευ προηγουμένης εγκρίσεως της Ανώτατης Διοίκησης Αεροπορίας (Α.Δ.Α.)*».

Παρόλα αυτά εκτελείται επιχείρηση χωρίς να γνωρίζει η ηγεσία της αεροπορίας το παραμικρό. Μετά από αναγνώριση στόχων πάνω από την περιοχή των Πρεσπών, τέσσερα αεροπλάνα προσβάλλουν θέσεις του ΔΣΕ που αιφνιδιάζονται με μεγάλες απώλειες και τραυματίες.

15-29 Μαρτίου 1949

Τμήματα του ΔΣΕ μετακινούνται προς την περιοχή της Άρτας και παρακολουθούνται από το Α΄ Σώμα Στρατού. Όταν οι μεραρχίες του καπετάν Διαμαντή από την Στερεά Ελλάδα και του καπετάν Γιώτη από την Θεσσαλία προσβάλουν την πόλη, ο στρατηγός Τσακαλώτος αποφασίζει να μετακινήσει άμεσα ενισχύσεις από την περιοχή του Γράμμου και τα Ιωάννινα. Στις συγκρούσεις που ακολουθούν βόρεια της Άρτας στην περιοχή του Αχελώου, αιχμαλωτίζονται δύο αντάρτικες ταξιαρχίες και τρέπονται σε φυγή τα υπόλοιπα τμήματα. Ακολουθεί καταδίωξη μέχρι την πλήρη διάλυση των ανταρτών στα Τζουμέρκα και την περιοχή του Βάλτου.

Η επιτυχία του Α΄ Σώματος Στρατού δεν ικανοποιεί τον αρχιστράτηγο Αλ. Παπάγο και τους Αμερικανούς και Βρετανούς συνδέσμους που επιμένουν να συνεχιστεί η καταδίωξη μέχρι την τελική συντριβή. Ο στρατηγός Τσακαλώτος αντιδρά και δικαιώνεται από τις μετέπειτα εξελίξεις.

31 Μαρτίου 1949

Λήγουν οι επιχειρήσεις του εθνικού στρατού στην Πελοπόννησο. Τα 9/10 των αξιωματικών του ΔΣΕ έχει εξοντωθεί και το σύνολο σχεδόν των ανταρτών έχει φονευθεί ή αιχμαλωτισθεί. Η 3η μεραρχία του ΔΣΕ δεν υφίσταται πια.

«Ο ραδιοφωνικός σταθμός του ΔΣΕ μετέδωσε ότι την 25ην Μαρτίου εις την περιοχήν Βίτσι συνήλθε το Β΄ συνέδριον του λαϊκού απελευθερωτικού μετώπου του σλαβομακεδονικού λαού (ΝΟΦ). Ως γνωστόν, η ολομέλεια είχε αποφασίσει όπως το Β΄ συνέδριον συνέλθη την 15ην Μαρτίου δια να ανακηρύξη την Μακεδονίαν ως ανεξάρτητον λαϊκήν δημοκρατίαν. Φαίνεται όμως ότι αι δημιουργηθείσαι εις τας τάξεις του ΝΟΦ και του ΚΚΕ διχόνοιαι και η εντύπωσις εις την Ελλάδα συνετέλεσαν ώστε να αναβληθή η σύγκλησις του συνεδρίου, επί πλέον δε να μη προβή τούτο εις την εξαγγελθείσαν ανακήρυξιν της Μακεδονίας ως ανεξαρτήτου λαϊκής δημοκρατίας. Του Β΄συνεδρίου μετέχουν υπέρ τους 600 αντιπρόσωποι των Σλαβομακεδόνων, καθώς και αντιπρόσωποι των λαϊκών συμβουλίων της «μουσουλμανικής δημοκρατικής ενώσεως δυτικής Θράκης». Εκ μέρους του Κομμουνιστικού Κόμματος μετέσχον οι Ζαχαριάδης, Καραγιώργης, Βουρνάς, Λεριτίδης, Ακριτίδης και Ηρώ Μπαρτζώτα. Εκ μέρους των Σλαβομακεδόνων μετέσχον οι γνωστοί Παύλο Μητρόφσκυ (Μητρόπουλος), Λάζο Παπαλαζάρωφ (Παπαλαζάρου) και Αχιλλεύς Παπαϊωάννου».

Μάρτιος-Απρίλιος 1949

Τα εθνικά τμήματα ύστερα από την νίκη της περασμένης χρονιάς στο Γράμμο, ξεχειμωνιάζουν σε χαμηλότερες πλαγιές και σε κατοικημένα χωριά. Την κατάσταση αυτή γνωρίζει η ηγεσία του ΔΣΕ και δεν την αφήνει ανεκμετάλλευτη. Τέσσερις χιλιάδες αντάρτες εξορμούν για την ανακατάληψη του Γράμμου μαζί με την ταξιαρχία του Υψηλάντη που φθάνει από το Βίτσι. Μεγάλες μάζες ανταρτών σκαρφαλώνουν στα ορεινά και οργανώνονται για να καταλάβουν το Ταμπούρι. Με συνεχείς αποστολές και περιπολίες η αεροπορία δίνει την ευκαιρία στο στρατό να συνέλθει και να κινηθούν οι πρώτες ενισχύσεις. Ο ΔΣΕ απομονώνει φρουρές του εθνικού στρατού στο Πάτωμα, Θεοτόκο, Πρ. Ηλία και Κάντζικο. Η αεροπορία δίνει τη λύση σε πολλές περιπτώσεις και απαγκιστρώνει τα τμήματα. Οι δυνάμεις όμως των ανταρτών ανακαταλαμβάνουν τελικά τον Γράμμο.

Απρίλιος 1949

Ο Ν. Ζαχαριάδης καλείται στη Μόσχα. Η ηγεσία του Κ.Κ. Σοβιετικής Ένωσης του υποδεικνύει να σταματήσει τον ένοπλο αγώνα και να συμπύξει τους μαχητές του ΔΣΕ στα βόρεια σύνορα.

3 Απριλίου 1949

Ανασηματίζεται η προσωρινή κυβέρνηση του βουνού. Πρωθυπουργός αναλαμβάνει ο Παρτσαλίδης με αντιπρόεδρο τον Ιωαννίδη. Ακολουθούν: Βλαντάς, υπουργός Αμύνης, Μπαρτζώτας, Εσωτερικών, Στρίγγος, Οικονομικών, Καραγιώργης, Πολεμικού Ανεφοδιασμού, Κόκκαλης Υγιεινής και Παιδείας κ.α. Είναι μια κυβέρνηση στα χαρτιά. Στην πραγματικότητα τον νόμο επιβάλλει το ανώτατο συμβούλιο πολέμου με επικεφαλής τους Ζαχαριάδη, Ιωαννίδη, Μπαρτζώτα, Βλαντά και Γούσια.

5-6 Απριλίου 1949

Στη θέση Θεοτόκος κοντά στη Πυρσόγιαννη του Γράμμου αποκόπτονται τρία τάγματα τα οποία σφυροκοπούνται από τους αντάρτες με μεγάλες απώλειες. Ο ανεφοδιασμός τους πετυχαίνεται μόνο από τον αέρα. Την 6η Απριλίου μεταφορικό αεροπλάνο με κυβερνήτη τον επισμηναγό Μουλόπουλο και επταμελές πλήρωμα φθάνει πάνω από την περιοχή και αρχίζει τις ρίψεις των εφοδίων. Μετά την τελευταία διέλευση το ορειβατικό πυροβολικό του τάγματος αρχίζει να βάλει εναντίον των ανταρτών. Ένα ολόσωμο

βλήμα βρίσκει το αεροπλάνο στη θέση περίπου του αεροναυτίλου, και παρασύρει στον θάνατο όλο το πλήρωμα.

12 Απριλίου 1949

Αρχίζει η δίκη για τη δολοφονία του Πολκ, με κατηγορούμενο τον Στακτόπουλο.

17 Απριλίου 1949

Νωρίς το πρωί με χαμηλή νέφωση και ομίχλη η 103η ταξιαρχία του ΔΣΕ με διοικητές τους Αχ. Παπαϊωάννου και Μήτσο Βύσιο επιτίθενται στις πόλεις Αμύνταιο, Βεύη και Μελίτη. Το Β' Σώμα Στρατού έχει πάρει πληροφορίες από ένα αγόρι 19 χρονών και δεν αιφνιδιάζεται. Με γρήγορες ενέργειες στέλνει μηχανοκίνητα και τμήματα πεζικού για ενίσχυση της φρουράς. Με το πρώτο φως της ημέρας η ταξιαρχία των ανταρτών αναγκάζεται να εγκαταλείψει τις πόλεις και συμπύσσεται μέσω του κάμπου προς το Βίτσι. Ο καιρός καλυτερεύει και η αεροπορία μαζί με τα τεθωρακισμένα σφυροκοπούν αδιάκοπα την φάλαγγα η οποία αποδεκατίζεται στους πρόποδες του Βίτσι.

23 Απριλίου 1949

Προσβάλλεται από αεροπλάνα με εμπρηστικές βόμβες και πολυβολισμούς η 123η ταξιαρχία των ανταρτών υπό τον Φερραίο στον κάμπο βορειοδυτικά της Λάρισας. Τα υπολείμματα της ταξιαρχίας καταδιώκονται στους καταυλισμούς τους και πετυχαίνεται η διάλυσή τους και η καταστροφή των καταφυγίων.

29 Απριλίου 1949

Ψηφίζεται νόμος που δίνει στις γυναίκες το δικαίωμα ψήφου στις δημοτικές εκλογές, αλλά επικυρώνεται δύο χρόνια αργότερα.

13 Μαΐου 1949

Αντάρτες επιτίθενται απειλητικά στο οχυρό ύψωμα *Κουκουλθούρια* στο Βίτσι. Τα πυροβόλα τους σφυροκοπούν την Φλώρινα. Η 21η ταξιαρχία με διοικητή τον Λ. Σκιαδόπουλο υπερασπίζεται το οχυρό. Η αεροπορία κατορθώνει να σιγήσει τα αντιαεροπορικά του εχθρού.

15-18 Μαΐου 1949

Με το ξημέρωμα δύναμη 800 περίπου ανταρτών με αρχηγό το Λασσάνη, επιτίθεται στο χωριό Μεταξάδες του Έβρου, με σκοπό την αιχμαλωσία της φρουράς των 50 ανδρών, την στρατολόγηση των κατοίκων και την εγκατάστασή τους, όσο μπορούν, στην περιοχή μιας και βρίσκεται μακριά από το κέντρο κοντά στα βουλγαρικά σύνορα. Η φρουρά με διοικητή της τον λοχαγό Λάλιο προβάλλει ηρωική αντίσταση αλλά υποχωρεί στην τρομακτική πίεση, παίρνοντας μαζί της τους 800 κατοίκους του χωριού σε ένα λόφο έκτασης 20 στρεμμάτων που προστατεύεται από χαρακώματα και συρματοπλέγματα.

Με την έναρξη της πολιορκίας ειδοποιείται η αεροπορία η οποία καταβάλει προσπάθεια να διαλύσει τους αντάρτες χωρίς αποτέλεσμα. Αργά το βράδυ όταν αποσύρονται τα αεροπλάνα αρχίζει το σφυροκόπημα των πολιορκημένων με πολυβόλα και όλμους ενώ η φρουρά κάνοντας οικονομία σε πυρομαχικά ανταποδίδει με χειροβομβίδες και λίγες σφαίρες όπλων.

Την επομένη 16η, ένα ζευγάρι αεροπλάνων συνεχίζει την προσβολή των ανταρτών, προσβάλλεται από αντιαεροπορικά, αποσύρεται και αντικαθίσταται από δύο άλλα αεροπλάνα. Οι πολιορκημένοι δεν μπορούν να σπάσουν τον κλοιό γιατί δεν έχουν πυρομαχικά. Ταυτόχρονα γίνεται αισθητή η έλλειψη τροφίμων και νερού. Γίνεται έκκληση για βοήθεια από αέρος η οποία πραγματοποιείται την επομένη 17η Μαΐου. Δυστυχώς όμως παρά την ηρωική προσπάθεια των αεροπόρων τα δέματα πέφτουν στα χέρια των πολιορκητών. Ο ήλιος χάνεται και η κατάσταση των πολιορκημένων επιδεινώνεται. Όλοι ζουν με την αγωνία, την δίψα, χωρίς τροφή και χωρίς πυρομαχικά. Η νύχτα περνά δύσκολα και την αυγή της 18ης Μαΐου αποφασίζεται και γίνεται δεύτερη ηρωική προσπάθεια ρίψης εφοδίων από μεταφορικό αεροπλάνο με την υποστήριξη καταδιωκτικών. Η προσπάθεια αυτή στέφεται με επιτυχία. και ανακουφίζονται οι κάτοικοι με την φρουρά. Σε λίγο καταφθάνουν τα τεθωρακισμένα με το πεζικό τα οποία μαζί με την αεροπορία τρέπουν σε φυγή τους αντάρτες.

20 Μαΐου 1949

Πεθαίνει ο αρχιεπίσκοπος Δαμασκηνός.

30 Μαΐου 1949

Αρχίζει μεγάλη εξόρμηση του ΔΣΕ για κατάληψη του προγεφυρώματος «*Πάτωμα*» στο Γράμμο. Τα τμήματα της 75ης ταξιαρχίας του εθνικού στρατού αποκρούουν τις συνεχείς επιθέσεις. Οι αντάρτες επιμένουν και εντείνουν τις επιθέσεις τους. Παρά τις προσπάθειες της αεροπορίας και την αντίσταση της ταξιαρχίας, στις τρεις το απόγευμα το οχυρό εγκαταλείπεται από τα εθνικά τμήματα και πέφτει στα χέρια των αγωνιστών του ΔΣΕ.

Γαλλική αντιπροσωπεία από τους Πωλ Ελυάρ, Υβ Φαργκ, Ζαν Μωρίς Ερμάν και Μπασσίς επισκέπτεται τους αντάρτες στο βουνό. Διαπιστώνει τις νίκες ενός αποσπάσματος εφήβων και βλέπει γυναίκες είκοσι πέντε χρονών να οδηγούν στην επίθεση ολόκληρα τάγματα ανταρτών. Η ομάδα των διανοουμένων παρασύρεται από την ενθουσιώδη ατμόσφαιρα και πιστεύει στην νίκη.

Ιούνιος 1949

Πραγματοποιούνται εκκαθαριστικές επιχειρήσεις του κυβερνητικού στρατού στη Θεσσαλία.

Δημοσιεύεται για εσωτερική χρήση και μεταδίδεται από το ραδιόφωνο της Σοβιετικής Ένωσης η ακόλουθη ανακοίνωση.

«ΑΠΟΦΑΣΗ

Η 5η ολομέλεια της Κ.Ε. του ΚΚΕ αφού συζήτησε πάνω στην απόφαση του Π.Γ. της Κ.Ε. του ΚΚΕ της 15 Νοέμβρη 1948 και στην πλατφόρμα του Μάρκου Βαφειάδη,

Αποφασίζει

α) Εγκρίνει την απόφαση του Π.Γ. της Κ.Ε. της 15/11/48 πάνω στο ζήτημα του Μάρκου Βαφειάδη,

β) Αποφασίζει την καθαίρεσή του από μέλος του Π.Γ. της Κ.Ε. του ΚΚΕ και από μέλος της Κ.Ε. του ΚΚΕ ή τη διαγραφή του από μέλος του ΚΚΕ.

Γ) Δίνει εντολή να εξετάσει την όλη του σταδιοδρομία μέσα στο Κόμμα.

Η απόφαση αυτή πάρθηκε παμψηφεί.

Λεύτερη Ελλάδα – Γράμμος 31/1/49».

Το ιστορικό αυτό κείμενο, λακωνικό συγκριτικά με το σεισμικό ρήγμα στη δομή της στρατιωτικής ηγεσίας του ΚΚΕ στην πιο κρίσιμη φάση του αγώνα, αιφνιδιάζει τις κυβερνητικές δυνάμεις, αφού στο όνομα του «Καπετάν Μάρκου» είχε χτιστεί ένας θρύλος και υπολογιζόταν σαν ο αρχιτέκτονας και ο αδιαφιλονίκητος ηγέτης του ΔΣΕ.

1 Ιουνίου 1949

Στρατός και αεροπορία προσπαθούν να ανακαταλάβουν το «Πάτωμα» στο Γράμμο. Γίνονται μάχες σώμα με σώμα στα χαρακώματα. Καινούργιες αντάρτικες εφεδρείες φθάνουν από Βορρά και επιχειρούν ανυπερισπασμό στις επιθέσεις της ταξιαρχίας. Από τους έντονους βομβαρδισμούς της αεροπορίας το ύψωμα 2522 στην *Πέτρα Μούκα*, χαμηλώνει κατά δύο μέτρα και το υψόμετρο αναφέρεται πλέον σαν 2520. Η ώρα περνά και οι αγωνιστές του ΔΣΕ κρατούν τις θέσεις τους. Αργά το βράδυ εγκαταλείπονται οι προσπάθειες ανακατάληψης από τον εθνικό στρατό.

13 Ιουνίου 1949

Πραγματοποιείται στη Σοβιετική Ένωση, η τελευταία εκτόπιση ελληνικού πληθυσμού στη Κεντρική Ασία η οποία ξεκίνησε το 1937. Τα σταλινικά στρατεύματα περικυκλώνουν ελληνικά χωριά του Καυκάσου και υποχρεώνουν τους κατοίκους τους να τα εκκενώσουν μέσα σε λίγες ώρες. Η υποχρεωτική αυτή εκτόπιση είναι η τελευταία πράξη μιας σειράς βίαιων ενεργειών των σοβιετικών αρχών κατά της ελληνικής μειονότητας, η οποία ανερχόταν σε 450.000 άτομα περίπου.

24 Ιουνίου 1949

Πεθαίνει ο αρχαιολόγος και πολιτικός Θ. Σοφούλης. Πρωθυπουργός αναλαμβάνει ο αντιπρόεδρος της κυβέρνησης Αλ. Διομήδης.

7 Ιουλίου 1949

Η Ελληνική κυβέρνηση ειδοποιεί την Γιουγκοσλαβία για επικείμενες επιχειρήσεις στο Καϊμακτσάλαν. Ο κυβερνητικός στρατός με την βοήθεια της αεροπορίας προσέχοντας να μην εισέλθει σε ξένο έδαφος, καταφέρνει και καταλαμβάνει μετά από σκληρές μάχες το ύψωμα *Κόζιακας N-9782*.

10 Ιουλίου 1949

Η Γιουγκοσλαβία του Τίτο εγκαταλείποντας την κηδεμονία του Στάλιν, παύει να βοηθά τους αντάρτες και κλείνει τα σύνορά της, διευκολύνοντας έτσι τον εγκλωβισμό τους από τον ελληνικό στρατό. Όσοι μαχητές περνούν στο έδαφός του, θα αφοπλίζονται και θα στέλνονται σε στρατόπεδα συγκέντρωσης.

16-18 Ιουλίου 1949

Πραγματοποιούνται συνεχείς αποστολές της αεροπορίας στα μετόπισθεν του αντιπάλου και ειδικότερα στη περιοχή των Πρεσπών. Προσβάλλονται με κάθε είδους πυρομαχικά, καταυλισμοί αποθήκες καυσίμων, τροφίμων και η σχολή πυροβολικού του ΔΣΕ.

1 Αυγούστου 1949

Αναγνωριστικό αεροπλάνο εντοπίζει αντάρτες σε περιοχή της Δυτ. Μακεδονίας να διεισδύουν στα νώτα του εθνικού στρατού με σκοπό να εφοδιάσουν τα διεσπαρμένα αντάρτικα τμήματα εκτός του κλοιού Γράμμου

– Βίτσι. Σε λίγο ο στρατός στήνει ενέδρα και συλλαμβάνει με το επιτελείο του τον διοικητή της 172ης αντάρτικης ταξιαρχίας, Καπετάν Μπαντέκο. Λίγες ημέρες αργότερα στη Λάρισα γράφεται ο επίλογος της παραγμένης σταδιοδρομίας του θρυλικού Καπετάνιου του ΔΣΕ με την εκτέλεση αυτού και των συνεργατών του.

2-3-4 Αυγούστου 1949

Αρχίζουν επιχειρήσεις του κυβερνητικού στρατού στο Γράμμο για παραπλάνηση αλλά και με αντικειμενικό σκοπό την κατάληψη ισχυρών θέσεων, που θα ξαναχρησιμοποιηθούν αργότερα για την τελική εξόρμηση. Πρώτος στόχος το ύψωμα 1453 «της Χελώνας» πάνω από την Αλεβίτσα ακριβώς στα σύνορα με την Αλβανία. Με διαδοχικά σφυροκοπήματα από το πυροβολικό και την αεροπορία, το 603ο τάγμα πεζικού καταλαμβάνει το ύψωμα. Ακολουθεί το οχυρό του *Κάμενικ* το οποίο βομβαρδίζεται από το πυροβολικό και τα αεροπλάνα χωρίς να επεμβαίνει ο στρατός.

Το Α΄ Σώμα Στρατού συνεχίζει τις επιχειρήσεις στο *Ταμπούρι* και το *Τσάρνο*. Ακολουθώντας το ίδιο σύστημα διαδοχής των όπλων, οι μαχητές του ΔΣΕ δέχονται τα χτυπήματα. Αρχικά πέφτει το Ταμπούρι και αμέσως η Ι Μεραρχία στρέφεται στο *Τσάρνο*. Το δυνατό αυτό οχυρό με τα πενήντα πανίσχυρα σκέπαστρα και τις διαδοχικές αμυντικές γραμμές πέφτει γρήγορα στα χέρια του στρατού. Μετά από μιάμιση ώρα και πριν η Ι Μεραρχία κατορθώσει να εδραιωθεί, δύο ταξιαρχίες ανταρτών οργανώνουν αντεπίθεση και το ανακαταλαμβάνουν, για να το ξαναχάσουν μετά από γρήγορη ενέργεια της Ι Μεραρχίας. Η διεκκυστίδα αυτή συνεχίζεται με αντεπίθεση του ΔΣΕ που αναγκάζει το στρατό σε σύμπτυξη. Το *Τσάρνο* τελικά μένει στα χέρια των ανταρτών με μεγάλες απώλειες μεταξύ των οποίων τους δύο διοικητές των ταξιαρχιών.

10 Αυγούστου 1949

Αρχίζει η **επιχείρηση «Πυρός»** για την κατάληψη του Βίτσι. Νωρίς το πρωί βομβαρδιστικά Ντακότα χτυπούν στόχους που βρίσκονται έξω από την δράση του πυροβολικού. Λίγο μετά καταδιωκτικά χτυπούν με ρουκέτες το τηλεφωνικό κέντρο του ΔΣΕ στις Καρυές των Πρεσπών. Άλλα αεροπλάνα προσβάλλουν την *Παλενάτα* και το ύψωμα 1685. Το πυροβολικό χτυπά μαζικά γειτονικούς στόχους και τα άρματα φτάνουν μέχρι τα *Κουκουλιθούρια* χωρίς να γίνουν αντιληπτά όπου αρχίζουν βολές καταστροφής εχθρικών πολυβολείων μαζί με τα ορειβατικά πυροβόλα. Με τον καταιγισμό των πυρών η 22α ταξιαρχία πλησιάζει προσεκτικά σε μικρή απόσταση από τα πολυβολεία. Χρειάζονται όμως πέντε ώρες σκληρών αγώνων του κυβερνητικού Πεζικού από πολυβολείο σε πολυβολείο και από χαράκωμα σε χαράκωμα για να ολοκληρωθεί η κατάληψη της *Παλενάτας*. Στη συνέχεια και μετά από τρεις ώρες μαχών καταλαμβάνεται το ύψωμα 1685 που υποστηρίζει την αριστερή πλευρά της *Παλενάτας*.

Την νύχτα καταδρομείς μαζί με τις Χ και XI Μεραρχίες κινούνται για εδραίωση κοντά σε άλλες οχυρές θέσεις των ανταρτών.

11 Αυγούστου 1949

αγκιστρώνονται κοντά στα εχθρικά οχυρά του *Ρότο* και υποστηρίζονται από το πυροβολικό. Η XI Μεραρχία δίνει το βάρος στα οχυρά του *Λέσιτς* και της *Τσούκας*. Μετά από συντονισμένη δράση αεροπορίας – στρατού η τοποθεσία της *Τσούκας* κυριεύεται από τον κυβερνητικό στρατό. Το οχυρό του *Λέσιτς* όμως κρατάει μέχρι αργά το βράδυ παρά τις επίμονες προσπάθειες των δύο Μεραρχιών του στρατού και των επανειλημμένων επιθέσεων της αεροπορίας.

Παράλληλα λίγα αεροπλάνα επιτηρούν οδικές αρτηρίες που οδηγούν στην Αλβανία και προσβάλλουν εχθρικά αυτοκίνητα, που τρέχουν προς όλες τις κατευθύνσεις.

12 Αυγούστου 1949

Η XI μεραρχία του ΔΣΕ αποσύρει δυνάμεις από την περιοχή του *Λέσιτς* και το οχυρό πέφτει στα χέρια του κυβερνητικού στρατού. Η 18η ταξιαρχία του ΔΣΕ κυκλώνεται και αποφασίζεται η υποχώρησή της. Από τον αιφνιδιασμό και την σύγχυση εγκαταλείπονται ή ανατινάζονται αποθήκες οπλισμού. Αεροπλάνα χτυπούν εχθρικές πυροβολαρχίες ή προστατεύουν υποχρεωτικές διαβάσεις της ΙΧ μεραρχίας του εθνικού στρατού.

13 Αυγούστου 1949

Η ΙΙΙ μεραρχία του εθνικού στρατού εισχωρεί σε μεγάλο βάθος μέσα στις εχθρικές θέσεις. Η ΙΧ μεραρχία αγωνίζεται σκληρά για να σπάσει διαδοχικές και ισχυρά οργανωμένες θέσεις των ανταρτών. Με υπεράνθρωπες προσπάθειες της αεροπορίας και τμημάτων της 35ης ταξιαρχίας του κυβερνητικού στρατού, πέφτει ο ισχυρός οχυρός ορεινός όγκος της Μαύρης Ράχης στο Βίτσι.

14 Αυγούστου 1949

Με το ξημέρωμα αεροπλάνα εντοπίζουν φάλαγγες από μεταγωγικά και αγωνιστές του ΔΣΕ να υποχωρούν προς την Αλβανία μέσω του δρόμου που οδηγεί στο Λαιμό των Πρεσπών. Χωρίς να προβάλλουν αντίσταση υφίστανται μεγάλη πανωλεθρία.

15 Αυγούστου 1949

Όλη την ημέρα η αεροπορία προσβάλλει τους υποχωρούντες αντάρτες στις Πρέσπες. Η XI μεραρχία του εθνικού στρατού βρίσκεται εκεί για την εκκαθάριση της περιοχής. Κάθε γωνιά μέσα στο μεγάλο χώρο που περικλείεται από τα ορεινά συγκροτήματα *Μάλι – Μάδι, Βίτσι, Μπελαβόδα*, μέχρι τα σύνορα και το τριεθνές στις Πρέσπες εκκαθαρίζεται από τους αγωνιστές του ΔΣΕ.

Το αμερικανικό αεροπλανοφόρο *Σικελία* μεταφέρει στον όρμο Φαλήρου 49 αεροπλάνα κάθετης εφόρμησης *Helldivers* τα οποία παραδίδονται στην Πολεμική Αεροπορία.

24 Αυγούστου 1949

Αρχίζουν οι επιχειρήσεις για την κατάληψη του Γράμμου. Η 1η Μεραρχία του εθνικού στρατού κινείται για την κατάληψη του *Τσάρνο* του πιο δύσκολου, φυσικά προστατευμένου και τεχνικά οργανωμένου οχυρού του ΔΣΕ. Η τρομακτική οχύρωσή του αποτελείται από 50 μόνιμα πυροβολεία με σκέπαστρα. Η διάταξη των πολυβολείων είναι τέλεια σε βάθος και επικάλυψη και διαδοχικές σειρές από χαρακώματα δίνουν την εντύπωση ότι δεν πρόκειται να πέσει ποτέ. Ανάμεσα στα πυκνά δέντρα, τις απότομες πλαγιές και τα εκτεταμένα ναρκοπέδια, βρίσκονται σποραδικά σκέπαστρα που ελέγχουν μεγάλους τομείς που με την επικάλυψή τους δεν αφήνουν κανένα κομμάτι απυρόβλητο. Ο κυβερνητικός στρατός υποχρεώνεται να αγωνίζεται σκληρά και να καθαρίζει την περιοχή βήμα προς βήμα, για να είναι σίγουρος ότι βαδίζει με επιτυχία.

Από το πρωί αεροπλάνα χτυπούν συνεχώς στόχους στο ανατολικό Γράμμο. Το απόγευμα την σκυτάλη παίρνουν τα νέα αεροπλάνα κάθετης εφόρμησης με τα οποία τα ελληνικά πληρώματα εξοικειώνονται σε χρόνο ρεκόρ. 18 από αυτά αφήνουν το βαρύ φορτίο τους στα οχυρά του *Τσάρνο*. Ολόκληρος ο Γράμμος σείεται από τις εκρήξεις και τεράστιες κολώνες σκόνης και καπνού παραμένουν πολλές ώρες πάνω από τους μαχητές του ΔΣΕ που αδυνατούν να αντιδράσουν.

25 Αυγούστου 1949

Η ΙΧ Μεραρχία του κυβερνητικού στρατού βρίσκεται στη θέση *Καλύβια Κατσαρά*, αφού κινήθηκε όλη τη νύχτα παράλληλα στα Αλβανικά σύνορα και καθάρισε τον δρόμο από τις αντιστάσεις μόνη της. Όλη η δύναμη της αεροπορίας βομβαρδίζει το *Τσάρνο* συνεχώς από το πρωί χωρίς να μπορούν τα τμήματα του στρατού να ολοκληρώσουν την κατάληψή του. Μετά από ώρες ηρωικών μαχών, νέα προσπάθεια της 1ης Μεραρχίας με την υποστήριξη της αεροπορίας φέρνει αποτελέσματα και οι φαντάροι σκαρφαλώνουν και εδραιώνονται οριστικά στο τρομακτικό οχυρό.

Οι υπερασπιστές του *Τσάρνο* το εγκαταλείπουν, όχι γιατί υφίστανται σοβαρές υλικές ζημιές, ή απώλειες ανδρών αλλά γιατί τους σαλεύουν τα λογικά από τον πρωτοφανή σεισμό και το διαρκές βουητό των εκρήξεων των βομβών από τα νέα αεροπλάνα, που τους κάνει να κλυδωνίζονται σαν τα ποντίκια μέσα στα οχυρά και τους αχρηστεύει τα όπλα από την σκόνη που γεμίζει και σκεπάζει για πολλή ώρα τον ορίζοντα.

27 Αυγούστου 1949

Η ΙΧ Μεραρχία του κυβερνητικού στρατού με διοικητή της τον ταξίαρχο Κατσιμίτρο καταλαμβάνει το *Οχυρό Πόρτας Οσμάν* που με την πτώση του παρασύρει και το οχυρό *Φλάμπουρο*. Οι μαχητές του ΔΣΕ υποχωρούν στην Αλβανία.

30 Αυγούστου 1949

Η δοξασμένη πια ΙΧ Μεραρχία βαδίζει θριαμβευτικά και στήνει την γαλανόλευκη στην πιο ψηλή κορυφή του Γράμμου, το ύψωμα 2520. Ο αγώνας κρίνεται οριστικά υπέρ του κυβερνητικού στρατού.

Με τις μάχες αυτές λήγει ο Εμφύλιος Πόλεμος, που προσθέτει στους νεκρούς του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και της Κατοχής άλλους 50.000 νεκρούς και 80.000 τραυματίες και ανυπολόγιστες ζημιές στην υλική υποδομή της χώρας.

750.000 περίπου κάτοικοι ορεινών χωριών της Θεσσαλίας και της Β. Ελλάδας, γνωστοί ως ανταρτόπληκτοι, υποχρεώθηκαν από τον κυβερνητικό στρατό να εγκαταλείψουν τα χωριά τους και να εγκατασταθούν σε παραπήγματα στις πόλεις. Οι τελευταίοι από αυτούς επέστρεψαν στα ερειπωμένα χωριά τους το 1950. 50.000 έως 80.000 πρόσφυγες, άνδρες, και γυναίκες, μαχητές του ΔΣΕ αλλά και οικογένειες και ολόκληρα χωριά, περνούν τα σύνορα και ζουν στις Λαϊκές Δημοκρατίες και στη Σοβιετική Ένωση. Μερικοί θα γυρίσουν μετά από 30 χρόνια στην πατρίδα και άλλοι δεν θα γυρίσουν ποτέ.

Σεπτέμβριος 1949

Η Σοβιετική Ένωση πραγματοποιεί την πρώτη πυρηνική της δοκιμή.

21 Σεπτεμβρίου 1949

Καθορίζεται νέα ισοτιμία της δραχμής προς το δολάριο και τη στερλίνα. Η ισοτιμία του δολαρίου αντιστοιχεί σε 15.000 δρχ. και της λίρας στερλίνας σε 42.000 δρχ.

16 Οκτωβρίου 1949

Ο σταθμός της Ελεύθερης Ελλάδας αναγγέλλει το τέλος των μαχών: «*Η Προσωρινή Ελληνική Κυβέρνηση σταματάει τις εχθροπραξίες για ν' αποφευχθεί η ολοκληρωτική καταστροφή της Ελλάδας. Ο ΔΣΕ δεν κατέθεσε τα όπλα, αλλά σταμάτησε προς το παρόν τις επιχειρήσεις. Αυτό δε σημαίνει, ότι οι Έλληνες παραιτούνται από τον αγώνα για τα δίκαια του λαού. Οι Αγγλοαμερικάνοι ιμπεριαλιστές και οι μοναρχοφασίστες πράκτορές τους γελιούνται αν νομίζουν ότι ο αγώνας τελείωσε και ότι ο ΔΣΕ έπαψε να υπάρχει.*».

Δεκέμβριος 1949

Παρατηρείται έντονη πολιτική κινητικότητα γύρω από το πρόσωπο του Αρχιστρατήγου Αλ. Παπάγου, που διαθέτει ισχυρό λαϊκό έρεισμα και τον οποίο οι Αμερικανοί βλέπουν ως ικανό να κυβερνήσει με στιβαρά χέρια τη χώρα. Το παλάτι δεν συμφωνεί και ασκεί πίεση στον Παπάγο να μην παραιτηθεί από την αρχιστρατηγία και να μην αναμειχθεί στην πολιτική. Από την πλευρά του ο στρατάρχης, δεν αποκλείει αυτή την προοπτική.